

23793

24

Երգիկ Աստուծան

84
Բ-82

1928

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ 'ՆՈՐ ՕՐ', ԹԻԻ 25

ՄՕՐԻՍ ՏԵՔՕՊՐԱ

ՇՐՋԻԿ ՄԱՏՈՆԱՆ

ԹԱՐԳՄ. Պ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Տպագր. ՆՈՐ ՕՐ Արեւմ
1928

ԳՆՎՈՐՈՒՄ — «ՍՈ ՍՄՆ» ԿԵՆՏՐԱԼ

1928

(ԿՅՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՆՈՒՄԻ ՎԵՐԱԿԱՆՈՒՄԻ)

ՆՕՎՈՐՈՐԴՅԱՆ ՆՈՒՆԻՔԻ

Կ Գ

ՎԱՍԿԱՆԱՆԻ ՎԵՐԱԿԱՆՈՒՄԻ

Ն ՈՒՆԻՔ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՆՈՐ ՕՐ» ԹԻԻ 20 — ԱԹԷՆՔ

84

Բ-82

ՇՐՋԻԿ ՄԱՏՈՆԱՆ

Հեղինակ՝
ՄՈՐԻՍ ՏԵՔՈՊՐԱ

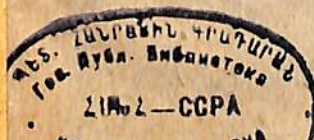
Թարգմանիչ՝
ՊԱՐԿԵՆԻ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

1007
30493

237

2003

Տպգր. «Նոր Օր» — Աթենք
1928

Ա.

Լէյտի Տիանա Վուինհամ գորչագոյն թաւչեայ խորանարդի մը վրայ երկնցուցած էր իր ցանկալի սրունքները, մետաքսահիւս նրբին գուլպաներու մէջ պարփակուած: Իր գլուխը պահուած էր մերկ թեւերուն միջեւ լայնօրէն բացուած Թայմըզի մը ետին: Իր մինիսիկ ոտքերը կը դողդոջային կեռասգոյն եւ ճերմակ դիպակեայ կիսակօշիկներուն մէջ եւ կը սպառնային հաւասարակշռութեանը Վուէկվուտի ժաքուր ըմպանակի մը՝ դրուած իր չղուտ վէգին (cheville) մօտիկը:

— Ժէրա'ր, գոչեց նէ, կ'ուզեմ խորհրդակցութիւն մը ունենալ բրոֆէսէօր Թրորիկի հետ:

Տ'էնվէրնէն դուքսին մենագրութեամբ զարդարուած սկեայ պզտիկ դգալով մը, շաքարի կտոր մը մանրելու վերայ էի: Ուշադիր՝ գոհացնելու համար Լէյտի Տիանայի փափաքները, կը հեռացնէի չթուսքներէս գէշ եփուած խանութէս — չափ սեւ եւ լեղի խահուէ մը, զոր կը ճաշակեն Լոնտոնի մէջ քարադրի հաւկիթի մը մեծութեամբ ըմպանակներով — եւ պատասխանեցի:

— Շատ դիւրին բան է ատիկա հիմա կը հեռաձայնեմ Բիցը:

— Կ'ազալեմ. Ժէրար:

Հեռաձայնը, զարդախուցին մէջ դրուած էր ուղղաձիգ անոփի մը մէջ, կամարածեւ դռնակներով, լուսաւորուած խորհրդատեօրի մը պէս: Ականջս տուի ընկալուչին, որ զիս հաղորդակցութեան մէջ դրաւ:

— Ալլօ. բրոֆէսէօր տօքթ. Սիկֆրիտ Թրորիկ: Պարոն բրոֆէսէօր, իշխան Սէրիմանն է քարտուղարը Լէյտի Տիանա Վուինհամի՝ որ կը փափաքի ժամադրութիւն մ'առնել ձեզմէ, ստիպողական խորհրդակցութեան մը համար:

Կոկորդային ձայն մը պատասխանեց ինծի:

1316-89
81737-ակ

— Լէյտի Վուինհամը պիտի ընդունիմ այս կէսօրէ վերջ
ժամը չորսին:

— Շնորհակալ եմ ասքթէօս:

Լուրը հաղորդեցի իրեն: Լէյտիին խարտեալ մաղերը եւ
դէմքը, թղթեայ արգելարանին ետեւէն մէջտեղ ելան, դի-
ցուհիի դասական եւ պայծառափայլ դէմք մը՝ նիհարցած
Անպաստեօր եւ Սիքո կայթաւայրերուն մէջ անցուցած
ձերմակ գիշերներուն պատճառաւ: Տիանա մը, եղնիկի մը
հետ. որուն եզնիկն էր սակայն չինական շուռ մը. խեռ,
մեռած ոսկեծուկի մը խոշոր աչքերով եւ պզտիկ տափակ
գանկով: Բայց ի՞նչ հարկ նկարագրել Լէյտի Տիանայի գե-
ղեցկութիւնը, զոր ամէն մարդ կրնայ գնահատել բանալով
Tatlorg եւ կամ Bystander:

Ամէն ամիս՝ աշխարհիկ հանդէսները կը հրատարակեն
արուեստի լուսանկարներ՝ ուր կարելի է տեսնել Լէյտի
Տիանան, որ «կոլֆ» կը խաղայ, վեց շաբթուան շնիկի մը
դունչը կը պահէ, կամ ինքնաշարժ մը կը վարէ, Սկով-
տիոյ վարդաստաններուն մէջ ծաղիկ կը քաղէ եւ կամ ձիւ-
նափայլ, ձիւնազգեստ, Մօնթէ Բարլոի թէրասները կը
չափչփէ:

Ընդհանրապէս Բարիդի մէջ կ'ըսուի թէ, երբոր անգ-
լուհի մը գեղանի է, կը նշանակէ շատ գեղանի է: Լէյտի
Տիանա գեղագիտական այս պարզ ճշմարտութեան դէմ եր-
բեք չ'կեղծեց: Անկեղծեց նաեւ այն նախառաքայլիս Մա-
տենաի մասին — որուն վրայ պիտի հիանար ձոն Բիւսքէն —
— թէ նէ շատ գեղեցիկ է յայտ անոնց՝ որ կը սիրեն քիչ մը
երկարուն ձուռածեղ դէմքը, զգայնիկ շրթունքները եւ խի-
տաբեւանունքներով զարդարուն երկու մեծկակ, պայծառ
աչքերու խաբերայ եւ վճիռ կապոյտը:

— Ինծի պիտի ընկերանա՞ք, ըսաւ. նէ, Այո՛, այո՛, Ժէ-
րար: Կ'ուզեմ որ ներկայ գտնուիք Թրորիկի խորհրդակ-
ցութեան, որովհետեւ լուրջ պատճառ մ'ունիմ տեսնելու այդ
հոյակապ ջղաբանը... «Թայմ»-ի մէջ կարդացի ուսումնա-
սիրութիւն մը՝ իր տեսութիւններու մասին եւ բնաւ բան
մը չ'հասկցայ: Ժէրար, զանոնք բացառէ ինծի, շատ սի-

րեւի պիտի ըլլաք ինծի:

Թրորիկի գաղափարները բացատրել: Պաթրաքոմիօմա-
շիի (կոիւ գորտերու եւ մուկերու դէմ) համաստուածական
ծագումները լուսաբանել կամ հոգիի գիտակցութեան խըր-
թին տեսաբանութեանց զարգացումները պարզաբանել,
Բանի մը տարիէ ի վեր, նշանաւոր ասքթ. Սիկֆրիտ Թրո-
րիկ, մրցակիցը Ֆրէօտի, իր վրայ խօսեցնել կուտայ եւրո-
պական այն շրջանակներու մէջ. ուր ե՛լլը կը փորեն ներք-
նահայեցողութեան քերիչով եւ ուր կամքին տարրերը կը
մկրատեն հոգեկրական վերլուծման բրիչով: Կը վիճաբա-
նին անոր վրայ եւ սակայն անոր կը հետեւին: Կը ծաղրեն
դայն եւ սակայն կը հիանան անոր վրայ:

— Լէյտի Տիանա, յարեցի համեստօրէն, բրոֆէսէօրը
քիչ յետոյ աւելի լաւ պիտի բացատրէ քան ես: Իրեն ցոյց
պիտի տաք ձեր հոգին, բոլորովին մերկ: Ձեր զարկերուն
չնչեցական ձգտումները եւ ձեր ենթագիտակցական բարե-
խառնութիւնը պիտի չափէ:

— Ուսկի՞ց կարելի է մտնել ենթագիտակցութեան
մէջ:

— Ինչպէ՞ս, Լէյտի Տիանա:

— Ըսել կ'ուզեմ, որպիսի՞ բնական ճանրով մուտք կը
գործուի իմ ներսս:

— Բարոյական կոճակի մը ծակէն, եթէ կը համար-
ձակիմ այսպէս արտայայտուելու: Անտեսանելի մկանունքէ
մը, որ կը փակէ ձեր անհատականութեան ընդերսմաշկը:

Լէյտի Տիանա ժպտեցաւ. ժպիտ մը ներդաշնակ եւ կէս
բնական: Մնաց որ, այս գեղանի սկովտուհիին զուարթու-
թիւնը իր ամէնէն աչքառու հրապոյրներէն մին էր: Մինչ-
դեռ կ'ան մարդիկ որ կ'ուզեն տիրանալ կարգ մը կիներու,
արցունքի տաքնապի մը մէջ, որովհետեւ իրենց արցունքը
զրգոյի մըն է, կ'երեւակայեմ, որ տիյէթանթ մը պիտի
տասնապատկէր իր հեշտութիւններու վոլթը, եթէ գիտնար
խնդացնել Լէյտի Տիանան որոշ բանի մը վրայ. ըսի որ
կ'երեւակայեմ զայն, որովհետեւ երբեք ճաշկած չեմ այդ
արուեստական դրախտը: Հինգ ամիսէ ի վեր այս մեծ կնոջ

քարտուղարն եմ. սակայն երբեք իր անկողնոյն սեւը չկրցի անցնիլ, կարգացի երբեմն իր սնարին վերեւ Շաթոպըրիանէն իջեր, Լորտ Պայրընի աշտակ ոտանաւորներ և ժան Լորէնի համեմուած արծակները, սակայն երբեք չեպատկերազարդեցի իմ ընթերցումներս անոնց գուգընթաց ապացոյցներով, ոչ ալ իր անկողնին սաւառներուն տակ փնտռեցի սկսուած գլուխներուն վերջաբանը:

Ժամը ճիշտ չորսին Ռիցի սրահներէն միոյն մէջ, հինգ վայրկեան սպասումէ վերջ, սեւազգեստ ծերունիի մը քով մտանք, որ ինքզինքը ներկայացուց 45 աստիճան գլուխը ձուլով եւ կրունկները շառաչել տալով:

— Տօքթ. Ֆէօնքէլվից, տիկին, յարեց գերման գօրեղ շէշտով մը: Վարպետին առաջին օգնականն եմ, ձեզի տրամադրած է ժամ մը եւ անմիջապէս պիտի ընդունի ձեզ:

— Շնորհակալ եմ, պարոն, ըսաւ Լէյտի Տիանա: Մնաց որ եթէ հասարակաց տարածայնութեան հաւատամ, բրոֆէսէօր Թրորիկ շատ զբաղած է Լոնտոն գտնուելէն ի վեր:

— Ըիշտ է, տիկին: Թաղաւորազն երկու իշխանուհիներ հիմա դուրս ելան իր խուղէն: Այս իրիկուն, վարպետը պիտի ընդունի Լոյս ձորճը: Վաղը առտու պիտի ունենանք Մէրի Թանթսդը, Հնդկաստանի փոխարքան եւ Շարլը Շարլէն:

Տօքթ. Ֆէօնքէլվից հպարտօրէն կը համբէր այս նշանաւոր անունները. զանգալի ձայն մը ընդմիջեց իր խօսակցութիւնը. հեռացաւ Դարձայ Լէյտի Տիանայի եւ մըրմըռացի:

— Մարդ ինքզինքը Պարնըմի քովը կը կարծէ:

— Ժէրար: Անգուծ էք: Չէ՛ք յարգեր համբաւները:

Սեւազգեստ ծերուկը վերստին երեւցաւ եւ նշանըրաւ մեզի իրեն հետեւելու: Ոսկեզօծ սրահ մը մտանք, որուն մէջեղ կեցած էր նշանաւոր բրոֆէսէօրը, անշարժ, գիրքերով եւ թուղթերով բեռնաւորուած սեղանի մը ետին:

Բնաւ տեսած չունէի Սիկֆրիտ Թրորիկի լուսանկարը. մաքիս մէջ նմանցուցած էի զինքը միջնադարեան մեռելալուծի մը: Նախշուն հագուստ մը կը կրէր. ինչ որ զիս չըզարմացուց: Բայց երեւակայութիւնը այն նապաստակն է, որ շուտով խոյս կուտայ իմացականութեան քէ՛ծէին առջեւէն:

Ու քիչ մը յուսախաբ եղայ տեսած չրլալուտ համար Սիկֆրիտ Թրորիկը. քրմական կատուներով շրջապատուած եռոտանիի մը առջեւ՝ լեցուած եղիճներով, մակարդուած սերմերով և գորտազդիններու արիւնով:

Ինչտի այս նախկին համալսարանականը, անձնաւորութիւն մըն է սակայն, որուն ճառագայթագործունէութիւնը համբաւ շահած է: Ալեխառն մագերը՝ ցցուած լայն և խորշոմեալ ճակտի մը վրայ. նայուածքը անմոռանալի է չէկյօնքերու թանձր փշուտին տակ: Մէֆիսթօֆէլէս մը, հագուած Մէյքվիլ փողոցի դերձակի մը կողմէ: Խոշոր կազմով և նիհար է: Իր շրթունքները նուրբ են. դիշատիչ թուշունի մը կտուցին նմանող քթին տակ, Ծրանսերէն, անգլերէն և գերմաներէն կը խօսի:

Սովորական քաղաքավար խօսքերէ վերջ՝ զմեզ մտցուց թէ ախատանոցը, պալատական սրահ մը, որ ինծի շատ հասարակ պիտի երեւէր, եթէ մասնաւոր ելեքաբան Քործիքը մասնաւոր ուշադրութիւնս չ'գրաւեր:

Խորհրդակցութիւնը պիտի սկսէր: Բրոֆ. Թրորիկ ինծի ջայեցաւ, հասկցայ միտքը եւ դուրս ելլել կը պատրաստուէի, երբ Լէյտի Տիանա ժէսթով մը զիս կեցուց,

— Ո՛չ, ո՛չ, կը փափաքիմ որ իշխանը քովս մնայ իրմէ գաղտնի բան մը չունիս:

Գիտնական հոգեբանը խոնարհութիւն մ'ըրաւ, թիկնաթոռ մը հրամցուց Լէյտիին եւ սպասեց որ նէ բացատրութիւններ տայ իր մասին:

— Տէքթէօն, սկսաւ Լէյտի Տիանա, թէեւ շաւ անգէտ եմ գնահատելու համար ձեր նշանաւոր ախատութիւնները, սակայն շատ հրապուրուած եմ ձեր տարօրինակ տեսարանութիւններէն, մանաւանդ կամքի, սեռականութեան եւ

այլասերումի վրայ: Ուրեմն, մասնաւոր կերպիւ հիւանդ մը է ձեր դիմացինը, այլ քաջառողջ կին մը, որ կը փափաքին ձեր չնորհիւ լուսաբանուիլ չփոթեցուցիչ կէտի մը մասին: Խնդիրը երազի մը վրայ է, տարօրինակ, որ շատ կը պատահի ինծի եւ զիս անհանգիստ կ'ընէ:

— Շատ բարի, Լէյտի Վուինհամ: Բայց ձեր խօսքը շարունակել տալէ առաջ, թոյլ տուէ՞ք ինծի հարցնելու ձեզի, թէ ձեր անձնաւորութեան մասին ձեռք անցուցած մանրամասնութիւններս ճիշտ են:

Բրոֆէսէօնը դարակ մը բացաւ ու թուղթ մը հանեց: Որովհետեւ Լէյտի Տիանա անհանգիստ կ'երեւնար, բացատրութիւն տուաւ նա:

— Երբեք խորհրդակցութիւն չեմ տար, առանց նախապէս ի ձեռին ունենալու նօթագրութիւն մը, ի մասին իմ յաճախորդիս: Նօթը կը խմբագրուի քարտուղարներէս միոյն կողմէ: Ահաւասիկ տիկին, ձեր մասին գրուածը պիտի ուղղէք եթէ սխալներ կան:

«Լէյսի Տիանա — Մերի — Տօրօքա Վուինհամ, ծնած՝ Կլենսօ—Ֆատըլ (Սկոթլանդ), 24 Ապրիլ 1897ին, Տ'Էմփրենկս դուֆօն մէկ հասօկ աղջիկը: Սայրգարի Դօյքենին մէջ՝ սքոթլանդական դաստիարակութիւն: 1916ին ամուսնացած լորս Վուինհամի հետ. Ժ. Ս. Պ. Ք. Ս. Մ. Ժ. Ք. Ս. Վ. Օ. Եւ խկին բրիտանական դեսպան Ռուսիոյ մէջ: Խոհական ամուսնութիւն: Հաւատարմութիւն կարճ միջոցի մը համար Լէյսի Վուինհամի կողմէ:»

Հոս, բրոֆէսէօնը ընդմիջեց եւ պաղ քաղաքավարութեամբ մը յայտնեց,

— Պիտի հաճիք ուղղել, այնպէս չէ՞, տիկին:

Բայց Լէյտի Տիանա չրողոքեց:

— Կատարելապէս ճիշտ են հաստատեց նէ, աղամանս դադարող տուփի մը մէջէն հանելով հոտաւէտ սիկարէթ մը:

— Ուրեմն կը շարունակեմ, ըսաւ բրոֆէսէօնը, գլուխը ծռելով:

«Լէյսի Վուինհամի յաջորդական սիրահարներն եղան,

ժամանակագրական կարգաւ. լորս Հուլիոս քս Ուալթըն, Մասինգհեմ դուֆօն՝ Բարսուդար դեսպանասան, ձորն Ուոպպլի՝ ծաղալից երգիչ. Պ. Սոմերսէր Ուիթլը, Մ. Բ. Է. Լէօ Փիքօ, ՆԱպաստաթօրներու պարոզը...»

Լէյտի Տիանա մարած լուցկին վառարանը նետեց եւ առ սրբադրութիւնը ըրաւ պարզօրէն.

— Ներողութիւն, աօքթէօն, Լէօ Թիթօն եւ ձորն Ուիպպլին միեւնոյն ժամանակ սիրահարներս եղան:

Բրոֆ. Թրորիկ խոնարհեցաւ ու ըսաւ.

— Ուղղել պէտք է:

Յետոյ շարունակեց կարդալ:

«Ու Բանի մըն ալ վաղանցիկ եւ անանուն սիրահարներն՝ որոնց ինֆնութիւնը կարելի եղած չէ նօդել:»

Լէյտի Տիանա հաւանութիւն յայտնեց:

— Ես աչ չեմ գիտցած...: Այս է ամէնքը:

— Ոչ տիկին, քանի մը ամիս եւս կայ, հոգեկանին վերաբերեալ: Ահաւասիկ:

«Լէյսի Վուինհամ բունաւորում մը չէ, քեւ փորձած է մօրօքներ եւ օփիումը, բայց բնդհաս գործունէութեամբ զգացումի sensation ետեւէն ինկող մը, ի բաց առեալ սափայական մոլութիւնը (սաֆիզմ): Կրօնական միսիֆակացութեան մասին՝ ոչ մի ձգտում: Տարապայման փառասիրութիւն:

Բրոֆէսէօնը թուղթը ծալած էր, Լէյտի Տիանա խօսեցաւ:

— Այդ մանրամասնութիւնները ուղիղ են աօքթէօն. իմ նկատմամբ բաւական ճշգրիտ գաղափար մ'ունիք: Ոչ կէս խենթութիւն մըն եմ, եւ ոչ ալ սիրոյ ախտավարակ մը: Կ'ապրիմ կեանքս ազատագրուածի մը նման, որ արբունքի արիքին հանելու պէս, իրազ նետած էի կեղծաւորութեան շղթաները, կեղծաւորութիւն մը շատ սիրելի իր հայրենակիցներուն:

Բրոֆ. Սէօնը ոտքի ելած էր: Զեռքերը խաչաձեւած կռնակին վրայ, վառարանին առջեւը սկսած աջ ու ձախ քայլել: Իր հարցաքննութիւնը սկսաւ: Ծշգրիտ հարցարան մը,

բիւր քառերով եւ մտերմիկ մանրամասնութիւններով, զոր ծանօթէն յայտնեց, առանց ուրեք սնոտի յետին մտքերու ոչ ալ լոբեիւայն անստակարանութիւններու: Իբր զիստեթեան մարդ ի նկատի կ'առնէր սեռականութիւնը, գերմանական մեթոտներու խստութիւններուն պատշաճեցուցած:

— Լէյտի Վուինհամ, քանի՞ տարու էիք երբ կուու-թիւննիդ կորուսիք:

— Տասն եւ ինը տարու, ամուսնոյս կողմէ:

— Շատ զօրաւոր տղայական սեռականութիւն մ'ունեցած էք:

— Տասներեք տարեկանէն սկսեալ, այո: Շատ հետաքրքիր էի: Կը կարդայի...

— Ոչ, կը խօսիմ ձեր տղայութեան մասին: Օրինակի համար, հինգ վեց տարու եղած ասեմնիդ կը զոյ՞ք արդէն տեսակ մը սաղմնական հաճոյք երբ էրիկ մարդ մը զձեզ իր ծունկերուն վրայ կը խաղցնէր:

— Ո՛չ սոյնքան:

— Լաւ: Զձեզ ձեր օրինաւոր ամուսինին յանձնելէ առաջ, անշուշտ ձեր զգայականութեան սթրատինգարիւնը նուիրած էի՞ք ձեր փաղաքուններու ճպտութիւն:

— Անշուշտ որ: Բաւական առաջ տարուած ֆլիրթներ: Առանց սակայն վերջին արարուածը լմնցնելու:

— Գերզգայուն սիրածին զօտիներ ունի՞ք:

— Ունիմ զանոնք, որոնք բոլոր կիներուն սովորական են, ամբողջութեամբ:

— Օրինակի համար, հեշտական հակազդում չէ՞ք ունենար, երբ ձեզի կը խաճնեն:

— Այո, կը պաշտեմ ատիկա ամբողջութեամբ... Ի՜նչպէ՞ս քացատրեմ, բայց ատիկա ինծի համար... ատրացած պղծութիւն փուռ մըն է: Յանկութեան Շքասեղանին առջեւէն անցնելու ժամանակ:

— Քանի՞ տարու էիք, երբ առաջինանգամ առանձնական հաճոյքներու յանձնուեցաք:

— Գրեթէ տասներկու տարեկան:

Բրոֆէսէօն Թորրիկ իր գորշ աչքերով ուշադիր կը քնն-

նէր Լէյտի Վուինհամը Միւնիստը ժամանակ կը զուարճանար ու կը նեղուէր սոս խոստովանութենէն, ուսկից լէյտին ոչ մի չփոթութիւն զագցած էր: Թիկնաթոռին մէջ բազմած սրունգները խաչաձեւած դիպրիոնէ հրաշալի վերաբերուին ծալքերուն տակ, կը խօսէր նէ առանց կեղծ ամօթի, իբր թէ սրահի հասարակ խօսակցութիւն մ'ըլլար: Հոգեբանը շարունակեց.

— Այն օրէն սկսեալ, երբեք ունեցա՞ք ձեր մէջ այն բանը՝ զոր կը կոչեն սնանածին սիմպիոզ:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ամբողջութեամբ:

— Իրերակենակցութիւնը (la symbiose) տիկին, ճշգրէտ վարպետը վառարանին առջեւ կանգ առնելով կաշուն մարմիններու (colloides) հաւասարակշիռ վիճակն է, որոնք իրարու կը միանան: Ամէն քրոնիկ հիւանդութիւն՝ տեսակ մը իրերակենակցութիւն է... Օրինակ մը պիտի տամ ձեզի աւելի լաւ հասկցնելու համար: Օրփառներ կան, որոնք ինքնաբոյս սունկերու ազդեցութեան տակ կը զարգանան: Այդ պարագային կ'ըսուի թէ, երկու բոյսերու միջեւ իրերակենակցութիւն կայ:

— Ուրեմն, պէ՞տք է հետեւցնել թէ ամբողջութեամբ, իմ պսակս (corolle) օրփառին կը նմանցնէք եւ ցուցամատտալ՝ սունկին:

— Գրեթէ: Իրերակենակցութիւնը կնոջ քով՝ կը բացատրուի հակամիտութեամբ մը, դէպ առանձնական շուայսութիւնները: Շատ կարեւոր դեր մը կը խաղայ անոր ներկարգին, ճաշակներուն եւ կամքերուն բարեշրջման մէջ:

— Դալով ինծի, պիտի խոստովանիմ ձեզի թէ, կը հետեւէի ատոր, ի չգոյէ լաւագոյնին: Ամէն պարագայի մէջ կրնամ ըսել թէ նախընտրած եմ երրորդի մը բնկերակցութիւնը, նարկիսականութեան[*] խաբուսիկ հաճոյքներէն:

[*] Դիպրոսական Նարկիս՝ Քէփիս գետին որդին էր, որ իր պսակներին սիրահարեցաւ աղբիւրի մը ջուրին մէջ նայելով ու լնջելով քը հոն նետեց եւ փոխուեցաւ նալկա՝ ծաղիկին:

եւ վերջին գիշերուան երազս...

Բայց բրոֆէսէօնը, Թերական ժէսթով մը ընդմիջեց իր յաճախորդունին:

— Քիչ մը յետոյ, Թերին: Կը սկսիմ աւելի պայծառ տեսնել ձեր ներքինը: Ձեր երազը ինծի պատմելէ առաջ՝ այժմ պէտք է թոյլ տաք ինծի, որ ձեր վերազգայնիկ վիճակին մէջ, ձեր հակազդումներուն լուսապատկերական անալիզը առնեմ:

— Ինչպէ՞ս, տօքթօր:

— Բացատրեմ: Թերեւս լսած էք խօսուիլը լուսաւոր ճառագայթներու լուսապատկերային անալիզի մասին, որ մեզի օգնած է մէջտեղ հանելու այլեւ այլ պարզ մարմիններ, որոնցմով կազմուած են երկնային մարմինները: Ուէ՛ ճառագայթի մը լուսապատկերին մէջ մթին գիծերու դիրքը թոյլ տուէ հաստատելու, որ Ալանպարան աստղին մէջ բաժին կ'ս, կ'աթ: Բաթ ստիւմ: Քնար համաստեղութեան վէկային մէջ, Միսենոյն մէթոքը գործադրեցի տըրուած անհատի մը մասնաւորութեանց ուսումնասիրութեան մէջ, եւ այդ ուսումնասիրութեամբ կրնամ շահեկան հետեւութիւն տալ, իր նկարագրի մասին: Բայց, որպէսզի անալիզը արդիւնքով հարուստ ըլլայ, պէտք է որ ֆոլօրիսմէնտը ելեքտրական հաւասարակշռութիւնը խզուի, ու այդ խզումը ստանալու լաւագոյն միջոցն է, ենթական դիտել սեռային ըմբոսխումներու կարճ միջոցին:

— Հասկցայ, տօքթօր:

— Ուրեմն պէտք է, որ, Թերին, հաճիք կենալ իմ կողմէ կատարելագործուած ճառագայթագիր գործիքին բըյաքին առջեւ, որով պիտի կրնամ առնել ճառագայթներով՝ ձեր ներքին հակազդումներուն լուսապատկերային անալիզը:

— Կ'ըմբռնեմ, կ'ըմբռնեմ, տօքթօր:

Ու Լէյտի Տիանա աւելցուց ժպտելով.

«Կը տեսնեմ, որ գործիքը ունիք, բայց սարսուռը չէ՛ք հայթայթեր:»

Փրօֆէսօր Թրորիկ չէր ախորժեր, որ գիտութեան հետ

կատակէն. խիստ կերպով յարեց.

— Ձեզի կը վերաբերի, Լէյտի Վուինհամ, զայն մէջտեղ հանելու միջոցը ընտրել:

Ելեքտրական կոճակին մէկ հարուածին վրայ, օգնաւ կանը ներս մտաւ, ճառագայթագիր գործիքին ետեւը. իրարու վրայ դրուած սեւ դիպակէ վահանակը զետեղեց եւ աներեւոյթացաւ: Բրոֆ. Թրորիկ հրամայեց.

— Ու հիմա, Լէյտի Վուինհամ, պէտք է ազատ թըռիչք տաք ձեր սեռային յուզումին, սա անբուլին եւ ապակեայ թերթին միջեւ: Լմնալուն պէս՝ ձեզի պիտի իմացնեմ:

Իր կարգին վարպետն ալ սեւ վահանակներու ետին պահուէրեցաւ: Սրահին լուսթիւնը կը խանգարուէր միայն Գրուքի անբուլին խուլ ճարճաժիւնովը:

Լէյտի Տիանա հեղնակաւ ժպտով մը ղէպի ինձ դարձած էր:

— Սիրելի Ժէրար, փսփսաց, հիմա պէտք է բանամ իր յուզումներու ուղղիչ գործիքը, ինչպէս կ'ըսէ վարպետը: Կրնա՞մ վստահիլ ձեր վրայ:

Իրաւ որ, երբեք ասանկ արտասոց կացութեան մը մէջ չէի գտնուած, իմ ընկերային դիրքս մեծ շրջահայեացութիւն կը պահանջէ: Հինգ ամիսէ ի վեր Լէյտիին ծառայութեան մէջ ըլլալով, միշտ ստիպուած եմ հետու մնալ բամբասանքներէ, տեղի չտալու համար մեր մտերմութեան գէշ դարձուածք մը: Փճացած իշխան, սակայն պարկեշտ մարդ, անհաճոյ պիտի ըլլար ինծի անոր չէքեր օտորագրել տալ, իր անկողնոյն սեմին վրայ: Իրեն մատուցած ծառայութեանս փոխարժէքով չեմ վարձատրուիր. անվայել բան պիտի ըլլար իմ գգուանքներու սակը սթերիլներով արժեցնել: Ուէ՛ երկդիմի միտք չ'սաւառնիր մեր վրայ: Ինչ որ ալ մտածեն շատերը: Կատակածելի ժէսթերը, մեղմակից նայուածքները, տարտամ քսուրուտուքները եւ լոկեհայն շէնշողութիւնները մեզի հետ չեն քալեր:

— Լէյտի Տիանա, մրմոսցի իմ կարգիս, յանուն գիտութեան, իմ վարուելակերպէս պիտի չեղիս: Կ'ուզէք որ

ձեր շրթունքները համարուեա մոգական անբուլին առջեւ: Կ'ուզէ՞ք որ ձեր միսին սնդուսին վրայ պատցնեմ ձեր գլխարկին վրայի կարապի փետուրին աղուամազը: Թերեւս Լէօ Թիթօի կամ Սամէրսէթ Վիֆլիի վրայ մտածելով՝ բրոֆէտէօրին ընծայէիք լուսապատկերային գեղեցիկ անալիզ մը:

— Փէրա՛ր, երբեք լուրջ չէք... ըսաւ Լէյտի Տիա-նա:

Ու առանց ժամանակ թողլու, որ պատասխանեմ, զիս քաշեց աղօթ ապակիին առջեւ, երկու ճկուն թուրուէն մէջ առաւ զիս: Մարմինը մարմնոյս վրայ սեղծեց եւ բերնիս վրայ դրաւ իր շրթունքներուն կենդանի ծաղիկը: Հակառակ ինծի, ոգեկոյցեցի եղէգնաբոյսի մը տունկը, որուն թերթիկները իբր թէ զիս շրջապատած ըլլային եւ որուն հրաշալի ծաղիկը ծծելու վրայ ըլլար հոգիս: Այս յանկարծակի փա-րուսէն գինովցած, ապուշցած այն հեշտանքէն՝ որ ինծի ափսոսալ կուտար, թէ ինչո՞ւ աւելի գանուխ ճաշկած չըլլայի զայն, անոր համբոյրը փախադարձեցի եւ աւելի ու-ժով սեղմեցի կուրծքիս վրայ, այդ նուրբ ու գեղաժուժ մարմինը, անշուշտ անօգուտ խօսքեր մըմուտու վրայ էի, երբ խիստ երկվանկ մը խզեց այդ հրապոյրը:

— Կանդ առէք:

Դուրս ելած էր իր սեւ խցիկէն բրոֆէսէօրը, վայրագ, ինչպէս է հրամանատար մը՝ պատերազմի դաշտին վրայ: Լէյտին քաշեց ինծի փարոզ թեւերը: Ծիգ մ'ըրի, իրականութեան վերադառնալու համար:

— Շնորհակալ եմ, տիկին, ըսաւ պարզօրէն: Տօքթ. Ֆէնքէլվից հիմա ձեզի պիտի յանձնէ ձեր անալիզին փորձը: Ինծի համար, այժմ աւելի լաւ տեղեկութիւններ քաղեցի ձեր անդիտակից սարսուռներուն, հակադրումներուն եւ անակնկալներուն վրայ: Ի մէջ այլոց, կրնամ ձեզ ըսել, թէ ձեր երիտասարդութենէն սկսեալ, գաղտնաբար ետ մղած էք հարստութեան, զօրութեան պէտք մը: Կատարեալ ջըլախտի մը մատնուած էք: Անգտանելին կը փնտռէք եւ Քոլումպի մը պէս, մարդկային կիրքերու շրջանը պիտի ը-

նէիք. գտնելու համար գերմարդերով լեցուն Ամերիկա մը, գերմարդեր՝ որոնք են անսահման երջանկութիւններու եւ յուզումներու մատակարարները: Այժմ լէյտի Վուինհամ, նորէն նստեցէք այս թիկնաթոռին մէջ եւ պատմեցէք ինծի ձեր երազը:

Լէյտի Տիանա հնազանդեցաւ բրոֆէսէօրին թելադ-րութեան — կարե՞լի է չխոնարհիլ այս բռնաւոր հոգեբա-նին հրամաններուն — եւ սկսաւ այսպէս.

— Նախ պէտք է ձեզի ըսեմ, տօքթէօն, թէ ընդհան-րապէս երազներս անշահ բաներ են: Բոլոր կիներու նման, յաճախ կ'երազեմ: Իրեքնիս ծաղրալից մղձաւանջներ են ա-նոնք, երեքնիս տարփական վերակոչումներ: Վերջին գիշեր-ուան երազս, ընդհակառակն, յիշողութենէս չանհետանար, որովհետեւ կը ներկայացնէ տեսակ մը տրամաբանութիւն, պատկերներու շղթայումին մէջ, որուն կը վերագրէի ես նախ սղէ-արտուութեան մը արժէքը: Կը գտնուէի, ինչ-պէ՞ս, չեմ գիտեր, կարմիր վայրանկարի մը մէջ: Կը շեշ-տեմ. կատարելապէս կարմիր Հողը, խոտերը, ձառերը, տերեւները կարմիր էին: Դժուարաւ կը յառաջանայի, ո-րովհետեւ ոտքերս խոչընդոտ կ'ըլլային...: Շղթայ մը... կամ պարան մը: Ետեւէս ընտուած էի պզտիկ մարդուկէ մը, այն ալ կարմիր: Գաճաճ մըն էր, ստոյգ լիլիթիտի մը, հազիւ մէկ ոտք բարձր: Իր մեծաւորը հաստ, կարմրցուած հաւկրթի մը նմանակ, փոխադական գլխանոց դրած եւ զար հուրելի՝ մանրամասնութիւն, իր գօտիին շուրջը կը կրէր հինգ կամ վեց կտրուած գլուխներ: Դժուարաւ կը քայլէի ճամբուն կարմրագոյն փոշիին վրայէն, եւ կանգ առնել ու-զած ժամանակս, բումբերուս մէջ գնդասեղի հարուած մը կը ստիպէր զիս, հետեւելու իմ գողգոթայիս: Յանկարծ, բիւրեղեայ պզտիկ պալատ մը ցցուեցաւ առջեւս: Թափան-ցիկ պալատ մը, մանրիկ աշտարակներով եւ աղաւնոցի մը դռնակներու մեծութեամբ դռներ: Արաբածներ՝ զոր չէի տեսնէր, անծանօթ լեզու մը կը խօսէին ապակեայ պատե-րուն մէջ եւ սուր ձայներու խռնչիւնները կը նմանէին վանդակի մը մէջ փակուած քսան քաքաթուէրներու եր-

գին: Պզտիկ կարմիր մարդը հրամայեց ինծի պալատ ման-
լու: Բայց ինչպէ՛ս կրնայի այդ նեղ դղեակէն ներս թա-
փանցել: Ձեռքս, ապա դաստակս եւ թեւերս ներս քշեցի,
մինչեւ ուսս: Յուսահատ ճիգ ըրի աւելի հեռու երթալու եւ
յուսահատութենէս կուլայի եւ պզտիկ կարմիր մարդը գըն-
դասեղներով կ'աւղտէր մարմինս: Յանկարծ, ձախ ձեռքս,
այն՝ որ բիւրեղեայ պալատին մէջն էր, անհամար ուխտի-
թիւներու ճանկերուն մէջ անցաւ, որոնք մատներս իրարմէ
զատելու աստիճան կը քաշքշէին: Վերջապէս, մանրամաս-
նութիւն մը գոր չպիտի մոռնամ շատ ատեն. զգացի որ
մատնեմատիս վրայ կ'անցնէին մատնի մը կլոր, փայլուն,
առանց զարդի, մինչդեռ միեւնոյն պահուն, անտեսանելի
շրթունքներ համբոյրներ կը զետեղէին միեւնոյն մատիս
վրայ: Կը դողդղամ դեռ միտքս բերելով այդ անտեսանելի
համբոյրին յիշատակը որկրաժէտ, կարկիչ... համբոյր մը՝
որ ինծի կը ներշնչէր ե՛ւ հաճոյք ե՛ւ խորշուս:

Այդ վայրկեանին պարտաւորութեցայ խեղդուկ ձայն մը
հանել, որովհետեւ կ'արթննայի ընդոտ եւ շատ զարմա-
ցայ անկողնոյս վերեւ նշմարելով սենեկապանուհիս: Հար-
ցուցի թէ ի՞նչ կ'ընէր հոն: Պատասխանեց, թէ շատ զար-
մացած էր, զիս անկողնիս մէջ առանձին գտնելով, հետեւ,
ցընելով արձակած աղաղակէս: Հեռացուցի զայն քովէս՝
վերստին կը քնանայի եւ այդ գիշեր այլեւ չերազեցի: Ա-
հաւաստիկ տօքթէօն, ինծի յաճախօրէն պատահած մղձաւան-
ջը: Քիչ մ'աւելորդապաշտ եմ: Ու ատոր անհանգստութիւնը
կը զգամ: Ի՞նչ կը խորհիք այս մասին:

Բրոֆ. Թորրիկ ուշի ուշով մտիկ ըրած էր իր յաճա-
խորդուհին, իր կարգին խօսեցաւ.

— Լէյտի Վուինհամ, յորմէ հեռէ առաջին անգամ, երբ
Արիսթոտէլ երազներու հոգեբանական արժէքը ուսումնա-
օրիւ սկսաւ, բազմաթիւ գիտուններ անոր հետեւեցան:
Ոմանք անոնց մէջ փնտոեցին բուսական հակադրումներ:
Ոմանք աւելի կամ նուազ ընդունելի հոգեկրական պատ-
ճառներու վերագրեցին զանոնք: Իմ մասիս, ես կը գոհա-
նամ նախ փնտոելու թէ արուած երազ մը՝ շարժաւ մորթա-

յին գրգռումներու հետեւանքն է, թէ ոչ զսպուած ցան-
կութեան մը ալլափոխուած իրականացումին... Գալով ձեր
պարագային, ձեր մղձաւանջին մէջ կը գտնեմ տեսողական
զգայարանքի փոփոխութիւն մը, քանի որ կարմիր տե-
սած էք, ինչ որ բնականօրէն կանանչ է: Ատիկա կարելի-
վերագրել բոլորովին պատահական պատճառի մը, ինչպէս
ձեր բարձին տանթէլէն առաջ եկած բորբոքում մը՝ ձեր
արտեւանունքներուն վրայ:

— Բարձի վրայ չեմ քնանար, տօքթէօն: Արթնցած ժա-
մանակս, զանոնք կը գտնեմ կամ անկողնոյս եւ կամ գոր-
դին վրայ:

— Ձեր երազը կը ներկայացնէ նաեւ բնականոն տա-
րածութիւններու ալլաձեւումը: Արտաքին աշխարհի այդ
պղտիկնալը կը մեկնուի սապէս, որ շատ նեղ գիշերաշա-
պիկի մը մէջ կը քնանաք:

— Տօքթէօ՛ն, դիտել տուաւ Լէյտի Տիանա, աննշմաէ
րելի ժպիտով մը, գիշերը գիշերաշապիկ չեմ հագնիր: Չմեռը
փիթամառով կը քնանամ՝ առանց վարտիքի. խկ աժառը
բոլորովին մերկ:

Լէյտիին պատասխանները, կ'երեւի, չէին շփոթեցնէր
բրոֆէսէօրին մեթոտիկ պայծառութիւնը: Շարունակեց.

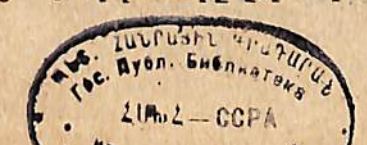
— Կը տեսնեմ վերջապէս, ձեր տարփական զգայախա-
բութեան մէջ— այդ անտեսանելի եւ չփոթեցուցիչ համբոյ-
րը— դիպուածական գրգռում մը՝ առաջ եկած, անշուշտ,
նախօրօք վայելած սեռային հաճոյքի մը վերյուշումէն:

— Ատիկա ինծի անկարելի կը թուի, տօքթէօն, այն
պատճառաւ, որ բացարձակապէս մաքուր եմ վերջին մարտ
7էն իվեր, ուր ունեցայիմ վերջին առանձնակի վայելքս՝
Մ. Սամերսէթ Ուիֆլիի հետ, ինքնաշարժիս՝ ձգուած վարտ-
գոյրներուն ետին:

— Այն ատեն ձեր երազային գրգռումը կրնայ հետե-
ւանքը ըլլալ երկարատեւ ժուժկալութեան մը պատճառած
ցանկութեան մը:

Բրոֆ. Թորրիկ ամէն բանի պատասխան մ'ունէր. բայց
իր բացատրութիւնները չէին գոհացնէր Լէյտի Տիանան,

1316 - 891004 3196 30493

որ անհամբեր շարժումով մը անոր հարցուց .

— Վերջապէս տօքթէօն, պիտի ուզէի գիտնալ իմ երազիս նշանակութիւնը: Շնորհակալ եմ ձեզի, որ գիտական պատճառները լուսաբանելու կ'ելլէք, բայց զիս շահագրգռող բանը սա է, թէ կուզեմ ճանչնալ այդ երազիմ իմաստը իմ ապագայիս մասին, ե...

Բրոֆ. Թրորիկի լուծութիւնը գէշ ձեւ մ'առած էր. ոտքի ելած, տիրական նայուածքը յաճախորդներին վրայ սեւեռած էր: Իր ոսկրուտ ձեռքերը տափառին գրպանը դրած, ծայր աստիճան հեգնութեամբ հւ կտրուկ ձայնով ըսաւ .

— Սխալ դուռ զարկած էք, Լէյտի Տիանա, եթէ կը փափաքիք գիտնալ ձեր ապագան՝ երազներու համաձայն, պէտք է դիմէք կարգ մը խաբեբաներու՝ որոնք «Երազնեօրու Բանալի» ընկերակցութիւններու մէջ կ'աշխատին, այսպէսով մեծ հաճոյք պատճառելով նախանձոտ կարուհիներու, ըմբռնիչ քաղքենիներու եւ պառաւ դքսուհիներու:

Բրոֆ. Թրորիկ, ելեքտրական կոճակին դպաւ եւ խոնարհելով, աւելցուց .

«Յարգանքներս, Լէյտի Վուինհամ. տօքթ. Ֆէնքէլվից ձեզ պիտի առաջնորդէ եւ ձեզ պիտի յանձնէ ձեր լուսադրութեան անալիզը»

Լէյտին եւ ես անցանք սրահ:

— Ի՜նչ կոպիտ մարդ, դիտել տուաւ նէ, հազիւ իր հիասթափութենէն ազատած:

— Մեծ գիտուն մըն է, ըսի, մինչ դուք զայն պայծառամիտ քննադիպի մը տեղը դրիք:

— Ըսէ՛ք, Ժէրար, թէ խորհրդակցութեան փոխարէ՞քը պիտի վճարէք ծերուկին:

— Այո՛, .

Տօքթ. Ֆէնքէլվից երեւցաւ. յանձնեց Լէյտի Վուինհամի պահարանը՝ որ կը պարունակէր ճառագայթագրական փորձ մը եւ ձեռքով գրուած նօթ մը: Քաղաքավարօրէն հարցուցի թէ իրեն կրնայի՞ վճարել վարպետին խորհրդակ-

ցութեան գինը:

— Անշուշտ որ, ըսաւ:

— Որքա՞ն:

— Հինգ հազար ֆրանս. ֆրանք, Կամ 250 տուար եւ Կամ 65 անգլ. ոսկի:

Ձեք մը լեցուցի, Լէյտի Վուինհամի կողմէ նախապէս ստորագրուած, ճերմակ չէքերու պրակ մ'ուռէի, եւ զայն իրեն յանձնեցի:

Քանի մը վայրկեան յետոյ, իմ ընկերուհիս քովիկը նստած, կառքին մէջ, կը բանայի պահարանը հեռահեռաքրքրութեամբ կը դիտէի մեր խաբուսիկ օտրոտոնն անալիզը, Լէյտին ինծի ծոցեալ եւ իր Ֆաու-ա-մէնսի գիտեց լուսանկարուած ճառագայթագրին փոխն ի փոխ գծուած ստուերներուն երկը ու խնդալով զոչեց:

— Ահաւասիկ ձեր համբոյրին վարձքը. Ժէրար: Մարդ պիտի ըսէր, «հետեցէք ինծի, երիտասարդ» մը, թրջուած տեղատարափէ մը:

Իրեն ցոյց կուտայի յստակ չղանակներուն մէջ մթին գիծերը:

— Հոս, Լէյտի Տիանա, չէք կրցած դիմադրել, գայթած էք... Հո՛ն, ձեր ցանկայարոյց բոթանսիէլը, աւելի աղէկ կ'երեւնայ: Ապշեցնող տի՛պ մը, բրոֆէսէօր Թրոփիկ... Յոյց տուր ինծի քու լուսապատկերդ եւ քեզի պիտի ըսեմ, թէ զիս կը սիրես:

Կը կատակէի հեռացնելու համար յիշողութենէս այն հեշտական տպաւորութիւնը՝ զոր վրաս թողած էր Լէյտի Տիանայն համբոյրը: Բայց հաշուի առած էի իր յայտնատեսութիւնը:

— Քիչ մը, չփոթած կերպարանք մ'ունիք Ժէրար, ինչո՞ւ համար:

— Ա՛հ, սիրելի Լէյտի Տիանա, երբեք ճաշկած էք համեղ համադամ մը, երբ զուարճարան սեղանապետ մը յանկարծ ձեր պնակէն կը վերցնէ զայն: Ես այդ անբախտ հրաւիրեալն եմ:

— Եթէ կրցի աղէկ ըմբռնել ձեր միտքը, Ժէրար, պի-

տի ուղէիք որ իմ աշակիզս վեց հարիւր մէթր երկայնութիւն ունենար:

⇒ Ըսել կ'ուղէք վեց ծովային մղոն:

Լէյտի Տիանա լռութեամբ ինծի նայեցաւ: Իր կիսափակ արտեւանունքներուն միջեւ կը փալփալար տարօրինակ սիրոյ բոց մը: Յանկարծ զլուխը դարձուց դէպի դռնակը եւ ըսաւ:

— Ծէնթըլմէն մ'ըլլալու համար ոչ նուազ ապսւշ մընէք, որովհետեւ ես ալ չեմ ուզեր, զգալը ձեռքս՝ տնչարժ թաւ, մարած քոէմի մը առջեւ: Այս իրիկուն պիտի երթամ լրացնել իմ աղանդերս:

— Ծօրճ Ուօպիլի, Լէօ Թիթօ, Սամէրսէթ Ուիֆլը...

— Ոեւիցէ պարոն մը:

Բ.

Մնեալ ժէրար Տէքսթրիէ, գեղանի Եանքիի մը սիրոյն համար իշխան Սէլիման անունը առած՝ այժմ եմ քարտուղարը բրիտանական Աւագուհիի մը ոչ թէ շահու համար, այլ անգործութեան պատճառով:

Ամուսնութիւնս Թիւրնէր Կրիզէլտաի հետ, տրամաթիք արկածախնդրութիւնս եղբօրը կնոջ հետ եւ կնոջս մերժումը՝ իմ անհաւատարմութեանս, բարոյական հաւասարակշռութիւնս խախտած էին:

Թողած էի Նիւ Եօրքը, սիրտս խորտակուած, հոգիս վշտահար, գրպանիս մէջ իշխանական մագաղաթի կտոր մը, եւ հինգ հազար տոլարի հարստութիւն մը:

Երբ մարդ հինգ հազար տոլար ունի, կրնայ միլիոն շահիլ պագարաի մէջ, կարուհի մը պահել սենեակը, կամ թէ գիտութեան ֆաքիւլթէին համար գնել գործիքներ: Բայց այնքան յոգնած էի, որ զիս կարող չէի զգար նոյն իսկ իմ ունեցածս փճացնել գեղանիներու հետ: Կրիզէլտայի յիշատակը միշտ մտքիս մէջն էր: Երջանիկ՝ այսքան անգութ կնոջմէ մը հեռանալուս եւ դժբախտ՝ ոչ եւս չկրնալ վայելելու իր համբոյրներուն համը:

Հոկտեմբերի կիսուն Լոնտոն եկայ: Աշունը չոր էր, հրապարակներու ծառերը կ'ոսկեզօծէին իրենց վերջին տերեւները, անփայլ արեգակի մը մարմրուն ճառագայթներով: Միայնակ ու անգործ, Բէնսէնկթըն Կարտընի ճամբաներուն մէջ կը դեգերէի, աչքերս պտտցնելով դեղնած մարգերուն գորգին վրայ, ուր հեղ եւ գանգրահեր զոյգ զոյգ ոչխարներ կը ճարակէին: Մտիկ կ'ընէի երբեմն Հայտ Բարքի քարոզիչները, որոնք իրենց առաքելութիւնը կը քարոզէին, կամ թէ կը մոռնայի աշխարհի ազնուութիւնները, Թիու Կարտընի քուիզանթէմներու գոյնզգոյն չքեղութեան մէջ:

Լոնտոնի մթնոլորտը կակղիչ է: Կ'ընդարձացնէ թեթեւ նկորասթնիքները եւ կը գրգռէ ըսպելիքի կամ կրօնական աղանդները: Բայց ինծի համար, Ռօզ ֆրուանները (գերմանական կրօնային աղանդ մը) այլեւս, ոեւէ հմայք մը չունին, ինչպէս ձօն Տըվուարի ուխտները: Երկու ամիս ապրեցայ տարուբերելով հոս ու հոն, իր մեռեալ մարմինն փրցուած սուշկի մը նման:

Դատարկաշրջիկի անդիմադրելի պէտք մը զիս կ'ստիպէր իմ անորոշ քայլերս պտտցնելու, Ուայթլարէլէն մինչեւ Շէֆրթ Պիւշ:

Երբոր ինքզինքս յոգնած կը զգայի. իմ անոյշ անգործութիւնս ցոյացնելով ապակեայ աչքերուն մէջ այն մեղրամոմեայ մարդուկներուն՝ որոնք իրենց պատմական ժէսթերով կանգուն կը մնային տիկին Թիսօյի վաճառատան մէջ, կ'երթայի դիտել ճամբորդութեան առարկաներ ծախող վաճառականներու յանկուցիչ խանութները՝ ԸՍթրէնտի մէջ. տեսնելով հոն ցուցադրած իրենց չէկ կաշիներու մոգականութիւնը. ու երբեմն ալ կանց կ'առնէի Չէնթրի Լայնի թղթավաճառատուններուն առաջը, հրաշալի եւ գեղակերտ առարկաներով զարդարուն:

Կամաւ հեռու կը փախչէի նախկին բարեկամներէս: Ինքզինքս էր դիտէի իմ մեկուսացումիս մէջ՝ ինչպէս ճգնաւոր մը՝ իր քրձագգետին մէջ: Մէտավալ կարասիներով զարդասուած պզտիկ յարկաբաժին մը կը բնակէի: Արեւնագոյն թիկնաթռռներ, ներկուած ընկուզինիէ վառաբան մը, ուղղադիմ խաչերկաթներով, եւ պղնձեայ պահպտնակով: Պատերը միագոյն թուղթով ծածկուած, ուր նկարուած էին որսորդութեան գունաւոր տեսարաններ:

Առտու մը, սպասուհին, որ նախաճաշ կը բերէր ամէն օր, սխալմամբ «Թայմզ» թերթ մըն ալ դրած էր առջեւ: Շատ քիչ անգամ աչքէ կ'անցնէի այդ լրագիրը: Այդ առտու, առաջին էջին վրայ հետաքրքրուեցայ կարդալու «Անձնական» բաժինէն քանի մը տարօրինակ ծանուցումներ: Օրինակի համար, ծպտեալ սիրահարի մը պատգամը, որ կը ծանուցանէր իր «Մի' մոռնա՛ր զիս»ին թէ Սլօան Սքուարի

մէջ, երեքշաբթի ժամը 4ինտեղի պ'տի ունենային վրձնական դէպքեր. փճացած Լէյտի մը աղղը, որ կը նուիրէր փէքինուա շնիկ մը, ի փոխարէն երեք ամսուան գիւղագնացութեան մը. ուրիշ մը, որ կարեւոր վարձատրութիւն կը խոստարար, անոր, որ պիտի դարձնէր Բիքօքի մասնակի խուցի մը մէջ կորսուած կնոջական ժամացոյց մը:

Յետոյ յանկարծ, սա տողերը ուշադրութիւնս գրաւեցին.

«Մասնաւոր քարտուղար մը կը փնտռուի բրիտանական բարձր դասակարգի անդամի մը համար, պահանջուած յատկութիւններ. գեղեցիկ երիտասարդ. կատարեալ գեղեցկութեամբ օտառած որ խօսի անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Նախընտրելի է օտարական մը: Դրկել ամէն մանրամասնութիւններ, վկայագիր, լուսանկար եւայլն: Թայմզի, փոստարկղը 720, Լոնտոն:

Մեքենաբար խնդացի, կարագս քսելով հացիս վրայ, եւ ինքնիրենս հարցուցի, թէ արդե՞օք բախտը, այս դարաւոր լրագրին միջոցաւ, ինծի կը ղրկէր ընկերային նոր վիճակ մը: Այդ օր, այլեւս չի խորհեցայ սոր վրայ: Բայց յաջորդ առտու, միեւնոյն թերթը կաղամարիս քովը գտայ ու ծառցումը յիշեցի: Վարանեցայ, յետոյ յանկարծ Սէլիման կնքանշանովս զարդարուած թերթիկ մ'առի եւ գրեցի փոստարկղ 720:

Երեք օր յետոյ, իրօք մեծ զարմացումով ժը՝ զոր ունեցայ, մանչուկ մը ինծի կը բերեր կապոյտ կուսածաղիկով մը բոնուած մեծ պահարան մը. ծուռ եւ մանրիկ գիրերով: Կարճ նամակ մըն էր:

114 Պէրքըվէյ Սքուառ—Վ.

«Սիրելի իշխան Սէլիման,

Եթէ բարի ըլլաք գալ զիս տեսնելու այսօր կէսօրէ վերջ, ժամը երեքին, զձեզ պիտի ընդունիմ հաճոյքով:

Անկեղծօրէն ձերդ

ԼէՅՏԻ ՏԻԱՆԱՎՈՒԻՆԶՍՄ.

Յ. Գ.— Հետերնիդ բերէք Վասերմանի վկայագիր մը եւ ձեր կենսագրական նօթերու պատճէնը:

Այլսարհիկ քրոնիկագիրներու ընտանի այս անունը ինծի անծանօթ էր: Անհաճոյ չթուեցաւ ինծի հասկնալու որ 120 փոստարկղը գեղանի կնոջ մը կեղծանունն էր, եւ ըմբռնելու թէ փորձառութեանս վստահելով ինչ ուղղութիւն պիտի առնէի:

Ժամը երեքին Սքուառ Պէրքըլէյի 114րորդ դուռնէն ներս մտայ, դուռ մը՝ տորիական ունեւորով, սպասաւոր մը սեւ հագուստներով վայրի անասուններու մորթերով ծածկուած էալ մը առաջնորդեց զիս: Կապոյտ սերամիքով չինուած երկու արձաններ պորֆիրէ սանդուխին վարի կողմը դրուած՝ իրենց կանանչ ձեռքերը կը ծածանէին եւ յունական դիցունիներու չորս քօթիներ որոնք դէշ կերպով կը ծածկէին իրենց դարաւոր չարշութիւնը՝ վարդագոյն եւ գորշ մարմարէ չինուած իրենց բոյներուն խորը:

Քանի մը վայրկեան սպասեցի, անուշահոտուած դարձախուցի մը մէջ, երբ Լէյտի Տիանա երեւցաւ: Հակառակ իր խաբտեալ դէմքին՝ հագած էր ծիրանեգոյն եւ ոսկեգիւղ արաբական կանդուրա (պլուզ) մը, որուն ճակէն, մորթին վրայ կ'ընդնշմարուէր պարզ ու նրբահիւս պաթիսթ մը: Ծանր կերպասը կը ճնշէր իր մանրիկ ծիծերուն վրայ, որոնք գոգցեալ իրենց կիսաբաց բանտէն խուսափիլ կ'ուզէին:

Իր թեւերը մերկ էին, ոտքերը մարոքէն կօշիկներով: Իր չքեղ գոյնին վրայ ունէ՝ չպար չկար: Ինծի երկարեց նուրբ, չղուտ ձեռք մը. դաստակին վրայ՝ բլաթինեայ բարակ շղթայ մը, մէջտեղը քառակուսի մեծկալ ադամանդով:

Հասարակ քաղաքավարական խօսքեր կմկմայու վրայ էի, երբ Լէյտի Տիանա կանխեց զիս ու սկսաւ խօսիլ:

— Է՛հ, Կրիզելտայի հետ ազէկ չէք, չէ՞:

Իմ ապշութիւնս իրեն զուարճութիւն պատճառեց: Շարունակեց, թիկնաթոռ մը տալով ինծի:

— Օ՛ն, ուրեմն, սիրելի իշխան, չ'պիտի ուզէիք որ Էլոն անան ընտրանին անդիտակից ըլլար ձեր նիւ եօրքի պատահարներէն: Սրահներու մէջ հետեւցան ձեր փախուս-

տին Բալ—Պիզի մէջ: Նոյնիսկ իշխանուհիին հետ ձեր առուսնալուծումը վերջնական կը համարուէր: Մեծ ընկերութիւն կոչուածը, փոքրագի մարդերէ կազմուած է, բարեկամս: Իմ մասիս, հաճելի կը գտնեմ, որ ծանուցումս իմ ներկայութեանս բերած է գեղանին Կրիզելտա թիւրնըրի զգայնօք դահիճը:

Խօսակիցս ինծի երկարեց սիկարի ծիրանեգոյն կաշեայ տուփ մը ու շարունակեց.

— Ուրեմն, ամէն բան խզուած է ձեր մէջ:

— Այո կամ ոչ, Լէյտի Տիանա: Լիռ թագաւոր մըն եմ, թափառելով հեռուն այն թագաւորութենէն, ուսկից իշխանուհին զիս աքսորած է:

— Ամուսնալուծումը լաւ ճամբու մէջ է:

— Խնդիր չկայ ատոր վրայ: Պէտք է խօստովանիմ որ տակաւին կը սիրեմ Կրիզելտան, բայց իմ բոլոր նաժակներս անպատասխանի մնացին: Այդ պարագային, իբր համակերպող ամուսինը անողոք կնոջ մը, կ'ապրիմ օրը օրին, դիտելով դէպքերու անցողաբաները: Ձեր ծանուցումը, Լէյտի Վուինհամ, զիս փորձութեան մէջ ձգեց. ձեզի դրեցի, ոչ թէ դրամի պէտք ունենալուս, այլ անգործութիւնս խաբելու համար եւ կը սպասեմ, որ հաճէիք ձեզի իմ պարտականութիւններս, եթէ ընդունէիք իմ անչահախնդիր ծառայութիւններս:

— Շատ ազէկ կը խօսիք, սիրելի իշխան: Մնաց որ ծիրանաօղիները ամէնքն ալ քիչ թէ շատ, շատախօսիկ են: Թէ ինչ կը սպասեմ իմ քարոզարարէս: Ամէն ինչ և ոչինչ: Իմ ծանուցումս ծպտեալ միջոց մը չէ՛, ինծի հայթայթելու համար սիրահար մը, որովհետեւ, հաւատացէք որ «Թայմը»-ի պէտք չունէի, աստղային բլանին մէջ կայտառուելու: Երբ Գիտէք անշուշտ, որ ամուսինս Լարտ Վուինհամ մեռաւ շատ ուտելուն և շատ խմելուն համար: Անշուք, սակայն արագ մահ մըն է: Ինծի թողուց այս տունը, երեք ինքնաշարժ, եթէ մը որ կը բարբոսի Սօլէնթի մէջ, տարփակսն լուսանկարներու աղուոր հաւաքածոյ մը եւ Աստուածաշունչ մը զոր կը կ'սրբար Աննա տ'Պիլէյն, սիրեկա-

նը Հանրի է. թագաւորին. Գովէնթ Կարտընի մէջ օթեակ մը, անհարադատ տղայ մը, եւ յիսուն ոսկիի գումար մը ամէն եռամսեայ պղծիկ պրըթանուհիի մը վճարելու պայմանաւ:

Այս ամէնքը շատ բարդ բաներ են, եթէ աւելցնեմ թէ իմ սեղանաւորս ալ կը գողնայ ինձմէ, թէ տարին եօթն հարիւր երեսուն ընթրիքի հրաւէր ունիմ, ինչ որ զիս երկուքի պիտի բաժնէր ամէն իրիկուն ժամը ութին. զանոնք ընդունիլ կարենալու համար, եթէ աւելցնեմ նաեւ թէ միջին հաշուով տարին վեց սիրահար ունիմ, թէ իմ բոքէրի պարտքերուս ստոյգ հաշիւը պիտի բոնեմ, թէ բարենպատակ հանդէսներու կուտամ իմ աշխատակցութիւնս, և թէ Սօրթ Քրէյտօնի ընտրութեանց թեկնածու եմ, եթէ ձեզի յայտնեմ նաեւ թէ յիշողութիւնս տկար է, թէ չամբանիան կը սիրեմ, թէ երբեք չեմ կրցած գումարում իսկ ընել, պիտի հասկնայիք, թէ որքան անհրաժեշտ է ինծի համար քաղաքացար մ'ունենալը:

Գալով ձեզի, կը յայտարարեմ անմիջապէս, թէ ինծի հաճելի էք: Անունով եւ համբաւով կը ճանչնամ ձեզի այն անտանիկ ֆրանսացիներէն չէք, զոր չըջագետները կը հոտուրտան վազվզելով ինչպէս չուն մը փասիանի մը ետեւէն: Ահա ինչ որ կը զեկուցանեմ. բնաւ քծինք մեր մէջ: Կին մըն եմ, սրուն շատ աւելի ընկերակիցը պիտի ըլլաք քան թէ քարտուղարը: Աւելի ճշտոր, իմ մօտս ամուսինի դեր պիտի կատարէք, մինչեւ ննջասնեակիս դուռը. իմ շահերս պիտի պաշտպոնէք. օգտակար բաներու մասին խորհուրդ պիտի տաք ինծի: Զիս պիտի արգիլէք երբեմն յիմարութիւններ ընելու, որը իմ դասակարգի կիներուն սիրական ժամանցն է եւ չպիտի վարանիք իմ անկողնէս դուրս վանելու կասկածելի սխալացողներ՝ որոնք իմ քրմահաճոյքներուս չնորհիւ պիտի կրնային մինչեւ հոն թափանցել:

Լէյտի Տիանա խօսքը ընդհատեց, չտկելու համար ապրտամբ թարթիչ մը, իր վարդագոյն մառին ծայրովը, և շարունակեց:

— Ինծի պիտի ընկերանաք ճամբորդութիւններու ժամանակ, եթէ առիթը ներկայանայ: Որովհետեւ անշուշտ չէք անգիտանար, թէ հագարաւոր մզոններ կտրած եմ երկաթուղիներով և վակոն Լի ընկերութեան գորգերը մաշեցուցած եմ: Բարիդեան քրոնիկագիր մը զիս անուանած է վակոն յիերու: Մատոնան: Մատոնան գլխադիր «Մ»ով: Կարելի է որ մատոնայի մը բրօքիլը ունիմ, բայց ոչ եւս ունիմ անոր ստորոգելները: Ստուգիւ ճամբորդած եմ եւրոպական մեծ գիծերուն վրայ. մոռցած եմ շատ անուշ, տոմսեր Շէի էնթրիքաթէօրին, A.B.C. ի էջերուն մէջ և բոլոր երկիրներու մաքսաւորներուն յանձնածեմ իմ պայուսակներուս անուշահոտերը և մտերմիկ ճերմակեղէններուս գաղտնիքը: Կ'ըսուի, թէ մեկնելը քիչ մը մեռնիլ կը նշանակէ: Ես աւելի կը կարծեմ, թէ մեռնիլ, շատ մեկնել կը նշանակէ: Եւ թէ ճամբորդելը, իր վիշտը փոխել կը նշանակէ: Զնդի կը վստահիմ բերեմ, զիս գրօնցելը եւ գեանուղիներու երկարութիւնը կարճեցնելը ձեր գուարճարանութիւններով, պիւֆէներու անհամ ճաշացուցակը պրդպեղելը եւ կամ մեծ պանդոկներու նրբանցքներէն կատակող ծիծեռնակները վռնտելը:

Լէյտի Տիանա ինծի ժամանակ չտուաւ պատասխանելու եւ եզրակացուց.

— Զեմ կրնար ձեր պաշտօնը, արդար վարձքով մը փոխարինել, որովհետեւ լաւ տիտղոս մը ունիք եւ իմ հարը ստութիւնս չպիտի բաւեր ատոր. բայց ձեզի կուտած հինգ հարիւր կիլոն ամսական ձեր սխալներուն եւ սետաքսեայ գուլպաներուն եւ կարտընիա ծաղիկներու համար: Կ'ընդունի՞ք:

Այս զարմանալի գեղուհիին առաջարկը զիս չփոթեցուցած եւ միանգամայն զուարճացուցած էր, կը խոնարհէի իր առջեւ:

— Կ'ընդունիմ Լէյտի տիանա, ի բաց առեալ հինգ հարիւր կիլոն: Իմ ծառայութիւնս վարձու չեմ տար, այլ ձեզի կը նուիրեմ զանոնք: Զեր քարտուղարը պիտի ըլլամ գեղապաշտութեան եւ արուեստի սիրոյն համար եթէ կ'.լ.

զէք, որովհետեւ անգործ եմ եւ կը ձանձրանամ:

Պատասխանս զարմացուց Լէյտի Վուինհամը, որ յօնքերը պոստեց.

Աւելի նախամեծար կը համարէի չըլլալ ձեր երախտաւորեալը, գիտէ՞ք: Օրինաւոր չէ բան մը ընդունիլ առանց փոխարէնը հատուցանելու:

— Ձեր համակրութիւնը եւ ձեր վստահութիւնը զիս պիտի վարձատրեն առատօրէն:

Լէյտի Վուինհամ վարանեցաւ, յետոյ յարեց.

— Այդպէն թող ըլլայ: Մինչեւ ութ օր հաւանականաբար պիտի ունենաք մին եւ պիտի տիրանաք միւսին:

Յետոյ աւելցուց.

— Օրէնքը յարգելու համար սիրելի իշխան, ցոյց տըւէք ձեր կենսագրականի նօթատետրը եւ վասէրմանը: Մանաւանդ չարտնդիք: Մարդ կրնայ ըլլալ իշխան, միանգամայն խաբեբայ, թագակիր, միեւնոյն ժամանակ ֆրանկախտաւոր: Կը փափաքիմ միանգամ ընդմիշտ իրազեկ ըլլալ իմ մտերիմներուս բարոյական ու ֆիզիքական առողջութեան մասին:

Գոհացուցի իր հետաքրքրութիւնը, ետ դարձուց թուղթերս, ինչպէս ապահովութեան պաշտօնեայ մը կը վերադարձնէ գորշագոյն քառթ մը կասկածելի ինքնաշարժի վարիչի մը եւ ընտանեբար թեւս մտնելով, ուզեց իր տունը պտտցնել զիս:

Իր սենեակը ինքնատպալութենէ զուրկ չէր: Շատ լայն եցած անկողին մը, ծածկուած սիրամարգի կապոյտ կերպասով եւ պաշտպանուած երկու ելեքտրական ջահերով բաքոսեան նիզալներու նմանեակ, հսկելով իր քունին վրայ: Կրկօլանտի ճիւղմակ արջի հսկայ մորթ մը կը կարճէր մօտը դրուած լիւրեղեայ անօթէ մը ինկած կարմիր վարդերու փերթերէն:

Պատերուն վրայ անոայ նանթէյլի հին քանդակներ, բոլորովին տարփական, Ալմա Թատէմ տղայական մէկ նկարը, եւ սեծ մէկ լուսանկարը տանտիրուհիին, պտրելով թափանցիկ քղամիտով մը:

Հիացայ Լէյտի Տիանայի ճերմակ մարմարեայ լոգարանին վրայ, արժանի հոգովէական աղնուականի մը. հիացայ իր արդուզարդի խցիկին վրայ, կանանչով ներկուած, ուր ցանցնուած էին անուշահոտներու տուփեր բէր մանկանաքի շիշեր. կատարեալ լապորաթուառ մը, մորթային եւ այլ հիւանդութեանց դէմ պաշտպանուելու համար, խոզանակներ. եղունգ կտրելու գործիքներ, հանդերձ սարօքն:

Այս առողջապահիկ դործասրահէն դուրս ելլելով, զիս վստահեցուց, թէ երբեք ղառնք ունեցած չէր: Հաւատացի իրեն:

Վաղայաջորդ օրը գործի կը սկսէի: Մէտա վալի յարկաբաժինս չթողի եւ աւելի յարմար գատեցի հօն բնակիլը եւ բոլոր ժամանակս կը դնէի այս պահանջկոտ եւ հրապուրիչ աղնուականուհիին:

Ամէն օր զլս բարեկամներու ներկայացնելու առիթը կ'ունենար. կը զարմանային, որ իշխան Սէլիման, Պէրքըլէյ Սքուաթի գեղեցիկ այրիին հեշտութեան արքանեակը եղած է եւ կը փսփսային թէ ներս մօտ իմ դերս կը կայանար աւելի հարուածելու իր առաքինութիւնը, քան թէ պաշտպանելու իր շահերը: Կը թողուի որ բամբաստողները իրենց զտիչ թոյնը տարածէին սալօնի հովուուհիներու եւ աղոււմներու ծխարաններուն մէջ, եւ հակառակ ներս վայելուչ եսին հրտպուրանքներուն՝ միայն Լէյտի Տիանայի ձեռքերը համբուրելով կը գոհանայի առտու. իրիկուն:

Բրոֆ. Թրորիկի մօտ, մեր խորհրդակցութեան յաջորդ առաւուն: Ժամը 11ին կը մանէի զարդախուցը: Ընդհանրապէս ելած կ'ըլլար նէ եւ հագուած կռնկենի գոյն չինական քրէք մը, կ'օգնէր ինծի նամակաները բանալու գործին մէջ: Այդ օր, իր սենեկապանուհին, ֆրանսուհի մը, Ժիւլիէթ անուն, ինծի ըսաւ.

— Ահ պարոն. լէյտին այս գիշերը արդեօք ինչպէ՞ս անցուց: Դուրս ելաւ ընթրիքէն վերջ, թայեօտով, շտապարգ. եւ այս առտու ժամը հօնգին առնն եկաւ: Դիտեցի մանրամասնութիւն մը, որ ինծի շտա մտածել տուաւ: Լէյտին ճերմակեղէններ հագած էր... ճերմակեղէն զոր երբեք չգործածէր: Հաստ պաթիսթէ վարտիկ մը եւ տասն երկու չիլին արժող սովորական չապիկ մը:

Փակ դրան ետեւէն ձայն մը զիս կանչեց.

— Ժէրար եկուր, խօսելիքներ ունիմ ձեզի:

Սենեակ կը մտնէի, լէյտին տակաւին պառկած էր. անկողնոյն ծայրին վրայ նստեցնել տուաւ զիս, բարձիկ մը դրաւ իր կռնակը եւ մերկ թեւերը ծոծրակին յենելով՝ ինծի նայեցաւ:

— Ժէրար, մի՛ յանդիմանէք զիս, երէկ իրիկուն խենթութիւն մը, տխմարութիւն մ'ըրի: Սխալը քիչ մը ձերինն է կամ եթէ կ'ուզէք, այդ ապուշ թրորկին. ի՞նչ հինցած տարփամուլ հարցարանով: Փափաք կը զգայի... Վերջապէս ճիշտ ատենն էր... Օ՛ն, Ժէրար, այդ դառն պարտող ակնարկիդ չեմ հաւնիր: Անասունը կրնայ վերստին երեւիլ քաղաքակիրթներու հոգիին մէջ: Հագուեցայ սպասուհիի մը պէս եւ Օքսֆորտ սթրիթի մէջ որսացի աւարու մը:

— Լէյտի Տիանա՛.

— Նըթ լուռ, իմ փաքիկ Ժէրարս, այլեւս չպիտի ընեմ: Երբ այդ վիճակին մէջ ըլլամ, անձանթին դարապղպեղը (պաճ պիպէտ) պէտք է... Ժէրար, մտիկ ըրէ ինծի: Նաւագի մը հանդիպեցայ Ն. Մ. Ս. Ուէլիցկըրցի նաւադնորէն մին: Զրահաւորին անուէր ոսկեզօծ գիրքով կը փայլէր իր սեւ գլխանոցին վրայ: Գեղեցիկ լակոտ մը, այրած դէմքով, նայուածքովս ու ձեւերովս իր ուշադրութիւնը վրաս հաւաքեցի: Դիտէք որ ասփնկ բաներու մէջ վարպետ եմ, երբոր սկսիմ...: Բինս-հալի կողմը տարի գայն...: Փողոցը ամայի էր: Անոր ցանկասիրութիւնը զրգռելու համար՝ ձեռքը բռնեցի եւ զետեղեցի կուրծքիս վրան, շապիկիս տակը...: Ահ: բարեկամս: Այս կտտած, կարծր,

ծովու մարդու ձեռքը: Այդ վայրկեանը եւ ոչ մէկ բանի հետ կը փոխանակէի: Նաւազը հարցուց ինծի թէ սենեակ մ'ունէի: Առաջարկեց Օթէլ—տը—Պուլոններ: Հետեւեցայ իրեն: Ի՛նչ վարնոց եւ սակայն համեղ սենեակ: Տապկած ձուկերու կրպակի մը եւ տարաշխարհիկ պտուղներու վաճառորդի մը միջեւ:

Երկաթէ անկողնի մը մէջ պառկեցանք... բամպակեայ ծածկոցը ծակ ծակ էր եւ անկողնոյն սնարին վրայ Վիքթորիա թագուհիին լուսանկարը: Առաւուռն ժամը երեքին, ըսաւ ինծի որ պարտաւորեալ էր Բորթսմութ երթալ: Հագուեցայ ու ըսաւ. «սիրականս, ձեզի պիտի գրեմ մեր նաւային փորձերէն յետոյ. ահաւասիկ մէկ, կիսնէ՛» ձեզ համար: Եթէ նեղութեան մէջ ըլլաք, իմացուցէք ինծի, պիտի ջանամ ձեզի զրկելու քիչ մը դրամ: Խեղճ մանչուկ: Յիմար փափաք մ'ունէի վերադարձնելու իրեն մէկ կիսնէն եւ յիսուն մ'ըլս... ով: Բայց չհամարձակեցայ: Յուսախար պիտի ըլլար եւ թերեւս պզտիկ պիտի մնար քովս: Այն ատեն զիս զրկեց: Տակաւին կը զգամ իր գլխանոցի երիզին քունքերու հսկումը: Դրան սեմին վրայ, ըսաւ. «Սիրելիս, ձեզի համար պիտի աղօթեմ Աստուծոյ. յառաջիկայ կիրակի զըրահաւորին մէջ, արարողութեան միջոցին: Բարի աղջիկ մըն էք, մնաք բարեաւ:» Ու սկսայ արտասուել բոլորովին մինակս, այդ զազիր սենեակին մէջ, այդ կասկածելի անկողնին վրայ, թագուհիին լուսանկարին տակ, խոնաւութենէ աղտոտուած դեղին բիծերով:

Լէյտի Տիանա լուած էր. կոկորդը քիչ մը ճնշուած, ձեռքերը, իր ազնուակա՛ն գեղանոյշ ձեռքերը, վերմակին տանթէլները բռնած էին: Իր հրեշտակային եւ կապոյտ նայուածքը յառած էր վրաս, անկեղծութեամբ եւ անգիտակցութեամբ ծանրացած: Քաղցր, այնքան քաղցր ձայնով մը հարցուց.

— Ժէրար, ստուգիւ գէշ կի՞ն մըն եմ:

Կին մը ստուգիւ գէ՛շ է, երբ իր թափառումները կը ծածկէր Սիրսէի (ղիցարանական մոզուծի) ձեւերուն տակ, հագուած լոնտոնեան ճերմակեղէններու ամէնէն սեճ վաճա-

ստան կողմէ: Ինչպէ՞ս զատել Բարին Չարէն, հոգիի մը մէջ — մեղուներու բոյներու: Եթէ Բեյնպուլն (ծիածան) արեւոյն ու ըմպելի մըն է, որ կը մարի պապակեալ մարդուն կոկորդին մէջ, ինչո՞ւ համար Լէյաթի Տիւնայի եւր չպիտի ըլլար Բեյնպուլն մը առաքինութիւններու եւ մոլութիւններու՝ որոնք կրնան ներողամիտ բարոյագէտի մը ճաշակելիքը գգուել:

— Սիրելիս, պատասխանեցի իր դատաւարին քաղցրութիւնը գգուելով, սիրանոյշ կերպով, գէշ կին մը չէք: Մարդասէր մըն էք, բառին լայն իմաստով:

Բայց նէ կատակեց, պոկունքներու հրապուրիչ շարժումով մը:

— Բառին ընդարձակ իմաստովը, լայն առումովը, չէ՞: Ժէրա'ր, օն', բան մը պէտք չէ չափազանցել, թէ ոչ հանգուցեալ Լորտ Վուրնհամ, երկնքի բարձունքէն՝ ուր կը քաւէ բուռնիկներու եւ պիւֆթէքներու չափազանցեալ սէրը, այո, լորտը իբր կեղծ պիտի ընդունէր ձեր այդ սրտաբեկող հաստատական խօսքը:

Փոխաբերական կերպով կը խօսէի բնականաբար:

— Ա՛հ, լաւ: Ուրեմն զիս չէք քարկոծեր չէ՞: Շատ լաւ: Մնաց որ, Ժէրա'ր, պէտք է որ բոլոր ճշմարտութիւնը գիտնայիք: Օր մը գուցէ, ապրելու համար, պիտի ստիպուած ըլլամ, եթէ ոչ հացս շահելու համար Օքսֆորտ փողոցին մայթերուն վրայ, գոնէ իմ աւելորդ ունեցածս ապահովելու համար, առաջին հանդիպողին համբոյրներ տալու: Անցորդ նաւագի մը տեղ, պիտի ըլլայ թանձրամիտ հաբուստ մը որ հաստատ է եւ մնայուն:

— Լէյաթի Տիւնա, ձեր խօսքերը զիս կը զարմացնեն: Ձեզի համար չեմ տեսներ տեւէ պատճառ ընդունելու ուրիշ հաճոյքներ. եթէ ոչ անոնք որոնք անուշ կուգան ձեր քիմքին:

— Կը սխալիք, Ժէրա'ր, ըսաւ յանկարծ ծանրաբար, որովհետեւ անգիտակ էք կեանքիս բոլոր մանրամասնութեանց, թէեւ հինգ ամիսէ ի վեր մօտս կը մնաք: Կարելի է որ քիչ ատենէն բոլորովին փճացած ըլլամ:

— Փճացա՞ծ:

Պատերազմէն ի վեր, կալուածակա՞ն ծանր տուրքերու պատճառաւ՝ Լորտ Վուրնհամ ստիպուեցաւ ծախել իր բոլոր հողերը Բէյնթի մէջ: Մէկուկէս միլիոն անգլ. ոսկի առաւ: Իր մահուընէն ի վեր այդ գումարին կէսը ծախսեցի. Պետական պարտաթուղթեր եւ դիւրաւ ծախուելիք արժեթուղթեր էին:

Հանքային բաժնեթուղթերը հարկերին հինգ տոկոսով Պատերազմի փոխառութիւն, թանկանիքա եւ տը պիր: Բոքէրը, պաշարան եւ ս-րիշ յիմարական գործեր լափեցին զանոնք. այժմ կը մնայ ինծի, Կլէնսլուաի դղեակէն զատ, արդէն գրաւի գրուած, վեց հարիւր հազար անգլ. ոսկի, սեծ մասամբ զետեղուած երկու ճարտարարուեստական գործերու մէջ, որոնք ինծի անհանգիստ կ'ընեն: Սիւմաթրաի Ռիւպպեր ընկերութիւնը եւ պէնկալի քարիւղները:

Երէկուընէ ի վեր Ռիւպպերի նկատմամբ գէշ շշուկներ կան եւ Պէնկալի խռովարարներն ալ կը սպառնան չքացնել ընկերութեան հորերը:

— Լէյաթի Տիւնա, ինչո՞ւ համար աւելի առաջ չխօսեցաք ասոնց մասին, պիտի փորձէի...

— Սիրելիս, շատ հեռու էի կասկածելէ: Իմ գործակալըս, աւազակ մը, որմէ վրէժ պիտի լուծեմ աւելի ուշ, բընաւ բան մը չխօսեցաւ: Կը կասկածիմ այժմ, որ համախորհուրդ կարգ մը անձերու հետ՝ որոնք շահ ունին խառնակութիւն մ'առաջ բերել Ռիւպպեր ընկերութեան մասին: Ո՛հ, կարելի է, որ աշունէն առաջ տակ երթամ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Ոչ թէ ինքզինքս Ուէսթմինսթրի կամուրջէն Թայմըզ գետը պիտի նետեմ, այլ տանս ներկայ վիճակը պահելու, իմ դասակարգիս աստիճանը պահպանելու համար, մարմնոյս վայելումը պիտի նուիրեմ ներկայացող հարուստի մը:

Դուրսը զարնուեցաւ, Ժիւլիէթ ներս մտաւ, քարթ մը առաւ. Լէյաթի Տիւնա կարգաց բարձրաձայն «Բարոլին Լիսիթըտ, 126 Նիւ Պոնտ սթրիթ»:

— Դերձակունի՞ս, բսաւ զարմացկոտ: Ի՞ր ընթրամը ընելու համար, կ'երևի թէ նոր հագուստ մը տալ կ'ուզէ ինծի: Գացէ՛ք զինքը տեսնելու, ժէրար:

Անցայ պզտիկ սրահ մը, ուր Քարոլին Լիմիթըտ, դաժան կերպարանքով մը զիս ողջունեց: Դէմքով զիս կը ճանչնար, առանց նախաբանի խօսեցաւ:

— Իշխա՛ն, ինքզինքիս թոյլատրեցի այս առտու հոս գալ, Լէյտի Վուինհամէն պզտիկ ծառայութիւն մը խնդրելու համար:

— Սիրով, պէտք ունիք իր անունին, նոր մտէ՛լ մը հրապարակ հանելու:

— Ո՛հ, ոչ: Ստուգիւ ատիկա չէ: Քարոլին Լիմիթըտը թուղթ մը հանեց գրպանէն եւ ինծի երկարելով ըսաւ:

Մեր տունը ձեզի շատ երախտապարտ պիտի մնար, եթէ բարի ըլլայիք ինչորեւ Լէյտի Վուինհամէն, վճարելու համար իր հաշուեցուցակը, կը տեսնէք. վերջին ձերան համար տասներեք չրջագետ, չորս վերարկու, երեք մուշտակ եւ ուրիշ կարգ մը պզտիկ բաներ, որոնց գումարը կը յանգի 8.125 կինէր:

Մեծամիտ զարմացումով մը կը դիտէի այդ մարդը, ըսի իրեն:

— Տարօրինակ կը գտնեմ որ պարոն, Պոն սթրիթի Քարոլին տունը այս աստիճան կորսնցուցած է պատշաճութեան օրէնքները: Երբ մարդ Լէյտի Վուինհամը հագուեցընելու պատիւը ունի, կը սպասէ որ նէ պահանջէ իր հաշիւներուն կարգադրութիւնը եւ տակաւին շատ փութեամբ տուութեան տեղի չկայ իր չէքը դանձելու համար:

— Աստուած իմ, իշխա՛ն, կը զգամ որ իրաւունք ունիք: Բայց պարագաներ կան, այնպէս չէ՞, ուր... վերջապէս, տիկին Քարոլին երջանիկ պիտի ըլլար, եթէ Լէյտի Վուինհամ ներողամիտ ըլլալով հանդերձ, վճարէր եթէ ոչ ամբողջը գոնէ առհաշիւ մը իր պարտքէն:

Կարծեցի զինքը հասկնալ: Ու գոչեցի:

— Ո՛հ, չէի կարծեր որ Քարոլինի նիւթական վիճակը

այդքան անկայուն եղած ըլլայ:

Մարդը յօնքերը պոստեց եւ ինքզինքը վիրաւորուած զգաց, որ իրենց տան վարկին մասին կասկածներ կը յարուցանեմ. ճշդեց:

— Ներողութիւն, իշխան, մեր նիւթականը չէ որ անկայուն է, այլ Լէյտի Վուինհամին վիճակն է որ, այն առտուէն ի վեր վախեր կը ներշնչէ: Չէ՞ք կարդար «Ֆինէնսսիէլ Նիուս»ը:

Ու զիս համոզելու համար, խօսակիցս գրպանէն հանոց այդ թերթին վերջին թիւը. վճարարմատովը ցոյց տուաւ վերջին լուրերը, խոշոր գիրերով:

ՎԵՐԱՀԱՍ ՔՐԱԽ ՄԸ

Լաւ աղբիւրէ կ'իմանանք, քէ Սումաթրա՝ Բիւպպէ եւ ընկ.՝ր այսօր իր հաշուեկէիւր պիտի հրապարակէ: Նոյն իսկ կը խօսուի խաղալիս սնանկութեան մը մասին: Միջնափաղախ լաւատէրեակ տղանակներու մէջ կը խօսուի նաեւ դասական ֆնկութեան մը նկատմամբ, եղած գանգասներուն հետեւիօք:

— Իշխան, աւելցուց նա, հասարակութեան ծանօթ է որ Լէյտի Վուինհամի հարստութեան մեծագոյն մասը բազմաքանակ է Բիւպպէի ընկերութեան բաժնեթուղթերէն, ներդրամիտ պիտի ըլլաք ուրեմն, յիշեցնելու մեր պարտապանին, որպէսզի մեզի չի մոռնայ:

Հազիւ ճամբու դրած էի այս անհաճոյ այցելուն, երբ ինծի իմացուցին, որ Տարիան եւ Բիլլօու ընկերութեան ներկայացուցիչը եկած է. կահայարդար Րէճընթ փողոց: Ինծի թուղթ «ը ներկայացուց, ուր գրուած էին, երկու տարիէ ի վեր Լէյտիին տան մէջ, այդ պատուական զարդանդակաբիշներուն կողմէն կատարուած աշխատութիւններու ցուցակը, գումար 9 652 անգլ. ոսկի եւ քանի մը չիլին: Այս թուղթն ալ դրի կարուհիին հաշուեցուցակին մէջ եւ բոլորովին տատամսոտ, իրազեկ ըրի Լէյտին կացութեան մասին, իրեն ցոյց տալով նաեւ լրագրին մէջ տպուած զեկոյցը:

Դեղնեցաւ նէ հարուածին վայրագութեան տակ, եւ զղայնորէն իր մատնեբուն մէջ ճմռթկեց թերթը:

— Բնականաբար յարեց նէ, բոլոր պահանջատէրերս տրդէն կը վախնան: Մո. կերը պլտի ժողուըուն պանիրին միջուկը կրծելու համար:

— Ի՞նչ պիտի ընէք, Լէյտի Տիանա:

— Այցելութիւն տալ իմ դրամական գործակալիս Լոմպար Սթրիթ, խորհրդակցել փաստաբաններու Պ. Պ. ըՍմիթ եւ Ճոնսոնի հետ. հարցնելու համար անոնց, թէ կրընամ բան մ'ընե՞յ այդ աւագակախումբին, եւ ժամը մէկին ճաշել Քարլթոնի մէջ, Սմէրսէթ Վիֆֆլի հետ, անկից խօսք առնելու համար. որ խորհրդարանին մէջ հարցապնդէ առաջին նախարարը, Բիւպպէր եւ ընկ. եան քրախին նկատմամբ: Այդ միջոցին դուք պիտի գրէք Սութմինսթըրը Դըքսոնիին. նախագահուհի Ուայթ կղզիին հիւժախտաւորներու գործին, թէ կը հաւանիմ իմ աջակցութիւնս նուրբէլայն բարեգործական ներկայացման՝ որ պիտի տրուի մայիս 3ին Կարիքթի մէջ: Կը վստահիմ նոյնիսկ ձեր վրայ, թեւադրելու համար ինծի ինքնատիպ գաղափար մը: Աղէկ կը հասկնաք զիս, չէ՞: Իմ նաւս մէկ ջուրի ճամբայ ունի միայն: Յամբարար կ'ընկղմիմ: Եթէ գործերը գէշէն աւելի յոռի դառնան, այո ամառ պիտի դարնուի՝ եղբրքին: Պէտք չէ որ նշմարուի առիկա: Պէտք է երգել գիտնալ Մէտուզաի լաստին վրայ: Միշտ ժպիտը: Ֆրանսայի մէջ, կարծեմ դուք առիկա կ'անուանէք փայլ, կենդանութիւն ունենալ: Կ'ազեմ, որ իմ փայլս խաղցնէ Նելսընի մոյկերը՝ թրաֆալկարի սրահին վրայ. եւ սարսնցնէ չաքաներու, գայլերու եւ բորենիներու գառապեղը, որ կը կոչուի Սմոռլը-Լոնտոն:

Գ.

Լէյտի Տիանա ինծի խօսած էր, ցոյց տալով իր երկու մերկ ծիծերը՝ խուսափած զիրենք բանտող մետաքսեայ ցանցէն, տժգոյն աղաւնեակներ, վարդագոյն թակարդի մը տակ:

— Ստուգիւ սիրելիս, քանի որ ինծի լաւ գաղափար մը թելադրելու անկարող էք, վստահութեան խնդիրը պիտի դնեմ ձեր առջեւ: Ծիծաղելի չպիտի՞ ըլլայի, պարելով Քարրիքի բարեգործական ցերեկոյթ ներկայացումի ժամանակ:

— Ա՛հ, Լէյտի Տիանա:

Քննելու փափաքող բարեկամի մը ստրկամիտ հաւանութիւնը չէր ասիկա, այլ բացազանչութիւնը ճանչցողի մը, որ ամէն բան կը գտաէ ու կը կշռէ իր աստիճանին մէջ:

— Կը կատակէք, աւելցուցած էի: Ձեր լաւագոյն բարեկամները միաձայն են գովելու ձեր անակուշտերուն բոլորականութիւնը, ձեր գիտեորուն ճկնութիւնը, եւ ընդհանուր կերպով ձեր կազմին դասականութիւնը:

— Կը հաւատամ, ստուգիւ, թէ բարեկազմ եմ. սակայն, ինձմէ աւելի լաւ գիտէք, թէ վայելազեղ մարմին մը՝ առանց ներդաշնակ պիւսթի, եզան միտ կտոր մըն է. առանց թթուտի (թուրչու). վերջսպէս խաղր խաղաղուած է. պիտի պարեմ առանց քողերու. պիտի ոտնակոխ րենմ Ֆաս-ու-մէնը ձեռքերնին բրիտանական բնորանի կոչուած հիտրան, և վա՛յ ձեզի, եթէ անբարեմոյն մտածուիներ զիս վշտացնելու ըլլան իմ հրապոյրներս, նուրբած ըլլալուս համար մարդասէրներու հեգնութիւններուն:

Իկս խօսակցութիւնը կը իշէի, երբ միւս կողմանէ Մա. յիսի այն կէս օրէ վերջ այն տաղտկալի մարդերը, որոնք կը պաշարէին Լէյտի Տիանայի օթեակը, կարրիք թատրո-

նի նրբանցքներուն մէջ: Հոն ներկայ էին երիտասարդ բանասեր, ժաքէթներ հագած ու խառօրէն կոճկուած իրենց ակօսաւոր տափառներուն վրայ, Խորհրդարանի անդամներ ու երկու կամ երեք մեծփոր եւ շնչանեղձ աւագներ:

Անդորձներ՝ որոնք կը քնանան ճաշէն վերջ, ակուսրին թիկնաթոռներուն մէջ, փութացած էին հոն, յանկուցուած այս ներկայացումէն. ի նպաստ Ուայթ կղզիի հիւժախառնորներուն, որովհետեւ այս ներկայացումը Մէյֆէլդի սրահներուն մէջ շատ մը մեկնաբանութեանց տեղի տուած էր: Դքսուհիներ, նոր հարուստներ իրենց աչքերը աշկած էին ծրագրին առջին մասին, վերջին թիւին վերջայ:

«Լէյտի Տիանա Վուինհամ, «պար՝ առանց քողի»:

Թշնամիներ իրարու փոփառցած էին թէ այս ամբարիշտ տեսարանէն վերջ՝ նէ պիտի արգիլուէր արքայական ներկայացումներէն, իսկ իր բարեկամները կը հաւատային թէ իր պարերը 5 հազար ոսկիի աւելի եկամուտ մը պիտի տային ու հիւժախառնները երախտապարտ պիտի մնային իրեն:

— Ի՞նչ յանդգնութիւնը դիտել տուած էին խելահասները: Մե՛րկ պիտի պարէ թէեւ իր կործանումի վաղորդայնին ըլլայ նէ:

Կասկած չկար թէ Լէյտի Տիանաի մասնակցութիւնը այս գթութեան գործին մեծ տպաւորութիւն առաջ պիտի բերէր: Ու Բոլոր Լոնտոն իրաւունք ունէր, որովհետեւ Բոլոր Լոնտոն փորձով գիտէր, թէ սքողած աչքերով սոորականութիւնը դուստր Քանդի եւ Աւանդութեան, Լէյտի Վուինհամի ուղեղէն դուրս ելած չէ. Լէյտին՝ կին կոչուած գեղեցիկ, եւ աննկարագիր, սխալմամբ ծնած հայկանտնեւերու երկրին մէջ:

Լորտ Հորդէսթէրի պատասխանելու վրայ էի, թէ Լէյտի Վուինհամը չպիտի երեւնար, բայց հաճոյքով պիտի ընդունէր իր հիացողները, ներկայացումէն վերջ, երբ Ժիւլիէթ խնդրեց ինձմէ օթեակ մտնելու:

— Տիկինը, պարոնէն խորհուրդ մը հարցնել կ'ուզէ:

Անցայ օրփառներու, վարդերու, լիւակներու, մետաքսէ թուղթերու վրայէն, ցառքեցի չպարով աղտոտած անձեռոցներու եւ գորգին վրայ նետուած քիմօնօի մը վրայէն, վարագոյր մը բացի եւ գտնուեցայ Լէյտի Տիանայի ներկայութեան:

Շատ լուրջ գիրքեր կարդացած եմ ամօթխածութեան վրայ, դարերու ընթացքին մէջ գրուած, Ուսումնասիրած եմ անկլօսաքսոններու հոգին՝ հոգեբաններու երկասիրութեանց, ամերիկեան պոետերու, Սթէյնի վէպերուն մէջ եւ ֆրանսական երկաթուղիներու վրայ: Իր խոստովանիմ զայն քիչ ճանչցած ըլլայի եւ աւելի շատ անգիտեանալս Տիանաի նկարագրին: Չկրցի զարմացումի մէսթ մը զսպել երբոր զնէ տեսայ բոլորովին մե՛րկ, անուշաբոյր հոտերով լեցուն իր հայելիին առջեւ:

— Ժէրար, հարցուց ինձի. հայելիին մէջ նայելով առանց դողն կերպով քաշուելու, խորհուրդ կուտայի՞ք ինձի սա մետաքսեայ քողը անցնելու մագերուս վրայ, առանց այս վարդերու փունջին, կամ միասին:

— Այս առաքինի ծաղիկները չեն յարմարիր ձեր պարերու հեթանոսութեան, Լէյտի Վուինհամ, եթէ ձեր տեղը ըլլայի, պարզապէս քողը կ'անցնէի ձեր խարտիշագեղ մագերուն վրայ:

— Կը կարծեմ որ իրաւունք ունիք, Ժիւլիէթ, քողը անանջներու վերեւը շտկեցէք:

Ուղի ելաւ նէ, թթնիի տերեւի մեծութեամբ ծածկոց մը, բռնուած հազիւ տեսանելի պարուրակներու ծաղկեաց գօտիով մը, արծաթգոյն ժապաւէններով կիսակօշիկ մը եւ մուսլինէ ձերմակ քող մը՝ որ կ'երկարէր մինչեւ արմուկները. իր ետէն ուրիշ բան մը ծածկուած չպիտի մնար հազար հինգ հարիւր հանդիսատեսներու աչքերէն, որոնք արդէն անհամբերութեամբ կ'ապասէին բացման:

— Չե՞ք վախճար... յարեցի, լորտ Չէմպլըրիէրնի եւ գրաքննիչ Մկրատէն. կրնայ ըլլալ, որ մատին մէկը կարէ... յուզմունքէն:

— Ինչո՞ւ հաւար, Ալխարհիկ ընկերութեան մէջ կ'ապ-

քինք: Մասնաւոր ներկայացուած մըն է: Գթութիւնը ամէն բանի կը ներէ: Եւ յետոյ, չե՛մ ջախարհաւոր հաստատելու բոլորին ներկայութիւնը, եթէ Լէյտի Պլումֆէնկալին զէս կը զըրպարտէ:

— Ի՞նչ քսել կ'ուզէք:

Նէ, առաջին հանդիպողին կը պատմէ եղեր, որ ազգերես հովանոցի մը պատեանին կը նմանին:

— Ուրեմն, ածապարեցէք, սիրելիս: Սինեօրա Թէթ-բանէլա Բուիս և Ժիլիէթի վալսը. երգիչ Նէրրի Պլում քեմ ելաւ: Անկից վերջ, կտրգը ձերն է:

— Այո՛, այո՛, պատրաստ եմ: Սրահ անցնինք, Ժէրա՛ր, ունկընդիրներու շնչերակները շօշափեցէք, երբ ես երևիմ և ապա եկէ՛ք զիս տեսնելու:

Ու նէ աւելցուց. կոուի հրաւերով մը:

« Ահ, զիս այրած, լմնացած կը կարծեն: Արդէն զիս կը տեսնեն իբր ընկերակալ կին մը, կամ թղթափայլ մը եւ կամ Պիւրլէնկթոնի կամարներուն տակ անուշահոտ ծախող մը: Անոնց երեսն ախ մ'աւագ նետելուս չպիտի զղջամ: Քիչ մը յետոյ, սիրելիս»:

Մինչդեռ Թատրոնին խորը մութ անկիւն մը կը նրստի, չէի կընար չհիշնալ այս կնոջ ու մին վրայ, որ առջի իր իկուն պաշտօնաւայլս իր փճացումին իրազեկ եղած էր: Իր հարստութեան երեք քառորդը, զրամական այս աղէտին մէջ գլտորած պիտի ըլլար: Ու, սակայն, կ'արհամարհէր իսկապէս: Այն վարաներ գայթակղալի կից մը տալու անգլիական կեղծիքի արձանին, փայտեայ այդ դերբուկ հակային՝ որ հանդիսաւոր ընտանեկութի սը տակ կը ծածկէ իր արատներու տգեղութիւնը եւ մոլեգին անձնատիրութեան մը կ'արսիւր ուռեցքները:

Անհամբերութեան սարսուռ մը անցաւ հասարակու-թեան վրայէն. Զանգակը հնչեց, Բեմէն լոյսերը կապրլախ դարձան: Վարագոյրը ծանր ծանր վեր բարձրացաւ: Տէքորը ցոյց կուտար յունական դաշտանկար մը, ն.ճ. Կերով տրն-կուծ. — Երեկոյի աղեկականները՝ զոր կը հիւսեն յուշկապարիկները, Աղրիականի եզերքներուն վրայ: Լէյտի Տրա-

նա երեւցաւ. ծնրադիր, գլուխը՝ կուրծքին հակած, ձեռքերը իրարու միացած:

Առաջին կարգի վրայ նստող կիները կէս մը ոտքի ելած էին. աւելի աղէկ տեսնելու, այրերը աւելի զգուշորէն, գլուխին կը ցցէին: Փսփսուքներ: Սրահը իր հիացումը կը յայտնէր զանազան շարժումներով: Շուրջս. լսեցի անհաճոյ զիտողութիւններ:

— Բայց, իրօք մերկ է: Ո՛հ...

— Գայթակղեցուցիչ է...

— Ո՛հ: Կատարելապէս մերկ չէ... Նայեցէք, Պիթի՛, իմ դիտակովս:

— Հարրի, լոնցէ՛ք:

— Այնտաւորականներուն իշխանութեան գլուխը անցնելն ի վեր՝ ամէն տեղ անիշխանութիւն կը տիրէ: Նողկալի բան է այս.

Ետեւի կողմս, ծերուկ մը կիսամօրուս, երկար դէմքով, կը մըմթար.

Իշխան Ալպէրի օրով, զնէ պիտի խարազանէին և արտաքսէին:

Երիտասարդ պճրասէր մը, բաւական բարձրաձայն բողբոջեց.

— Պարո՛ն, կը նախաժէք Գեղեցկութեան քրմունի մը:

Հարցուփորձերու չափանիշը տակաւ առ տակաւ կը բարձրանար. երբ նուագախումբը կը չալէր կոիկի «Ա. Ուալոս»ը: Պալքոնին մէջ, Թիկապիտո մը կտորեցաւ և կին մը, քաշուեցաւ զնաց, անկրթօրէն պոռակով, պոռկալով:

— Կարծես Փօյի Պէրժէրի մէջ ենք:

Այս անուանարկիչ ընդմիջումը տեղի տուաւ հակադրացի մը: Օթեակի մը մէջ ազնուական մը, կեղծ զգաստ խափա-նարարին կողմը դառնալով.

— Եթէ կին չըլլայիք, ականջներդ պոքսէ պիտի ընէի:

Բայց ուրիշ հանդիսատես մը, ծաղրուած առաքնութեան պաշտպանութիւնը ստանձնեց-

— Այս կինը իրաւունք ունի. վայրկեան մը անցէք

դէպի նրբանցք...

— Շատ աղէկ, Պարոն,

Իրկու առպետները դուրս ելան. Անդր-Մանչեան երկու քաղաքացիներու կերպարանքն ունէին, որոնք կուգան մէկ ակօնին կոտորել և կամ մէկ կողերնին ճմլել տալ: Սակայն, «հու», հունները և ծափահարութիւնները զիրար կը խաչաձեւէնի, Լէյտի Տիանա, անզգած արձանի մը նման, թեղէն չէր շարժեր: Նուազը պատրաստ էր նուագապետին մէկ նշանին վրայ: Արդէն, ոստիկաններու քապերը կը փայլէին դուռերուն մէջ: Խօսակցութիւններ տեղի կուենային օթեակէ օթեակ: Ոմանք արուեստին յաւիտենական իրաւունքները կը հռչակէին, «ուրիշներ» անարգութեամբ պատշաճութեամբ զրօշակը կը ճօճէին: Սուրբսինէսթրիի զքսուհին, այս ցերեկը ինչ կազմակերպիչը. իր օթեակին մէջ ինքզինքը կուտէր: Յանձնախումբի անդամներուն հետ կը վիճէր, թուի գեղունի մը, գեղնագոյն հաղուստով. որ կը հաստատէր Լէյտի Վուինհամի յանդիմութիւնը և ուրիշ զքսուհի մը՝ ճերմակ քսուած և որուն մազերուն մէջ խրտուած և ջայլամի փետուրը կը ճօճէր, իր բացականշու-թիւններու կշռութեան չափով:

Օրէնքի ներկայացուցիչներուն երեւումը հանդարտեցուց բոլոր բողոքողները: Նուագապետը նշան տուաւ եկսոսկի առաջը սկսաւ գեղգեղել, յարաբերական լուսթեան մը մէջ, Լէյտի Տիանա սկսաւ պարը: Իր շրջափոխութիւններուն թելը՝ ներդաշնակ արապէսքներ կը բանէր նորվէկեան մոթիֆներու վրայ: Ամէնէն ոխերիմ հակառակորդները լռած էին: Կը մոռնային թէ իրենց առջեւը ունէին 1924ի կինը, որ առանց ամչնալու իրենց կը պարզէր իր մերկութեան վայելչագեղութիւնը, որովհետեւ ինքզինքնին փոխադրուած կը զգային հեթանոս Ելլադայի գեղեցիկ ժամանակները, այն ժամանակները՝ ուր է. Բ.ը տակաւին Սոկրատի աշակերտներուն չէր բաշխէր աւետարանական առաջնորդ ծրարութեամբ շքեղաբար կտորներ:

Առաջին վերջին գեղեցիկները մարեցան, մինչդեռ Լէյտի Վուինհամ, վերստին ծնրաղիւր, թեւատարած, դէմքը

հիացիկ, դարձած դէպի ծագող արեւը, գոգցես կ'ողջունէր նոր արշալոյս մը՝ որուն ցոլքերը ի փախուստ աիտի մատնէին պալտոնին բուրբը եւ նուագին մօտիկը նստող խրտուրդները:

Սրահին ամէն անկիւններէն մեկնած ծափահարութիւնները անմիջապէս փոխուեցան զարմանալի ցնծալի յաղթանակի մը, հազիւ քանի մը յամառներու կողմէ չփոթուած: Հանդիպեցայ թղթակիցներու՝ որոնք ձեռքերնին կը չփէին: Ինչ շահաւէտ վայելք Ֆլիթ փողոցէն եկողներուն:

Լէյտի Տիանաի դրան առջեւ հրմշտուք, իրարանցում և կրքոտ խօսակցութեանց աղմուկ մը: Ժամ մը յետոյ, իր կառքը, որ շրջուն ջերմանոց մը դարձած էր ծաղիկներու, փունջերու եւ կանանչներու:

— Ժէրար ըսաւ նէ ինչի, յաղթական խնդուքով մը, անոնք մարբրի: Ինչ զաթակղութիւն: Եթէ մեծ դիտակով մը նայէիք ինձի, պիտի տեսնէիք որ հաւու մորթ ունէի: Սուրբսինէսթրիի Դքսուհին հիմա եկաւ ինձի ըսելու, թէ հիւսիսաւորները երախտապարտ են ինձի, բայց թէ անշուշտ, պիտի բանադրուէի: Կալեւորութիւն չունի ինձի համար: Բացառու լուծ ժամ պիտի վիճաբանին իմ յանդիմութեանս վրայ:

— Ուրեմն կ'ախորժի՞ք, որ այդքան վրաշիտ խօսին:

— Բնականոն վիճակի մէջ, ոչ: Ներկայ պարագաներու մէջ, այո՛: Անհրաժեշտ էր որ մեծ հարուած մը տայի եւ թէ անունս երեւի լրագիրներուն մէջ:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ, տակաւին յաղթուած ըլլալս չ'եմ խռատովանիր: Խաղիս մէջ մոռցած էի արու մը:

— Սրտի աթիւ մը:

— Շատ յոգնած եմ առիկա՝ ձեզի բացատրելու համար: Բայց վաղը, այո, վաղը Ժէրար, ձեզի պիտի առաջարկեմ վստահելի պաշտօն մը:

— Ո՞ւր:

— Դէպի Պերլին:

Լէյտի Տիանաի փափաքը կատարուեցաւ յ ջրորդ օրը: Բոլոր լոնտոնեան մամուլը արագօրէն կը մեկնաբանէր Կարրէթի ցերեկոյթը: «Թայմզ»-էն մինչեւ «Տէյլի Նիուզ» պահպանողական կամ ազատական երկար սիւնակներ կը նուիրէին հեթանոսական պարի մասին: «Մօնիթը ֆօստ» բրիտանական ազնուականութեան բերանը, չէր համարձակէր ոչ հաստատել եւ ոչ ալ նախատել: Միայն կը գրէր. «Աւագունիի մը յանդուգն ներկայացումը»: Համայնավարիկ «Տէյլի Հէրալտ» աշխարհիկ մարդոց զուարճութիւններուն չ'ահագրգռուող, կը շնորհաւորէր այդ ազնուականունին, որ բացէ ի բաց թանակել Կ'ընէր իր դասակարգին նախապաշարունակները եւ կը զոհէր իր սկզբունքները հաւասար. սէր Մերկութեան ծիրանէփայլ խորանին վրայ:

Զարդախուցին մէջ, Լէյտի Տիանան պառկած գտայ փորին վրայ, ցիրցան լրագիրներու ովկէանոսի մը մէջ լուղալով Բաց լրագրի մը վրայ, արժուկները խաչածեւած իր աւրուած մազերը երեքցնելով մատղաշ շնիկի մը պէս, որ կը խաղայ, նէ կը խնդար. կարդալով, իրեն վերաբերեալ մասերը:

— Ուրեմն, ըսի անոր, եթէ զոհ չէք, ի՞նչ պէտք է տակաւին:

Մատուցը ինծի ցոյց տուաւ «Տէյլի Միոսոս»ի չորրորդ սիւնակը:

— Ժէրար, ահաւասիկ հատ մըն ալ, որ կը հասկնայ թէ դպրոց մը պիտի հիմնեմ Լօի Ֆիւլլէրի նման: Ու «Տէյլի Մէյըը»-ի յոգեւոր կարդացի՞ք: Տեսակցութիւն մ'ունեցած են Հ. Ժ. Ուլլի հետ՝ հարցնելու իրեն թէ արդիական ընկերութիւնները տակաւ առ տակաւ պիտի բարելւին դէպի ամբողջական մերկը: Օհ, կը զուարճանամ: Ու «Տէյլի Կրաֆթ»-ը: Դիտեցէք բաղդատութեան գրուած սա երկու լուսանկարները: Քնիտի վէնիւսը եւ ես,

մեր փոխադարձ մարմնական չափերով: Զիստերս քիչ մը նուազ լայն են եւ մէկ քառորդ բթամատ աւելի մեծ: Արարաշխարհ պիտի դիտնայ թէ դիցունիի մը փորը ունիմ, եւ պորտիս վրայ միայն կը պակսի Արամազդի շանթը:

Լէյտի Տիանա, արքայամորի գոյն բիժամայով, արագօրէն փութաց դէպի բազմոցը եւ խլեց ուրիշ լրագիր մը՝ ներս նետուած դրան ծակերէն:

— Ժէրար, ահաւասիկ փունջը: Պիտի խնդաք: Այս թղթակիցը կիմացնէ թէ Լէյտի Ասթօր օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, որպէսզի միացեալ թագաւորութեան բնակչուին վրայ, սեռական-ժաճկոցներու մակերեւոյթը օրէնքի տակ առնուի: Քսան եւ ութ քառակուսի բթամատ չափուած պօրտէն սկսելով կարգիտով մը հայթայթուած անշուշտ Լոնտոնի եպիսկոպոսին կողմէ:

— Լէյտի Տիանա. կը հայհոյէ՞ք, ըսի կէս կատակ, կէս լուրջ:

— Ահ, ժէրար, զը պաշտեմ զձեզ, երբ մաքրակրօն հովիւի մը ձեւերը կ'առնէք, հովիւի մը որ իբրեւստանը խաչթել տուած է, հիւսուածեղէնի ասեղով մը:

Յետոյ, յանկարծ լուրջ. ոտքի ելաւ նէ, գիտ իր սենեակը առաջնորդեց դուռը գոցեց, իր քովիկը նստեցուց, անկողնին ծայրը եւ ըսաւ.

— Սիրելիս, խօսինք լրջօրէն... երէկ ձեզի իմացուցի թէ տակաւին խաղալիք չունիմ մ'ունիմ, փճացած կին մը լալէ առաջ, կին մը՝ որ միայն տառներկու հազար սթերլին եկամուտով պիտի ապրի: Այս ամենազոյզն եկամուտը մոռցած էի: Իր արժէքին չափ արժէք մ'ունի: Փորձենք բախտը, ժէրար, ուսերէն կը խօսի՞ք:

— Շատ գէշ.

Ոտքի ելած էր նէ: Բացաւ պզտիկ, զմայլելի դարակ մը եւ անկից դուրս հանեց թանձր թղթածրար մը, կանանչ շապիկի մը տակէն: Առջեւ լեցուց փաստաթուղթերու կոյտ մը եւ ըսաւ.

— Հանդուցեալ լորտ վուինհամ, իմ օգոստափառ ամուսինս, որ այս սիջոցիս կուանֆոքներու դրախտին մէջ

կը սլգայ, կայսերական վարչութեան օրով անգլ. դեսպա-
նի պաշտօնը կը վարէր, Բեդրսպուրկի արքունիքին մօտ:
Պատահարներու բերմամբ, որոնց մանրամասնութիւնները
կ'անգիտանամ, Նիքօլա Բ.ի կառավարութենէն ստացաւ
իր անձնական նուէր 15 հազար տեսիաթին քարիւղային
հողի մենաշնորհ մը, Թլավի մօտ, Թիֆլիսի հիւսս. արեւել-
եան կողմը, Վրաստանի մէջ: Լորտ Վուինհամ, արդէն ծը-
րագրած էր. քանի մը գրամատներնրու հետ այս հողերը
շահագործելու, երբոր 1917 նոյեմբեր 7ի յեղափոխութիւ-
նը եկաւ ջնջել այդ մենաշնորհը: 15 հազար տեսիաթիննե-
րը ազգայնականացան եւ ահաւորիկ բոլոր արժէքագուրկ
արձանագրութիւնները: Ինծի համար, իր միակ ժառան-
գորդը, կորսուած միլիոններ կան հոն: Արդ, իմ հայրենի
երկրիս՝ Պոլշեիկներու հետ յարաբերութեանց նորոգ ուղ-
ղութիւնը թելադրեց ինծի բան մը փորձելու:

— Պիտի ուղէիք եթէ ոչ ձեր կալուածներու իրաւունե-
քին վերստացումը, գոնէ այդ հողերը շահագործելու հրա-
ման մը:

— Արդարեւ: Անկից ստանալիք եկամուտներովս պիտի
փոխարինուէր կորուստս: Երէկ առտու, Սըր Էրիկ Պիւշմօր
դիւանագէտ մը եւ լորտ Վուինհամի բարեկամ, եւ վստահե-
լի բարեկամ մը՝ որուն խորհուրդ հարցուցի. թելադրեց
զիս դիմելու Լոնտոնի սովիէթներու վաճառականական
պատուիրակութեան մեծին: Կ'երեւի, թէ այդ անձնաւո-
րութիւնը այժմ ռուս ի պաւսովի չի Մոսկուայի մէջ եւ թէ
իր միջոցաւ չպիտի կրնամ բան մը ձեռք բերել: Ու յաջո-
ղելու համար պէտք է դիմել Պերլին: Իմ պզտիկ Ժէրարս,
բացարձակապէս յոյսս ձեր վրայ է զիս ազատելու համար:
Կարելի եղածին չափ շուտով պիտի մեկնիք Գերմանիա,
պիտի ներկայանաք Վարիքինի, պոլշեիկներու առաջին
պատուիրակը, եւ պիտի ջանաք յաղթական դուրս գալու
կօրիւն մը՝ որուն վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ քսան նաֆ-
թի հորեր:

— Լէյտի Տիանա, հանդէպ ձեզի իմ բարեկամութեամբս
կատարելապէս վերահասու էք, անկարելին պիտի ընեմ, որ-

պէսդի, եթէ ոչ ճշմարտութիւնը, գոնէ փորթաութիւնը
դուրս ելլէ այդ հորերէն:

— Այս թղթածրարները հետերնիդ պիտի առնէք, հա-
կառկորդս պիտի շօշափէք, ըսել կ'ուզեմ տեղեկութիւն-
ներ պիտի ստանաք վարիքինի պատահական կաշառակե-
րութեան վրայ: Գործելու համար կատարեալ իրաւասու-
թիւն կուտամ ձեզ: Ընկերութիւն մը կազմուելու պարտ-
ային, եթէ հարկ է այս անձնաւորութիւնն ալ գաղտնա-
բար շահակից ընել, իրեն նուիրեցէք 5 կամ հարիւրին 10
դրամագլուխէն, բաժնեթուղթերով. Բայց կ'աղաչեմ, լին-
ցումէք: Հնդկաստանէն եկած լուրերը հետգհետէ՝ աւելի
գէշ են: Պէնկալի ապստամբութիւնը՝ արծարծուած ոռ-
սական գործակալներէն, մեծ համեմատութիւններ կ'ստա-
նայ: «Ինտիան Օյլ» ընկերութեան բաժնեթուղթերը ութ-
որուան մէջ 45 չիլին ինկա. բացարձակապէս հարկ անհը-
րածեշտ է որ զիս ջուրին երեսը հանէք, թէ ոչ երեք ա-
միսէն, նորեկ հարուստի մը թեւերուն մէջ պիտի ցատ-
քեմ: Զիս կը սիրէ՞ք, Ժէրար, անանկ չէ՞: Եղբայր մըն էք
ինծի համար. չպիտի ուղէիք, որ ձեր պզտիկ Տիանան գա-
րեջուրով ու պանիրով սնած կապիկի մը կողմանէ չպղուի:
Ուրեմն:

Ահ, ինչպէ՞ս գիտէր իմ համակրութիւնս շահիլ, իր
հրապուրանքներու կարթովը: Սիրեցեալ Տիանա... Անոր
համար, երեք չարամիտ փափաք մը չէի զգար, այլ զէ-
կը սիրէի ճշմարիտ քրոջ մը պէս, քոյր մը՝ անհաւա-
սարակչի ուղեղով, հազիւ իմ պատասխանատու իր գոր-
ծերուն, անկարող չարը բարին որոշելու: Կը սիրէի զնէ
ներողամիտ սփիով, զոր մարդ պէտք է ունենայ պերճանքի
արարածի մը համար, ուրիշներէ տարբեր կնոջ մը համար,
խուսափած օրինական սկզբունքներէն:

Ինչո՞ւ համար պէտք էինք դատակարգել բոլոր կիսնե-
րը՝ ճակատագրի շուկային մէջ ցուցադրուած քանի մը ըն-
թացիկ սոսեշներու համաձայն: Աղիտաւոր կիսը, Պաղ կիսը
Պարկեշտ կիսը, Թեթեալարոյ կիսը, ո՞ր հպարտ բնա-
բան պիտի համարձակէր ճշդելու տեսակարար յաւկու-

Թիւնները պաղ կնոջ մը, որ վաղը պիտի ըլլայ թեթեւա-
բարոյ, առանց փոխանցումի, կամ ճակատագրային կնոջ
մը՝ որ օր մը իր զէնքը պիտի պարպէ պարկեշտութեան
տեմին վրայ:

Ի դուր իմ նշգրտակովս պրպտեցի իր հոգիին դիւրաւ
եղբանող նեարդները, չկրցի Տիանան զետեղել արդիական-
բարոյագիտութեան յատակագիծներէն միոյն մէջ: Արտադ-
րանքն է անսոսկ դուքսի մը, ամուսնացած զգայնիկ եւ
քոմանթիք սկովտուհիի մը հետ, սնած վալթըր ոքոթով,
մեծցած խաղաղիկ յիճերու եղերերգական փոփոխներուն
վրայ: Մօրենական կողմէ, իր մեծ մայրը նշանաւոր գործի
կին մեղած է, Լորանսըքիրքի իր կալուածներուն մէջ եւ
հօր կողմանէ, իր մեծ հայրը ազնուական բանաստեղծ մը
նշած է, շատ զնահատուած էտիմպուրկի մէջ, որ երգած է
իւր սրտին հայրենաբաղձութիւնը վաղնջական տաղերով:
Տիանա այս ամէնը ժառանգած է: Դատողութիւնը, եթէ
ուզէ, չպակսիր իրմէն, բաւ է, որ իր զգոյարանքները
քը զինքը չնուաճեն, երբ որ ամսոյն լուսինը միաժամա-
նակ շարժեցնէ ամպերու ելեքտրական ձգտումը եւ անու-
շահոտի մը գինովցնող զօրութիւնը:

Բարոյական պատեհականութիւններէ ազատագրուած,
նէ կ'ապրի իր կեանքը, եսամուլ մինչեւ իր վեհունձն-
ժէ թերուն մէջ, անգութ եւ բարի, հեշտամուլ, ցուրտ կեր-
պով, մանկական, անառակ, ժամերու համաձայն իր փա-
փաքներու չափանիշին համեմատ, միշտ արթուն կեցող մը-
տահաճոյքի մը չնախատեսուած սղոմներուն համաձայն:

*
* *

Մայիս 12ին, երեկոյեան ժամը եօթին Ֆրեդերիկս կա-
յարանէն թաքսի մը զիս կ'առաջնորդէր «Ատլոն» պանդոկը,
որ կը բարձրանայ Թմզիներու Ակրակ փողոցին եւ Բարիզ-
եան Հրապարակի անկիւնին վրայ, Պերլինեան պալատի մը
գորշ եւ խիւտ երեսով, Կրիզէլտաի հետ ամուսնութենէս ի

վեր, կայսերական հանրապետութեան մայրաքաղաքը եկած
չէի: Ֆրեդերիկս սթրասէն իջնելով գտած էի միեւնոյն ճեմող-
ները, որոնք կիսաշլարհիկ ընկերութեան ծնունդէն ի վեր,
այդ նշանաւոր ճամբուն աջ կողմի մայթը կը չափչփեն, ան-
հետանալու համար երբեմն ուղղահայեաց փողոցներու մէջ,
յանկառօ իրենց ծիրէն դուրս նետուած մէտէորաներու պէս:

«Բաֆէ-Պօէրի» դիմաց, հին ընչազուրկներ, երբեմն Օ.
Կիւսթ Պէպէլի քարոզները մտիկ ընողներ, սոցիալ-տեմոք-
րաթի դիւցաղնական ժամանակները, կը ծախէին միեւ-
նոյն գոթական գիրերով լրագիրները եւ իրենց լրջամիտ
ընթերցողներուն գրպանները կը սահեցնէին Rota Fahnեի
վերջին թիւը, արդիւրած ոստիկանութենէն: Կայսերա-
կան սեւ գործակալներու տեղ կ'երեւնային կանանչ Շիւ-
բօներ (schupo) Պրանտպուրկի դրան առջեւ եւ Սթրաթ-
րինկի թրամը կը շարունակէր իր գնացքը միջնաքաղաքին
շուրջը, որ արջ մը կը կրէ իր զինանշանին վրայ:

Այդ իրիկունը կը ճաչէի Տօրօթէնէնսթրասի իտալա-
կան փողոցիկ ճաշարանի մը մէջ, ուր կը յուսայի չնչել քիչ
մը իմ երիտասարդութեանս օդը, այն տառները երբ Մաքս
Լիպէրմանն, Շարլօթէնպուրկի անկախներու արեւեստա-
հանդէսներու մէջ, մեծ տպաւորութիւն յառաջ կը բերէր
ուր Նորին Վեհափառութիւնը կը հպարտանար խոզաճարպի
արձաններով տնտեսացուցած ըլլալուն համար Հոնէնցու-
լէրեան սերունդը, ուր Սէյնհարթ քարթիւֆը ժագէթով
խաղալ չէր տար, ուր «Այրիներու Պարագահներու մէջ
Սթիթէլի ետեւը, կը փայլէին կռուներու տարփառենջիկ
խումբեր, կրելով մատնեմատին վրայ նշանախօսութեան
մատնին եւ զրգռելով տիլէթանթներու ցանկասիրութիւնը,
քրէքը անարդարանալի քողերով: Ասիթը ինծի օգնեց,
Հանդիպեցայ Սթիթէլի, ուսու դաշնականար մը, զոր Մի-
լանի մէջ ճանչցած էի եւ որ եւրոպական նուագահանդէս-
ներու մէջ իր վարպետին՝ Ռիւպէնթայնի արագութիւնը եւ
եւ արուեստը ծափահարել տուած է: Սեղանս հրաւիրեցի ու
անմիջապէս սկսայ հարցութիւններ:

— Ի՞նչ գիտէք ձեր հայրենակից Վարիշքինի մասին,

Պերլինի մէջ սողիւթներու առաջին պատուիրակ:

Բարեկամս, իր սիկարէթը քաշելով՝ հեգնօրէն ինծի նայեցաւ ու կատակելով ըսաւ.

— Վարիչքի՛ն, Լէոնիտ, կիներո՛ւ համար: Պարսն մը՝ որ իր ճամբան առած է համայնավարութեան մէջ, ինչպէս ուրիշներ կը յաջողին թիթեղագործութեան կամ ուրիշ արհեստներու մէջ:

— Կ'ուզէ՞ք որ ըսեմ, թէ կուսակցական այդ փաստը համոզիչ չերեւիր ինծի:

Սէմէվսքի չարագուշակ ժէսթ մ'ըրաւ, ու անուշադրութեամբ իր սիկառը նեանց գեղակերտ պնակի մը մէջ:

— Սիրելի բարեկամ, աշխարհի մէջ երկու բան կայ, զոր մարդ չկրնար ճշդիւ գիտնալ. այսինքն կնոջ մը կողմանէ խաբուած չըլլալը եւ համայնավարի մը տնկեղծ ըլլալը: Ենթադրեցէք որ նշանաւոր գրագէտ մըն էք եւ թէ երիտասարդներ՝ որք ձեզի պէտք ունին. ձեզի «սիրելի վարպետ» կը կոչեն, ողնայարնին ծռելով, ... Չգիտի՞ համոզուէիք իրենց տնկեղծութեան մասին: Մեր այժմու խեղճ Ռուսիոյ մէջ վստահ եղէք, թէ փառասէրները, պատեհապաշտները եւ ընդհանրապէս բոլոր անոնք՝ որ անօթի են, պատրաստ են տիղմին մէջ թաթխուելու, պատկերին առջեւ Պարոն Լէնինի, զմրսուած փառաւոնի մը նման:

— Անձնապէս Վարիչքինը կը ճանչնա՞ք: Մանրամասնաբար կրնա՞ք խօսիլ ինծի անոր նկատմամբ:

— Լէոնիտ Վլադիմիրովիչ Վարիչքին Բեդրսպուրկի մէջ ուսանող էր, երբ ես հոն կ'աշխատէի դաշնակի: Ելեւմբաից նախարարութեան մէկ բարապանի որդին, ինչպէս նոյն թուականի բոլոր ծանծաղամիտ երիտասարդները. խառնուեցան իրկիւտութեամբ 1905է առաջին յեղափոխութեան: Տասնեւինը տարու էր. հասներկու տարի անոր հետքը կը կորսնցնեմ: 1917ին, յեղափոխական «Փրառառ» լրագիրը կը բանամ: Լէնինի եւ Լունաչարսքիի երկու յողուածներուն մէջ, Վարիչքինի կողմէ ստորագրուած ուսումնասիրութիւն մը կը տեսնեմ. ինքնիրենս կ'ըսեմ, «հէ՛», պզտիկ ընկեր Լէոնիտ քաղքենիի մի՞ջ կ'ուտէ. Յուսախաբ

բութիւններ ունեցած պիտի ըլլայ կամ թէ չէ՞ կրցայ գոհացնել իր փառասիրութիւնները:

Աւելի մեծ եղաւ զարմացումս, գտնելով Վարիչքինը կարմիր կկուներու վոհմակին մէջ՝ զորոնք կը ճանչնամ իբրդրամէ, պատուէ եւ յաբգանքէ զուրկ անօթիներ: Արդ, գիտէք սիրելիս, թէ պոլշէվիկ ըլլալու համար, բաւ է որ քաղքենի մը գտնէք, յուսախաբ, թթուած իր յոյսերուն մէջ: Գիշ մ'ատեն անցնելէ յետոյ, կը հանդիպիմ Վարիչքիւրի: Յաղթականօրէն կը յայտարարէ ինծի:

«Լաւ կ'երթայ գործերնիս, ծերուկս: Իշխանութիւնը մեր ձեռքն է: Ստոյգ յեղափոխութիւնը ի կատար պիտի հանենք եւ պիտի զրկենք մեր կեղծ եղբայրները, բերդերու զնառնները, հասկցնելու համար անոնց թէ գարուն կը ծաղկի՞ հոն: Բարի խրատ մը, Մասնաւորապէս չեմ ուզեր զքեզ հոս տեսնել: Այս իրիկուն իսկ մեկնէ, Հէլսինկֆօրի ճամբով, ծակամուտ ըլլալէ առաջ:» Անօգուտ է ըսել, որ շուտով Սթոքհօլմ մեկնեցայ, երջանիկ, որ Պայթիկը զիս բաժնեց կարմիր Գրիստուի, նոր մոգաբաններէ՛ն: Այդ օրէն ի վեր, Վարիչքինը տեսած չունիմ: Բայց պատմած են ինծի իր արկածախնդրութիւնները: Մի կարծէք, որ այդ ընկերը, յանկարծօրէն քովիւնիստ չնորհաց արժանադաւ: Այդ իրիկուն երիտասարդ տեմքրաթ, ընկերվարականը նախանձով կ'դիտէր զրամագլխի արգիւնքները: Բախտը իրեն թոյլատու չեղաւ զանոնք ճաշակելու համար, այլ չնորհիւ իշխանուհիի մը՝ որուն վեհերոտ տարփածուն էր, տնկութիւն մը ծնաւ իր մէջ, հաստատեալ կարգ ու սարքին դէմ եւ իր սիրուհիին՝ տիկին Մուրավիէֆի գրգռմով մտաւ ժամանակակից ընկերութեան դէմ ուժանակ նետողներու բանակին մէջ:

— Կը խօսի՞ք այն ծանօթ Տիկին Մուրավիէֆի մասին՝ որ 1918ին նշանաւոր հանդիսացաւ իր անգթութիւններովը... Նէ որ օր մը ներկայ գտնուեցաւ Պետրոս և Պօղոս ամբողին խրամներուն մէջ, քսան եւ վեց յետաշրջան մտաւարականներու ղանգուածային հրացողարկին:

— Կատարելապէս նոյն ինքն: Դիտեց անոնց մեանիլը,

աթոռի մը վրայ նստած, սիկարէթը շուրթներուն: Այդ հրապուրագեղ տիկին Մուրավիէֆը ութ տարիէ ի վեր Վա-
րիշքիւնի պաշտօնական տիրուհին է: Նէ անոր տուն կու-
տայ, զայն կը վարէ, ու նոյնիսկ զայն կ'ահաբեկէ: Ահ,
սիրելիս, զարմանալի թիփ մը, այդ իրանա Մուրավիէֆը:
Մին այն երազատեաներէն որոնք մարդկութեան երջան-
կութիւնը կ'երազեն խորանընկէցներու հարուածներուն
տակ եւ որոնք իրենց հակառակորդները կ'աքսորեն Սոլով-
քիի սառոյցներուն մէջ: Ծեր արեւմուտքի վիպագիրները
երբեմն սլաւ հրապոյրին վրայ, կասկածելի ճշմարտութեան
մը էջեր կը նրբահիւտեն: Իրենց կը ղրկեմ իբր. ճարակ, ի-
րէնա Մուրավիէֆը. մեծցուած հրէշային ստնտուէ մը, ո-
րուն աջ ծիծը անոր ներսը թափած է մարքսիզմը եւ ձախ-
ծիծը՝ մորֆինը: Իրէնա Մուրավիէֆ, կարմիր Ռուսիոյ
Սառի Մարքիզուհին:

Դ.

Դէմ առ դէմ նստած էինք: Բաւական համեստ գրասե-
ղան մը զմեզ կը բաժնէր: Պատէն կախուած էր Քարլ Մարք-
սի լուսանկար մը: Ուրալի խոշոր քաղաք մը, եռոտանի սե-
ղանի մը վրայ դիզուած թուղթերը կը ճնշէր: Վիլհելմ ԲՄ
թրասի վրայ բացուող, երկու բարձր պատուհաններէն կ'ե-
րեւէր Իշխան Ֆրանց Եօակիմի հին պալատը, ծառաստանի
մը մէջ նետուած, ինչպէս պաղ միսի կտոր մը՝ ազատքեղի
երկու փունջի մէջ:

Պ. Լէոնիս Վլատիմիրովիչ Վարիշքին, տասնեւհինգ
սանթիմէթր երկայն, պերճանքի սիկարէթ մը կը ծխէր-
իր փողկապին վրայ աղուոր զետեղուած մարգրիտ մը,
պարզ բայց ճաշակաւոր: Քիչ մը մտերմօրէն ինքզինքիս
կը հարցնէի թէ Սովիէթներու այս ներկայացուցիչը պիտի
գտնէի պրոլետարական եւ հաւասարասէր հագուստի մը
մէջ: Կը սխալէի: Հագուած էր քաղքենիի մը պէս մաքուր,
եթէ ոչ վայելչասէր: Շնորհիւ յանձնարարադիրներու՝ զոր
իրեն տուի, մեր առաջին հանդիպումը եղած էր շատ սիրա-
լիր, առանց ձեւակերպութիւններու: Մնաց որ, ինծի ը-
սած էին, թէ տիտղոսաւոր անձնաւորութիւններ, արտա-
սահմանի մէջ, միշտ լաւ ընդունելութիւն կը գտնեն պոլ-
շեւիկներէն: Պ. Վարիշքին, արդարեւ ինծի շատ հաճելի ե-
րեւցած էր: Իր տեսքին մէջ արիւնարբու գրօսանքներու
ճաշակը չէր երեւէր:

Իր փայլուն և սեւ մազերը, ետին նետուած, սեւ մօ-
րուք մը կարճ և խոպոպ դէմքը, ձիթենիի գոյն, և քիչ մը
ցցուն այտերը ի յայտ կը բերէին թաթարական առհաու-
թիւն մը, որը սակայն պատճառ մը չէր, որ Վարիշքին
արեւմտեան քաղաքագէտի մը կատարեալ վայելչութեամբ
չառաջնորդուէր:

Ծանրօրէն թղթատած էր իմ փաստաթուղթերս: Պրպը-

առած էր կառավարութեան արտօնագրերը, թւականներով և յետոյ յայտարարած էր .

— Այս ամենը վաւերական են, սիրելի իշխան: Լորտ Վուինհամի սեփականութեան վերաբերեալ գործողութիւնները, պատշաճ կերպով արձանագրուած են. ժամանակաւ օտարականներու տրուած հողերուն վճակագրութեան մէջ և՛ սեմ ժամանակաւ, որովհետեւ գիտէք հողը պետականացուած է այժմ: 1917 Հոկտ. 26ի հրամանագրով, սեփականութեան իրաւունքը ի սպառ ջնջուած է, և հողը փոխ կը տրուի միայն այն աշխատաւորին, որ կրնայ զայն շահագործել: Բայց 1920ին, Մոսկուայի ընկերներս յարմար դատեցին, որ օտար դրամազուխներու առաջարկները պէտք չէր մերժել և որոշեցին, ինչ ինչ պարագաներուն մէջ, մենաշնորհ տալ օտարականներու: Ինծի կ'ըսէք, թէ Լէյտի Վուինհամ կը փափաքի, անգլիացի դրամատէրներու աջակցութեամբ արժեցնել քարիւղային գետիններու հարստութիւնը. որոնց օրինական ժառանգորդն է: Պիտի ուսումնասիրեմ այս կարեւոր գործին մանրամասնութիւնները, քանի որ 80—100 միլիոն ֆրանքի գումար մըն է, որ մէջտեղ պիտի դրուի:

— Պ. Վարիշքին, Լէյտի Վուինհամ անձնապէս ձեզի երախտապարտ պիտի մնար, եթէ խնդրոյ առարկայ դիմումին յաջողութիւնը փութացնէիք:

Վճարանեցանք: Կէս ժամու խօսակցութենէ վերջ տովիթներու պատուիրակը, տասնեւհինգ սիկարէթ ծխած էր, և մեր խօսակցութեան չեղած աւելի լնաանի ձեւի մը տակ մտած էր: Ակնհերեւ էր, որ Պ. Վարիշքին աւելի նուազ կը շահագորդուէր այս գործով, քան Լէյտի Տիանաի անձովը, և թէ իրեն հակակիր չէի երեւցած:

— Լորտ Վուինհամի այրիին նկատմամբ խօսուելը շատ իմացած եմ: Որովհետեւ անաւսագիտական ուսումնասիրութեանս միջոցին, զանց չեմ առնիր նաև թղթատումը անգլիական պատկերազարդ թերթերու: Կ'ըսուի թէ ձեր բարեկամուհին Լոնտոնի ամէնէն գեղանի կիներէ:

— Ապահովապէս, ամէնէն գեղանիներէն մէկը, ու

ճշմարիտ կին մը:

— Անհաճոյ չ'թուիր ինծի, գործ ունենալ, ատանկ բացառիկ արարածի մը հետ. Մտի'կ ըրէք, սիրելի իշխան, պիտի փափաքէի որ իր մասին քանի մը մանրամասնութիւններ տային: Եւ որովհետեւ կէս օրէ վերջ զբաղեալ եմ, կը հաճի'ք ինծի հետ ընթերել: Պզտիկ ընթերթ մը, առանձնախուցի մը մէջ, ինչպէս կ'ըսեն Պերլինի մէջ:

— Հաճութեամբ:

— Շատ աղէկ: Այս իրիկուն ժամը ութին պիտի դաժձեղ առնել, Ասլոն պանդոկէն:

Ոտքի ելած էի: Նոյն վայրկեանին, յանկարծ գրասենեակին դուռը բացուեցաւ, և պզտիկ կին մը, թուխ, շատ պարզ, մոխրագոյն զգեստ մը հագած, համարձակ կերպով ներս մտաւ, իբր թէ ազատ մուտք ունենար ոեւ իցէ ժամուն պատուիրակին գրասենեակէն ներս:

Թէև կ'անգիտանայի իր ինքնութիւնը, սակայն վճռականօրէն դէպի ինծի նայուածքը, զիս շմորեցուց: Բաւական գեղեցիկ էր, բայց իր պզտիկ նուրբ բերանը չէր արտայայտէր բարեացակամութիւն և ափսոսանք: Բիրերը նուազ հրեշտակային չէին: Իր ձեռքը կը բռնէր երկայն պաշտօնական հեռագիր մը, զոր արհամարանօք նետեց գրասենեանին վրայ, և անյուսալի բամբ ձայնով մը ըսաւ, ուսերը թոթուելով.

— Պիտի կարգաք Ստեֆանովիչի վերջին տուտը: Կը մերժէ անցագիր տալ Հանովէրցի արհեստագէտներուն. որոնք պիտի երթան հսկել Բազանի թիւրպիւններու նորոգութեան: Ապուշ բան է այս:

Բայց Պ. Վարիշքին, Քաղանի թիւրպիւններով այնքան չէր հետաքրքրուէր, որքան ինովմա և իմ պաշտօնօվըս:

Իշխան Սելիման Լոնտոնէն: Ու աւելցուց, ցոյց տալով պտտիկ թուխ կիներ:

«Տիկին Իրինա Ալեքսանտրովնա Մուրավիէֆ:»

Պազի ձեռքը նշանաւոր տիկնոջ և զայն դիտեցի, զարմացուած ծածկելով: Սըմէվէսքէի հետ ունեցած տե-

սակցութենէս ի վեր, կը սպասէի տեսնել ամազոնս մը, որ կտրուած ծիծով մը, իմ երկչոտ աչքերուս պիտի երևնար, ամբարտաւան գազանաղուսպի մը և կամ նէվսքիի հեռանկարին վրայ, յարութիւն առած մեծ Օրիորդի մը կատաղի ձեւերով:

Անգամ մը եւս համոզուեցայ, որ մեր երեւակայութիւնները ցնորքներու դայակներ են որոնք իրականութեան շունչին տակ կ'անհետանան: Ո՞վ պիտի կրնար հաւատալ, թէ այս մոխրագոյն հագուած պզտուիկ կինը զարհուրելի դեր մը խաղացած էր 1918ի արիւնայոյրդ զսպումի միջոցին և թէ իր նուրբ շրթունքներուն ուքազները, չարագուշակ վճիռներու նշանակութիւնը ունէին:

Պ. Վարիչքին աւելցուց:

Սիրականուհիս, իշխան Սելիման հոս եկած է խօսելու Վրաստանի մէջ քարիւղի մենաշնորհի մը մասին, Լորտ Վուինհամի ժառանգորդներու կողմանէ: Զիս այս իրիկուն ճաշի հրաւիրած է. պիտի տեսակցինք այդ գործի մասին:

Պատուիրակին բացատրութիւնը ինծի մտածել տուաւ. կը խօսէր Լորտ Վուինհամի ժառանգորդներու մասին և ոչ թէ Լէյաի Տիանաի նկատմամբ: Գլուխ գլխի, ճաշելու հրաւերը ինծի կը վերագրէր, մինչդեռ ես էի իր հիւրը: Ինչո՞ւ համար:

Տիկին Մուրավիէֆ, դարձեալ վերէն վար չափեց զիս:

— Այդ ժառանգորդներուն ներկայացուցի՞ն էք, իշխան:

— Այո՛, տիկին:

— Բազմաթի՞ւ են:

Կը զգայի Վարիչքիի նայուածքը՝ որ վրաս կը ծանրանար: Հասկցայ, որ հարկ չկար ճշմարտութիւնը ըսելու: Պատասխանեցի:

— Երկու անչահաս տղաքներ են, տիկին, որոնք ունին օրինական խնամակալ մը:

Դարձայ դէպի Վարիչքին եւ գուշակեցի թէ գոհ մնացած էր: Բայց տիկին Մուրավիէֆ փութաց աւելցնելու:

— Երէկ Լոնտոնեան թերթի մը մէջ յօդուած մը կարդացի: Լէյաի Վուինհամի մասին: Թատրոնի մը մէջ պտտեր է բոլորովին մե՛րկ, ի մեծ գայթակղութիւն հասարակութեան: Լորտ Վուինհամի ազգականուհիներէ՞ն է:

— Իր այրին է: Սակայն նէ հայրական ժառանգութեան մը տիրացած ըլլալուն՝ հանգուցեալ Լորտին հարստութենէն ռեւէ իրաւունք չունի:

— Ա՛հ:

Քանի մը խօսք եւս փոխանակեցի այս անաւոր խաղընկերին հետ և քաշուեցայ: Նրբանցքի՞ն մէջ, Պ. Վարիչքի՞ն ուժեղ մը ձեռքս սեղմեց եւ սրմաաց:

— Շնորհակալ եմ: Այս իրիկուն անպատճառ:

Սովիէթներու տունէն դուրս ելլայ քիչ մը վարանոտ, եւ մինչեւ ճաշելու ժամը, չկրցի իմ մօքէս հեռացնել մանրուք, քնքոյշ եւ վրդովիչ սիլուէթը Տիկին Մուրավիէֆի՝ դահի՛ճ սիրտերու, դահի՛ճ մտքիներու:

Լէյաի Վուինհամի լուսանկա՞րն է, հարցուց ինծի Վարիչքին, անհոգօրէն առնելով այն ոսկեղէն շրջանակը դրուած սեղանիս վրայ, պանդուկի սենեակիս մէջ:

— Այո՛, ինչպէ՞ս կը գտնէք զնէ:

— Հրաշալի՛:

Քիչ մ'աւելի ծռեցաւ լուսանկարին վրայ: Իր սեւ աչքերը կը փայլէին, իր բերանը ցանկասիրութեան շարժումներ ունէր: Կրկնեց:

— Ստուգիւ հրաշալի՛: Յեղի մը բոլոր նրբութիւնները՝ խնամեալ մարմնի մէջ:

Յետոյ, յանկարծօրէն.

«Սիրելիս, քաղաքագէտ ծնած էք: Շատ աղէկ բրիճ լութեամբ անցնելով՝ Լէյաի Վուինհամի շահակցութիւնը այս գործին մէջ»:

— Անանկ կարծեցի, որ այդպէս կը փափաքէիք: Տի-

տին Մուրավիէֆ, եթէ չեմ սխալիր, մօտէն խառնուած է ձեր դիւանագիրտական ասպարէզին:

«Մօտէն խառնուած...: Հեւա՛, հեւա՛: Վարիշքին տենեցաւ անանկ խնդուք մը՝ որ կ'արձագանդէր քնու թի մը շառաչիւնին նման: «Ըսել կ'ուզէք, որ զիս կ'ահաբեկէ ութ տարիէ ի վեր, երբ առաջին անգամ պառկեցաւ երկի դած մէնչէվիքի իմ պղտիկ անկողնոյս մէջ: Տեսէք թէ, ի՞նչ բրաւ գիտ:

— Բոլոր գաղափար խորհրդակիցները՝ որոնց մտիկ կ'ըլլուի, այսպէս են, ծծող, քամո՞ղ:

— Տիկին Մուրավիէֆ բոլորովին ներսս պիտի ծծէր, եթէ չհամարձակէի: Բայց մտերմիկ խոստովանութիւններ են ասոնք... սիրելիս:

— Որոնք ապահով եւ բարեկամ ականջներու մէջ կ'իյնան, սիրելիս:

— Յանկարծական համակրութիւններ կան, ստոյգ չէ: Սիկարէ՛թ մը. ո՛չ: Ստորափելի բան է ծխածո: Երբոր կնոջ մը հետ կը պառկիմ, վերջականերուն մէջ այնքան ծակեր կը բանամ, որ քահանայ մը պէտք էր օրհնել այդ վերմակը:

— Պարտաւոր եմ, Վարիշքին: Ո՞ւր պիտի երթանք ճաշել:

— Ուալըլլայ, Պէլվին Սթրաս: Ծանցուած եմ հոն: պայուսակներու մէջ բերուած թարմ խավիար ունինք: Իսկ եմ որ անոնց կը զրկեմ, երբ հարկ ըլլայ հոն ճաշել: Հինգ կամ վեց շիշ Հէյտսիք Մոնսթր 1911ով, կը լմնայ կ'երթայ: Այն ապուշները, վերջերո չէին ուղէր անկից հրամացընել ինծի, Ռիւսի պատճառաւ: Իրենց ըսի: Եթէ Շամբանիա գաւառը գրաւէիք միթէ ֆրանսացիները միայն դարեւջո՞ւր պիտի խմէին: Ասոնք կոպտութիւններ են բարեկամ: Ուսնոցներով, ինքնասէր կոպիտներ: Իրենց բոլոր պատմութեան մէջ, միայն մէկ հանճարեղ գարափար ունեցած են:

— Ո՞րը:

— 1917ին Լէնինի տրամադրուած զրահապատ վակոնը: Կէս ժամ վերջ՝ Ուալըլլա ճաշարանի մասնաւոր սրահ-

ներէն միոյն մէջ, սեղանին առջեւ գլուխ գլխի նստած էինք, սրահ մը գոյնզգոյն ներկուած: Մոխրագոյն պտտիկ գնդիկներով լեցուն տակառիկ՝ մը սեղանին մէջտեղ կը կանգնէր, չորս անկիւններուն վրայ՝ չորս կեդրոններով: Վարիշքին փայտեայ դալը միեց տակառիկին մէջ, ինծի հրամցուց մէջիւնէն եւ կատակեց:

— Մենք, պոլշեւիկներս, միայն երկու աղուոր բան կ'արտածենք. տեսաբանութիւններ եւ խավեար:

Վարիշքինի սրտակցութիւնը զինքը կը մղէր ազատօրէն արաջայտուելու: Մինչդեռ իմ կեդրոնս թթու արցունքներ կը թափէր իմ խավեարով օժուած հացիս վրայ: Խոստովանեցայ:

— Բարեկամ, հետաքրքրական եւ ցնցող տպաւորութեան մը տակ կը գտնուիմ, երբ ինքզինքս պոլշեւիկ ընտանիքին մէկ ներկայացուցիչին դիմացը նստած կը գրտնեմ: Կը կարծեմ թէ չէք աւնուիր, երբ կը խօսիմ ընտանիքի վրայ, համայնապար հանրապետութեան մը մէջ:

— Բայց ո՛չ, բարեկամս: Միայն տրամաբանող պղտիկ քաղքենիները կը զարմանան, որ հաւատարմէր երկրի մը մէջ, ընտանիք մը կայ, մնաց որ ասիկա շատ պղտիկ թիւ մը կը կազմէ այն կուսակցութեան որուն պատիւը ունիմ պատկանելու: Ժողովրդի դարձավարներու մէջ, միայն քանի մը ներհուններ ենք. ինչպէս մեր սիրեցեալ Լէնինը — Աստուած լուսաւորէ հոգին — Գամենն ֆը. Լուեաչարօքի եւ եւ թրոցքին խելացի է, բայց պարզ լրագրող մը: Գալով մեր լեկերներուն Զինովիէֆի, Գալին ինի, Շիէրժէնսքիի եւ ուրիշ շատերու ասոնք անուաներ են: Այսպէս իւրաքանչիւրը՝ իր գերին մէջ:

— Վերջապէս արուեստագիտական ուսմկավարներ էք:

— Բրօֆէւիօնէ՛լ, այո՛: Ռամկավարութիւնը, ինչպէս հրափորաբուրութիւնը կամ ջրաներկը ունի իր սիրողները: Եւ րոպայի մէջ թիւիս չկը զննել կարող մը պղտիկ բոյներ հասայն ավալներու՝ որոնք հանրային վայրերու մէջ կը խօսին, կը քարոզեն, կ'ատենաբանեն, եւ որոնք կապարեայ զինուորին հետ կը խաղան նո՛ր սկզբունքներ մէջտեղ

դնելով:

Վարիչքին արհամարոտ ծամածռութիւն մը ըրաւ, խածնելով իր խավեարը ու շարունակեց.

«Այս ամէնը տղայական խաղեր են, բարեկամս: Մենք փորձեցինք հաւաքականօրէն, միսի եւ արիւնի հարիւր միլիոն խաղալիքներով: Շատ աւելի եռանդ շարժող, Մծըմբական թթուէն՝ հակազդել զէնքին վրայ. ջրածին ունենալու համար շիշի մը մէջ. ատիկա քաղքենի գձուձ բնագիտութիւնն է... Մարդկայիններ հակաանբգործել, հունգար կամ լէթոն դահիճներու ատրճանակին տակ, ոսկեայ դարը ստանալու համար, ահաւասիկ գեղեցիկ աշխատութիւն»:

— Եւ սակայն անգութ չէ՞ք երեւիր, Վարիչքին:

— Ես, անդո՞ւթ: Թիթեռնիկի մը իսկ չեմ կրնար չարիք հասցնել: Ունէի խոշոր չուս մը՝ որուն ետեւի թաթերը ջախջախուեցան ինքնաշարժէ մը, Մոսկուայի մէկ խոռվութեան միջոցին: Փոխանակ այդ խեղճ կենդանի անանգամալոյծ վիճակի մը մէջ, ինքնիր գլխուն ձգելու, պզտիկ սայլագ մը շինել տուի, որուն միջոցաւ կը յառաջանայ, կը քալէ: Բրասին, խնդալով օր մը ինծի կ'ըսէր. «Ձեր չուսը մեր Ռուսիային խորհրդանշանն է, որ գէշ աղէկ կը քայլէ այն անիւներուն վրայ՝ զոր ունի ետեւի ոտքերուն վրայ»:

— Բաղդատութիւնը բաւական ճիշտ է բայց ըսէք ինծի, սիրական, լաւ պոլշեւիկ մ'ըլլալու համար, ի՞նչ պէտք է ընել:

— Շատ պարզ է. ուրանալ իր երէկուան համոզումները: Եւ ուշադիր ըլլալ հովին՝ որ վաղը պիտի փչէ: Մեր յարգելի տէրը՝ Իլիիչ, կ'ըսէ Լէինին, շատ բան բարելոյց: Արհեստով յեղափոխական եղաւ (որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ ասպարէզ մըն է ասիկա): Անթերի արուեստով մը ամօքեց Մարքսի և Ենկելսի սկզբունքները և Ժէօրժ Սորէլի խորհրդածութիւնները՝ բռնութեան վրայ: Ու յաջողեցաւ բաւականաչափ:

— Քանի՞ թօն մարդկային թափուած արիւնի գնով:

— Ա՛հ, բարեկամս: Ժողովուրդի մը երջանկութիւնը չի կազմուիր, մարգարտածալիկներ փեթեւելով, և ինքն իրեն հարցնելով թէ, զիս կը սիրէ՞ ... քիչ մը... չա՛տ, թէ խելայեղօրէն ...: Պրոլետարեան կ'ուզէ իր բռնապետութիւնը. պէտք է շատ գոհ մնայ, տեսնելով թէ, վեցեակ մը բռնապետներ կը մտածեն իր վրայ... իր անուսովը կը գործեն: Բայց այդ բռնապետութեան հետեւութիւնը արականեան իշխանութիւն մ'ըլլալով, բնական է, որ իր հետեւանք, շատ մը կոտորածներ ըլլան: Լենինի դէմ չի յաջողած վերջին մահափորձի ժամանակ, հրացոյնադարկ բրինձ հինգ հարիւր պատանիներ, սպաներ կամ քաղքենիներ, վրէժը լուծելու համար մեր հանգուցեալ Թիքոջը: Ասանկով է, որ կը ճանչցուի զօրաւոր կառավարութիւն մը:

Չէ՞ք վախնար, որ ձեր իշխանութեան միջոցին պարզաւոր անդթութիւնը չի յլասէ ձեզի՝ ապագայ սերունդին քով: Չէ՞ք վախնար Պատմութեան խիստ դառաւորանէն:

— Ո՛հ, որքա՛ն պարզմիտ էք, բարեկամս. Պատերազմէն ի վեր, կեանքը չա՛տ սուղ է: Բայց մարդկային կեանքը շատ գիւրագնի է: Երբ որ քսան միլիոն մարդիկ զոհուեցան թշնամի դրամատէրներու, ի՞նչ կ'արժէ քանի մը երկվեցեակ հազարներով ուսերու կեանքը՝ զոհուած յանուն խիստ սկզբունքներու: Երբ որ ատելութիւնը, բռնութիւնը, նախանձը, անարգ եսապաշտութիւնը ազատօրէն կը շրջագային Բաղաքակրթութեաններու մէջ, ինչո՞ւ համար պիտի յանդիմանէին դմեզ, յեղափոխութիւն հանելու համար, ցուպը՝ մեր ձեռքին մէջ, և Պանի սրինգը՝ մեր շրթներուն: Հաւատացէ՛ք ինծի. ներողամիտ են բռնաւորներուն դէմ՝ որ կը յաջողին, և բարոյականի քարերը կը նետեն, քաղաքականութեան մէջ չ'յաջողներու երեսին: Տեսէ՞ք մեր սիրական Գերենսքին, Արեւմուտքի ազատական քաղքենիներու յոյր: Զի կրցաւ վարել նաւը և դառնորէն կը դատապարտեն զինքը, շատ զգայուն ջիղեր ունեցած ըլլալուն համար: Բաւական էր ամէնքօ կախել առ, Լէնինը և իր համախոհները: Առանց դատաստանի, յիսունի-

չափ պզտիկ գլխատումներով, պոչեւելիկութիւնը իր կեղեւին մէջ պիտի ջախջախէր, Սահմանադիր ժողովը ոտնակոխ չպիտի ըլլար ժէլէսնիաքօֆի նաւազներէն, ու պիտի հիւսնայիք Բէրէնսքիի վրայ, իբր պետական մեծ մարդ մը: Կիսաձեռնոցներով յեղափոխութիւն չըլլար: Ընկերային Յեղափոխութիւնը՝ օրինական ճամբաներով, կախ օրօրան մըն է ի պէտս դժուարամարտողութիւն ունեցող ընկերվարականներու, սնած ժաքարոնիով և ընտիր հացով:

Սեղանապետը ծածանը վերցուցած էր, մեզի հրամցնելու համար պարարտ վառեակ մը, ոսկեգոյն գետնախնձորով: Վարիչքին այս քաղքենի խոհանոցին շատ յարգանք կ'ընծայէր: Երկու ըմպելիքի չիշերը իրենց դատարկ խոշափողերը կը ցցէին, իրենց պարպուած դադադին մէջ. իր բաժակը զարկաւ իմինիս, և օեւ աչքերը. լուսաւորուած ներողամտ ժպիտով մը, կատակել սկսաւ:

— Եւրոպան, զմեզ արհամարհէ մեր ոճիւններուն համար, հա՛, հա՛: Եւրոպա՛ն, մեղմէ խոյս կուտայ, իբր քոսոտ կամ կտտղած շունե՛ր...: Հա՛, հա՛, հա՛: Երբ թագաւորները կ'ուրախանան, սեղմելու համար մեր ձեռքերը: Կը յիշէ՞ք Ժընէվի խորհրդածողովը: Երբ Պապին ներկայացուցիչները առանց խորշելու իրենց պատմութեաններուն ծիրանափայլ մետաքսը կը խառնեն մեր շապիկներուն կարմիր բամպակին: Երբ Ֆրանսա իր դեռ պաշտօնը կը կանչէ Վաթիկանէն, մեզի զրկելու համար ուրիշ մը: Երբ ամէնէն վաւերական իշխանութիւնները իրենց վզնոցին ամէնէն խոշոր մարդրիտը, պիտի տային ցոյց տալու համար զմեզ, որ իրենց աջ կողմը նստած ենք ճաշարահին մէջ:

Բաժակը պարպեց, աչքերը փակեց, և կարճ լուծեցնէ մը յետոյ. աւելցուց.

— Ե՛րբ Լէյտի Տիանա փափաք պիտի յայտնէ անձնապէս ինծի հետ յարաբերուելու:

Բաւական վայրկեաններէ ի վեր, արդէն այդ անխուսափելի հարցումին կ'սպասէի:

— Վստահ եմ, սիրելի՛ս, ձեր անձնաւորութիւնը պիտի թսվէ Լէյտին:

— Մի՛ շողոքորթէք, բարեկա՛մ: Ի՛նչ արժէք ունիմ աս ներս համար, Անկարեւոր պզտի պարոն մը:

Նէ ազնուակա՛ն՝ ծննդեամբ. իր նախնիքը խոնուած են Սկովտիոյ պատմութեան: Ես, Չարականութեան սպասաւորի մը զաւակն եմ. իմ նախնիքս արժատներ կ'ուտէին, հարիւր տարի առաջ և Բուշքինի ժամանակիցները անոնց կոնակը կը ծեծէին եզան փոկով մը:

Ո՛վ գիտէ...: Եթէ նա զձեզ ճանչնար, կարելի է նէ պիտի կրէր այն տարօրինակ ձգողութիւնը՝ զոր օւնին Սըները մեր գեղանիներուն նկատմամբ:

Վարիչքեն հեգնօրէն խնդաց, կոնակը դէպի ետեւ, գրդուելով իր սեւ մօրուքը նուրբ ձայնով աւելցուց.

— Ա՛հ, այո՛: Մենք գայլ ախաւներով Մոսկովոյներ ենք Ասիացիներ՝ ագահ ու չիլ աչքերով, որոնց մասին կը խոսի մեր մեծ պուէտը՝ Պլօք: Սկիւթացիներ՝ որք կը քալեն փոթորկի նշանին տակ, յարձակելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութեան էմ, բռնաբարելու համար ձեր կապիտօլի ձերմակ Երեք Սագերը. ձեր Ազատութիւնը, ձեր Հաւասարութիւնը և ձեր Եղբայրութիւնը, այդ մայրող երրորդութիւնը որ տկարացած կը դիտէ զերի պրոլետարիներու անվախճան անցքը: Անկեղծօրէն, բարեկա՛մս, կը կարծէ՞ք, որ Լէյտի Վուինհամ պիտի կրնար ունենալ համակրութիւն մը ինծի համար:

— Վարիչքի՛ն, արեւին տակ ոչ ոք կրնայ նախապէս ըսել կնոջ մը զգայական յետաշրջումը (réaction) որովհետեւ. Կին, առաւել Մարդ, առաւել Շրջապատը (ambulance) հաւասար են «Բ»-ի: Այս հաւասարութիւնը, օրը մէկ միջիօն անդամ մէջտեղ կը դրուի ընդարձակ գետնի վրայ և կուտայ հարիւր միլիօն այլազան լուծումներ:

Կնոջ մասին քանի մը հասարակ խօսակցութիւններ փոխանակեցինք, մինչդեռ խորոված լեարդին համը նայելէ վերջ, Ասթիի փրփրալի դինին կը կոնծէինք: Սոուգիւ, այս սիրական պոլլեկիլը շատ վայելչօրէն կը վարուէր հետս: Կատարեալ մտերմութիւն մը արդէն զմեզ իրարու կը միացընէր: Այլեւս յաճախակի «սիրելի»ներս համբանքով չէր,

Ա գաղտնօրէն կ'ուրախանայի ինծի յանձնուած պաշտօնին պատուական դարձուածքներուն վրայ: Ճաշը լմնալու վըրայ էր. յարմար գտայ, որ վճռական խօսակցութեանց ժամը եկած էր, և իմ հրաւէտովս չխրաչեցնելու համար՝ ըմբիւրեմն.

— Մտիկ ըրէ՛ք, Վարիչքին: Թշնամի և կամ ուէ անգաղտնապահ ականջ մեղ չի լսեր: Կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ բացէ՛ք ի բաց, իբր ընկեր: Էականը ըսի ձեզի, Լէյտի Տիաշայի մասին: Թողուցիք ինծի յուսալ, որ գործը իրականալի է, պայմանաւ, որ ձեր բոլոր ազդեցութիւնը ի գործ դնէիք Մոսկուայի մէջ: Թոյլ տուէ՛ք, որ ճշգրտ Լէյտի Տիաշային ինծի տուած հրահանգները: Ներկայ պարագայիս, Լէյտին գիտէ ձեր աջակցութեան կարեւորութիւնը: Ձեր աջակցութեան իր արդար արժէքին մէջ կը գնահատէ, ձեզի վերապահելով իր բաժնեթուղթերէն արդիւնաւոր մաս մը, յոյս օրը, երբ ընկերութիւնը կազմուի:

Վարիչքին ժխտով մը զիս ընդմիջեց: Վերստին իր մօրուքը զդուեց, ջղաձիգ կերպով արեւանաւունքը փակեց և դեղձեր դրուած պնակին վրայէն, ձախ ձեռքը երկարեց քանիաքի շիշին:

— Լէյտի Վուինհամ դեղանի է: Իրեն պիտի ըսէք, որ Արաքսէսի նուէրները զիս անտարբեր կը թողուն և թէ իր մենաշնորհի փաստաթուղթերը պիտի ստորագրեմ, երբ որ արշալոյսը զնէ իմ թեւերուս մէջ յանկարծակիի բերէ: Ես որովհետեւ զարմանքէս անխօսուկ էի նա աւելցուց.

— Կը վստահիմ ձեր վրայ, սիրելի՛ս, իրեն հաղորդելու իմ առաջարկս, ըստ պատշաճի: Աւելցուցէ՛ք նաեւ, որ իմ միջամտութիւնս կ'արժէ սիրոյ գիշեր մը. Ու յետոյ, իրաւ որ շատ հաճոյք պիտի զգամ համը առնելու համբոյրներուն, քեզ ձեռնկներու անմատչելի մեծ կնոջ մը, և որուն նախնիքը յիշատակուած են պատմութեան մէջ: Ամէնքս ալ մեր տըկարութիւնները ունինք...: Ինծի պիտի բերէք իմ տկարութիւնս գոհացնելու յոյսը: Կանխապայտ շնորհակալիքս:

Իր պայմանները գիտցնելու խոստումը տուի Վարիչքին: Գոհ մնաց, և որովհետեւ ինձմէ աւելի խմած էր, իր

գուարթութիւնը հեռանալէ կը շառնար: Յանկարծ արձաթեայ գանակը իր ակօսներուն մէջ դրաւ և պոռաց չէնչող կերպով:

— Նայեցէ՛ք ինծի: Կարմիր վառն'գն եմ ես: Գիտենք, Յրանսացի դեմոկրատներու խրաւիլակը: Բայց կարելի է որ չի պիտի խնայեմ Լէյտի Վուինհամի կապոյտ արիւնին: Յետոյ, յանկարծ լրջութիւն մ'առնելով, մրմռաց.

«Իրինային պատճառաւ, ձեզի բացարձակ գաղտնապահութիւն կը յանձնարարեմ: Եթէ երբէք նէ բան մը իմ մեռնայ, իմ օրերս համրուած պիտի ըլլան: Ու ձերիններն ալ կարծեմ թէ...»:

— Վարիչքին, շատ շնորհապարտ եմ ձեզի, ինծի զ 4 կուցանելու համար:

Սեղանապետը կանչեց ու հրամայեց.

— Յրան'ց, հիմա կրնաք բերել աղանդերքը...

Եւ որովհետեւ կը զարմանայի, քանի որ ճաշը լմնցած էր, շատ անուշութեամբ բացատրութիւն տուաւ:

— Ես, կենդանի հոգի ունեցող աղանդերքի մասին կը խօսիմ. ձեզի ապացուցանել կ'ուզեմ, որ մենք՝ պոլշեիկները, ի հարկին կրնանք ունենալ կարմիր կրօնակներ:

— Արիւնի մէջ քալելու համար, հէ՛...:

Շատ մը խնդաց ու բացականչեց.

— Ահաւասիկ գեղեցիկ խօսք մը գոր պիտի ծախեմ Սոսիէթներու համառուօտական յառաջիկայ Կոմիտէ միջնարաններու միջոցին. բայց, դիտեցէ՛ք աղանդերքը, իմ շատ սիրեալս:

Մեր մեռելական ճաշարահին դուռնէն երկու կիներ ներս մտած էին. երկու պերլինուհիներ, մեծաքսեայ չըրջազգեստով և վերջին ծայր մերկալանջ և չափուած առատօրէն: Բալէ սը Տսնսի և կամ գիշերային ճաշարահներու սովորական կիս-աշխարհիկներ: Վարիչքին զանոնք ինծի ներկայացուց սա՛ ձեւով:

— Յանձնարարեցի թուի մը ու խարտեալ մը. Յրանց խղճմտօրէն կատարեր է իր պաշտօնը, չէ՛:

Ու գառնալով կրկու պերճ բողբոլուն, հարցուց.

«Ինչ է տնուկնիդ»:

— Յիւսա և Լայլէն, պատասխանեց թուխը...: Յրի-
տա՛ն, ես եմ: Լայլէնը, ընկերուհիս է: Ու դո՞ւք, ի՞նչ կը
կոչուի՛ք:

Վարիշքին, աչք մը նետելով անոց վրայ, խորխորէն.

— Բարեկամս կը կոչուի Միւլլէր և ես Սմիթ: Աւելին
գիտնալու պէտք չունիք: Հոս եկած էք, մեզի զուարճաց-
նելու համար:

Թուխը ներում հայցեց. բարի՛ աղջիկ.

— Ո՛հ, գիտէ՛ք, որ մենք միշտ երերուն վիճակ մը
ունինք, շատ բարակը մի՛ փնտռէք:

Ու խարտեաչը, բարձրածայն.

— Էականը, մեզի ըմպելիք մատուցանելն է: չէ՞:

Վարիշքին քաղաքավարութեամբ ինծի ըսաւ.

— Ո՞րը կ'ուզէք:

— Ձեզմէ վերջը, ըսի, Վարիշքին:

Երբ մենք այսպէս քաղաքավարական ձեւեր կը շուրջ-
լէինք իրարու, թուխը ու խարտեաչը, երկզադորդուած,
աչխարի հեղութեամբ կ'սպասէին: Խարտեաչը գիրուկ զա-
նակաւոր թանկօ չըջազգեստ մը հագած, իր վզնոց-չափը
լաւ տեղ մը կը դնէր մեքենական ժէսթով մը: Թուխը,
սուսերամարտիկի մը զօրեղ մկանունքներով, ցոյց կ'ու-
տար պողպատագոյն լանջանոցները և զիստերուն կորու-
թիւնը: Ամօթխածութեամբ պտտին կողմը դարձած էր:
նուշ-կանանչ չիֆօնէ հագուստին տակ, շակելու իր ծնկա-
կապերը:

— Եազը՝ Յրիտայի համար. քուրա՛ Լայլէնի համար,
թելադրեց Վարիշքին, տուար մը նետելով սեղանին վրայ:

— Թուխ...:

— Եազը: Ես վաստկեցայ Յրիտան:

Նշան ըրաւ թուխին՝ որ եկաւ հանդարտօրէն նստիլ իր
ծուկերուն վրայ. Մինչդեռ Լայլէն, վիղիս կը փաթթը-
ւէր, գոթգոթալով:

Շա՛ց: Ի՞նչ գաւաթէն պիտի խմեմ. ու սաածումներդ
պիտի գուշակեմ:

Վարիշքին ելեքարական ուղղիչը դարձուց. լոյսերը
մարեցան: Ուէ հաճոյք չէի զգար, Լայլէնի գգուանքնե-
րէն, այս միութեան մէջ: Բայց որովհետեւ անհաճոյ բան
մը պիտի ըլլար եթէ չի վայլէի զիս հրաւիրողին պատուա-
սիրութիւնը, յարմար սեպեցի ձայն չ'հանել: Յանկարծ
խապոտ ձայն մը պոռթկաց, սեղանին ոտքի հարուած մը
տրուեցաւ. պնակի մը վրայ՝ գաւաթ մը կոտորեցաւ: Յրի-
տայի ձայնը. պերլինեան արկոտերէնով լսուեցաւ:

— Ա՛խ խ՛: Շան ձագ...: Մինչեւ ոսկորս խածի՛ր զիս:
Լայլէն ականջիս փափսաց.

— Ընկերդ կ'երեւի շատ կըքոտ մէկն է:

Կը ջանայի գայն հանդարտեցնել: Ի՞նչ վայրկեաններ
անցան: Լայլէն՝ քովս բազմոցին վրայ ընկողմանած երջա-
նիկ և անմեղունակ, Նէտսքի բաժակներ ի մի ումպ կը
պտրպէր: Սեղանին միւս կողմը, կ'իմանայի փափսուքներ
և կերպասի ձմութկուններ՝ որոնք կը նմանէին գիշերային
թիթեռնիկներու թռիչքին, մուսլինի վարագոյրի մը ետին:
Մարմնական վայելքի մեղկ դադարին յաջորդեց, զսպա-
նակի չաչիւն մը և սիրահարի «Ա՛խ» մը: Յետոյ յանկարծ
ցաւի հոնդիւն մը հնչեց: Սեղանը կործանեցաւ և սպասնե-
րը կոտորեցան մեծ աղմուկով: Կուրի ձայն մը և Յրիտաի
հեծեծիւնները:

— Օգնութի՛ւն, մարդասպա՛ն...:

Անհանգիստ, վառեցի լոյսը և տեսայ խեղճը՝ որ պա-
տըտած չապիկէն դուրս խուսափած ձախ ծիծը կը սեղ-
մէր: Կոկորդին և ձեռքերուն վրայ արիւն կար: Յաւէն կը
ճգար: Վարիշքին դրան առջեւ կեցած էր, չթողելու համար
զնէ, որ փախէր:

— Բայց ի՞նչ կայ, գոչեցի:

— Լայլէ՛ն... հեծեծեց Յրիտա: Կ'անչէ ոստիկանու-
թիւնը: Այս վայրենին... աղանգերի պատառաքող...
մխեց... ծիծիս մէջ...:

Թանկօ հագուած խարտեաչը ոտքի ելած էր, զարհու-
րած, Վարիշքին հանդարտօրէն ինծի ըսաւ.

Արգելեցէ՛ք զինքը, սիրելիս. բերանակապ դրէ՛ք:

Պայթակղութեան տեղի չկայ: Ֆրիտա քնքուշիկ մըն է, որ
չհասկնար կատակը:

— Մարդասպան, Մարդասպան, Մարդասպան:

Յաւագին ձայնով մը դուրս կուտար այս բառերը,
դէմքը դալարած, ցաւի հեծեծութենով: Լայնէն՝ Ղլային
նստայի մը բռնուած, կը տապալակէր բաղմոցին վրայ, կըր-
ծելով անձեռոց: Սկսած էի զղջալ վարիչքինի հրաւէրը
ընդունած ըլլալուս համար: Մնաց որ, հաւկցաւ իմ անձայն
զգուանքս և բարեմտօրէն յայտարարեց ինծի:

— Կարեւորութիւն չունի ասիկա, բարեկամս, նոյն
խոյն եթէ ալս թրջած հաւը դանդա՞տի...: Ի՞նչ անպիտա-
կան անբոնարարելիութիւնը զիս կը պաշտպանէ:

Յետոյ ջանաց իր գոհը մխիթարելու:

«Աստուած իմ, պզտիկս, այդքան ղգայո՞ւն էք: Օ՛ն,
այդ վէրքը պիտի բշչէ՞ք ոս յիսուն տոլարով?»

Մինչդեռ Լայնէնի քունքերը կը թրջէ շամբանետով,
Վարիչքին Ֆրիտայի վէրքը կը կապէր քոնեաքի մէջ թըր-
ջուած և վրան աղ ցանուած անձեռոցով: Կէս ժամ վերջ, գիշեր-
ուան երկու գեղուհիները կը մեկնէին, գրեթէ խաղաղած
խաբախեալ օգնելով թուխին: Վարիչքին, առատածոն,
անոնց ձեռքերուն մէջ սահեցուց երկու պանքնօթ եւս-
րաւորին ձեծելով հայրաբար:

Երբոր հեռացան, արհամարանքով դիտել տուաւ.

— Թեթեւ կիներ, այնչափ չէ՞:

Ու քոնեաքի շիշը վեր առնելով, երկու գաւաթ ևս
ընցուց ու յարեց:

«Առուգիւ, բարեկամս, մարդ այլեւս Պերլինի մէջ չի
կրնար զուարճանալ»:

Մեկնոյն գիշերը, «Աւլօն» պանդոկը վերադառնալուս
պէս, Լէյտի Վուինհամի հեռագրեցի հետեւեալ կերպով:

«Մարդը տեսայ: Կը հաւանի ձեզի օգնել, սակայն կը

մերժէ բաժնեթուղթ: Վճարումը կը պահանջէ բուն նիւ-
թով: Մտածեցէ՛ք և ձեր որոշումը հեռագրեցէ՛ք: Յարգանք-
ներս: Ժէրար:

Յաջորդ առաւ, արեւը կը փայլէր, լուսաւորելով ֆը-
րանսական դեօպանտաան Լուի Ժե. ոճով ճակատը՝ զոր
կը նշմարէի պատուհանէս, բացուած Բարիզեան Հրապո-
րակին վրայ: Որոշեցի պոսյա մը ընել Թիրկաբաշն: Պան-
դոկին բակէն կ'անցնէի, երբ մէկը ինծի մօտեցաւ.

— Վսեմաշուք Տէ՛ր: Այս պարոնը կը փափաքի ձեզի
խօսիլ:

Տոյց տուաւ իրեն ետին, անխնամ հադուած անձ մը,
որ ինծի կ'սպասէր գլխաբաց: Անձանօթը մօտեցաւ, ուս-
տական զօրաւոր շեշտով՝ գերմաներէնով մը ինծի յայտնեց,
թէ պատգամագիր մ'ունէր ինծի յանձնելի ու երկարեց ին-
ծի ձերմակ պահարան մը:

— Սովիէթներու Պատուիրակութեան կողմէ՞ կուգաք:

Մարդը խուսափողական ձեւ մ'առաւ ու հեւացաւ: Մը-
տահող այս գաղտնիքի մասին, պահարանը բացի և նուրբ
ու սակայն կանոնաւոր կերպով գրուած սա տողերը կար-
դացի.

«Պարո՛ն, երէկ զիս խաբեցիք, յայտնելով թէ Լէյտի
Տիանա, Թըլավի հողերուն ժառանգորդուհին չէր: Այդ աը-
ղայամիտ սուտը պատիւ չի բերեր ձեր արթնամտութեան,
որովհետեւ պէտք էիք կասկածիլ թէ քսան և չորս ժամ-
ուան մէջ կրնայի ամէն բանի իրազեկ ըլլալ: Թոյլ տուէ՞ք
ուրեմն տկար կնոջ մը՝ որ ձեզի խորհուրդ մը տայ. հետո՛ւ
կեցէք ապագային, Վրաստանի մէջ, ձեր գեղանի Սկովտու-
հիին շահերը հետապնդելէ: Եթէ ոչ զձեզ մեծ վտանգներու
կ'ենթարկէք...»

ԻՐԻՆԱ ՄՈՒՐԱՎԻԻՅԱ

Երկու անգամ կարդացի այս սպանալից պատգամա-
գիրը և ստորագրող տկար կնոջ նայուածքը մտաբերեցի:
Այդ նայուածքը զիս հետապնդեց պոսյաի միջոցին, մին-
չեւ Ռիշար Վակնէրի յուշարձանին քովը: Աչքիս առաջն էր
տիկին Մուրավիէֆը, իր պզտիկ մոխրագոյն չրջազգես-

տով, այնքան պարզ, այնքան քորէքթ, ինչպէս որ երեւ-
ցած էր ինծի վարիչքին զրաւանակին մէջ:

Տիկին Մուրավլէֆ, Լուպանջայի բանտարկեալնե-
րուն տհառեկիչը, և աղետաւոր բանտի գեանափորներու
մէջ տառապող ընկերներու հոգատարը...: Այդ կնոջ մէջ
զեկոյցը զանցառելի բան մը չէր:

Ե.

Քովի սենեակիս տախտակամածին վրայ՝ ծանր պա-
յուսակի մը աղմուկը զիս արթնցուց: Ժամը ինն էր: Նոր
արթնցած էի այլանդակ մղձաւանջէ մը, ուր սառանայա-
կան ձեռք մը զմեղիի հարուածներով կը պատռէր շա-
մը տղայական օգապարիկներ: Մպտաւորս նախաճաշս բե-
րաւ, հարցուցի անոր.

— Քովի սենեակը կը պարպուի՞:

Երկդիմի ժպիտ մը ունեցաւ:

— Այո՛, վսեմաշուք: Գեղեցիկ կին մը...: Ու ինչ-
պէս որ թիւրինկէնեան հին առածը կ'ըսէ: Աւելի աղէկ է
պատին միւս կողմը գեղեցիկ աղջիկ մ'ունենալ քան թէ
սենեակիդ մէջ ակռաները թափած անշահ կին մը:

Ու ասիկա ըսելուն պէս՝ կէս շրջան մ'ըրաւ և դուռ-
նէն դուրս թռաւ: Ուտելու վրայ էի, երբ վերստին դուռը
զարնուեցաւ: Միեւնոյն ծառան երեւցաւ:

— Ներողութիւն, վսեմ. Տէր, քովի տիկինը կը խն-
դորէ, որ ձեր եւ իր սենեակին սիջելի հաղորդակցութեան
դուռը բանամ:

Այս անսովոր պահանջունին վրայ կը զարմանայի, երբ
լսեցի ժպտուն ձայն մը՝ որ ոսկի և քրէմ գոյն ներկուած
դրան ետեւէն կը կանչէր:

— Հէլո՛, հէլո՛: Ժիրա՛ր, ես եմ:

Լէյտի Տիանա ներս մտաւ: Ճամբու հագուստները տա-
կաւին չէր հանած: Ներողութիւն խնդրեցի, որ զինքը
բիթամայով կ'ընդունիմ, բայց բերանս գոցեց, ձեռնոց-
եալ ձեռքով. զիս համբուրեց երջանիկ մեծ քրոջ մը պէս,
որ իր կրտսեր եղբայրը կը գտնէ:

— Ինծի չէիք սպասէր, չէ՞: Բայց վճռական կին մ'եմ:
Հեռագիրդ ստացայ երէկ ժամը տասն եւ մէկին: Ժամը
մէկին կը մեկնէի Տուվրի և Վլիսէնկի ճամբով. եւ ահա

ւասիկ եմ: Ժէրա՛ր, անօթի եմ: Թոյլ կուտա՞ք որ քիչ մը ձեր կաթով խառնէ՛նք Գառնեմ:

Երջանիկ էի արդարեւ Լէյտի Տիանան գտնելու համար: Հիանալի էր նէ, իր լինօի գոյն քուիս հագուստով, գլուխը դրած պզտիկ պղնձագոյն գլխարկ մը: Իր մով կօկորդիլոսէ պայուսակէն հանեց մազմզուկ մը. անով անմիջապէս դէմքը փոշիեց և նստելով քովս՝ սկսաւ հարցուններու:

— Ուրեմն, տեսա՞ք պղնձեւիկը: Գործը աղէկ մը հասկըցուցի՞ք: Ձեր հեռագիրը լաւ չը՛մբռնեցի, վճարումը կը պահանջէ տեսակով (en nature): Ըսել կուզէ՞ք նաւթով կամ համբոյրներով: Կը պահանջէ հորե՛րէս մին թէ անհողոյս մէջ տեղ մը Գօնէ իր լուսանկարը ունի՞ք: Ազատա է, չէ՞: Օճառը Մոսկուտի մէջ սուղ է կարծեմ: Կ'աղաչեմ, Ժէրար, խօսեցէ՛ք ինծի, կ'ուզեմ գիտնալ ամէն ինչ:

Իմ պաշտօնիս ճշգրիտ հաշուեառութիւնը ըրի, մինչդեռ իր գեղեցիկ ակօսները կը մանրէին նախաճաշիս վերջին պատառիկները: Վերջապէս գլուխը երերցնելով եզրակացուց:

— Հասկցայ: Խնդրին տուեալները շատ յստակ են: Այդ աղան, մենաշնորհը պիտի կրնայ առնել: Սակայն ոտ գիտնալու է թէ, կովկասեան այդ 15,000 տեսիաթին հողերը կ'արժե՞ն սիրոյ գիշեր մը: Ի՞նչ կը խորհի՞ք այս մասին, Ժէրար:

— Սիրելիս, ատիկա կախում ունի արժէքէն՝ զոր կ'ընծայեն սիրոյ գիշերուան մը համար: Անհամար կիներ կը ճանչնամ որոնց համար չպիտի տայի արջն մը հող ժէննէվիլիէի մէջ: Հանդիպած եմ ուրիշներու ալ, որոնց մէկ գիշերը, Սիրոյ Սակարանին մէջ, կարժէ Լաճի հինգ հեքթար եղեւենիի տարածութիւն մը: Կնոջ մը երկրագործական համադրը որոշապէս օրէնքի տակ առնուած չ'է: Այնքան արարածներ կան, որոնց սիրա՛ր՝ անորոշ գետին մըն է և որուն երեսը կը պահանջէ շատ ֆոսֆոր: Դալով ձեզի, Պոսը և իր բոլոր ցորենները, Պորալէն և իր բոլոր այգիները բաւական չ'պիտի դային վճարելու ձեր համբոյրներուն համար:

Լէյտի Տիանա սիրուն ձեւով մը դէմքիս նեւեց սեղանի փողոցակ մը:

— Ժէրա՛ր, չեմ ուզեր որ զիս շողօքորթէ՛ք: Անկեղծ կարծիք մը կ'ուզեմ:

— Իմ կարծիքս այն է, որ պէտք է զգուշանա՞ք, եթէ Վարիշքինի պայմանները ընդունի՞ք:

— Ձգուշանալ ուսկի՞ց:

— Տիկին Մուրավիէֆէն: Ձեռք ճանչնար այդ կիներ: Դատարկապարտ խուլիկան մը, Վուսայթ-Չափէլ փողօցի անկիւններէն միոյն վրայ նուազ զիս անհանգիստ պիտի ընէր քան այդ արկին Մուրավիէֆը՝ եռոտանի սեղանի մը ետեւ:

Լէյտի Տիանա գլուխը վեր առաւ, գրպանի հայելիի առջև շուրթները կարմրեցուց, կողմնակի ինծի նայեցաւ իր ճրկայն թարթիչներուն ծայրովը ու ըսաւ.

— Ժիրար, պիտի հաւատայի՞ք ինծի, եթէ ձեզի յայտնեմ, որ կարելի է պիտի փորձեմ այդ արկածախնդրութիւնը, այդ կնոջ համար:

— Անշուշտ կը հաւատամ: Վաանդի ենթարկուելէն կ'ախորժի՞ք:

Ձեր Իրինան զիս չի կրնար վախցնել, կը հաօկնա՞ք:

— Ներողութիւն. նէ իմ չէ: Վարիշքինն է, որ անոր կը վերաբերի:

— Աւելի՛ աղէկ:

— Իր հողերուն վրայ գաղտնորոգութիւն պիտի ընէ՞ք: Չէկայի կոյսը թող զձեզ պաշտպանէ՛:

— Ներողութիւն, իմ փոքրիկ Ժիրարս, համայնավարութեան զուտ սկզբունքները կը մոռնա՞ք, որոնք պէտք է ըլլան խիստ սիրական տիկին Մուրավիէֆի: Ամէն ինչ՝ ամէն մարդու է, բա՛ւ մը և ոչ մէկին է, անձնական սեպհականութիւն գոյութիւն չունենալուն, կրնանք մեր միջեւ բաժնել Վարիշքինի սիրա՛ր:

— Աւա՛ղ, խեղճ բարեկամուհիս, կիները երբեք չեն ազգայնացներ իրենց սիրահարները:

Լէյտի Տիանա, նստած անկողնոյս ծայրը, ծռեցաւ

ինքզինքը դիտելու, հանդիպակաց պատին դէմ դրուած, ծուռ հայելիին մէջ. իր գլխանոցը հանեց, բազմոցին վրայ նետեց, մաղերը թօթուեց, և յանկարծ ընդմիջեց, ինծի հարցնելու համար:

— Ձեր անկողնոյն տակը բան մը ձգած էք: Վարը, ձախ ոտքին ետին:

Արդարեւ, առարկայ մը գտայ, որուն ներկայութիւնը անկողնոյս տակ, անօղոր բան էր: Մանրիկ քառուկէ կոնք մը, դրուած պզտիկ ափսէի մը վրայ, հաղորդիչ թեւերով՝ որոնք կ'անհետանային գորգին տակ:

— Հէ՛, հէ՛, մըմօտցի: Մէկը կայ, որ կը շահագրգռուի մեր խոգակցութեամբ:

Նշան ըրի Լէյտի Տիանայի աւելի ցած խօսելու: Դէպի ինծի ծոցեալ և հետաքրքրութեամբ դիտեց առարկան:

— Մանրաձայն (միքրօֆօն) մըն է, ըսի: Ոտքի ելայ, թաշկինակ մ'առի և դայն սեղմեցի սեւ պզտիկ կոնքին մէջ:

— Այժմ, սիրականս, անօգուտ է փսփոսիլ: Ձեռք խուրի ալիւս:

Շօշափեցի գորգը և զգացի թելերը, ինչպէս երակներ՝ մօրթին տակ, որոնք կ'երկարէին ձախ կողմէն սենեակին հաղորդակցութեան զրան կողմը:

— Դրացուհի մ'ունինք որ չուզեր մեր խօսակցութեանէն բառ մը կորսնցնել. ահա ամէնքը:

— Շատ պարզ է: Թելերը կտրեցէք, ժէրար:

— Ո՛չ աւելի աղէկ է, որ անգիտանան թէ մենք գիտենք:

— Բայց ո՛վ հոս զրած է այս գործիքը, առանց ձեր գիտութեան:

Հետաքրքիրներու կողմէ կաշառուած սպասաւոր մը: Լէյտի Տիանա ամէնեւին չա՛ղդուեցաւ: Սիրազեղ կերպով փաթթուեցաւ վիզիս և չէնչող կերպով յայտնեց:

— Ժերար, զուարճալի է այս, բոլոր կիներու կը նըմանիմ, գաղանիքը կը սիրեմ և դիւրութեամբ յաղթանալ կելը անհաճոյ է ինծի: Ձեր ինծի ցոյց տուած տիկին Մու-

րավիլէֆի նամակը և այս պզտիկ գործիքը, անկողնոյդ տակ, համեմատեցնեմ ես, որոնք մոակովեան աղանդերին կը յարմարին: Պիտի իմացնէք Պ. Վարիշքինի, թէ ձաշի կը հրաւիրեմ զինքը վաղը իրիկուն, իմ մասնաւոր օրահիս մէջ ձեզի հետ: Այժմ, Ժիւլիէթին պիտի ըսեմ, որ պայուսակո բանայ և ես ալ պիտի նետուիմ տաք լոգանքի մը մէջ: Յետոյ վարսայադարը պիտի գայ, մազերս խոպոպելու (onduler) որուն գերմաներէնն է ondularén, չէ՛: Իօկ նուէրին (pour-boire) ինչպէ՞ս կ'ըսեն trinkgel, չէ՛: Լաւ:

Կէս օրին, ինքնաշարժ մ'ապօպրեցէք եւ պիտի երթանք նախաճաշել երկուքնիս իւր—Տէ—Բան. կրիւնը վախի կողմերը: Այս իրիկուն, ձեզի կը վստահիմ Շարլօթէնպուրկի մէջ գտնելու պզտիկ կոթաւօր խցան մը, գիշերային տուփերու մէջ: Ինքզինքիս քսան եւ չորս ժամ հանգիստ պիտի տամ, ծանրածանր գործերու վրայ մտածելէ առաջ:

— Սիրելի Վարիշքին ըսի մօնելով պատուիրակին գրասենեակը. եկած եմ այս առտու իսկ ձեզի իմացնելու բան մը՝ որ ձեզի համար երբէք անհաճոյ չէ:

Վարիշքին սիկարէթներու տուփ մը երկնցուց ինծի և ուշադիր կերպով փակեց իր արեւաւունքը:

— Գիտեմ... Նէ հո՛ս է: 44 յարկաբաժին Ատլոնի մէջ, ձերինին կից: Մառօն գոյն հագուած և չէկ պղնձագոյն գլխանոց զրած:

— Տեսա՞ք զինքը:

— Ո՛չ: Տեսած են զինքը: Եւրոպայի ամենէն լաւ տես դեկութիւն առնող անձերէն ենք մենք:

— Շնորհաւորութիւններս:

— Այս մանրամասնութեանց ճշտութենէն զարմացած չէք երեւիր:

— Ո՛չ, սիրելիս, բայց խորհուրդ մը... երբոր գաղա-

նի կերպով մանրաձայն մը դնէք ձեր բարեկամներու սեն-
եակներուն մէջ, անանկ մը կարգադրեցէք որ չտեսնուին:
Խօսակցիս զարմացումը զիս շփոթութեան մասնեց,
գրասեղանին վրայ ծակցաւ, ինծի նայեցաւ թերահաւա-
տութեամբ եւ կրկնեց:

— Մանրաձայն մը:

Եւ որովհետեւ ըսածս կը հաստատէի, մօրուքը գգուեց
մտածկոտ եւ մրմնջեց:

— Ա՛հ, ահաւասիկ անհաճոյ բան մը:

— Ձեր գաղանի գործակալները թելին ծայրը կեցած
էի՞ն:

— Ո՛հ: Կը կարծեմ, որ մէկ հոգի միայն ձեր խօսակ-
ցութիւններով կը շահագրգռուի... Իրիւնա՛ն: Լա՛ւ ըրի՛ք
ինծի լուր տալով: Տիկին Մուրավիէֆ մուկի հոտ առած է,
ինչպէս կ'ըսուի Անգլիոյ մէջ: Ու սախուլած եմ զգոյշ
մնալ: Շնորհակալութիւն՝ ձեր զգացումին համար: Բայց
ի՞նչ ըրաւ ձեր տիրեցեալ Լէյաի վուրնհամը:

— Խնդրեց ինձմէ վաղը իրիկուն ձեզ ճաշի հրաւիրե-
լու: Երեք հոգի միայն պիտի ըլլանք:

— Ուրախութեամբ կ'ընդունիմ: Բայց ո՛ւր:

— Պանդուկը, իր մասնաւոր սրահին մէջ: Մտածեց որ
ամենէն ապահով տեղը պիտի ըլլար եւ ձեզի ալ՝ յարմար:

Վարիչքին մտածեց:

— Ա՛յո, իմ նախազգուշութիւններս ձեռք պիտի առ-
նան: Ի դէ՛պ, հեռագրեցի Մոսկուա, եւ կը մտածեմ, որ
գործը կրնայ յաջողիլ օկզբունքով:

— Ա՛հ, շա՛տ բարի:

— Պատուիրակը տարօրնակ ժպիտ մ, ունեցաւ:

— Խնդրոյն լուծումը այժմ Լէյաի Տիանաի ձեռքե-
րուն մէջն է:

Ուղի ելած, Վարիչքինի ձեռքը սեղմեցի եւ պարզօրէն
զգրակացուցի:

— Լէյաի Տիանաի... ձեռքերուն մէջ, շատ յարմար
մեղմաբանութեան սըն է: Վաղը իրիկուն. սերելիս

Լէյաի Տիանա եւ ես ճաշեցինք, Սան-Սուսի տաշտանը
Քիւրֆիւռօթանազի վրայ, Պերլինի Շան գ-իլիզէն: Մեր
ձախին, իբր աղանդերք, զրուած էին կանանչ, վարդա-
գոյն եւ պէս պէս խմորեղէններ աջին վրայ, երկու սաքսոն-
ներ Պալթիկեան սենկայով սալստ մը կը համէին եռեւ-
նիս երկու հրեաներ: Գոուզ եւ թանձրաշուրթն փայտեայ
քչփորիկներ կը ծածմէին իրենց ակօսելուն տակ:

Սեղանապետը, փափկօրէն կը ներկայանար Լէյաի
Տիանաի: Յորդորեցի զինքը ճաշակելու թոյլեցնելուն
միտքով սոսիսն մը, եւ անձրուկի խմոր մը, երկուքն ալ
ախորժաբեր, երբ նէ հոգեբանական հարց մը մէջտեղ դրաւ:

— Ըստ ձեզ Ժէրա՛ր, նուրբ մարդու մը համար ազեղ
կին մը գոհացնե՛լ աւելի դառն է թէ ոչ աղսւոր կնոջ մը
համար՝ կոպիտ մարդու մը համբոյրները ստանալը:

— Ինչո՞ւ համար ատիկա ինծի կը հարցնէք:

— Որովհետեւ կը մտածեմ Վարիչքինի եւ իր պայման-
ներուն վրայ:

— Ձեմ կարծեր, որ իր նկատմամբ որոշ նողկանք մը
ունենաք: Սովորեցնելու աղ ներկայացուցի՛ր ո՛չ անտաշ
մէկն է եւ ոչ ալ հրեշտակ մը: Կը նմանի շատ մը մարդ-
կայիններու՝ որոնց հոգին կը նմանի ընձառիւծի մօրթի
մը, խառնուած անխոստովանելի մօլութիւններով եւ ան-
ներելի բիծերով: Իթի Չէկաին մօտ, թեթեւ հակամարտու-
թիւն մը ցոյց տուաւ զէպի ծայրայեղականութիւն, նուազ
չպահեց իր մանկական եւ արեւմտեան քաղաքավարութեան
սովորութիւնները:

— Կարո՞ղ է հաճելի ըլլալ ինծի պէս կնոջ մը:

— Այո՛: Կը ճանչնա՞ք Վասիկանի Միւսէոնին Գարա-
քալան, իր կարճ մօրու քով ապրողի գոհունակ նայուած-
քով: Սէրթիմ Սէվէրոսի որդւոյն տուէք աւելի տախկան

դրոշմ մը, պիտի ունենաք Պ. Վարիչքինը, նախհիւպատոս Սովիէթներու կայսրութեան, Տեւոններու մօտ, կատարեալ ձէնթըմէն մը, որ Ռուսիոյ մէջ կը վտարէ ազնուականութիւնը, բայց զայն կը պատուէ Միշէլ Սթրոկոֆի հայրենիքէն հետեւ, մտացի մարդ, իր որոշ ժամերուն եւ յապաղած մարդասէր մը։ Վարիչքին վերջապէս, որ վեհանք ձըն գաղափարը ունեցաւ ժողովրդեան Գործադրները հրաւիրելու, որպէսզի քաղքենի ուսու մը յարդով լեցնեն և Մոսկուայի զգազրական մուսէոնի մէջ պահեն, ցեղը դեռ բոլորովին չանհետացած։

— Ու այս մարդը, ինձմէ միայն սիրոյ գիշեր մը կը խնդրէ։

— Այո՛։

Լէյտի Տիանա, ժպտելով եզրակացուց։

— Չափազանց է կամ ոչ բաւական։ Երբ սլաւը կենցաղագիրութիւն հունի։

Ճաշէն վերջ, ժամանակը սպաննելու համար, զնէ տարի Ուէսթըն թատրոնը, ուր վիէննական օրէրէթի մը կրկնութիւնները մեղի յիշեցնել տուին տուին Մէտէլներու զգացական կիրակիները։ Թատրոնէն ելլելով՝ Լէյտի Տիանա իր հեղանքի վերաբերուն մէջ փաթթեց Յրանց Լըհարի վերջին ոտանաւորները, ու ըսաւ, ցաւքելով ինքնաշարժը։

— Սիրելիս, այո իրիկուն ցոյց տուէք ինձի աղուոր տեսարան մը։ Այս չաքարեղէններէն վերջ՝ կը փափաքիմ ճաշակել զաղտնի սաղուրնականի մը կանանչ դարապղղապղը։

— Ուրեմն, զձեզ չպիտի առաջնորդեմ ոչ Բալէ-տը-Տանսը, եւ ոչ ալ Ֆօքս-թրօթ-քլէօպը։ Աւելի լաւ ունիմ ձեզի նուիրելու...

Հասցէ մը տուի ինքնաշարժի ղեկավարին, որ խելայեղ արագութեամբ սուրաց, հակառակ քողականին տուած նշաններուն։ Քիւրքիւստ փողոցէն անցանք, այդ նուիրական շտաբան, որ կ'առաջնորդէ արգելեալ հաճոյքներու վէնիւսպէրկը (սիրոյ քաղաք) եւ կանգ առինք Ֆօքսանա-

նըսթրաօի անկիւնը։

Վիլլա մը. պարտէզի մը մէջ, ճամբուն վրայ տոսախներ ճիբք օդին մէջ։ Նրբասրինգի մը մարդկային ողբերդուրս կը խուժէին փակ փեղբերէն։

Բաւական տարամերժիկ Թանգլոքալ մըն է ուր կը պարեն, գրեթէ Հիագուած, բարեկիրթ մարդիկ, ըօի հետաքրքիր Լէյտի Տիանաի։

Սպասաւոր մը մեր վերաբերունները առաւ։ Տան Թիւրուհին մեզ ընդունեցաւ ժպտերես և ճարպային, դէմքը փքոցուտոյց և շպարուած, մազեր դեղնադոյն և յոտոցի ձեւ կտրուած։ Կարկեսան մը երկու կուրծքերուն միջեւ։ Ներկայացուցիւ Լէյտի Տիանաի։

— Տիկին Սօննանֆէլտ, աւելի լաւ ճանչցուած պառնուհի Նիլտա անունին տակ, պիւրիւնի գիշերաշրջիկներուն հոգատարը։

— Ուրախ եմ զձեզ ճանչնալուս, Միլէյտի։ Հօս բարձր անձնաւորութիւններու մէջ էք, վերջին ծայր շիք...։ Պերլինի լաւագոյն ընկերութեան տիկինները, մեր սրահները կը յաճախեն։ Ազատութիւն ամէնուն համար, քաղաքավար ըլլալու պայմանաւ։ Ասիկա կ'ըսեմ, որովհետեւ առջի իրիկուն, սոսկալի Գայթակղութիւն մը տեղի ունեցաւ...։ Երեւակայեցէք որ իմ ընկերներէն մին հոս բեցած էր հունգարացի մը, վտերական կոմս մը։ Այո, այո՝ Նոյն իսկ զիս վստահեցուցին, թէ ծովակալ Հորթընի թիկնապահ եղած էր։ Վերջապէս, կատարեալ աշխարհիկ մարդ մը։ Գիտէ՞ք թէ ինչ՞ ըրաւ առտուան ժամը երկուքին։

Մինչդեռ, ամէն մարդ քիչ մը հանգստանալու վրայ էր, նա բազմոցին վրայ գտաւ մանկամարդ կին մը՝ որ պատուական քոնեակի մը ազդեցութեան տակ կը մտածէր։ Գրպանէն հանեց մկրատ մը, և հանդարտօրէն խուզեց քրնացողին գլուխը, մնացեալ...

Ու աւելցուց.

«Ու մնացեալը, այո՛, այո՛։ Երբոր այդ կնոջ սիրահարը իր սիրականին գլխուն եկած փորձանքը տեսաւ, յանցաւորին վրայ յարձակեցաւ, և անուշահոտ քիւմիլէի

ժողովի մը կոտորեց անոր գլխուն, և ապա բռունցքի հար-
ուածներով, վերնաթիւնի պատուհանէն զայն դուրս նետեց-
ինչ ազնոթիւն...: Բայց եթէ կ'ուզէք ընտրել ձեր
քիմիոսները:

Խորհմանքը իր լուծեան մէջն էր: Այրեր և կիներ,
հազիւ թէ հազուած խառնուրդի բէնեռառներ, իրենց հա-
մակութեան համաձայն, եւ երկայն բազմոցներու վրայ,
իրարու փաթթուած էին, ինչպէս Բօլիւնէզեան արշիպեղա-
քոսի բուստերու ժայռերը: Յանկարծ լոյսերը մարեցան:
Պարոնները ցիրցան բարձիկներու միջև զիրար ներածծելու
սկսան:

Պարոնուհի Հիլմա ձայն տուաւ:

— Տիկիներ եւ պարոններ, հիմա պիտի տեսնէք
զարուս հրաշալիքը, պարոնի Լօլիդա, նախկին պահծու
Պարուքին իշխանին, սպաննուած Պոլշեւիքներու կողմէ
1918ին:

Լուծիւն մը: Ելեքարական վերջին լոյսերը մարեցան:
Յանկարծ, գրեթէ կատարեալ մթութեան մէջ, փոսփորա-
փայլ կին մը մէջտեղ ելաւ, Լօլիթ, կատարելապէս մերկ,
աժդող մարմինը նոյնիսկ ամենէն ծածուկ մասերը օծա-
ծէր փոսփորային խմորով մը, որ իրեն թող կուտար, լու-
սաւոր օտուկ, չրջան ընել մթութեան մէջ: Պարեց նէ-
ւէյաի Տիանա դէպի ինձ ծոցեցաւ ու մրմնջեց:

— Իր ծիծերուն լոյսովը, մարդ կրնայ լրագիր կար-
գաւ:

Պզտիկ Պերլինուհի մը դրացիիս վիզին փարեցաւ ու
մրմնջեց պատրուակի մը պէս:

— Ա՛հ, որքա՛ն գեղեցիկ է: Ինձի կը յիշեցնէ թիէր-
կարաքնի արձաններէն սին, որուն շուքին տակ, Ջինա-
գազարի իրիկունը, ինքզինքս յանձնեցի իմ սանիս:

Լօլիդա անհետացաւ: Լսյա: Զաշը վեր սկսաւ: Քիմիոս-
ները չարժել սկսան:

Պարոնուհի Նիլմաի հետ խօսակցութեան սկսանք:

— Շրջապատուած եմ չգնաղ հրէշներով, չէ՛: Ա՛հ,
կրնամ զգեղ վստահեցնել, թէ կեդրոնական Եւրոպայի բո-

լոր մտազարները, կէս յիմարները- ֆեթիշականները, ի-
գամաւնները և կարաղուրքները (aboulique) իմ ձեռքէս
կ'անցնին: Առջի իրիկուն. հարմանի մրցորդներէն միայն
այցելութիւնը ընդունեցայ. Նանովրի խենթը, ինձի շատ
փափկութեամբ հարցուց թէ, չ'էի կրնար իրեն խմցնել բա-
ժակի մը մէջ, քիկ մը մարդկային արիւն, խառնուած
նարնջածաղիկով և կարմիր պղպեղով: Բանաստեղծ մ' ան-
շուշտ, այնպէս չ'է, տիկին:

Լէյաի Տիանա հետաքրքրութեամբ կը դիտէր իր խօ-
սակցուհին, իր ականակուռ Ֆաուստմէքի մէջէն: Խօսելու
վրայ էի, երբ դուռը զարնուեցաւ: Ծանր վարադոյրներուն
հետէն շշուկներ մը լսուեցան: Խորհեցայ, որ տիկին Նիլ-
մայի վտրկեանները սուղ էին, և թէ պէտք չէր ուշացնել
հաճոյքը որուն նը սպասէին այցելուները անհամբեր: Հա-
րիւր մարք տուի պարոնուհիին, . . . ինքզինքս փողոց դը-
տանք: Լէյաի Տիանա սարսուեցաւ: Այս յուսահատեցու-
ցիչ երեւոյթները ի բաց վանելու համար, գոչեցի, ձեւաց-
նելով կեղծ լաւատեսութիւն մը:

— Մարդկութիւնը կը թուի ըլլալ հիւանդներով լեցուն
դարմանատուն մը: Բարեբախդաբար, կան անանկներ որ
փրկուին:

Լէյաի Տիանա իր վերարկուն մերկ ուսերուն վրայ
խաչածեց և պարզօրեղ յարեց:

— Այո...: Անոնք որ մեռած են:

Լէյաի Տիանաի Պ. Վաիիշքինի հետ առաջին հանդի-
պումը նմանեցաւ զիրար դիտող երկու մենամարտիկներու
առաջին յարձակումին: Ռուսը գեղեցիկ մեծարանքով մը,
անմիջապէս հարուածել սկսաւ— չիտա՛կ քաշեցէք—, իսկ
Անգլուհին չ' փոխադարձեց և հեռուէն դիտեց:

Ասիկա տեղի ունեցաւ Լէյաի Տիանաի պզտիկ, սրա-
հին մէջ, ընտիր ըմպելիքով լեցուն երեք Պոնիմիական
բաժայքներ ունենալով իրենց առջեւ: Լէյաի Տիանան,
գլուխ դիւրի, առանձին թողնելու համար ռուսին հետ,
բան մը պատրուակելով դուրս ելլել ուզած էի, սակայն նէ
հակառակած էր, նախընտրած էր, որ այս յառաջարանին
քննաշառ վկան ըլլամ:

Ժամը ութին սեղան նստանք ուրախ և զուարթ. Վարիչքին, վայելչորէն, հագուած էր մետաքսեայ փայլուն բրդէրներով սմբինք մը, ոչ նսւազ փայլուն բաճկոնակ մը որուն վրայ կախուած ժամացոյցի շղթայ մը. խորհրդանշանաւորաբար մանդաղով մը և կարճահասակներով զարդարուն ոսկեղէն մուրճ մը: Սովիէթները յիշեցնող այս նշանէն զատ տեսնողը, պիտի կարծէր Վարիչքինը, պարզ դրամատէր մը: Լէյտի Տիանա, պատուելու համար իր հիւրը, հագած էր արծաթեայ բանուածքներով, մոխրագոյն շրջադրստ մը, գլխուն վրայ ալ, զմրուխտէ եւ աղամանդակուռ վարսակալ մը: Երբ սեղանապետը դուրս ելաւ, յայտնի կերպով գլուխս ծոցի սեղանին տակը եւ գոչեցի:

— Ա՛խ, ոչ ոք մեզի ականջ կը դնէ:

— Գորզին տակ ծածկուած թեւեր չկա՞ն, հարցուց Լէյտին հեգնութեամբ:

Վարիչքին. զստահեցուցիչ ժեսթ մ'ըրաւ:

— Նախագգուչութիւններ ձեռք առի: Մեզի ծառայող ժարդը իմ մասնաւոր տեղեկատուներէս է՝ մինչդեռ երէկ ուսան մանչուկը՝ Տիկ. Մուրավիէֆի համար կ'աշխատի:

— Ահաւասիկ ինչ որ հաճելի է: Ամէն մէկերնիդ ունիք իր լրտեսութեան ցանցը:

Անշուշտ որ, որովհետեւ պիտի դարձանաք. Լէյտի, երբ ձեզի բռնժ, թէ Տիկ. Մուրավիէֆի հաճելիներէն չէք: Արեւմտ, ձեզի հանդէպ, կը դործածէ Մոսկուայի մէջ Է գործ դրուած միջոցները:

— Ո՞ր է քսութեան ձեր մայրաքաղաքը, եթէ կը ներէք:

ձեշտ է: Չեկան՝ առանց տեղեկատուութեանց պիտի նմանէր երիտառարդ ամուսնացողի մը՝ առանց ամուսնութեան մատանիին...: Կամ սովիէթ մը՝ առանց զահիճի:

Վարիչքինի գաւաթին մէջ լեցնելով ըմպելիւն, խնդրեց, որ մեզի բացատրէ իր խօսակցութիւնը:

— Օն սիրելիս, չհասկնալու ոչինչ կայ: Ձեռք անգիտասար, որ սովիէթներու կառավարութիւնը ուսւ ժողո-

վորդին սեծամասնութեան կաժքին արտայայտութիւնը չէ: Երբ ի նրանստ կամ Անգլիա ձեր համայնավար թերթերը, կը մեկնաբանեն Ռուսիոյ հասարակաց կարծիքին փափաքները այո՛, անոնք կը խօսին դործով, սովայն սահմանափակ փոքրամասնութեան մը կարծիքին վրայ: Մեր մէջ մասնաւոր ազատութիւնը, ինչպէս ուրիշ ազատութիւններ ալ, տարած է մինչեւ 1918, որովհետեւ ազատութիւնն ալ միւս սակար է ժողովուրդներուն, ինչպէս նաեւ կիներուն:

Լէյտի Տիանա շահագրգռութեամբ մտիկ կ'ընէր իր դրացիին խօսքերը:

— Բայց յարեց նէ, ինչպէ՞ս կրնաք ապրիլ մշտնջենաս կան լրտեսութեան այս մթնշաղկոտին մէջ:

Վարիչքին անոր հրամցուց իր լաւագոյն սիկարէթներն էն մին, կրակ տուաւ անոր, և իր ամէնէն անուշիկ շերտովը բաւ:

— Սիրելի Լէյտի Վուինհամ, տտիկա սովորութիւն մըն է նախագգուչութեան համար: Մեր Չէկան, որ քաղաքական Վերահսկողութեան կոմիտէ մըն է կը նմանի այն բեկ-թըշկին, որուն պարտքն է՝ ամէն ժամ, զիշեր թէ ցերեկ, մեր քաղաքացիներուն բազկերակները զննել: Ուստի, իր իրաւասութեան ներքեւ կը պահէ հաղարաւոր բարեօէթ հիւանդա պահներ որ ականջ կը դնեն ձեր դրան, որ մտիկ կ'ընեն ձեր խօսակցութիւնները և կ'ախտորոշեան ձեր ձերմակ չերմին նոպաները:

— Ուսմն այդ լրաբերներու տեղեկատուութիւններէն կախեալ է ձեր դործունէութիւնը, լրաբերներ որոնք, կը կարծեմ, կ'ընդունին այդ ամօթալի արհեստը:

— Ազատ թողուած շահագէտներ, նետուած ոճրատարներ, ձարականութեան հին ոստիկաններ, այսպէսով է որ կրցած են փրկել իրենց կեանքը: Շնորհիւ իրենց յայտնութիւններուն, հաւկիթին մէջ կը ջախջախենք հակայեղափոխութեան որեւէ փորձ, ինչոր մերինին նմանող կառավարութեան մը համար, սկիզբն իմաստութեան է:

— Բայց անշուշտ տեղի կ'ունենան անարժէք ամբաս-

առնութիւններ, վրէժխնդրութենէ ներշնչուած քսութիւններ և ստայոգ տեղեկագիրներ:

Անշուշտ որ. եւ որովհետեւ, ով որ կ'ամբաստանուի հայեղափոխականութեամբ, ըլլայ նոյնիսկ առանց ապացոյցի— կը դատապարտուի մահուան, ուրեմն անմեղներ լուպիանօքայի նկուղներուն մէջ կ'անհետանան: Բայց տախկա կարեւորութիւն չ'ունի, որովհետեւ աւելի աղէկ է տասն հոգի հրացանադարկ ընել քան թէ թողուլ խուսափելու վտանգաւոր գործիչ մը, մեր վարչաձեւին համար:

Լէյտի Տիանաին մերկ ուսերը անշմարելի կերպիւ սարսըռեցան: Վարիչքինի վրայ այնքան տարօրինակ նայսուածք մը նետեց, որ նա ուղեց իր խոստովանութեան շրջականութիւնը վերագնել: Ինչպէս որ անուշ խօսքերով, անկշտ աղջիկ մը կը վստահեցնէ ազնուօրէն շարունակեց

— Մնաց որ, սիրելի Լէյտի Վուինհամ, պէտք է համոզուիք որ կարմիր Ահաբեկուած հաւանականաբար ըրած է շատ աւելի զոհեր, որքան այլեւս չպիտի ընէ: Պէտք է սոռնալ անցեալը...: Մեռեալները արագ կ'երթան, գիտէ՛ք: Խօսքը մէջերնիս, ըսէք ինծի թէ եւրօպական վերջին վեհապետները կը խորհի՞ն այլեւս Ձարին և իր ընտանիքին ջարդին վրայ: Անհետացած այս վեհապետին եղբրական ճակատագիրը կ'արգիլէ՞ Սպանիոյ թագաւորը որ հաճոյքի տունները չյաճախէ, կամ կալլէսի իշխանը՝ որ հանրային պարահանդէսներուն մէջ չծալտուի իբրեւ լուազակ մը: Ուրեմն, մի' լլաք աւելի թագաւորական քան թագաւորները, ջնջուած, շրջանի մը այն կենդանի բրածոները ու միաքերնիդ մի' յողնեցնէք քանի մը բիւր ազնուականներու և քաղքենիներու վիճակով, որոնք պիտի մեռնէին քիչ մ'աւելի ուշ, անդամալոյծ կամ տեւէ բժշկական գործողութեան ենթարկուած:

Բարեկամս, Տանթոն. Մարա, Ռոպէսբէր, մեծ աստուծոններ են Ֆրանսայի Պատմութեան մէջ: Սիրելի Լէյտի Վուինհամ, չէք կարմրիր Բրոմուէլի հայրենակէցը ըլլալունդ համար, այն որ ձեր Շարլը Ա.ին գլուխը կտրել տըւաւ: Կ'ուզէ՞ք ըսել ինծի, թէ ինչո՞ւ կռպարը կամ կիյ-

ձօթինը աւելի արժեքաւոր են քան մեր դահիճներուն տարճանակները: Այո՛, մենք հարկը միլիոնէ աւելի Ռուսեր ենք: Համեմատութիւնը միւսոյն կը մնայ: Ու յետոյ, մենք կ'ուզենք նմանիլ Ամերիկացիներուն:

— Ինչպէ՞ս, ըսի դարմացած:

Վարիչքին գաւաթը պարպեց ու շարունակեց.

— Մենք կը սպաննենք խմբովին, ինչպէս Պ. Ֆորդ: Բայց ինքնաշարժերով չէ:

Լէյտի Տիանա իր աղուորիկ շրթունքները բացաւ քիչ մը թողուց բարձրանալու ծուխի ծուէններ դէպի ձեղունը և եզրակացուց.

— Պ. Վարիչքին զիս կը սարսափեցնէ՛ք:

Ռուսը բողբոջեց.

— Օհ, սիրական Լէյտի Տիանա, լրջօրէն չէք խօսիր, չէ՞. ես համեստունակ մարդ մը, ձեզի վա՞խ, սոսկո՞ւմ պատճառեմ: Բայց կ'երգնում որ ձեր շուրջը ունեցած էք բրիտանական ազնուականներ, որոնք իրենց անմեղունակ երեւոյթին տակ կը պահէին անգութ սատրափներու հոգիներ: Կը հաւատա՞ք ուրեմն որ մարդ կը ծնի բռնաւոր, ինչպէս կը ծնի երաժիշտ կամ հարկավճար: Բռնաւորներու անգթութիւնը վերջապէս, ի՞նչ է: Պահպանումի բնազդին շարժումը, արտայայտումը: Աւելի ոչինչ: Միլիոնաւոր անհատներու բախտը իր ձեռքին մէջ բոնող ղեկավար մը— ատելի այդ ժողովրդեան— պէտք է ըլլայ կատարեալ Պալիքուլա մը:

Մի' կարծէք թէ իր նմանները մեռցնել կուտայ, ասոնց պահել տալու համար գլուխ մը...: Չանոնք կը ջնջէ պատահական մարդասպաններ հեռացնելու համար: Որովհետեւ թիմուրլէնկներ կան որ ինքզինքնին կ'անգիտանան ինչպէս կան սիրահար կիներ մէջտեղ չելած:

Սպասեցի՞ր որ սեղանապետը խորովածը հրամցնէ, պատասխանելու համար:

— Կը մոռնաք առաքեալին կամաւոր անգթութիւնը, այն համոզումով թէ կ'աշխատի ցեղին բարելաւութեանը համար: Ամէն խորին հաւատքը՝ մարդկութեան համար ծն.

ցուցած է նախատինքը: Թորգըմատա եւ Քսեմինէս, որ վերոնայի եկեղեցական ժողովին կանոններուն գործադրիչներն էին, իբր յաջորդ ունեցան Լէնինը, ցանելով մահը, պարտադրելու համար Երրորդ Միջազգայնականին գաղափարները, ձեր հերետիկոսները անոնք են, որ երջանկութենէ կը հրաժարին Մարքսին վարդապետութեան համաձայն եւ ձեր հաւատաւորացները միլիոնաւոր քաղաքակրթութեամբներն են, որոնք կը պաշտեն աստուածները — կեղծ աստուածները ըստ ձեզ — անհատական Ազատութեան, ամէնուն համահաւասար Արդարութիւն եւ Ներդրութիւն: Որովհետեւ ամէնէն անգութ մեկնութիւնը, ձեր պարագային, այն է, որ անհամար ուս ընկերվարականներ, որ երեսուն տարիէ ի վեր ձարական ճնշումի անոնք խոտութիւնները կը կրէին, այժմ կը մնան փակուած միեւնոյն բանտերու մէջ, անցեալ տարուան իրենց յեղափոխական ընկերներու կամքով: Սակայն, ինչպէս որ Նիքօլա Բ.ի բռնապետութեան միջոցին գոյութիւն չունէր խաղաղ եւ բարեկարգիչ ընկերվարութիւնը, նոյնն է նաեւ համայնավարական ինքնակալութեան մէջ:

Կայսերական հին վարչաձեւին հակամարդկայնական ճնշումները միայն անունները փոխեցին. երկզխեան արիւր փոխութեամբ կարծիք աւաղի եւ Օքրանաի տեղը բռնեց Չէկան:

— Եւ ոչ մէկ անկեղծ պոլէիկ պիտի բողոքէ ձեր ըսածներուն դէմ: Բայց ես ձեզի պիտի պատասխանեմ թէ մարդկային անասնականութիւնը (bête) եթէ արթնցած է, պատճառը ընդհանուր պատերազմն է, որ մահուան ախորժակը սրած է: Պատերազմիկ մայային հիւանդութիւնը չըզթայազերծ եղած է երկրի վրայ: Անսահման տենդ մը զայն կը պատռէ: Մեր մոլորակը վարակուած է շատաւնդով (scarlatine): Կեանքի ըմբոսումը իր կալւարութիւնը կորսնցուցած է եւ մարդուն ջիզերը բթացած են: Մուկերը դաշտին մէջ կը վխտան: Մանրէները գիրար կըսպաննեն: Ձեր էմբէրիաւները իրենց լէզոններուն թռիչք տուած

ն, սահմաններէն սնդին: Կոխը կը շարունակուի դասակարգերուն մէջ: Ստացուած արագութիւնն է այս: Ո՛չ մէկ կոխ Ծխանացիի, Գերմանի կամ Պուլկարի միջև: Կոխը գոյութիւն ունի, անոնց պայթուցիկի, քաղցրեմներու եւ պրոլետարներու միջև, ազգերու միջև: Կոխը փակ ամանի մէջ է: Կարմիր եւ ձերմակ գնդիկները՝ ընկերային մարմնոյն մորթին տակ զլրար կը հալէ ձեն: Միակ ճակատ մը գոյութիւն չունի, ինչպէս նախապէս, Զուիցերիայէն մինչեւ ծով: Այնքան ճակատներ կան, որքան գիւղեր, այնքան փոքր տիրք՝ որքան թաղեր:

Չէք ուզեր հասկնալ, յանձնապատան արեւմուտքներ, դուք որ կ'ապրիք ձեր երկրին մէջ, ծածկաժառ եւ զազանի կոխներով: Տարուոյն սկիզբէն ցվերջ, գինեալ վիճակի մէջ էք: Հեղափոխութիւնը ուժերը իբարու կը խառնուին եւ գիրար կը դիտեն. գիրար կը լրաբեն եւ իրարու վատահ չեն, սպասելով յարձակումի առաջին նշաններուն:

Լէյսի Տիսեա բողոքի ժեստ ա՛րբաւ թէեւ, սակայն վարիչքին շարունակեց:

Անկեղծ հղէք Լէյսի Տիսեա եւ ըսէք ինծի թէ ձեր Պէրքուէյ Սքուորի բաղմոսն աւան մէջ, գիշեր ցրեկ ճակատ կաղմած չէ՞ք թշնամիին դէմ: Ի՛նչ թշնամի... անհաճ երեսնակապանահին՝ որ կը նախանձի, ձեր մեծը՝ որ ձեզմէ կը դողնայ: Կապարագործը, որ ձեր լողարանները կը յարդաքէ, եւ կղպարաբը որ ձեր նիղերը կը շակէ: Բան թող մը՝ որ ձեր պատահանին տակէն կ'անցնի, կ'երտդէ սիրանալ ձեր տունին: Կ'անցնի նրբանցքէն եւ կը զարնէ ձեր դուռը: Կը քաշէք սնոր վրայ Դոնոցի մը ողորմութեամբ: Խոտաւոր կամ խորհուրդի մը ձեռնառումով ետ կը մղէք: Թշնամին կը քաշուի, բայց որ մը վերստին պիտի գայ եւ հակառակ իր դէմ քաշուած ձեր ձարական թուժքերուն գինդ պիտի վռնէ ձեր փակ ամրոցէն: Ամէնքնիդ կ'ապրիք խաբեղատիր ապահովութեան մը մէջ: Երբէք ինքզինքնուր հարցուցած էք թէ, ինչո՞ւ թատրոնին մէջ ձեր լուսագոյն տեղերը չեն զբաւուած, իրիկուն, հազարաւոր պրոլետարներու կողմէ, անանկ որ ոստիկանու-

Թիւնը անկարող պիտի ըլլար զանոնք դուրս հանելու: Ինչո՞ւ կայարաններու մէջ, աղքատները երրորդ կարգի վազաններու մէջ իրարու վրայ կը դիզուին, երբ ոչինչ պիտի կրնար արգիլել զիրենք խուժելով առաջին կարգի անկողին կառքերու մէջ:

Ինչու համար հանդիւրու տեղ չունեցողները դուրս չեն վտարեր աշխարհի երջանիկները, իրենց գիշերային տուններէն, անոնց տեղը անցնելու եւ շամբանիան խմելու: Շա՞տ բնական կը գտնէք այս լռելեայն կարգապահութիւնը, այս բարոյական գերութիւնը, որուն ոչ ոք կը համարձակի դէմ գործելու: Զգուշացէ՛ք: Օր մը, բոլոր անտեսանելի պատենէշները պիտի կործանին եւ այն ատեն պիտի զարմանաք հաստատելու որ մէկ գիշերուան մէջ, այդ բոլոր ոչխարներու բերնին մէջ, գայլի տկոսներ բուսած են:

Լէյտի Տիանա: Վարիչքինի այս պերճախօսութենէն նուաճուած էր. մտիկ կ'ընէր անոր տեսակ մը զաղանի հիացումով, թէ եւ Սլաւին կանխաշարժութիւնները աւելի քան ապահովիչ էին: Նէ կ'ունկնդրէր անոր վախի այն հեշտասիրութեամբ՝ զոր Լամաները կը ներշնչեն Մոնկոլներուն, երբ անոնց կը խօսին Պոկտա Կէտէնի վրայ, Ուսկայի կենդանի Պուտտան:

— Պ. Վարիչքի, ըսաւ նէ, վարանա՞ծ, ձեր այս խօսածներէն յետոյ, չեմ համարձակիր այլեւս հաւատալու, թէ պիտի հաճիք այլևս իմ գործովս շահագրգռուելու:

Պոլշեկին սեւ աչքերը փայլեցան. իր ձայնը աւելի անուշ թրթռաց:

— Չեմ ո գեր, որ նմանօրինակ մտածումով մը պաշտօնուիք. օրերի լէյտի Տիանա, Գիտէք, թէ համաձայնութիւններ կ'ըլլան, նոյնիսկ երկինքը անարգողներու հետ: Մնաց, որ մեր բարեկամ Սէլիման ձեզի պիտի ըսէ, թէ պոլշեկութիւնը թերեւս քիչ մը կարծր արջու մորթ մըն է, բայց այդ մորթը կը նետեն իրենց վրայէն, երբ սրահներէ ներս կը մտնեն:

— Զիս կը վստահեցնէք, Պ. Վարիչքին, հառաչեց Լէյտի Տիանա:

Գաղտնաբար կը դիտէի թէ ցոյց տրուած այդ հրապու-

րիչ կամ աւելի երկնոտ խորամանկութիւնը՝ հանդէպ մեր սեղանակիցին խաղ մը չէ՛ր: Աղանդերքի պահուն, զանոնք մինակ ձգելէ առաջ, որոշեցի խօսիլ քիչ մը կովկասի մասին:

— Սիրեցեալ բարեկամուհիս, ըսի լէյտի Տիանայի, անիրաւ էք կարծելով, թէ Պ. Վարիչքին ձեր խնդրանքը օրապէս չպիտի կատարէ: Կը թուի թէ Մոսկուա չպիտի հակառակի ատոր:

Ուրեք ժպտեցաւ, առեղծական կերպով:

— Եթէ լէյտի Տիանա հաճի կատարել անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները, կասկած չկայ, թէ քիչ ատենէն թըլավի քարիւղին եկամուտները պիտի հարկւրապատկուին:

Լէյտի Տիանա հրաշապեղ անմեղութեան դէմք մը կեղծեց դէմք մը՝ զոր Բոմնէյ հաճութեամբ պիտի նկարէր յաջողութիւնը ցոյց տալու համար: Յօնքերը՝ բարձր, աչքերը՝ հրեշտակային փայլով լուսաւորուած, ձեռքերը՝ իր վիշտի մարգրիտին միացուցած, Շրջիկ Մատոնան գրեթէ կ'երեւէր անպաշտպան: Հրաշալիօրէն կը խաղար երես առաւ մարդու մը դերը, խիստ ընկերութեան մը մէջ՝ որ կը յարգէ հարուստներու հանգստութիւնը, եւ իրենց պալատ ձերէն կը վտարէ անսուղներու հոնդոցները:

Նայեցաւ Վարիչքինի, թովիչ պչրասիրութեամբ մը, նիքէլի ամանի մը մէջէն, մետաքսեայ թղթէ շինուած հովհար մ'առաւ, զանիկա դպցուց սլաւին մազոտ ձեռքին եւ կատակախառն ըսաւ.

— Սիրելի Վարիչքին, ձեզի է որ կ'իյնայ կատարելու անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները:

Իր խօսակիցը յայտնապէս չփաթած էր. չէր գիտեր թէ նէ կը կատակէր, կամ թէ զինքը կ'արհամարհէր:

Ես ալ նոյնպէս չէի բռնոյն: Ինչ որ ալ ըլլար յարմար դատեցի, որ իմ նելկ-յոթիւնս կարեւոր չէր. եւ Լէյտի Տիանայէն սրտօնութիւն խնդրեցի դուրս ելլելու:

* *

Իրիկունը սղուոր էր: Աստղերը կը փայլէին Պրան-

սէլ պուրկի պլոնդեայ դրան վրայ: Պերլինեան Ռուանի կողմը, սիկարէթ մը ծխելով, դացի հանգչելու Պէլ—վիւ—սթրասի հովանիներուն տակ: Բոցաւոր կայաքանին առջեւ թափառիկ կին մը գիւս հրաւիրեց իրեն հետեւելու: Որովհետեւ խուլ կը փնայի իր հրապուրանքին, փորձեց գիւս բռնի իրեն քաշել, միմիայն թէ իր սրունքներէն մին փայտեայ լը, միւսնոյն ժամանակ իր վարսակալով ձեծելով իր ազդրը՝ որ աղօտ ձայն մը հանեց:

Լայրջ կէր, թլասի փափուրէն կանխելու լոյսերը գիւս իրենց կողմը քաշեցին. անցայ մայր եկեղեցւոյ կըրանի թեւայ սիւններուն տակէն եւ երկաթեայ խաչով պատուաւած հին սպայէ մը լուցկիներ գնեցի: Անցայ յետոյ Բանթրիքիւմ բառածը, ուր հիւսցայ, զիտելով խանութի մը սոջիւր, բրուսիսկան դոյնելով հալաբուրէն հանգուցեալ կայսրէիին գունաւոր մէկ նկարը: Ժամը տասնեւմէկուկէսին պահուկ մտայ: Լէյտի Տիանաի դրան առջեւէն անցանելով, լեցի ողբերեալ խօսակցութեան մը ձայնը եւ նշմարեցի նրբանցքին ծայրը, սեղանապետը՝ որ իբր դաղտնի պահակ, հոն կը հակէր: Խորհելով որ Վարիշքին ազէկ մը պաշտպանուած էր, սենեակս քաշուեցայ պառկեցայ ու քնեցայ «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի վերջին լուրերուն վրայ:

Ժամը մէկին ալ լեցայ: Լէյտի Տիանաի այցելութիւնը ընդունած չլլալուս վրայ զարմացած, հաղորդակցութեան դուռնէն ականջ դրի. տակաւին կը խօսէին սրահին մէջ, վերստին քնեցայ:

Միեւնոյն դրան վրայ դրուած հաբուածներէն վերցառեցի. առտուան ժամը երեքն էր. լէյտի Տիանա ներս մը տաւ եւ լոյս վառեց: Փարոսի մը լոյսէն շաքած, աչքերս կը բռնայի, կը գոցէի, մլաւող կատուի մը նման: Նէ ինծի նայեցաւ ժպիտը շուրթին, կատակաբառն յարգանքով խոնարհեցաւ անկողնոյս առջեւ ու սապէս խօսիլ սկսաւ.

— Իշխան, պատիւ ունիմ ձեզի ծանուցանելու, թէ Պերլինի օրով թափառն պատուիրակ Պ. Վարիշքին, լէյտի Տիանա Վուրիհամի ձեռքը կը խնդրէ:

Անկողնիս մէջ կանգնեցայ: Նախ թերահաւատ, հաս-

կըցայ թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէր լէյտի Տիանա եւ աշխուժօրէն յարեցի.

— Օն, սիրելի բարեկամուհիս, մեր միջեւ հանդիսաւոր ձեւակերպութիւններու պէտք չկայ: «Ձեռք խնդրեց»ը կը նշանակէ ձեր մարմնոյն ժամանակաւոր դո՛ւ ծածուկը, չէ՞:

— Բայց ո՛չ, Ժէրար, գոյեց ծանրաբար: Կատուի մը համար կ'ըսեմ թէ կատու մըն է, եւ Վարիշքին ալ՝ իմ ապագայ ամուսինս:

— Ապշած հարցուցի, ինչպէ՞ս:

— Օն ուրիմն ձեզի կ'իմացնեմ ամուսնութիւնս մօտ օրէն: Թող ինծի խօսիլ: Արատքոյ կարգի բան մ'ըսի արդեօք: Չէ՞ր յիշեր ինչ որ ըսի ձեզի, երբ ինծի յայտնեցիք թէ այդ ծուռը կը փափաքէր գիշեր մ'անցնել ինծի հետ: Ձեզի ըսի այն ատեն: Չափազանց է եւ ոչ բաւական:

— Ամուսնանա՞լ Վարիշքինի հետ: Բայց պարզապէս յիմար մըն էք:

— Ինչո՞ւ համար. բարեկամս: Կը կարծէ՞ք որ կին մըն եմ, որ աղջկան մը նման ինքզինքս պիտի ձախեմ. թիթեղ մը քարիւղի համար, Ժէրար, կ'անարգէք գիւս: Ո՛չ, չէք անարգեր, որովհետեւ ներքնապէս պատուաւոր մարդ մըն էք, զոր կը սիրեմ: Այսպէս, ձեզի հաճոյք պատճառելու համար ձեզի պիտի պատմեմ, թէ ի՞նչ անցաւ դարձաւ մեր մէջ, ձեր դուրս ելլելէն յետոյ:

Լէյտի Տիանա բռունցքս բռնեց եւ իմ հինդ մատերս առաւ իր նուրբ ձեռքերուն անուշահոտեալ ափին մէջ ու յարեց.

— Ինչպէս որ կ'երեւակայէք, Վարիշքինի սակարկութիւնը երկար չտեւեց, եւ վայելուչ կերպով մ'ըրաւ իր առաջարկը: Խնդրին շուրջ դարձանք. գործածեցի իմ բոլոր դիւանագիտութիւնս, իմ հիւրս յաջորդաբար ենթարկելով, մերժումի պաղ տուածի մը եւ յուսոյ կիզիչ ջրացայտումի մը:

Ասիկա տեւեց մէկ ժամէն աւելի: Ծարթքէօզը եւ Պրանս տն կ'ոգեւորէին մեր վիճաբանութեան ջերմութիւնը: Ահ,

Ժէրար: Այս մարդը թերեւ հակա յեղափոխութիւն մը խը-
մորելու վարպետութիւնը կրնայ ունենալ, բայց ինծի նը-
ման կնոջ մը հանդէպ ուժով չի կրնար ըլլալ՝ Առտուան
ժամը մէկին արդէն ձեռնթափ եղած էր: Իրեն հասկցողի,
որ իր առջարկը այնչափ անարդական էր, որ չպիտի կըր-
նայի ի նկատի առնել զայն, ըլլար նոյնիսկ թըվալ իմ հո-
ղերու շահագործումի մասին: Պիտի ընդունէի այդ առա-
ջարկը «մէկ պայմանաւ» միայն... յաջողելու յոյսը տա-
լուս պէս, կրկնեց:

— Ո՞րն է այդ պայմանը:

— Թէ հարկ է որ ինծի հետ ամուսնանաք, սիրելի Պ.
Վարիշքին:

— Ա՛հ, Ժէրար, պիտի ուղէի որ ճիշտ այդ վայրկե-
անին քովս ըլլայիք, տեսնելու համար իմ խօսակիցիս գը-
լուկը: Երբեք դիտած չէի այդքան բազմայող զգացւածնե-
րու շարք մը՝ ջոկտեղ մարդու մը դէմքին վրայ: Թերահա-
ւատութիւնը, անհանգստութիւնը, հպարտութիւնը, փա-
փաքը իրենց գեղադիտակը դարձուցին Վարիշքինի դիմա-
գրծերուն վրայ. երբոր ըմբռնեց թէ չէի ծաղրեր զինքը,
դուշակեցէք թէ ի՞նչ ըրաւ:

— Ձեռ գիտեր:

— Ծուներ չոքեցաւ, այո՛, ծնրադրեց: Խաչակնքեց.
պզտիկ աղօթք մը մըմթաց եւ ինկաւ ձեռքերուս վրայ,
համբոյրներով ողողելու համար:

Դիտէք որ, Ժէրար, սէրը ճաշակած եմ իր ամէն ձեւե-
րուն մէջ եւ ամէն կլիմայի տակ, թէ իմ ճամբորդութիւն.
ներուս միջոցին, ցամաքային երկաթուղիներու երկայնքին
մարմնական եւ մտային բոլոր ուրախութիւնները՝ զոր կին
մը կրնայ ճանչնալ եւ ոեւէ տեսակ վաւաչոտութիւն ինծի
անծանօթ չէ:

Սակայն, երբեք չեմ կարծեր զգացած ըլլալ այն տն-
ասանանիլ յուզումը՝ զոր ինծի հայրթայթեց այս պոլշէվի-
կին տեսքը, ցնցուած՝ իր մանկութեան հաւատալիքները
վերջուելու աստիճան ու ծնրադիր՝ առայայտելու համար
իր երջանկութիւնը: Սովիթներու պատուիրակ մը՝ իմ

ռաքերուս տա՛կ: Ժէրար. իմ պսակիս ամէնէն գեղեցիկ ծա-
ղիկն է այս:

Իրաւունք ունէր նէ: Նուազ զարմացած էի Վարիշքի-
նի ըրածէն, որքան լէյաի Տիանայի յանկարծական որոշու-
մէն: Վերստին իրեն յայտնեցի իմ ապշութիւնս:

— Բայց, սիրելիս, ո՞վ կրցաւ ձեզի թելադրել այս
զարմանալի վճռականութիւնը. լաւ խորհեցա՞ք:

— Այո՛:

— Մտիկ ըրէք ինծի: Կարգաւ սկսինք: Կ'ենթադրեմ,
որ Վարիշքին ձեզի անհաճոյ չթուիր:

— Ո՛չ, անհաճոյ չէ ինծի:

— Խօսինք Ֆիզիքականի մասին: Գեղեցիկ չէ՛:

— Բարեբաղդաբար: Տարօրինակ գլուխ մ'ունի, ինչ որ
աւելի արժէքաւոր է ինծի համար, Ժէրար, ամուսինս ա-
ծիլուած էր, սիրահարներուս մեծ մասն ալ ածիլուած էր,
Վարիշքինի սեւ մօրուքը նորութիւն մըն է ինծի համար:
Ուսերս թօթուցի:

— Չպիտի կրնաք դիտ համոզել, թէ պատրաստ էք ա-
մուսնանալու այս ոռւսին հետ, որովհետեւ մօրուք ունի:

— Ժէրար, կ'ուզեմ ձեզի բանալ սիրտս եւ ուղեղս:
Վարիշքին, կը խօստովանիմ, ինծի հաճելի է: Իր խօսակե-
ցութիւնը վերին աստիճան շահագրգռող: Իր խօսակերպը,
բնական խստութեամբ խառնուած, քիչ մը տարօրինակ
իր հրապոյրը, իր աչքերը որ շատ անուշ են, նոյնիսկ մահ-
ուան հետ կատակելու պահուն, այս ամէնքը զիս կը հրա-
պուրեն եւ իրեն կը քաշեն: Ահաւասիկ զգացական եւ բո-
լորովին անձնական կոչ մը: Այժմ նայինք խնդրոյն գործ-
նական երեւոյթին: Ո՞վ կրնայ ըսել, որ իր փափաքը գո-
հացնելէ վերջ, խօսքը պիտի բռնէր: Շուտով կը մոտցուն
գիւրաւ շահուած յաղթանակները: Ամուսնութիւն պահան-
ջելով՝ կրկին կերպով զայն ձեռքիս մէջ կը բռնեմ, ոչ մի-
այն որովհետեւ սիրահար է ինծի, այլեւ պարտաւորեալ
պիտի ըլլայ աշխատելու վրաստանի մէջ իս մենաշնորհս
ձեռք բերելու համար: Ամէնքը այս չէ: Բոլոր Լոնտոնը
կուզեմ սարսել: Երեւակայեցէք, լորտ Վուինհամի այրին՝

ամուսնացած նշանաւոր պոլշեիկի մը հետ։ Ունայնութիւններու կակուղ հողերուն սէջ, ի՞նչ կարծր քար։ Գիտէ՞ք թէ որքան կը ծաղրեմ բրիտանական ազնուականութեան նախապաշարունակները եւ պատշաճութիւնները։ Այն միակ մտածումը թէ բոլոր լոնտոնեան մամուլը այս օրերս պիտի իմացնէ ամուսնութիւնս, բնկեր Վարիչքինի հետ, զիս անսահման ուրախութեամբ պիտի զեղու։ Կը զգամ արդէն Մէյֆէրի սրահներէն արձակուած շուկները եւ կը նշմարեմ Պաթ Բիլկպի անդամներուն գայթակղեալ դէմքերը։ Ես որ կը սիրեմ աղմոտել մոմիաները, ձեզքէլ սարդի ոտայնները։ չփոթեցնել ազնուական պառաւները, կործանել հին ֆէթիշները, կը օտարապէս անհամբերութենէս ու պիտի ուզէի արդէն ներկայացնել Վարիչքինը՝ ամուսնոյս, զարհուրած, չմտած դքսուհիներու։

— Ստուգիւ կարծիք մըն է որ կարելի է պաշտպանել։ Եթէ ձեր մերկ ու անսքող պարէն վերջ, փափաք ունիք տակաւին ձեր վրայ խօսեցնել տալ, սիրելիս, այդ տնրապատիւի ամուսնութենէն զատ, ուրիշ բան չեմ տեսնէր։ Բայց պիտի նեղուիք, եթէ ձեր խանդավառութիւնը պաշտպանեմ քանի մը առարկութիւններով։

— Օ՛հ, աւերմի ժէրար, կը տեսնեմ զձեզ, որ կուգաք ձեր աղաոտ դատողութեամբ՝ որ երեւակայութեան վայրագ ձիերը կը բռնէ բաղաշուտանով։

— Նախ, օրինակ տն ամուսնութեա՞ն մը վրայ կը դռնայ խնդիրը։ Կ'ըսուի թէ սովիէթական Ռուսիոյ մէջ կը տիրէ աղատ սէրը եւ թէ կիները «ազգային ստացուածք» ըլլալով, եւ ոչ մէկ մարդ կրնայ տիրանալ ա՛նոր, արդիւնաւոր համար ուրիշները որ մաս չունենան անկէ։

— Միեւնոյն դիտողութիւնը ես ալ ըրի Վարիչքինի Պատասխանեց, թէ պոլշեիկութեան սկիզբները, արդարեւ կարգ մը լուսաւորեալներ, ծայրայեղ տեսարանութիւններ մէջտեղ դրած էին։ Իրականին մէջ, ամուսնութիւնը միշտ գոյութիւն ունի, սակայն ձեւակերպութիւններն են որ քննուած են վերջին աստիճան։ Ոչ հրատարակութիւն եւ ոչ ալ անթիւ վկայագրեր։ Նշանուածները իրենց անցագիրը կը

ներկայացնեն ոստիկանաւուն։ Կնիք մը, քանի մը բուպի եւ անա այր եւ կին։ Երբ որ ուզեմ, պաշտօնապէս պիտի ամուսնանամ, Լոնտոնի Պատուիրակութեան մէջ։

— Լաւ։ Բայց այն օրը, որ Վարիչքին պիտի ամուսնանայ օտարական ազնուականութեան մը հետ, իր կուսակիցներէն չպիտի՞ անարգուի եւ ամբաստանուի իբր հակա-յեղափոխական։

— Երկու հաւանականութիւններ կարելի են։ Պիտի հրնայ ինքզինքը արդարացիել յաչս իր ընկերակիցներուն լատտատելով որ այդ ամուսնութիւնը կնքուած է։ աւելի յաւ տեղեկանալու համար Միացեալ Թագաւորութեան իրենց հակառակորդներուն կարծիքին վրայ։ Գիտէ՞ք, թէ սովիէթները այս հաւատքը ունին որ իրենց պատուիրակները օտար երկրի մէջ կ'օգտուին քաղքենի կեանքի անուշութիւններէն եւ կ'ոռնան գայլերուն հետ միասին, աւելի ազէկ ճանչնալու համար իրենց ընդունելութեան յափանիչը։

— Ու թլավի մենաշնորհը։ Չգիտի վտանգուի։

— Հաւասարապէս այդ խնդրոյն վրայ ալ վիճաբանեցանք։

Անանկ մը յարմարեցանք որ ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ մենաշնորհին պաշտօնական շնորհուսէն եւ անկիւս—ամերիկեան շահագործող ընկերութեան մը կազմութենէն վերջ։ Կը կարծէ՞ք որ յետոյ Մոսկուա դիւանագիտական բարդութիւններ պիտի յարուցանէր իրենց ուրացող մէկ ընկերոջը վնասելու պատրուակաւ։

— Վարիչքին ուրեմն պիտի սպասէ այդ պայմանաժամին, որպէսզի կարենայ զձեզ իր գրկին մէջ առնուլ։

— Այսինքն պիտի ջանայ այդ պայմանաժամը կարճեցնելու։

— Շատ սիրահարուած է ձեզի։ Անկեղծօրէն սիրահար։

— Լաւագոյն ապացոյցները չա՞ր արդէն։

Լէյտի Տիանա բոլոր իմ առարկութիւններու պատասխանը գտած էր։ Կը մնար ամէնէն կարեւորին անդրադառնալ։

— Ու տիկին Մուրավիճֆը, ըսի վերջապէս:
Վարանցեալ նէ:

— Վարիչքին արդարեւ, այդ կնոջ նկատմամբ: Ու շատ յատկօրէն հասկցուց ինծի, որ սարսափելի հակառակութեան մը պիտի ենթարկուինք անոր կողմէն: Ու ինծի հարցուց, որ բաւական քաջատէրեւ էի դիմագրաւելու համար Իրինայի: Պատասխանեցի. «այո եւ դժուար»: Ձգացնել տուաւ ինծի, թէ այդ թեթեւ կերպով պէտք չէի ընդունիլ այդ կնոջ վրիժառութիւնը եւ չէր ուզեր որ ապագային զինքը մեղադրէի, զիս այսպիսի վտանգաւոր արկածախնդրութեան մը մէջ նետելուն համար: Վտանգը ընդունեցայ: Այն ատեն աղաչեց ինծի որ հանդիսաւոր կերպով ու համբոյրով մը նուիրագործենք մեր սոյն դաշինքը: Ոռքի ելանք: Զիս իր թեւերուն մէջ առաւ, գլուխս դէպի ետեւ դարձուց եւ երկարօրէն զիս դիտեց, կիսափակ աչքերով, ուսերէն քանի մը բառ մըմնջեց, որոնք անուշօրէն արձագանգեցին ականջներուն: զիս զօրեղ կերպով իրկուրծքին սեղմեց եւ ինծի տուաւ մին այն համբոյրներէն՝ որոնք աստղիկեան կեանքին մէջ միայն ի յայտ կուգան: Ահաւասիկ, Ժէրար վախճանը այս նախաբանին, հետեւանքներով շատ խոշոր: Բայց յոգնած կ'երեւիք, ես ալ, ինծի պիտի օգնէք հազուադէպ հանելու, որովհետեւ ժամանակը ուշ է, Ժիւլիէթը արթնցնելու համար եւ ապա պիտի քնանաք:

Զախ թեւը վերցուց, որպէսզի, դիպակին ծալքերուն մէջէն գտնեմ կոճակներու բոյն մը, եւ ազատ լալըութեամբ մը թողուց իյնալ իր հագուստը: Զմրուխտ մտանիներով իր ձեռքերուն մէջ. մեղմօրէն սեղմեց իր մերկ ծիծերը, իրաւիկան գործովանքով մը ինծի նայեցաւ եւ այլանդակ ձայնով մը ինծի ըսաւ:

— Ժէրար, չէք նեղուիր, չէ՞: Այս ամուսնութենէն չը պիտի նախանձիք:

— Այո՛, Տիանա, որովհետեւ այն որը, որ այդ ուսուցչի անուսինը պիտի ըլլայ, բարեկամուհի մը պիտի կորսնցընեմ ես:

Լէյտի Տիանա աչքերը փակեց, իր ձեռքերը աւելի ուժով գալարուեցան իր կուրծքերուն սնդուսափայլ միսին վրայ: Իրկու վարդազոյն պտուկներ ընծիւղեցան զմրուխտերու կանանչ չուքին տակ: Սարսեցաւ իր վտառակին՝ մէջ, որ իր գեղեցիկ աղղրերուն կորութիւնը կը կաղապարէր, կէս մը բացաւ իր արտեւանունքը եւ լուռ կերպով իր երկայն թարթիչներուն նրբանուրբ թելերուն ետեւէն, զիս փայփայեց: Մեր մարմիններէն դուրս ցայտած ալիքները, միջոցին մէջ զիրար փնտռեցին: Մեր խոստովանիլը դժուարին փափաքները Անսրոշութեան բաւիղին մէջ պահուած տուք խաղացին: Վախցայ իր ստոյգ ժէսթէն՝ հետզհետէ զօրացող կամքի մը լրատուն: Այն ատեն, յանկարծօրէն ոռքի ելաւ նէ, անկողնին ծայրէն իր շրջագծեալ առաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի հաղորդակցութեան դուռը: Զինքը կանչել կ'ուզէի, երբ նէ ինծի դարձաւ, հեգնական կերպով ըսելու:

— Ըսէք որ, սիրելիս, կը վստահիմ ձեր վրայ, իմ ամուսնութեանս վկան ըլլալու:

Ութ օրէ ի վեր Աւրոն պանդոկի սենեակս էի, և ոտթերորդ պիւֆթէկը ուտելու վրայ էի: Վարիչքին, նախօրոք մեզի իմացուցած էր որ քառասուն և ութ ժամուան մէջ ստորագրութիւնը պիտի տրուէր մենաշնորհի պայմանագրին տակ: Անհամբեր էինք: Լէյտի Տիանա Պէրլինի մէջ կը նեղանար: Ժամանակը չէր անցնէր և Վարիչքին զէպքերու ընթացքը փութացնելու իր եռանդը չէր ծածկեր:

Ժամը տասնին, յարկաբաժնի մանչուկը ինծի բերաւ ստիպողական նամակ մը: Մեղմ և նուրբ գիրը ինծի անհանգստութիւն պատճառեց:

«Պարոն, այս կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին ձեզի պիտի

սպասեմ, Պէլ Ալիանս Բլայ, թիւ 44, երկրորդ յարկ, ձա-
խակողման վրայ: Մասնաւոր խօսակցութիւն մ'ունենալ
կ'ուզեմ ձեզի հետ: Ձեր շահուն համար մարդու բան մ'ը-
սէք: Ողջոյն եւ եղբայրութիւն»:

ԻՐԱՆԱ ՄՈՒՐԱՎԻՅՖ

Բոլոր ատուներ, կարծիքներ շինելու առած էի ինք-
զինքս. Արգե՞լք մը պէտք էի պատրուակել: Կամ թէ աւե-
լի լա՞ւ էր յետաձգել այս ժամագրութիւնը: Թէ ոչ տիկին
Մուրավիէֆը չճանչնա՞լ ձեւացնել: Խօսեմութիւն էր ի-
մացնել վարիչքին: Եզրակացուցի որ խոհեմութիւն էր
դու իս զլիսի խօսակցութիւն մը ընդունիլը, խորհել չա-
լու համար այդ կնոջ, թէ կը վախնայի իրմէ:

Պէլ Ալիանսի Բլայի 44 թիւը գտայ, քաղքենի տուն
մը, կարմիր աղււսներով: Առաջին յարկ, ձախը, կարգա-
ցի նշանաւորութեան մը վրայ «Տօքթ. Օթթօ Քիւրֆէր
Չահնարգ», աջ կողմը ուրիշ դրան մը վրայ «Տօքթ. Ժ.
Սրի. քէնհայմ Րէխսանվալթ»: Եզրակացուցի, որ կալուած
մը՝ որ իր մէջ ունի ատամնաբոյժ մը եւ փաստաբան մը,
չէր կրնար ըլլալ խորհրդաւոր, եւ երկրորդ յարկը ելայ:
Աջ կողմը նշանաւորութեան մը վրայ սա բառերը կը կար-
դացուէին, «տիկին Էրնա Տիքէրհօֆ, երգի դասաւանդ»:
Արդարեւ, տիկին Մուրավիէֆ չըջապատուած էր խաղաղիկ
դրացիներով:

Ձախ կողմի դուռը կը զարնեմ: Գէշ անիւնուած եւ աղ-
տոտ հագուստով մարդ մը զիս կ'ընդունի սլաւ շնչտով մը,
զիս դիտելով թանձր եւ սև յօնքերուն ամպէն: Իրաւ է, որ
երբեք չպիտի իրեն վստահէի իմ չէքերուս անտրակը:

— Ժամը երեքին տիկին Մուրավիէֆի հետ ժամադիր
եմ, ըսի քաղաքավարութեամբ:

Ուղղեց.

— Ժամագրութիւն մ'ունի՞ք ընկերուհի Մուրավիէֆի
հետ:

— Այո՛, ընկեր:

Վերէն վար չափչփեց զիս, կօշիկներու ծայրէն մինչև

փողկապիս մարգրիտը, ու մրմթաց.

— Ես ձեր ընկերը չեմ:

Ներողութիւն խնդրեցի: Բայց արդէն անհետացած էր
դրան մ'ետին: Սենեակին զարդարանքը դիտելով ժամանակ
անցուցի: Այս ընդարձակ նախասենեակը կահաւորուած քա-
նի մը աթոռներով ու գերման եւ ռուս պարբերականներով
բեանաւորուած սեղանով մը: Ուրիշ սենեակի մը խորը,
աակաթիւօր մը ձայնը կը լսուէր:

— Այս կողմէն, ըսաւ յանկարծ դուռը բացը մարդը:
Հաւեւեցայ անոր. տիկին Մուրավիէֆի առջեւը կը գտնու-
էի: Իր մասնաւոր գրասեղանը զուրկ էր ռուս ճոխութենէ:
Կաշնեայ մեծ սեղան մը՝ թուղթերով լեցուած, մաշած թիկ
նաթոս մը այցելուներուն համար: Ծերմակ փայտով գրա-
դարան մը, գիրքերով լեցուն: Ահա ամէնքը:

Տիկին Մուրավիէֆ, վառարանին առջեւը, օտքի կե-
ցած էր: Միեւնոյն մոխրագոյն չըջազգեստը կը կրէր, գը-
լուխը բաց իր կարճ թանձր մազերը, իր ճակատին տօգու-
նութեան վրայ սև չըջանակի մը պէս կ'երեւէին, ու իր կա-
պոյտ բիւրեղ զիս կը դիտէին առանց թշնամանքի եւ ա-
ռանց բարեացակամութեան. կ'երեւակայէի թէ թեփաթեւ
միջատ մըն էի, ենթարկուած միջատաբանի մը հետաքրք-
րութեան:

Խօսարհեցայ: Գլխու նշանով մը ինծի պատասխանեց:
Լաւ սեպեցի անմիջապէս խօսակցութեան սկսիլ եւ օրովհե-
տեւ այս ռուսը հիանալի կերպով ֆրանսերէն կը խօսէր,
կօխը բացի այս լեզուաւ:

— Զիս հրաւիրած էիք, տիկին... Փութացի գալ: Ռու-
սիա կորսնցնելիք ժամանակ չունի:

Իմ գուարթութիւնս լաւ չաղդեց: Կ'ավգիտանայի, թէ
Մուրավիէֆ երկու քայլ առաջացաւ եւ զիս աւելի մօտէն
քննեց: Ինքզինքս աւելի քան երբեք թեփաթեւ միջատ
մը զգացի:

Այն տպաւորութիւնը ունեցայ թէ գրչակալի ծայրով մը ակաջնեքի պիտի խտխտացնէր, տեսնելու համար, թէ կը հակազդուէ՞ր Վերջապէս այս տարօրինակ, մանրիկ կնոջ կողմանէ լոռի մը ուսումնասիրութեան քիչ մը յագնած, դիտել տուի։

— Այո, տիկին, կը շնչեմ թոքերով, ինչպէս կաթուն տունները եւ կ'ածիլութիւն մէջն առաւ, ինչպէս կը թուածները, Ուրիշ ժանրամասնութիւններ կ'ուզէ՞ք։

Տիկին Մուրադէֆ գրպանէն սիկարէթի տուփ մը հանեց, հատ մը հրամցուց ինծի, կրակ ալ տուաւ եւ նշան ըրաւ հին թիկնաթոփին մէջը նստելու։ Եւ որովհետեւ դեռ ոտքի վրայ էր, մերմեցի իր հրաւէրը եւ խնդալով,

— Ոչ, տիկին, չպիտի նստիմ, եթէ նախ դուք չտաք օրինակը։

— Ինչո՞ւ համար։

— Որովհետեւ եթէ ոտքի վրայ մնաք, պիտի նշանակէր թէ կ'աճապարէք զիս ճամբելու, եւ ասիկա քաղաքավար բան մը չպիտի ըլլար, մինչդեռ եթէ ես ստիկ վրայ կենամ, երբ դուք նստած ըլլաք, ասիկա պիտի նշանակէր թէ, ձեր առջեւ կ'երեւիմ յանցաւորի մը պէս։

Տիկին Մուրադէֆ թեթեւ մը ուսերը թօթուեց եւ նստեցաւ։ Ես ալ, Սիկարէթին մսխիւրը պնակի մը մէջ նստեց, վերստին ինծի նայեցաւ ու ըսաւ։

— Ինքզինքիս կը հարցնեմ թէ, արդեօք պարկեշտ մա՞րդ մըն էք։

— Ասիկա կախում ունի ձեր կողմէ այդ որակականին տրուած իմաստէն։ 18երորդ թէ 20երորդ դարու իմաստով կ'ուզէք ըմբռնել։ Մինչեւ թայտմ չգողցայ, եւ խօսքիս տէրը եղայ։

— Խորհեցայ ձեր մասին, իշխան Սելիման։

— Պատիւ ձեռն է զոր ինծի կ'ընէք, նկատի ունենալով ձեր զբաղումներու ծանրութիւնը։

Ու ինքնիրենս ըսի, որ եղական արուեստով մը կը զբաղիք, իբր պարկեշտ մարդ։

— Եւ ո՞րն է այդ։

— Գեղեցիկ կնոջ մը քարտուղար ըլլալը։

— Պարկեշտութեան հետ անհամաձայն է։

— Ընդհանրապէս։ Ազատօրէն խօսինք։ Կը վճարուի՞ք լէյտի Տիանայի նամակները գրելու թէ ոչ իր անկողինը պառկելու։

— Ոչ մին, ոչ միւսը։ Ոչ կը վճարուիմ եւ ոչ ալ իր սիրահարն եմ։

— Ուրեմն իր քարտուղարն էք, փա՞ռքի համար, աւելցուց զարմացական շեշտով մը։

— Աւելի ճիշտը բարեկամ մըն եմ։ Բայց ներեցէք ինծի հարցնելու թէ, Տիկին, զիս հոս հրաւիրեցիք պարզապէս, պաշտօններու բարոյական արժէքին վրայ, ձեր դիտողութիւնները ինծի յայտնելու համար։

— Ո՛չ, զձեզ կանչեցի, ճանչնալու համար հակառակորդներս՝ որոնց հետ կ'ուսելու կը պատրաստուիմ։

— Ե՞ս։ Հակառակորդ մը։

— Կատակերգութիւն պէտք չէ, կ'ազաչեմ։ Լա՛ւ գիտէք, որ պատնէշ մը զմեզ իրարմէ կը զատէ։

— Քաղաքակա՞ն։ Կարելի է։

— Ո՛չ։ Զգացական։ Եթէ խնդիրը միայն անկլօւսմերիկեան ընկերութեան մը մենաշնորհ տալուն մէջ կայանար արդէն իրարու հետ համաձայն պիտի ըլլայինք՝ վարչական խորհրդոյն մէջ, մեծաքսեայ գուլպաներ կան, եւ այս է պատճառը, որ Վարիչքին, ձեռքով գլխով գործին մէջ մը տաւ, մինչդեռ ուրիշ տասնեակ մը խնդրանքներ կը քնանան Պատուիրակութեան ղեմակողներուն մէջ, եւ լէյտի Վուինսամը արդէն ստորագրուած է։

— Արդէն ստորագրուած։

— Այսօրուան «Իզլէսթիա»ի ծանուցումներուն մէջ պիտի կարդաք։

— Շնորհակալիք, յանուն լէյտի Վուինսամի։

Տիկին Մուրադէֆ զիս ընդմիջեց անհամբեր ժէսթով մը։

— Ըսէք ինծի թէ լէյտի Վուինսամ ի՞նչ ձեւի տակ չընարհակալ կ'ըլլայ Վարիչքինի անոր փութկոտ հոգածու-

թեան մասին:

— Ուեւէ գաղափար չունիմ:

— Ուրեմն ես պիտի լուսաւորեմ ձեր լապտերը: Իշխան մտիկ ըրէ՞ք ինծի: Եթէ պատահմամբ տակաւին կ'անօգիտանաք, գիտցէ՞ք ուրեմն, որ Վարիշքին ութ տարիէ ի վեր իմ սիրահարս է, իր այսօրուան դիրքը ինծի է որ կը պարտի, առանց ինծի պիտի ըլլար մենչեւիկ, այսինքն մեռած կամ բանտարկեալ: Այս ամէնը ըրի սիրոյս համար:

Պատերազմին սկիզբը, երբ զիրար ճանչցանք, առանց դրամի էր. հիւրընկալութիւն տուի իրեն Բեթրոկրատի մէջ, իմ ուսանողուհիի նեղ սենեակս, աղքատօրէն տպեցանք, սիրտ սիրտի, մինչդեռ յեղափոխութեան առաջին որոտումները արձագանգ կը գտնէին Պալթիկէն մինչև Սեւ ծով: Անհամբերութեան հրայրքով, մտիկ կ'ընէինք 'սկայ չէնքին ճարճատիւնները, որ ընդհուպ պիտի փլէր: Մայրաքաղաքին սէջ տարածուած չարաչուք չշուկներ, նոր ժամանակի յոյսերը կը բերէին մեզի: Նախարարներու մատնութիւնները, շահագործողներու յանդգնութիւնները, դատաւիճներու յողնութիւնը, անդուխ Ձարի մը վատութիւնը, հրէշային վանականի մը անբարեկամութենէն մաղնիսացած Ձարուհիի մը խայտառակութիւնները զմեզ կ'ուրախացնէին գաղտօրէն, որովհետեւ այդ նեխածութեան վրայ, հին ընթիմի աղբանոցին վրայ, յեղափոխութեան փոսորագոյն դեղեցիկ ծաղիկը պիտի բացուէր աւելի շուտ. կը սիրեմ Վարիշքինը, իշխան: Ու զայն իրեն ապացուցի 1918էն ի վեր: Ամուսնացած չենք, որովհետեւ ազատ սիրոյ հետեւող եմ. որովհետեւ կարհամարհեմ ծիծաղելի պզտիկ շղթայները՝ զոր կը դարձնէք դուք Արեւմուտքի մէջ եւ որովհետեւ կը հաւատամ որ ձեր ամուսնութիւնները պարզապէս քոմէտիներ են, ինքզինքս սխալած կը նկատեմ Վարիշքինի, եթէ ոչ երկնքի առջեւ գոնէ իմ խղճիս մէջ: Իրեն հաւատարիմ մնալու համար, պէտք չունիմ զինքը երդմնցնել հաւատարմութեան վրայ, որովհետեւ ձեզի պիտի ըսէի, ինչպէս մեր մեծ բանաստեղծը՝ Մայիս Գոթովսքի, թէ ամպերու մէջ ձամբորդելով սորվեցայ թռնել Աստուծոյ վրայ:

Մինչդեռ տիկին Մուրավիեֆ իր սիկարէթը մարելոն վրայ էր, ես մեծ շահագրգռութեամբ կը դիտէի այն պրզ տիկ ուսուր, աւելի աղուսր քան տգեղ, որ այդ տարիքին մէջ, Յաւիտենականին վրայ կը թքնէր:

— Այս մանրմիկ յայանութիւնները ըրի ձեզի, յարեց նէ, որպէս ես ի վիճակի ըլլայիք ձեր պատասխանատուութեան ճշգրիտ չափը գիտնալու այն պարագային, երբ լէյտի Վուրնհամ Վարիշքինի պահանջումներուն գոհացում պիտի տայ: Իմ սիրահարիս տկար կողմերը գիտեմ, ազնուազարմ կիներու հրապուրանքներէն կը տարուի: Իմ թերութիւններէն մին է այդ: Մոսկուայի մէջ ունինք քանի մը գործավայրեր, որոնք գաղտնի կերպով մայրաքաղաքներու չափազանցեալ սէրերը կը հողովեն: Վարիշքին նուազ զգայուն է ոսկիին, քան աղուական կնոջ մը ձգողութեան: Տարի ու կէս է որ Պերլին կը գտնուինք, քիչ մնաց որ զիս խաբէր Մէքլենպուրկի Աննա իշխանուհիին հետ, Գերմանուհի մը, բարիգեան ձեւով, որ Նիւի եւ Քաշի մէջ սորված է կրել փորձիլ թիւեր: Պատժեցի Աննա իշխանուհին մտրակի հարուածով իր, դէմքին վրայ, Տըրիւկնայի դղեակին բակը: Վարիշքին չկրցաւ ձայն հանել: Բայց վստահ չեմ որ ձեր տիրուհին նկատմամբ ալ բան մը յղացած չ'ըլլայ:

Եւ որովհետեւ կ'ուզէի խօսիլ, տիրակառն չեչտով մը զլս կեցուց:

— Ի՞նչ, Բառը ձեզի ծա՞նր կը թուի: Եւ սակայն այդ ինքնահաւան կնոջ կամաւոր պաշտօնեան էք, ճիշտ չէ: Ամէն պարագայի մէջ, իշխան, գիտնալու էք, որ լէյտի Վուրնհամը չպիտի կրնայ ձեռքէս յափշտակել Վարիշքինը, ինչպէս չկրցաւ Աննա իշխանուհին: Եթէ ատանկ բան մը պատահի, հասկցէ՞ք որ երեք մեղապարտներ պիտի ըլլաք, որոնց զլխուն վրայ պիտի ծանրանայ իմ վրիժառութիւնս, նէ, նա եւ դուք:

— Չորս պիտի ըլլայինք տիկին: Մարդ մը՝ որուն նախապէս խօսուած է, երկու մարդոր արժէք ունի:

Ոտքը դեռին զարկաւ նէ եւ գոչեց:

— Ապուշ կատակներ չեմ ուզեր իշխան: Շատ կը սխալիք, եթէ թեթեգամաութեամբ կ'ընդունիք իմ գեկուցութիւնը:

— Բայց տիկին, ինչո՞ւ կ'ուզէք, շոր ձեր ամուսինը սիրահարուած ըլլայ լէյտի Վուինհամի: Անշուշտ առաջին անգամը չէ որ ազնուական կնոջ մը կը հանդիպի:

— Ըսածս գիտեմ, իշխան: Նոյնիսկ եթէ կարող ըլլար փորձութեան դիմադրել, լեւ վստած չեմ այն գեղանի ճամբորդող անկուհիներէն, այդ կառաջարկներու թռչուններէն, որոնք իրենց հետ կը տանին ձանձրախառն, չնիկի մը եւ սիրահարի մը միջեւ: Կը ճանչնամ այդ ազատագրեալները, որոնց հոգին հազուագիւտ, քարերոտ ընդելուզուած է եւ մարմիններն պատրաստ ամէն տեսակ շուայտութիւններու: Իրենց հրէշային եսասիրութիւնը կ'ընծիւղի ուռի մը նման, իրենց բթացած սիրտին վրայ: Ինքզինքնին պայմանադրութիւններէ վեր կը սեպեն. քաղքենի բարոյականին կարեւորութիւն չեն տար:

Պզտիկ հարուածով մը կը հեռացնեն իրենցմէ նախապաշարութիւնները և կը վերցնեն իրենց շրջագոյնը, խանգարուած Առաքինութեան աչքին առջև:

— Տիկին, կ'արտայայտէք այնպիսի դա՛ռն մտածումներ թէ՛ և ճշմարտութենէ ոչ հեռու. բայց մի՛ հետեցընէք թէ...

— Ձեր լէյտի Վուինհամը չպիտի՞ դուարձանար, իմ սիրահարս յափշտակելով ձեռքէս: Լռեցէ՛ք: Մենք կիներս հոգեբաններէ շատ աւելի լաւ կը ճանչնանք կնոջ ներքինը: Առաջին խայտահաւը չէ, որ պիտի փորձէր պօլշեւիկ մը իր անկողնոյն մէջ քալելու, այդ արիւն խմողները, որոնցմէ կը զտրուի քաղքենի դասակարգը: Այդ տեսակ կնոջ մը համար, Վարիչքին պիտի փորձէր ամէն տեսակ դեղահամ, քոքաին, մորֆին, օփիում:

— Վարիչքին ընթացքը ձեզի վախճ՞ր կը ներշնչէ:

— Մի՛ ճառէք ատոր վրայ, իշխան. Բաւ է որ գիտութեամբ կը խօսիմ ձեզի, երբ տակաւին շատ ուշ չէ: Օգտուեցէ՛ք մեր պզտիկ խօսակցութենէն, պէտք եղածը

ի դորձ դնելու համար:

Տիկին Մուրավիէֆ այլեւ լուռ էր: Իր կապոյտ նայուածքը, պոստած յօնքերուն մթին խցիպին տակ աւելի քան ապահովիչ էր: Խօսքը լմեցած ըլլալով՝ ոտքի ելաւ, սակայն բան մը զիս անհանգիստ կ'ընէր: Սրտեօք Վարիչքինի սիրուհին կռահած էր, իր սիրահարին ամուսնութեան ծրագիրը, թէ ոչ զիս փորձել կ'ուզէր: Այս կէտը հասկնալու համար, փորձեցի:

— Ձեզի թողելէ առաջ, հետեցէ՛ք տիկին որ ըսեմ թէ լաւ տեղեկութիւն առած չէք. Ատոն պանդոկին երկրորդ յարկին մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեան մը մասին:

Ի՞նչ խօսքերս սրեցին իր հետաքրքրութիւնը:

— Ի՞նչպէս:

— Աստուած իմ, Տիկին. երբ մէկու մը սենեկին մէջ մանրածայն մը կը դրուի, իր անձնական խօսակցութիւնները ամէնուն բերանը կ'ըլլան:

Տիկին Մուրավիէֆ շուարեցաւ, բայց ինքզինքը ժողովելով, ըսաւ.

— Ձեմ հասկնար, թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Այն առիթ, ինչպիսի ըսի, անկողնոյն տակը դրուած պզտիկ դորձիքը արդեօք ինքնիրմէն բուսած էր: Բարեբախտաբար շուտով նշմարեցի, որովհետեւ կը տեսնեմ որ Պերլինի մէջ, սուկերն ալ ականջ ունին:

Դիտողութիւնը շատ անհաճոյ թուեցաւ տիկին Մուրավիէֆի, որ անհամբերութեամբ գոչեց.

— Ու ատիկա ե՞րբ տեղի ունեցաւ: Պատերազմի միջոցին ամէն զէնք թոյլատրելի է:

— Ինչպէ՞ս: Պատերազմը արդէն օկոսած է:

— Ձգուչացէ՛ք, պարոն, որ ձեր հեգնութիւնը օր մը սուղի չնստի ձեզի:

Տիկին Մուրավիէֆի արտաւանդներուն փայլը աւելի շեշտեց իր զեկո ցումը: Մինչև դուռը գացի և սեմին վրայ կանգ առնելով՝ հարցուցի.

— Կրնա՞մ ձեր ձեռքը համբուրել, տիկին:

— Ո՛հ, կը խնդրեմ հեռու կենալ ինձմէ:

Այս մերժումին առջեւ, դուրս ելայ նրբանցքին մէջ. զիս ներս առաջնորդող մարդը կասկածոտ պահապան չունի մը պէս զիս կը դիտէր: Պէլ—Ալին փլացէն անցայ, խորհելով թէ. Վարիչքինի տիրուհին ո՞ր աստիճան գիտակ էր իր սիրահարին նպատակներու մասին: Մինչդեռ Թիկին Մօրավիչի մտածումներու մասին անկասկած էր:

* * *

Նոյն իրիկունը, Լէյտի Տիանա, Վարիչքինի և ես կը ճաչէինք Շլախթանսի պղտիկ ճաշարաններէն միոյն մէջ: Գրեթէ մինակ էինք եղևիններով հովանաւորուած թէրասին վրայ, նարնջագոյն ալիքներուն առջեւ հանդարտիկ լճակի մը՝ որ իր մէջ կը ցոլացնէր մայրամուտի վերջին չղերը: Հետաքրքիրներէ չդիտուելու համար, ինքնաշարժի վարիչը. տարբեր ճամբաներէ տարած էր զմեզ: Ընկերներուս հոգւոյն մէջ ուրախութիւնը կը թրթռար, Մոսկուայէն եկած լաւ լուրին վրայ:

Իմ ապուրս խմելով հանդերձ, սկսայ:

— Սիրելի բարեկամներս, այս կէսօրէ վերջ՝ խօսակցութիւն մը ունեցայ, զձեզ շահագրգռող մէկու մը հետ, որ զձեզ կը ճանչնայ:

— Ա՞յր թէ կին:

— Կին մը:

Լէյտի Տիանա ինծի նշանացի հասկցուց որպէսզի լռեմ: Խնդալով գոչեց.

— Մի՛ ըսէք, Ժէրա՛ր: Զանա՛ք գուշակելու: Վաւրիչքին, առաջին հարցումը դուք բռնէք:

— Խարտեա՞ւ մըն է:

— Ո՛հ:

— Թո՞ւիս մը:

— Այո, Լէյտի Տիանա, մի՛ փնտռէք, չպիտի գտնէք. Տիկին Մուրավիչին է:

Վարիչքին, անհանգիստ կերպով մրմռաց,

— Իրենարի՞ն հանդիպեցաք:

— Ո՛հ, բարեկամս. Պէլ—Ալին փլացին գրասենեակին մէջ տեղայ զինքը:

— Ի՞նչ ընելու գացած էիք հոն:

— Իր հրաւերովը հոն գացի:

Լէյտի Տիանա ալ Վարիչքինի չափ մտահոգ, հարցուց:

— Բայց ի՞նչ էր ուզածը:

— Ինծի լուրջ զեկուցում մ'ընելու: Կը փութամ ձեզի հաղորդելու: Բարեկամներս, երբ ամուսնանաք, տիկին Մուրավիչին շա՛տ հեռու մնացէք: Գալով ինծի, եթէ տնայատենութիւն մը չէ՛ք տեսներ, ես ալ կը մեկնիմ կամ Մատիրա, կամ Անտուիյ կղզիները:

Վարիչքին դատաւարէր բռնեց.

— Մի՛ կատակէք, բարեկամ: Ըսէք ճշմարտութիւնը:

— Ահաւասիկ իր ամբողջ մերկութեանը մէջ: Կրնամ բացայայտ ըսել Լէյտի Տիանային առջեւ, որ դիտէ՛ ձեր կապակցութիւնը և որ կը պաշտէ վտանգը: Տիկին Մուրավիչի վրէժ պիտի լուծէ մեզմէ, եթէ զինքը չբանէք:

Լէյտի Տիանա, այդ իրիկունը, շատ պարզ հագուած էր, կարմիր թաւշեայ պղտիկ չրջագգեալ մը. մէկ մատնի և սև կլոր շարփուշ մը գլխին, Համալսարանի ուսանողուհիի մը պէս: Թէև հեռագրալուրին վրայ չէնչող և զուարթ էր, սակայն ես չէի կրնար լուռ մնալ տիկին Մուրավիչի զեկուցման մասին:

Պէտք է յայտարարեմ, թէ այս զեկուցումէն յետոյ Վարիչքին կատարեալպէս ասպետական ընթացք մը ցոյց տուաւ:

— Լէյտի Տիանա, մեր բարեկամին այս յայտնութեան վրայ վայրկեան մ'իսկ չեմ վարանիր ձեզի ըսելու, որ կրնաք ետ կենալ ձեր խոստումէն որքան ալ ինծի ծանր ըլլայ այդ: Զպիտի ուզէի զձեզ Իր նախնի մէջ մը վրիժառութեանը ենթարկել:

Տեսոյ որ Լէյտի Տիանա իր սիրահարին այս ազնիւ ժեսթէն յուզուած էր. իր պղտիկ ձեռքը դրաւ Վարիչքինի ձեռքին մէջ ու պատառխանեց:

— Վարիչքին, անհունս շնորհապարտ եմ ձեզի, ձեր վեհանձնութենէն. բայց ես եմ, որ պիտի կարմրէի ձեզմէ խոյս տալով, որովհետեւ, ուսիս, օր մը մեզի կը սպառնայ. Ընդհակառակն, պիտի ապացուցանեմ, թէ բրիտանացի ազնուական կին մը երբեք վախկոտ չէ: Եթէ վտանգ մը պատահի, զիս ձեզի հետ կողք կողքի պիտի գտնէք:

Գոհունակութեան լոյս մը ճառագայթեց Վարիչքինի ակնարկին մէջ: Կրճոտ կերպով պագաւ Տիանաի դաստակը. և ինծի դառնալով, ներողութիւն հայցեց:

— Բարեկամ, պիտի ներէ՞ք այս զգացական արտայայտութեանս: Լէյտի Տիանայի պատասխանը այնքան ուրախացուց զիս որ...: Ա՛հ, սիրելի որքան լաւ բան է

Հետաքրքրութեամբ կը դիտէի Բիւֆիտինէ (Սիրոյ Աստուած) նուաճուած այս ծայրայեղը: Կ'ոգեկոչէի Սիրակուսայի բռնաւորը, Տընի, դեղանի Ակրիթանտի մը լուծին տակ ինկած: ձէնկիդ խանը, փթթոտելով մարգարտածողկի մը անբեռնակները, գազանի մորթ հագած Մոնկոլուհիի մը ոտքերուն տակ. Մարան, լոգանքի ժամէն առաջ, ջութակ նուագելով, Շարլօթ Բորտեյի պալլոնին տակ: Արդարեւ, կարգ մը յեղափոխական գազաններու հոգւոյն մէջ կան երիզազարդուած զգացումներ և, իրենց ծիրանեփայլ վերարկուն տակ, Պերքէնի հովիւներուն դաշտային տառա-նակը:

— Բարեկամս, ըսի իրեն, քանի որ երեք ենք, յաղթանակել տալու համար այս սիրային դաւադրութիւնը, անյարմար չպիտի դառնա, որ խնդիր մը դնեմ մէջտեղը իմացուցած էք Տիկին Մուրալիէֆի, թէ ձեր կենսակցութեան օրերը համրուած են:

— Կը կատակէ՞ք: Զգուշացուցած եմ այսքան կանուխէն տարածայնելը: Այն օրը, որ Լէյտի Տիանա և ես Ռիւ. պիւքօնը պիտի անցնինք, այն ատեն պիտի իմացնեմ իրի-նային և որպէս ուղղամիտ քաղցնի: Ժքնէվի կամ Յու-րիխի դրամատուներէն միոյն մէջ, իր հաշւոյն գումար մը պիտի ձգեմ, իբր հատուցում:

— Կը կարծեմ, որ տակաւին զձեզ կը սիրէ և թէ ձեր

նուէրը չպիտի հանդարտեցնէ զինքը:

— Այն առեւ, աւելի գէշ: Սէրեր կան, որ երկար ատեն, շատ ծանր կը ճնշեն մարդոց սրտին, մանաւանդ երբ անոր կը խառնուի նաեւ երախտագիտութիւն: Մեռեալ ծանրութիւն մըն է, որ նեղութեամբ կը քաշուի: Երախտաւորեալ մը երբեք չէ կրցած զայն տանիլ թեթեւօրէն: Սա վայրկեանիս, ձեզի կը խօսիմ ամենէն վայրագ անկեղծութեամբ: Շատ սիրեցի իրէնան. Ու իրեն շատ կը պարտիմ. Երկրի վրայ սիրահարները հազար եւ մէկ պատճառներ ունին զիրար ատելու: Երբոր էրոս իր նետերը կը թաթխէ անոնցմէ միոյն շնորհապարտութեան մէջ, թօյնը յամրօրէն ի դուրս կը հանէ, Ու այն՝ որ զգալով զայն իր երակներուն մէջ, կը դիտէ իր կիւրքին ջահը, Մաքսետի պէս փափաք կ'ունենայ պոռալու:

Սէր՝ Մեծ Գիրք մը չէ, ուր մարդուն «պարտի»ն կ'իշխէ կնոջ «պահանջ»ին վրայ: Թէ ոչ, վա՛յ հաշուեկը-շիտին:

Պոլիեւկիի մը այս մտածումները անանկ նիւթի մը վրայ՝ զօր Ռօշփուքօ անմահացուց, աւրողջովին ունայնաբանութիւն չէին:

— Վարիչքին, ըսի խնդալով, կ'արատայտուիք սպիտակ դինուորի մը պէս որ կարդացած է Շօքէնհաւերը, Վրանկէյի սպայակոյտին մէջ, պահակ կեցած միջոցին:

— Որովհետեւ, այս նիւթին վրայ, ամէնքնիս ալ յետաշրջականներ ենք, Կօրելի է ազգայնացնել հանքերը, հաճարի արտերը, Բայց սէ՞րը: Զրահաւոր մըն է՝ նորաձեւի զինքու ժըմտըմ գնդակներու դէմ: Խաղաղասէրներու սէրովին դէմ ավագած է: Երբոր երկրի վրայ՝ խաղաղութիւն պիտի տիրէ, պատերազմը պիտի ապաստանի սիրահարնե-րու սրտին մէջ:

Լէյտի Տիանա դէմ կանգնեցաւ այս նախատեսութեան:

— Ո՛չ, ո՛չ, Սիրահարները գօրիւ չեն ըներ: Խօսեցէք աւելի, պզտիկ շարժումներու վրայ, պզտիկ ձեռակերտնե-րու վրայ:

Ու ճառագայթարձակ ժպիտով մը ժպտեցաւ: Իր պզտիկ

կօշիկը սեղանին տակ ճամբորդութիւն մը ունեցաւ: Ու որովհետեւ սխալմամբ իմ ոտքիս վրայ կը կօխէր, մեղ մութեամբ զայն հրեցի Վարիչքինի կօշիկին, մըմտալով:

— Ի՞նչ մը աւելի ձախ, սիրելի բարեկամուհիս:

* *

Քոմերանցի սպասաւորը, սուրճը տալու միջոցին, Լէյ-
տի Տիանաի ինքնաշարժին վարիչը երեւցաւ պատշգամին
վրայ:

— Ձեզի կը փնտռէ, ըսի կէս ձայնով: Ի՞նչ կ'ուզէ:

Լէյտի Տիանա նշան ըրաւ անոր, մօտենալու: Աթոռին
ետեւէն ծռեցաւ:

— Միլէյտի, մարդ մը կը հարցնէ, թէ արգեօք Պ,
Վարիչքին ճաշարա՞նն է: Ըսի թէ, չեմ գիտեր:

Լէյտի Տիանա՝ անհանդիսա, դարձաւ դէպի Վարիչքին՝
որ հարցուց վարիչին:

— Մեծ խարտեա՞յ մը, մոխրագոյն թաղիքէ գլխար-
կով:

— Այո՛, պարո՛ն.

— Ուրեմն, դացէք ըսելու որ չհոս եմ, և թող ներս
մտնէ:

Վարիչը հեռացաւ. Լէյտի Տիանա և ես բան մը չէինք
հասկնար: Վարիչքին բացատրութիւն տուաւ:

— Մի՛ վախնաք: Թարասն է, սպասաւորս, ուքրանա-
ցի մը, զոր մահուընէ ազատած եմ, Բացարձակ կերպով
անձնուէր է: Կ'ացած տեղերս կ'ըսեմ իրեն, որպէսզի ի պա-
հանջել հարկին, գալ զիս գտնել, եթէ տեղի կայ: Եթէ մին-
չեւ հոս եկած է, ըսելէ թէ ինծի հաղորդելիք կարեւոր
բան մ'ունի:

Ուքրանացին ճաշարան մտաւ: Մեծղի, գունաւա եւ
խարտեաշ մարդ մը:

Ռուսերէն խօսեցաւ Վարիչքինի ականջին, եւ անոր
յանձնեց պահարան մը: Վարիչքին զայն պատուեց, կարգաց
զորմացումով: Ուքրանացին ճամբեց և մեզի դառնալով:

— Այս իրիկուն, ժամը ութին, Տիկին Մուրավիէֆ
սենեակս եկեր է: Թարաւոր գտեր է. տուած հրահանգիս
հաւատարիմ, ըսեր է, որ ճաշած տեղս չգիտեր: Իրանա,
այն ատեն ատ տողերը գրելով Թարաւոր յանձնեց է, որ-
պէսզի տուն երթալուս պէս, ինծի յանձնէ: Կը թարգմա-
նեմ ահա այս տոմսը:

«Սիրելիս, Պարսիկն կը ճեռագրէ քէ իմ ներկայութիւնս
անհրաժեշտ է Ուսուցման Համաժողովին՝ որ վաղը կը բաց-
ուի Մոսկուաի մէջ: Ինք քսան անցած շոգեկառնով կը մեկ-
նիմ ցաւելով, որ ձեզի չպիտի կրնամ մնալ բարով մը քսել:
Երկու շաբաթէն պիտի վերադառնամ: Մի մոռնար զիս, սի-
րականս:

Զֆեգ սիրող
ԻՐԻՆԱ

— Իրա՞ն որ, արտաքոյ կարգի բան մը չեմ տեսներ,
ու դո՞ք Վարիչքին. դգալը վար դնելով յարեց:

— Ես ալ արտաքոյ, կարգի բան մը չգիտի տեսնէի,
եթէ Մոսկուաի մէջ, Ուսուցման Համաժողով մը գոյութիւն
ունենար: Եթէ ատանկ բան մը ըլլար, ես գիտակ չպիտի՞
ըլլայի:

Վարիչքինի պատասխանը ինծի մօտեւել տուաւ:

— Ուրեմն, Մոսկուա երթալը կեղծ պատրուակ մըն է:

— Անանկ կ'երեւայ:

Լէյտի Տիանա, հետաքրքրութեամբ նայեցաւ այդ տո-
ղերուն և ըսաւ.

Ձեզ կը կոչէ «սիրելիս», նախատուած կամ անտես-
ուած սիրուհիի մը նամակը չէ տոյս:

— Մի՛ վստահիք ատոր, յարեց Վարիչքին: Այս յան-
կարծական մեկնումը, այն օրն իսկ, երբ իմացանք ձեռ
մենաշնորհին հրամանագրոյն վաւերացումը, պարզ զուգա-

դիպում մը չէ: Իրանա երբէք այս ճամբորդութեան մասին խօսած չէ. երէկ զինքը տեսայ: Ռուսիա երթալու այս յանկարծակի փափաքը չէր երեւնար իր ընթացքին մէջ:

— Ասիկա մէկ աւելի պատճառ մըն է անհանգստութեան:

— Թըլավի գործին մասին չէ: Լոնտոնի պատուիրակը պաշտօնապէս այս եղելութիւնը իմացուցած է Ֆորէյն Օֆիսին: Հետեւաբար, նիւթականապէս անկարելի է, որ Իրանա կարենայ ջնջել տալ հրամանագիրը, եթէ այդ է նրա պատակը:

— Ըսել կ'ուզէք, որ անձնական վրիժառութեան դաշտը բաց է իրեն համար:

— Այո՛:

Ուրեմն պէտք է ճշդիւ գիտակ ըլլայ մեր նպատակներուն և իր խաղերը ծածուկ պահէ:

Վարիչքին, խնդալով Լէյտի Տիանաի նայեցաւ.

— Առաջին կի՞նն է որ կարող ըլլայ գիտակ դնելու, զմեզ աւելի լաւ խաբելու համար:

Լէյտի Տիանա լռեց, մտահոգ կերպով: Վարիչքին, անզգած սորձը ըմպել սկսաւ: Ես ալ, ձեռքերուս մէջ Տանձիկի օղիի պղտիկ գաւաթ մը տաքցնելով՝ մտքովս այդ նամակին պարունակութիւնը վերլուծել կը փնայի:

Հանդարտիկ լճակին վրայ մակոյկ մը անցաւ կանանչ կանթեղով մը, որ սեւ ջուրը կը վէտվէտէր ծածանուտ ցոլացումներով: Ետեւը, մարդ մը և կին մը իրարու փաթթուած էին, մեղսակից գիշերոյ կամարին տակ: Թիակի ծփծփանք մը բարձրացաւ լռութեան մէջ և մարմրոն ձայն մը անոր պատասխանեց:

— Ա՛խ...: Եկո՛ւ, լմնցո՛ւր ալ:

Յաջորդ առաւուն, մինչդեռ դէմքս կ'օճառէի, Լէյտի Տիանա զիս կանչեց դուռնէն:

— Ժէրա՛ր, ի վիճակի է՞ք երեւնալու:

— Այս՛, բայց տեղաւին ամիլուած չեմ:

— Վնաս չունի: Բացէք դուռը:

Ներս մտաւ և իրեն ուղղեալ հեռագիր մը ինծի երկարեց:

«Նիքոլաիա հասայ, վարչական խորհրդոյ հաւանութեամբ տեղական իշխանութիւններուն հետ մանրամասնութիւնները ճշդելու համար: Եթէ յարմար կը դառնայ ինծի զրկելու մէկը, երթալ տեսնելու համար Թըլավի հողերը, զրկեցէք կամ փաստաբան մը և կամ քարտուղարնիդ: Խորին յարգանքներ: Էսվին Պլանքեր. պանդոկ Վոքզալ, Նիքոլաի»:

— Գիտէ՞ք որ, սըր Էրիք Պլիւչմօրի միջոցաւ նորակազմ ընկերութիւնը, շահագործելու համար իմ մենաշնորհս հան զրկեւր է իր ճարտարագէտը: Հասած ըլլալով հոն, անոյս հեռագիրը քաշեւր է: Պիտի խնդրէի ձեզմէ. Ժէրար, մինչեւ Նիքոլաիա երթալու ձանձրոյթը յանձն կ'առնէք: Քիչ մը դժուարին ըլլալով Լոնտոնէն փաստաբան մը զրկելը, կը նախընտրեմ ձեզի՝ որ ինծի ամէնէն «վստահելի» անձն էք:

Ընդմիջեցի Լէյտի Տիանան ու ըսի.

— Պոլիս պիտի մեկնիմ առաջին երկաթուղիով և վստփորէն տոյ, առաջին հաւով՝ դէպի Կովկաս:

Լէյտի Տիանա անհունապէս շնորհակալ եղաւ ինծի:

— Ժէրա՛ր, հրեշտակ մըն էք: Եթէ ձեր երեսներուն վրայ աւելի քիչ օճառ ըլլար, բոլոր սրտովս զձեզ պիտի համբուրէի: Կ'ուզէ՞ք, որ ձեր պայուսակը պատրաստեմ, մինչդեռ դուք կ'ամիլուիք:

Շուտով մը ամիլուեցայ, երեսներս տակաւին խոնաւ, դարձայ և տեսայ, որ նէ, խառն ի խուռն, ի՞նչ կաշեայ պայուսակիս մէջ զետեղած էր պէտք եղած առարկաները: Խնդրեցի որ երթայ հագուելու, եւ սեղմօրէն հասկցուցի որ էրիկ մարդու մը ճամբու պայուսակը պատրաստելու մէջ համբակ էր: Զարմացաւ ու դուրս խոյացաւ թեթեւաւ:

Պերլին.—Վիեննա երկաթուղին մէջ իմ տեղս որոշել տալէ վերջ՝ գացի միացայ Լէյտի Տիանաի, որ եկած էր զիս տեսնելու Անհալթի կայարանը։ Իր վերջին հրահանգները առաւ ինծի։

— Զիս ազէկ մը ըմբռնեցիք, չէ՞։ Պ. Էտվին Պլանքէթի հետ հաղորդակցութեան մանելուդ պէս՝ ուսումնասիրեցէք թէ ի՞նչ կերպով կարելի պիտի ըլլար արժեցնել իմ հորերս։ Թըլավի գերիները այցելելուդ պէս՝ ձեր առ պաւորութիւնները հետազոտեցիք ինծի։ Բացարձակապէս ձեր վրայ կը վստահիմ, ինծի տեղեկացնելու համար, գործոյն հաւանական արժէքին մասին։

— Պերլին պիտի մնաք։

— Ո՛չ։ Երեքշաբթի, Լոնտոն պիտի դառնամ, Վարիչքին հիմա ինծի հեռաձայնեց, թէ Անգլիոյ համար, արտաքոյ կարգի պաշտօն մը պիտի առնէ։ Քիչ օրէն ինծի պիտի միանայ։

— Ու ամուսնութի՞ւնը։

— Ձեր լուրերուն պիտի սպասեմ, վերջնական որոշում մը տալու համար։ Վարիչքին աւելի կ'աճապարէ կնքելու համար այդ ամուսնութիւնը, բայց կ'ուզեմ նախ Պլանքէթի տեսակցութեանց արդիւնքը իմանալ սովորեթական իշխանութիւններուն հետ։ Ձեզմէ ապահովիչ լուրեր առնելու պէս՝ մատանին պիտի տամ Սլաւին։ Խոհեմ եղէք, օրերի ժէրար։ Զըլլայ որ երազող աչքերով չէրքէզօհի իմ թեւերուն մէջ, մոռնաք ձեր պաշտօնը։ Ի դէպ, ձեր անցադիւրը պատրաստ է։

— Այո՛, այո։ Վարիչքին ստորագրեց և հակաստորագրութիւն մըն ալ դնել տուաւ «Սէզամ, բաց քեզի»ն, որ ինծի պիտի թոյլատրէ մտնելու վրացական Դրախտին մէջ, որուն դրան առջեւ կը հսկեն Մոսկուայի քերտէները։ Հոն բան մը չպիտի պատահի ինծի, միայն գէշ ուտելը կայ, պիտի սպասեմ ձեր հարնիքի ճոխ սեղանին։ Պիտի սպա-

սիւն փափաքները Անսրոյութեան բաւիղին մէջ պահուել տուք խաղացին։ Վախցայ իր ստոյգ ժէսթէն՝ հետզհետէ զօրացող կամքի մը լրատուն։ Այն առնեմ, յանկարծօրէն ու-

Միւս կողմս Անգլիացի մը, որ բացաւ Քարլսպատի ուղեցոյց մը, մոռնալով կարծես իր չուրջիները։ 'Իմացը մէկը չկար, բայց մէկ հոգիի համար տրուած էր պեժ գոյն վերարկու մը, ձամբօրդի փոքրիկ պոյուսակ մը, կապտագոյն կաշիով։

Անգլուհի՞ մը թէ ոչ Գերմանուհի մը։ Միաքս կ'երթար գերմանուհիի մը, որ, կէս ժամ անցնելով հանդերձ, տակաւին չէր երևնար։ Սաքսօվր, օրկար մը հանեց հոռուտաց և ծայրը կտրեց ակոռներով, ոտքերը երկնցնելով դէպ ի Անգլիացիին կողմը, առանց ներողութիւն խնդրելու։ Ոտքի ելայ, նրբանցքը անցայ, երբ կին մը երևցաւ դրան մէջ։ Ու քիչ մը վարանոտ, եկաւ նստիլ դիմաց։

Կը դիտէի զնէ, երբ գրադած էր իր պայուսակը խառնըրակելով։ Գեղեցիկ գէմք մը, կուսածաղկի կապոյտ աչքերով, որոնք կը ժպտէին յարգեայ գլխարկի մը տակ։ Հաստ քիթ մը՝ զգայնիկ բերնի մը վրայ և գեղեցկութեան բնական հատիկ մը, ձախ աչքին տակ, Պերլինուհի մըն էր անկասկած։ Քիթի անուշահոտը կը բուրէր։ Աղւոր կօշիկներ հագած, արուեստական մետաքսեայ գուլպաներով, եւ պարանոցին վրայ, կեղծ մարգարտեայ մանեակով մը։ Գիրք մը սկսաւ թղթատել, սրունքները իրարու վրայ նետելով և չըջագրեւոր վեր առնելով, և ցուցադրելով ներդաշնակ սրունքները։

Ծխելու համար, արտօնութիւն ուղեցի իրմէ. սիրուն կերպով պատասխանեց.

— Այո՛, կրնաք ծխել։

Վայրաշարժը կը սուրար Զովընի կայարանէն. գաղտնաբար դրացուհիս կը դիտէի. քնացած բարիգեան բնագոյն կը վերադարձնուր. Պկը խորհէի, յաջորդ օրը, Վիեննայի մէջ գուրտճալի ժամանցի մը վրայ։

Ճամբորդուհին գլխարկը հանելով՝ մէկդի դրաւ. օրկարէթ մը հանեց. առիթէն օգտուելով, լուցկի մը երկա-

ընցի:

— Կը ներէ՞ք, տիկին:

Խօսակցութիւնը սկսած էր: Անգլիացիներ, մինչեւ ար-
մուկները, միտած էր պայուսակին մէջ. Սաքսօնը, նըր-
բանցքին մէջ, զբաղած էր իր գէշ հոտող սիկարէթի մու-
խովը:

Կիտաձայն, քանի մը բառեր փոխանակեցինք:

— Վիեննա՞ կ'երթաք, տիկին:

— Այո՛, պարոն:

— Կեդրոնական Ներքալի մարզարէ՞ք:

— Կը նախընտրեմ Բրաքան, իր հին կամուրջովը և
փառաւոր Բառլէնովը:

— Չեխերէն կը խօսի՞ք:

— Ո՛չ, Պերլինցի եմ: Շեշտերէս կը հասկցուի, չէ՞:

Իր մերկ գլուխը ինծի հաճելի կը թուէր իր գեղեցիկ
ձեւովը, մէջտեղէն խազ մը բացած, որ երկուքի կը բաժ-
նէր խարտեաշ մազերը՝ ականջներուն վրայ թափած:

Կէս օրին, կ'ընդունէր նախաճաշելու իմ սեղանս:

Կէս օրը կէս ժամ անցած, գիտէի արդէն, որ այրին
էր Իգէրի մէջ սպաննուած, երկրորդ գունդէն տեղակալի
մը, թէ Վիեննայի մէջ պառաւ հօրաքոյր մ'ունէր, և թէ
կը պաշտէր հանգուցեալ բանաստեղծ՝ Լիլիէնրոօնը: Ժամը
մէկին, թէ Հանսովրըք գիշերօթիկի մը մէջ դաստիարակուած
էր, և թէ օր մը, զինքը բռնած էին Բրէնս Շոմպիւրկ—
Տեթմուրի ամենէն պղծիկ աղջկան անկողնին մէջ: Այդ-
քան գեղեցիկ պատանուհի մը և որուն շուրթները կը բու-
րէին անիոնս:

Շարթրէօգէնրու գաւաթիկները դարձուցած էին ար-
դէն մեր զուխները: Պերլինուհին վարդագոյն եղած էր և
գոհ: Հովառուներու ժխորին տակ, մեր մտերմիկ խօսակ-
ցութիւնները ելեւէջներ կ'ընէին:

— Ինչ հաճելի՞ է արդեօք տիկին, երեկոյեան միա-
սին ճաշելու: Ժամը Գին Վիեննա պիտի հաճինք. Ժիզէ-
լըսթրասի մէջ, պղտիկ խանութ մը կը ճանչնամ:

— Չեմ գիտեր, թէ պէտք եմ...:

— Ինչո՞ւ չէ: Ա՛յն կնոջ մէջ, սրբուհի Անթուանէթ
մը կայ, որ կը քնանայ:

Վիեննայի կայարանը իջնելով, կապոյտ պայուսակը,
իմ գեղնագոյն պայուսակիս հետ մեկնեցաւ, և մէկ քա-
ռորդ ժամ վերջ իմս կը մտնէ. Պրիսթօլ, թիւ 26, և անո-
րը՝ թիւ 27:

Պոլսոյ համար, ճեպընթացը վաղաջաջորդ օրը կը
մեկնէր: Տակաւին ունէի երեսունեւեք ժամ:

* *

«Զիւլմա» ճաշարանն ենք: Տասներկու սեղաններ՝
ծածկուած մաքուր փողոցներով. սեղաններուն միշտ դի-
պակեալ բարավան, եր, անծանօթ սիրահարները հեռու պա-
հելու համար գողունի աչքերէ:

— Որքան աղուոր է հոս, նստի՞նք, կ'ուզէք:

— Պերլինուհին տեղ դրաւեց զուարթօրէն: Երկու ցի-
կաններ կը նուագէին. դէպի հրաւիրեալիս ծոցայ:

— Ձեր պղտիկ անո՞նք:

— Գլարա:

— Իրարու հանդիպելնու համար ցաւ կը զգա՞ք:

— Օ՛հ, ոչ, պառաւ հօրաքոյրս հետ պիտի ճաշէի, վա-
ղը կը տեսնեմ զինքը: Կեանքը ասանկ է:

— Կ'ուզէ՞ք որ ջութակահարը ձեր ճաշակին յարմար
բան մը գեղգեղէ:

— Այո՛, այո: Ինծի հաճոյք պատճառելու համար, ք-
սէք որ «Յիլետէրմսուսի» վալսը նուագէ. Սթրուասի այդ մե-
յոքամը պիտի զարթուցանէ իմ մէջս, իմ երիտասարդու-
թիւնս:

Ցիկանը սկսաւ. մինչ միւս կողմանէ մեզի ուտելիքներ
կը բերուէին: Գլարա հազիւ կ'ուտէր եւ մտիկ կ'ընէր վի-
էննական այդ հին վիպոյին վալսը: Իր կապոյտ աչքերուն
յանկարծակի մեղամաղձութեան մէջ կը կարդայի անցեալի
վերոյշուած, ուր հազիւ զարգուն աղջիկ մը կ'օրօրէր իր
առաջին փափաքներու բաղձանքները, նստած դաշնակին

առջեւ: Ձեռքը բռնեցի ու մըմնջեցի:

— Գարնանային կէսօրէ մը վերջ... Ծաբլօթէն պուրկէ շագանակենիները ցոյց կուտան երկինքը իրենց Կիզակեն-
րով՝ որ իրենց վարդապետն մատերն են: Պզտիկ կահաւոր-
եալ սենեկի մը մէջ, զձեզ կը տեսնեմ, սիրական Գլարա,
ճերմակներ հագած, քունքերուդ վրայ ինկած երկու խաբա-
եալ հիւսկէններով: Տասնեւվեց տարու էք. աթոռակին վը-
րայ նստած՝ կը չալէք այս միւսնոյն զգայնիկ եւ գորովա-
գին վալը: Ձեր մատղաշ հոգին, նոր զգացումներով հրա-
հրուած՝ կ'ողկոյնէ զայս. գունդի գեղանի անդակով մը,
տեսած պարսաւահի մը մէջ. Թիւրկարթընի պարտէզին սէջ
անցքերուն վրայ համարներ, ու հրաշալի երազներ՝ կիշ-
եամ Ա.ի եկեղեցւոյ շուքերուն տակ: Վալսը կը շարունա-
կէ գինովցնող ու ցանկասէր: Ձեր յիմար փափաքները կ'օ-
րորէ: Ձեր առաջին ճամբորդութիւնն է. երեւակայող պար-
մանուհիներու սիրաքաղաքին մէջ: Կը գտնէք այն մոգա-
կան քարայրը՝ ուր կը տեսնուի կոյսերու խնամեալ ծիծե-
րուն փթթումը եւ իրենց պաշտօններուն թրթռացումը՝ ա-
ծանօթին սպասումին մէջ. սիրելի Գլարա: Ճեմենք ուրեմն
անցելոյն պարտէզին մէջ, վերջուշումի ստուերին տակ:
Հրաշագեղ բառք մըն է, որուն տերեւները երբեք չեն դեղ-
նիր:

— Ծնորհակալ եմ, մեծ հաճոյք պատճառեցիք ինծի:
Փոխարէնը պիտի տամ:

Վերջէն պիտի հասկնայի այս խօսքին իմաստը: Սյդ ի-
րիկուն, կը խորհէի որ այս անորոժաբոյր սեղեդին, մինչեւ
վախճանին պիտի տանէր այս արկածախնդրութիւնը: Մըտ-
քովս շնորհակալ կ'ըլլայի Սթրաուսի որուն նուազը կը
հալեցնէ խտամբեր առաքինութիւնները եւ կը փութացնէ
գերմանահիներու անկումը ստարականներու գիրկին մէջ:

Ժամը 11ին, Պրիսթոլ պանդոկը կը մտնէինք, Դոֆ-
պուրկի պարտէզներուն շուրջը պայտա մը ընելէ վերջ,
լուսնի լոյսին տակ, որ կը կաթկթէր պալատներու փայ-
լուն տանիքներուն վրայ: Տեղակալին այրին գինով էր,
արբշիռ: Սենեակին դրան վրայ, ձեռքը պագի եւ հեռանալ

ձեւացուցի: Մեղադրանքի անուշիկ նայուածքով մը ինծի
նայեցաւ, ու՝

— Ահ, վերջին սիկարէթ մըն ա՞լ, եկէ՛ք:

Հետեւեցայ իրեն. շէշ մը ըմպելի մէջտեղ ելաւ: Քլարա
ուրախ, շէշող աչքերս կապեց, անձեռնոցով մը ե հրամա-
մայեց չի նայելու:

— Երբ հրաման տամ այն տան պիտի վերցնէք, ըսաւ:

Հանդարտ, գոցեցի աչքերս. իմացայ պայուսակին բաց-
ուելը եւ զարդահայելին դրան ճոնչելը: Երկու պղտիկ կի-
ւակօշիկներու թալոններ դուրս ինկան: Անկողնին՝ ճարճա-
տիւնէն առաջ կերպասներու ճարթկում մը:

— Ախթա՛ւնի, հրամայեց քաղցրիկ ձայն մը:

Բացի աչքերս. պղտիկ լամբար միայն սնարին վրայ
կ'այրէր: Մեծ անկողնին մէջ, Քլարա, բարձին ետեւէն դիս
կը դիտէր: Մերկ թեւ մը երեւցաւ, ցոփամուրթեան գիր-
կը ինծի ցոյց տալու համար: Նաւարեկեալին, աղեկծեալին
օդնութեան փութացի: Ու փոթորիկը կուտարածնէ՛ր ըրաւ,
կանանչ սաթէնի, ճերմակ պաթիսթի ու քրիմ լինօներու
ովկէանութիւն մէջ...:

*
*
*

Յաջորդ առտուն, առճակաւ հիւպ սուսուանը դաջի
թուղթերս Վիզա ընել տալու համար:

Վարդեփունջ մը բերի Քլարաի համար եւ յարիւղի
վրայ՝ ուռու մնասիրութիւն մը գնեցի, ժամանակ անցնելու
համար մինչեւ Նիքոլաի:

Առանձին նախաճաշի, Քլարա իմացուցած էր ինծի,
թէ զիս պիտի դռնէր Բաֆէ Ֆրանց, ժամը հինգին եկաւ եւ
սեղան նստաւ: Ուլսիս էր զիս գտնելուն: Պաղ ջուրով,
եկաւ արաբական խահուէ խմեցինք, քաղցին մէջ պայտա
չեւ կատարեցինք:

Ժամը տասին, Քլարաի դէմքը կարծեա մթադնեցաւ.
ձածկոցին տակէն, իր ծունկը սեղմեց իմինիս վրայ եւ ձախ
ձեռքին եղունգները դաստակին մէջ գալարեցան: Իր յօն-

քերր բարձրացան, աչքերը ջղաձիգ գորովի արապայառութիւն մը ունեցան ու հառաչեց.

— Ուրեմն, վաղը կը մեկնի՞ք Կ. Պոլիս:

— Աւա՛ղ, Դարձիւն, պէտք է երթամ:

— Մեր վերջին գիշերն է:

— Այո՛, պայմանաւ որ, մինչև Բերա ինծի չընկերա-

նաք, երջանիկ պիտի լլլայի, եթէ առաջարկս ընդունէիք:

— Ու երբ համարձակի՞ք ընդունիլ:

Պերլինցի պզտիկ այրին շատ հրապուրիչ էր, անանկ որ իր պառասխանը շատ հաճոյք պատճառեց ինծի: Կը գգուէի իր ձեռքերը:

— Վաղը, ժամը տասնեւմէկին միասին կը մեկնինք: Ու յետոյ իրարու մնաք բարով կ'ըսենք:

— Այո չէ՞ մարդոց վիճակը՝ անապատներ աշխարհի վրայ: Բախտը նպաստեց սեզի, իրարու մօտենալու: Ութսուն ժամէն պիտի լմնայ մեր մտերմութիւնը: Ամենքս ալ կը վախճանք արապային երգէն:

— Եթէ յամառէր օր մը. չերգելու:

Մեր սէրը համ չպիտի ունենար, եթէ վերջ չունենար, փնչպէս արապային երգը:

— Պիտի փափաքէի որ միշտ տեւէր այդ երգը:

— Տեւե՛լ, տեւե՛լ: Նոյնիսկ երկիրը՝ որ կը տեւէ, կը պաղի կամաց կամաց: Ծերունի մըն է արդէն որ ճակտի փոթեր ունի և որ, միլիոն մը դարերէ վերջ, այլեւս արեւուն գգուանքները չպիտի վայելէ:

— Ո՛չ, ո՛չ: Գիտես, թէ ի՞նչ ենք մենք: Մանուկներ, նստած աւազին վրայ, որ խելօք կերպով մտիկ կ'ընէին ծովը, խիճերուն մէջ, ու կը կարծեն որ սառափայ խիճերն են որ կը պարունակեն ամբողջ ովկիանո՛սը: Սպասաւոր շիշ մը ըմպելիք ուս:

Պանդոկ մտանք. վարդերու խուրճը հոտուըաց Բլաւա, աչքերը փակ: Թեւերու մէջ նետուեցաւ, ու յանկարծ արցունքներու մէջ ողողուեցաւ: Նախ կարծեցի, թէ կը խնդար: Բայց երբոր տեսայ հոսիլը արցունքի կաթիլնե-րուն, զարմացայ եւ զնէ կուրծքիս վրայ սեղմեցի: Չըսաւ

պատճառը այս անպասելի տագնապին: Յուզումնալից ձայնով մը մըմնջեց նէ:

— Սիրելի՛ս, սիրելի՛ս. բարի ես. կը սիրեմ զքեզ, կը սիրե՛մ ու առիկա քեզի պիտի ապացուցանեմ:

Կը ջանայի իր ջղայնութիւնը հանդարտեցնել, սիրոյ խօսքերով և մեղմացուցիչ գգուանքներով: Բայց իմ ժեսթերու մեղմութիւնը զինքը աւելի կը ջղայնացնէր, ինկաւ անկողնոյն վրայ, պատռեց իր հագուստը, էգ կատուի մը նման ճանկառեց, սաթէն ցածկոցը, խածաւ իր մերկ յառաջարգուկը, ջղաձորէն ցնցելով մարմինը: Լսեցր՝ սա բացագանչութիւնը:

— Ա՛խ, Աստուած իմ: Գէշ կին չեմ... Պիտի տեսնես: Տակաւին կրնաս զիս սիրե՛լ...

Թրամի մը վերջին զանգակը հնչեց: Պրիսթօյի պանդոկին մէջ, Էրոս, լուկեաց հասրոյրներու հաշիւը կարգադրեց: Յետոյ, սնարին ճրագը վերստին պլպլաց, վարդազոյն, խայտալից լոյսը՝ մեծ սարսուռներու գերեզմանին վրայ:

Թ.

Ճամբորդութիւնը մինչեւ Պոլիս, ինծի շատ կարճեցած էր: Այժմ Բերա-բալասի մէջ, միեւնոյն սենեակներէ: Կ'ուզէի, որ օրերը շուտով անցնին մնաք բարով մը քսելու այս խարտեալ ընկերուհիին: Երեք օր պատեցանք, Սթամպուլ, Սիրքէճի. Եէտի Գուլէ. ժամանակի դադափա-րը կորսնցուցինք, քանի որ վարդերու բոյրը և բախիբ հոտը կը վայելէինք: Վոսփորի երկայնութեան վրայ, եալ լըները քերելով անցանք, վերջալոյսի ոսկեգոյն հանդար-տութեան մէջ: Պազարները չընթանք և մինչեւ էյուպի գերեզմանատունը վազեցինք, ու երկու օր ալ Բերայի բոհ ու թոհին մէջ կ'արտեցանք:

Մեր ժամերը այսեւ կը հաշուուէին: Ու մեր համբոյր-ները արդէն անմիջական բաժանումի կծու և դառն համը տանուլ կը սկսէր: Զորորդ օրը, ասդին անդին կը վազ-վրդէի, պայթումի համար շոգենաւ մը հանելու: Քլարա ինծի ընկերացած էր...

— Սիրելիս, կարելի է քեզի օգտակար կրնամ ըլլալ. կը ճանչնամ եղիպտոցի վաճառական մը, որ ժամանակին Պերլին կուգար: Վոյվոյա փողոցն է: Այցելութիւն տը-ւինք Պէն—Սիմօնի, որ իր կարգին յոյն մը ներկայացուց, որուն նաւերէն միայն վրայ, յաջորդ օրը տեղ պիտի գրա-ւէինք, դէպի Պաթում: Ու վերադարձանք Բալաս:

Իմ վերջին գիշերս՝ Քլարայի հետ, տխուր եղաւ բա-ժանումի հետեւանօք: Արշալոյսը վրայ հասաւ և պզտիկ Լօրըլէյ մաղերը ձգած իր մերկ ուսերուն վրայ, կը սպա-սէր:

Բռնեց զիս ու աղաչեց.

— Ո՛հ, տակաւին ժամանակ ունինք:

Ժամը անցաւ: Ալեւի ոսկեզօծ շեղ ճառագայթներու խուրձ մը, անկողնի ծածկոցին վրայ ինկաւ: Քլարա փարումէն և համբոյրներէն և գգուանքներէն ազատելով

ինքզինքո, անկողնէն վար ցատկեցի: Այն ատեն, նէ կանգ-նեցաւ յանկարծօրէն, հոգեյոյզ, թեւերը երկարած. գոչեց:

— Ո՛հ, ո՛չ: Մի՛ մեկնիր: Մտիկ ըրէ ինծի: Պէտք է որ քեզի խօսիմ: Իր անկեղծ չեղտերէն շփոթած՝ մօտեցայ ի-րեն: Զայնով մը, յուզումէն քողարկուած, ըսաւ նէ:

— Սիրելիս, չեմ ուզեր զքեզ լրեսեցուս համար և թէ զիս նուազ ատես, որովհետեւ կ'ուզեմ խիղճս թեթեցնել: Ամէն ինչ հասկցած էի, անգամ մ'եւ սեղմեցի կուրծ-քիս վրայ և առանց քինախնդրութեան ըսի:

— Մոսկուաի հրամանի՛ն տակ կը գործես:

Ծոց գլուխը իր արմուկին անկեան մէջ. և ես կը փայփայէի իր ծոծրակը:

— Մի՛ նեղուիր, Քլարա, մի՛: Որովհետեւ քու համ-բոյրներդ քաղցր եկան իմ չընկերուս, և քու ժպիտդ գիտ-ցաւ հրապուրել մեր կարճ ճամբորդութեան վաղանցուկ ժամերը:

Իմ ներդաժառութիւնս զինքը խորին կերպով կը յու-գէր: Լացա՛ւ կուրծքիս վրայ: Ու յետոյ խոստովանեցաւ.

— Ժէրա՛ր, թշուառական մըն եմ: Այո՛, այո՛: Բայց բոլոր յանցանքը իմ չէ. ստուգիւ, ֆրանսական ճակատին վրայ մեռնող տեղակալ Հոքնէրի այրին եմ: Պատերազմէն ի վեր, իմ թոշակովս և պզտիկ եկամուտներովս ապրեցոյ, բայց մարքին անկումը տակն ու վրայ բրաւ զիս: Բախտը զիս յարաբերութեան մէջ դրաւ սովիէթներու լրեսեական ցանցին հետ, պէտք ունէին ոչ շատ տգեղ, ոչ շատ ապուշ կնոջ մը, մտերմական պաշտօններ կատարելու համար:

Ընդունեցայ, և քիչ ժամանակէն պաշտօնի բարձրա-ցում ունեցայ և պաշտօնապէս ընդունեցայ Ժընէվի քօն-ֆէրանսին պոլիտիկ պատուիրակութեան մէջ: Յաջողեցայ ինչ գործ որ տուին: Լոնտոն ալ ղրկուեցայ, և քանի մ'օրէ որ դարձած էի Պերլին: Կանչուեցայ կնոջմէ մը, որ գաղտնի դեր կը կատարէ քանի մը գործակալներու մօտ, և որք զիս ընդունեցաւ իր մասնաւոր գրասենեակը:

— Պէլ Ալլիանս Բլաց, թիւ 44, Տիկին Մուրավիէֆ:

— Զինքը կը ճանչնա՞:

— Լսած եմ իր մասին: Շարունակի:

— Այդ կինը հարցուց ինձի, թէ հաճելի պիտի թուե՞ր ինձի լրտեսելու ֆրանսացի մը, որ Պերլինէն Նիքօլաիա պիտի երթար:

Յանկարծ ընդմիջեցի Քլարան: Իր խօսքերը շատ մը տածել կուտային ինձի:

— Ըսէ՛ք ինձի ճշդիւ, թէ ե՞րբ այդ կինը քեզի խօսեցաւ իմ ճամբորդութեանս մասին՝ դէպի Նիքօլաիա:

— Սպասէ՛ քիչ մէ: Պերլինէն մեկնեցանք երեքշաբթի առտու, երկուշաբթի օր էր ուրեմն, կէս օրէ վերջ:

— Ո՞րչ:

— Ժամը վեցին միջոցները:

Յիշեցի, որ Տիկ. Մուրադիէֆը այդ երկուշաբթի օր ժամը երեքին տեսած էի: Ինչպէ՞ս կրցած էր գոնշակել թէ Լէյտի Տիանա, Նիքօլաիան հեռագիր մը ընդունելով, յաջորդ առտու, զիս պիտի ղրկեր պաշտօնով ու անմիջապէս: Ըսել է որ, էտվին Պլանքէթի կողմէ ղրկուած հեռագիրը հաղորդուած էր Տիկ. Մուրադիէֆի տեղեկատուներուն, ղրկուելէ առաջ: Ու Տիկ. Մուրադիէֆ, աւելի առաջ իմացած դիտնագրական ճամբով, քան զմեզ. կրցած էր հասկնալ, որ Լէյտի Տիանա յաջորդ օրը պիտի ընդունէր էտվինի հեռագիրը:

Այս կէտը լուսաբանելով՝ խնդրեցի Քլարան, լմընցընելու իր շահագրգռող յայտնութիւնները:

— Ռուս կնոջ պատասխանեցի, թէ պատրաստ էի մեկնելու և հրահանգներ ուղեցի: Յոյց առաւ քու մէկ մեծ լուսանկարդ, ամերիկեան թերթէ մը առնուած. տակը գրուած էր Իօխան Սեյիման, որ ամուսնացաւ Տիկին Կոթեյթա Թիւրքերի հետ: Կը տեսնէք ահա որ կը ճանչնայի ճշդիւ քու ինքնութիւնդ: Ռուս կինը յանձնարարեց ինձի ձեր դիմագիծերը աղէկ պահելու յիշողութեանս մէջ:

Յետոյ աւելցուց.

«Ձեր պաշտօնը պիտի ըլլայ վանդակին մէջ բռնել թռչունը, բոլոր իր թուղթերուն տիրանալ, և ինձի իմացընել որ մարդոց հետ տեսնուիր: Դժուար չպիտի ըլլայ ձեզի համար, որովհետեւ գեղեցիկ էք, և այս ապուշ ֆը-

րանսացիք կը ցատկեն գեղանի կիներուն վրայ, ինչպէս դորտերը, կարմիր կերպասի կտորի մը վեայ: Պոլսոյ մէջ ջանացէք որ, Ֆէպիւս ընկերութեան նաւով ճամբորդէք, շուտով մը Պաթուս հասնելու համար. անմիջապէս որ նաւ ելլէ ինձի պիտի հեռագրէք, ձեզի ծանօթ թուանշաններով: Ապա պիտի դառնաք Պերլին, ձեր պաշտօնը լրացած սեպելով: Յաջորդ առտուն զքեզ ճանչցայ Անհալտի կաշարանին մէջ, և ձեր դիմացը տեղ գրաւեցի շոգեկառքին մէջ: Մնացածը գիտէք:

Թէ ինչպէ՞ս կապուեցայ ձեզի. լրտես կ'իմ մը չէր ձեր դիմացինը, այլ երջանիկ կ'իմ մը, որ այդ իրիկունէն ըսկըսեալ տիրացաւ ձեզի:

— Ու յետո՞յ:

Քլարա զլուրը ծոց և կառ կամրիւր եղած, շարունակեց.

Ձեր բացակայութենէն օգտուելով՝ աչք նետեցի քու թուղթերու վրայ, և երեկիդ մէջ: Հրամանները հարկ էր կատարել. նոյնիսկ թէ վատագաւոր բաներ մըն ալ գրուէի, զքեզ չպիտի մատնէի այդ ոռու կնոջ: Ապացոյցը այն է, որ երեք անգամ տեղեկագիր ղրկեցի պատի պատ ձեւերով:

— Գիտես, որ Քլարին, քու անկեղծութիւնդ զիս անհունապէս կը յուզէ:

Շատ լրջօրէն, երկու ձեռքերս բռնեց և յանկարծ ըսաւ.

— Սիրելի, կ'անդիտանամ: Թէ ի՞նչ պիտի ընես վերադառնի մէջ, բայց եթէ ինձի կը վստահիս, հրաժարէ այդ ճամբորդութենէն:

Ուսերս թօթուեցի, կատակելով:

— Ետ կ'ենալ այս ճամբորդութեանէն. որովհետեւ կըրնամ քարիւղի հորի մը մէջ իյնալ:

— Ո՛չ ո՛չ, նախազգացում մըն է. մեծ անխոհեմութիւն մը կը գործէք:

— Տիկին Մուրադիէֆ բաներ մը ըսա՞ւ:

— Ո՛չ. ճշդիւ ոչինչ: Բայց կը ճանչնամ այդ կնոջ համբաւը: Ըսաւ նէ: «Իշխան Սէլիման իմ թշնամիներէս է,

և պատերազմի մէջ, պէտք է գիտնալ հակառակորդին շար-
ժուածները: Բայց իր նայուածքը կը մատնէր այնպիսի
թշնամութիւն մը. քեզ նկատմամբ, շուրջ խնդրեմ հեռուել
լը խորհուրդդին:

Անկողնոյն ծայրը նստեցայ և կը խորհէի: Երկու լու-
ծում կը տեսնէի ասոր մէջ: Կամ, կարելորութիւն չտալ իր
խառնաշօշիւին վախերուն և ճամբորդութիւնը շարունակել
և կամ վախճանի առջեւ ետ դառնալ և հեռագրել Լէյտի
Տիանայի, իր շահերը ուրիշին յանձնելու համար: Լէյտի
Տիանայի նկատմամբ ասանկ վարմունք մը իմ կողմէ, դար-
չելի բան պիտի ըլլար — ուստի, ըսի Քլարային, ի խո-
րոց սրտի շնորհապարտ եմ քեզի, և սակայն պիտի շա-
րունակեմ ճամբորդութիւնս, կանոնաւոր անցագիր ունիմ:

— Կանոնաւոր անցագիր: Գիտես, թէ ատիկա բնաւ
կարելորութիւն չունի, վրաստանի յեղափոխութեան ծա-
գումէն ի վեր:

— Կարելի է, բայց պիտի մեկնիմ ամէն պարագայի
մէջ: Հազուէ ուրեմն, սիրեցեալ Քլարա, և եկուր զիս նաւ
դիր: Կատարած ըլլալու համար պաշտօնդ:

Կէս օրին քառորդ մնացած, կողք մը գմեղ կ'առաջ-
նորդէր ծովափը. Պուլիսի առջեւ, անշահ նաւ մը: Քլարա
ինծի հետ կամրջակ ելած էր, վերջին սուլումին, ասկա-
ւին պաղատեցաւ նէ ինծի:

— Սիրակա՛նս, կեցիր ինծի հետ: Պիտի հեռագրեմ
Մոսկուա, թէ սեկնեցար արդէն:

— Ո՛հ, իմ սէրս եւ քեզի երջանկութիւն կը մաղ-
թեմ: Ո՛վ գիտէ: Թերեւս օր մը շիրար կը տեսնենք կամ
Հոնտոն կառ Բարիդ:

Ճուլիսի երկրորդ նաւապետը նշան ըրաւ, որ նաւը
պիտի մեկնէր. ես և Քլարա երկարօրէն իբարու փարեցանք
տառնոց բառ մ'արտասանելու: Երթունքները անգամ մըն
ալ ինծի տուաւ և ապա փոթանակի վար իջաւ: Մեր թաշ-
կինակները սկսան օդին մէջ ծածանիլ:

Հոռութեամբ կը զիտէի այդ հրապուրեղն լրտեսուհիին
նուրբ իլուկթը երբոր խոշոր մարդ մը, սեւ կանաւորա
մը հագած, կուրծքը օսկեթելուած, զթուրեամբ ինծի
նայեցաւ ու ըսաւ:

— Իր կինը Թողուր դժուար բան է էֆէնտիմ:

Հազիւ իմն պատասխանեցի իրեն: Քլարա քարափէն կը
հեռանար, իր ճերմակ գլխարկովը և կոխակէս հագու-
ածովը: Զնէ ձգած ըլլալու՝ յանկարծ շատ արագ դառ-
նաւ:

— Աւա՛ղ, կրնայի՞ նախագուշակել թէ ճշմարիտը խո-
սած էր և թէ ընդատաջ կ'երթայի շատ մը անգութ փո-
ձութիւն: — Դէ:

* *

Ճուլիսի Բէկ ծխան ունէր միայն. կարծես ծփուն ա-
կան մըն էր, որ գէշ կերպով կը յառաջանար. Պաթում
պիտի երթար 500 Թօն քարիւղ առնելու: Նաւապետը լը-
վանթէն մըն էր, մինչև արմուկները օսկեգօծ և ձախ ձեռ-
քը՝ կտրուած:

Սեւ կանաւաւոր թիւրք ճամբորդը քովս էր, որ ինծի
քաջատրութիւններ կուտար:

Իրենց ցոյց տալով երկու նաւազներ, ըսի. Կախաղան-
ներէ փոխած քովթէններու կերպարանքը չունի՞ն ասոնք:

— Ո՛հ, պարոն: Մարդասպան՝ երբէ՛ք, գողեր՝ այո՛:

— Յաճախ կը ճամբորդէ՞ք այս նաւով, հարցուցի:

— Այո՛, շատ անգամներ ասով կամ ուրիշներով, Տը-
րապիզոն կ'երթամ, ուր փայտի վաճառականութիւն կ'ընեմ:

Արդէն Ճուլիս ճամբայ առնել սկսած էր. ուղեցի հաս-
կընալ թէ ովքե՞ր էին իմ երկու գրացիներս: Այլ կողմինս՝
հայ մը՝ գոհարավաճառ: Զախ կողմինս՝ քողաւոր թրջուհի
մը, զեղնագոյն չարաֆով:

Առաջին ճաշը, պղտիկ սրահի մը մէջ հրամցուեցաւ
ժամը մէկին. ու մինչև իրիկուն ձանձրանալով անցուցի
ժամանակս. երեկոյեան Սինոպի առջեւ էինք. յաջորդ օրը,
ժամը երկուքին կը մոնէինք Տրապիզոնի նաւահանգիստը:
Զիս շահագրգռող ոչինչ կար, եթէ չի նշմարէի եաթ մը:
Ժամանակ ունէի ցամաք ելլելու ու պտոյտ մը կատարելու
տեսայ եաթին նաւակը՝ որ ճերմակ հագուած նաւազի մը
տառնորդութեամբ ցամաք մօտենալու էր: Մէջը երկու
հոգի նշմարեցի. կապոյտներ հագած այր մը, եւ կին մը՝
բաց գոյն չրջագոստով: Շատ հետքերի էի գիտնալու թէ
այս Ամերիկացիները ի՞նչ գործ ունէին Անատոլիոյ չոր ե-
զերքներուն վրայ:

կապոյտ. հազոյտ Եանքին հրաման մը տուաւ նաւագին, ցատկեց քարափին վրայ, ձեռք երկարելով վարդադոյն կնոջ: Գլխարկը հովէն տարուեցաւ. ժողուեցի ու իրեն տուի, եաթին ճամբորդը քողաքավարութեամբ: Ինծի նայելով ըսաւ.

— Արեւմուտքի պզտիկ հո՞վ մը:

Երկու ամիս է ահա, որ այս տեղերը կը դեգերինք, Նորքերն Սքարի վրայ.

— Կեղեցիկ եաթ մը: Ձերբո՞նն է:

Ամերիկացին խնդալով ըսաւ.

— Ո՛հ: Ես եւ կինս, այս նաւուն տիրոջ հիւրերն ենք: Կը ճանչնաք Տրապիզոնը:

— Շատ քիչ: Սակայն, եթէ կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի. մինչեւ իրիկուն ժամանակ ունիմ:

Կինը, խորտեաշ մը, որ իր քոտաքով զբաղած էր, մեզի դարձաւ: Ընկերը զնէ ինծի ներկայացուց.

— Վ. Բ. Մոկան: Որո՞ւ պատիւ ունիմ խօսելու:

— Իշխան Սելիմանի:

Աննշմարելի դարմացում մը լուսաւորեց երկուքին ալ դէմքերը: Ես ալ նմանապէս, իրենց ընթացքին, շփոթեցայ, որովհետեւ, մեծ հետաքրքրութեամբ, Մ. Մոկան շարունակեց.

— Իշխան Սելիմանն էք, ամուսինը Կրիզէլտաի:

— Այո՛, տիկին.

Մըսթը Մոկան, ձեռքերը իրարու զարնելով.

— Ասանկ հանդիպում մը, Նիւ Եօրքէն հինգ հազար մղոն հեռու: Կնոջը դարձաւ: Կը յո սայի՞ք: Իշխան Սելիման Տրապիզոնի մէջ:

— Մտի՛կ ըրէք, Մ. Մոկան, ինչո՞ւ արդեօք Հայաստանի մէջ, իմ ներկայութիւնս ձեզի կը յուզէ:

— Որովհետեւ ես եւ կինս՝ Րիւթ, Կրիզէլտաի լաւ արեւմտեանն ենք: Նիւ-Եօրքի մէջ, մեզի չճանչցաք, որովհետեւ Իշխանուհիին հետ ձեր ցաւալի բաժանումը շուտով վրայ հասաւ: Վստահ եղէք, որ ոչ ոք մեզմէ աւելի ցաւեցաւ այդ բանին վրայ.

— Կը տեսնեմ որ ամէն բանի տղեակ էք:

Տիկինը ընդմիջեց:

— Տեղեակ ենք, ի՞նչ ըսել է: Ձեր արկածախնդրու-

թիւնները գիտենք Բալմալիզի մէջ. Կոիզէլտաի հարսին հետ: Ու Կոիզէլտան յանդիմանած եմ իր խստութեանը համար:

Յաշուութիւնս պրպտելով՝ յանկարծ յիշեցի, որ Իշխանուհին, մեր մեղաբաւանի միջոցին, խօսած էր փաստաբան Մոկանի մը մասին: Փութացի մոռացումս սրբազրել:

— Սիրելի Մոկան, ներողամիտ պէտք է ըլլալ: Բոլոր դէպքերը վերիվայր շրջեցին կեանքս, այժմ կը յիշեմ. փաստաբան էիք Նիւեօրք եւ Տիկին Մոկան հիւրը եղաւ Կոիզէլտաի, Ատերոնտէցի մէջ. այն ժամանակ, երբ կինս կը կոչուէր դեռ տիկ. Թիւրնէր:

— Շատ ճիշդ, շա՛տ: Ահաւասիկ, որ զիրար ճանչցանք:

— Պ. Մոկան ուրախութեամբ ուսերուս զարկաւ. մինչդեռ կինը կը մտածէր. յանկարծ թեւէս բռնեց եւ վնասարար ըսաւ.

— Սիրելի իշխան, հետեւեցէ՛ք ինծի:

— Ո՛ւր:

— Դէպի նաւը:

Տիւր Մոկան զարմացական շարժում մը ըրաւ, սակայն կինը զայն հանդարտեցուց:

— Թո՛ղ զիս գործել, Վիլի. ամէն պատասխանատուութիւն վրաս կ'առնեմ: Իշխան Սելիմա պիտի հասնի անշուշտ գաւաթ մը թէյ առնել, Նորքերն Սքարի վրայ:

Չմերժեցի առաջարկը. նաւակը ցատքեցի ու դառնալով վարդագոյն կնոջ.

— Ձէ՞ք կարծեր, որ քիչ մը անպատեհ է այս եաքը երթալս: Ի՞նչ է իր տիրոջ անունը:

Լո՛ւտ, գոչեց ամերիկուհին, առեղծական կերպով: Անհանգիստ մի ըլլաք. մեր բարեկամներէն է: Մնաց, որ ծովերու քաղաքավարութիւնը չի պահանջե՞ր, որ նաւաբեկեալները ներս առնենք:

Պ. Մոկանի այս խօսքը սիրուն երեւցաւ ինծի. խոնարհեցայ:

Կը հիանայի այս գեղեցիկ եաքին ներքին կանոնաւորութեան վրայ. Պ. Մոկան դէպի ետեւի կողմը առաջնորդեց զիս, ուր թէյասեղանը պատրաստ էր, մինչդեռ կինը կ'անհետանար, իմացնելով.

— Կ'ուզեմ ձեզի ներկայացնել նաևուն տէրը:

Քանի մը վայրկեանէն. ձուլփաէն անցած էի Նորքէն Սթալի վրայ: Աղտոտ բեռնաբարձէն՝ շքեղ նաւու մը վրայ: Իմ արկածալի կեանքիս խորհրդանշանը չէր միթէ այս Անցեալէս վէպը շուտով մը գծուեցաւ իմ յիշատակներուս փիլմին վրայ: Փնացած ազնուական մը, մնաք բարով ըսի Բարիզի: Ոգեկոչեցի թրանսաթլանթիքի մը վրայ, գաղթականներու կամրջակը, Նիւ-Եորքի մէջ, իմ յաջող բախտիս հրաշքը, գեղանին Կոիզէլտաի հետ սիրաբանութիւնս, Վիէն-նայի մէջ ծերունի իշխան Սէլիմանի կողմէ՝ որդեգրութիւնս, յիմարութիւնս՝ Էվլինի հետ, Բալմպիչի տրամը, իմ մնաք բարոյներս Կոիզէլտաի հետ. Լոնտոնի մէջ, Պոհլմի կեանքս եւ ընկերակցութիւնս Լէյտի Տիանաի հետ: Ու հիմա վազքս դէպի անծանօթը, Կովկասի մէջ ու Խաբի մը վրայ, որուն տէրը պիտի երեւնար ինծի:

Յանկարծ լսեցի Տիկին Մոկանի ծայնը, որ կ'ըսէր.

— Եկէ՛ք, եկէ՛ք: Պիտի տեսնէք պատուական երիտա-սարդ մը ու պիտի հիանաք:

Ետիս դարձայ. ու անկարծ ոտքի ելայ, դեղնած, սիր-տըս՝ բարախուն. Կոիզէլտան դէմս էր:

Ժ.

Կոիզէլտա ալ դեղնած էր, բայց ինքզինքը բռնած: Ի՞նչ անպատում յուզումով կը դողդոջէի: Կը դիտէի—իր պզտիկ արծուքիթը, անշար շրթունքները եւ պայծառ-կապոյտ քիւրքը ու իր մերկ թեւերուն մորթը, այրած մի քիչ Մի-ջերկրականի արեւներէն:

Տէր եւ Տիկինը, քաղաքավարութեամբ մէկդի քաշուած էին: Կոիզէլտա նստաւ դիմացս, մած թիկնաթոռի մը մէջ եւ անտարբեր քաղաքավարութեամբ մը հարցուց ինծի.

— Ի՞նչ կ'ընէք այս տեղերը, սիրելիս: Ձեզ միշտ Լոն-տոն կը կարծէի:

Համառօտիւ պատմեցի կեանքս, Նիւ-Եորքէն մեկնելէս վերջ. մտիկ ըրաւ ինծի, կարծես առանց շահագրգռուելու, յետոյ եզրակացուց.

— Վերջապէս, այժմ եղած էք Լէյտի Վուինհամի ծա-ռայող ասպետը:

— Կը ջանամ անոր ծառայութիւն մը մատուցանել:

— Իրաւունք ունիք, բարեկամս, Իշխան Սէլիմանի հա-մար անարժան բան մը պիտի ըլլար, եթէ շրջիկ Մատոնաին շնորհները ընդունէր, առանց փոխարէնը բան մը տալու:

— Կր խաբուիք, Կոիզէլտա՛: Լէյտի Վուինհամ ո՛չ սի-րուհիս է եւ ոչ ալ պիտի ըլլայ:

Իշխանուհին, իմ հաստատումս կասկածի տակ չդրաւ. հեզնական ժպիտով մը դիտել տուաւ.

— Ստուգիւ, ամէնէն հետաքրքրական երիտասարդն էք, զոր կը ճանչնամ: Կրնաք ամէն պաշտօն կատարել: Ահաւա-սիկ երկինք եւ երկիր իրար կը խառնէք գեղեցիկ աչքերուն համար կնոջ մը՝ որ ձերինը չէ: Տրամաբանական չերեւիր:

— Կոիզէլտա՛, իմ ընթացքիս անհաւասարակշռութիւնը քիչ մը ձեր գործն է:

— Ո՞հ:

— Այո՛: Անգուլթ գտնուեցաք իմ մասիս: Ամերիկայէն մեկնեցայ, Ապրիլի կէս օրէ մը ժերօ, Բլասիտ լիճին մեկամաղծիկ ցնորքովը: Մոռցա՞ք ձեր ժէսթը: Իմ վերջին նամակս, կտոր կտոր պատու ած ձեր կողմանէ, հովերուն տըրուեցան: Իմ խեղճ նամակս, որ իմ յոյսերուս մահը կը նշանակէր: Հոգիս, լքուած, յորձանքին մէջ նետեցիր: Իմ աղաչանքներս անպատասխանի մնացին. բախտը զիս Լոնտոն նետեց: Անգործ, ընդունեցայ ըլլալ քարտուղարը, խորհրդականը, մէնտորը Սմար փողոցի մեծ տիկինի մը: Պիտի ըսէիք որ, իմ դասակարգի մարդոցս համար, ուրիշ զբաղումներ կան: Անշո՛ւշտ: Բայց պէտք էր իմ մէջս մեռցնել կամքըս՝ որ մեզ 'ը բարձրացնէ եւ մեզի կը դրդէ մեծ բաներ ստեղծելու, կամ ազնիւ նպատակներ հետապնդելու:

«Թափառիկ բնապատում, կը զբօսնուի դիտելով բրիտանական ընկերութիւնը, իրեն հայելիին մէջ: Մնոպիզմի ուկէանոսին վրայ օրօրուն, մէկ փափաք միայն ունէի. ժամանակս անցնել, սպասելու համար, որ բախտը բարեհաճէր մեզ վերստին իրարու դիմաց հանելու: Ուխտս կատարուեցաւ: Գտայ ձեզ վերստին, Կոիզէլտա, աւելի իրապուրիչ, եւ այս՝ զիս ահռելիօրէն կը յուզէ:

Լոնցի, նայեցայ անթափանցելին Կոիզէլտաի եւ աւելցուցի ցած ծայնով:

— Ծիշդ երկու տարի եղաւ, որ ճանչցանք մեր առաջին սարսուռը, ձեր պարտէզին անուշաբոյր շքեղութեան մէջ, ձեր ծաղկաւետեալ պարտէզին մէջ, գաղջ եւ ափրողիտեան Յունիսի գիշերուան մը մեղսակցութեան տակ: Կը յիշէ՞ք:

Անգագալօրէն մօտեցած էի անոր: Աւելի մօտէն կը դիտէի զնէ: Աթոռին մէջը մտածկոտ էր: Իր ծոած գլխուն շուրջը, անդրծովեան կապոյտ երկինքը կար: Ծովը հանդարտիկ, Եաթին կողերը կը լիզէր անհոգ մրմունջով մը:

— Ժէրա՛ր, ըսաւ վերջապէս Կոիզէլտա, հարկ չկայ ո-

գեկոյել մեռած անցեալ մը: Լա՛ւ է թողուլ զիս, շարունակելու իմ ճամբաս: Պատահմամբ մեր ճամբաները զիրար խաչածեցին եւ չուզեցի խոյս տալ բեզմէ: Աւելին մի՛ պահանջէք ինձմէ: Այլեւս չեմ ցաւիր, զիս խաբած ըլլալուդ համար, հարսիս հետ: Ժամանակը կը բուժէ վէրքերը եւ հեռացումը սիրոյ վիշտերը կ'ամոքէ:

«Փոփոխամտութեամբ մեղանչեցիր. կը ներեմ ձեզի: Ձեզ տակաւին արժանի կը սեպեմ իմ բարեկամութեանս, որովհետեւ պարկեշտ մարդ մըն էք՝ եւ ձեր կեանքին մէջ ոեւէ արատ չունիք:

«Ու յետոյ անանկ ժէսթ մ'ունեցաք, որ զիս շատ յուզեց. անոր համար, այժմ երախտագիտութիւնս կը յայտնեմ:

— Ի՞նչ ժէսթ:

— Երբ փոխանորդս առաջարկեց ամուսնալուծուելու իմ կողմէ, ձեզի մեծ գումար մի նուիրել ուզեց, որպէսզի բաժանում ըլլալով հանդերձ, արտօնէիք զիս, ձեր տիտղոսը կրելու: Մերժեցիք ամուսնալուծումը եւ դրամը, իմ յարգանքիս տիրացաք:

— Կոիզէլտա՛: Կրնայի՞ք ենթադրել, որ ձեզի պիտի ծախէի թագ մը՝ զոր տուած էի սիրոյս համար:

— Ուրիշները պիտի ընէին այդ բանը:

Անոնք, ձեզի համար անարժաններ պիտի ըլլային: Բայց ես:

Կոիզէլտաի դէմքը առաջ անտարբեր, տակաւ առ տակաւ ոգեւորուած էր. ձեռքը բռնեցի:

— Միշտ կը սիրեմ զձե՛զ: Իմ սիրտս կանգուն մնացած է ձերինին դէմ: Ձեր բարեկամութիւնը կը մնայ, սակայն աւելին կը փափաքիմ: Ինչ որ կ'ուզեմ ունենալ ճանչցած Կոիզէլտան է, աղուոր իրիկուն մը՝ Նիւ-Եորքի մէջ, քովիկս կ'ծկուած, եւ որուն բազկերակին զարկերը կը զգայի, իր դաստակին անցուած մարգարտեայ օծ-շղթային միջեւէն:

Սէնթ-Մարգրիտ կղզին Կոիզէլտան աչքերը կիսախօսի, մտի կ'ընէր գիշերային սէրէնատները: Այդ Կոիզէլտան է, զոր կ'ուզեմ ունենալ դարձեալ եւ որուն վերադարձին պիտի սպասեմ, ինչպէս կորուսեալ նաւորդ մը կը դիտէ:

հորիզոնին վրայ, ազատարար առաջատար:

Բայց իշխանուհին գլուխը երեքուց: կամացուկ մը ձեռքս հեռացուց ու ըսաւ.

— Ժէրա՛ր: բարեկամներ պիտի ըլլանք, մեծ բարեկամներ: Մի՛ յուզէք զիս, ոգեկոչելով մեր կարճատեւ միացումին գեղեցիկ ժամերը: Շարունակեցէ՛ք ձեր պաշտօնը, քանի որ այդ է ձեր պարտականութիւնը: Ու թողէ՛ք որ, ես ալ իմինս կատարեմ: Որովհետեւ իմինս, զբօսանքի ճամբորդութիւն մը չէ, այլ աւելի գթութեան առաքելութիւն մը: Եկայ բաժնելու չքաւոր տղեկներու հայկական-ամերիկեան քօմիթէին նուէրները, որուն նախագահն եմ: Երկու-երեք շաբաթ պիտի մնամ. իմ օգնութիւններս բաժնելէ վերջ՝ պիտի դառնամ դէպի Քոթ տ'Ազիւռ եւ անկէ վերջինը չեմ գիտեր:

Կոիզէլտա ոտքի ելած էր. մեր մտերմիկ խօսակցութիւնը վերջ գտած էր. կանչաց Տիկէն Մոկանը, թէյը հրամացինել տուաւ ու խնդալով ըսաւ ինծի.

— Ստո՞յգ է որ, սիրելիս, Տրապիզոն եկաք այդ անոնքի ջրամբար-նաւով՝ զոր կը նշմարեմ:

— Ըիշդ է:

Ժամանակը անցաւ. թէյները խմուեցան, Տիկին Մոկան, Ուէլ Սթրիթի վերջին գայթակղութիւններէն խօսեցաւ: Ժամը վեցին ելայ. Նորթէրն Սքաւի նաւակը զիս պիտի առաջ-նորդէր իմ բռնաբարծիս վրայ. Կոիզէլտա վերջին անգամ ձեռքը երկարեց ինծի:

— Բարեկամներ, չէ՞:

Զայն չհանցի: Կրկնեց, ձեռքը երկարած:

Օ՛ն, Ժէրար, կը խուսափի՞ք իմ բարեկամութենէն:

Բողոքեցի, իր դաստակը շուրթներուս տանելով:

— Ո՛հ, ո՛հ, կը բաւէ ձեռքի սեղմում մը: Բարի ճամբորդութիւն, Ժէրար, եւ թող Աստուած ձեզ պաշտպանէ. Եթէ, երեք ամիսէն, Բարիզի կամ Լոնտոնի մէջ գործ մը չունենաք, իմացուցէ՛ք ինծի: Այն ատեն պիտի որոշեմ թէ, պէ՞տք է ամուսնալուծուի՞նք թէ ոչ. սքաքիւ քուօն տարի մըն ալ երկարենք:

Քառորդ մը վերջ, բռնաբարծին սանդուխներէն վեր կը մագլցէի: Եաքին գեղեցիկ նաւակը կը հեռանար, թողլով զիս տխրանոյշ մեղամաղծութեան մը մէջ:

Ջրամբար-նաւը կը յառաջանայ միջին ծովուն վրայ: Ծածկոցի մը մէջ փաթթուած՝ մինակս կամրջակին վրայ, իմ մելամաղծոտութիւնս կը վստահիմ պլպլացող աստղերուն: Ալտեպարանը սկեպտիկօրէն իր լոյսը կը քթքթէ. Սերիոս, անտարբերօրէն ինծի կը զրկէ իր շողշող ցոլքերը, որոնք սակայն այս գիշեր զիս չպիտի մխիթարեն: Դաւիթի կառքը կը մերժէ զիս Յուսոյ աշխարհ մը տանելու: Պիտի ուզէի կորզել Պէրէնիսի մագերը եւ զիս կապել ներկային, արդէն ճաշակելու համար ապագայի աղանդերքը: Բայց ջրամբար-նաւը իմ բանոս է եւ Պէթէլթէօզ զիս կը յառաջանէ Օրիոնի աջ ուսին վրայ:

Ու պտուտակը կը դառնայ. վաղն իրիկուն Պաթում պիտի ըլլանք: Ժամերը կ'անցնին. մտածումս կ'անդրադառնայ անդադար դէպի Եաքը, ճերմակ կարապը՝ Սեւ Ծովու հորիզոնին վրայ անհետացած: Դրացիներս կը քնանան եւ նաւուն երկրորդը արթուն կը հսկէ: Վաղն իրիկուն, այլեւս երազելու ժամանակ չպիտի ունենամ:

Ժամը եօթին, վերջալոյսին, Պաթումի առաջին լոյսերը երեւցան, հեռաւոր վայրաշարժի մը մոնիչները արծազանգեցին իրիկուան հովին մէջ:

Անցագիրս ձեռքս՝ ոտքս ցամաք կը դնեմ. երկու դաժան մարդիկ քննեցին կնիքները եւ թուղթին տեսակը, ըս-

տորագրութեան վրայ ծոցան, մինչ միւս կողմէ, համագ-
գետաւոր մը, պայուսակս կը խառնշտկէր:

Զարմացայ, որ Ա. Էտովին Պլանքէթ հոն չէր գիտ ըն-
դունելու համար: Դիշերը պանդոկ պառկեցայ եւ յաջորդ օ-
րը, կէսօրին մեկնեցայ Նիքսլաիա. ժամը երկուքին հասայ
ուղեկից ունենալով սրբուհի Նինօի վանքէն երկու մայրա-
պետներ:

Ա. Էտովին Պլանքէթ անշուշտ ինծի կը սպասէր Վոքալ
պանդոկը կայարանին դիմաց: Պանդոկապետը բարի գա-
լուստ մաղթեց ինծի եւ զարմացաւ, որ ասանկ շփոթ ժա-
մանակ մը օտարական մը հոս կ'այցեցէր:

— Ա. Էտովին Պլանքէթ ինծի կը սպասէ. հանեցէ՛ք ի-
մացնել իրեն:

Զարմացաւ մարդը. պնդեցի:

— Հոս չունի՞ր ճարտարագէտ մը անգլիացի, Պլանքէթ
անուամբ:

— Ո՛հ, պարոն:

— Այս անունը անձանօթ է ձեզի:

Կատարելապէս:

Իմ կարգիս շփոթած, դիտեցի Պ. Յուլուքիցը, պանդո-
կապետը:

— Կարելի չէ, պոռացի, ութ օր առաջ Պերլինէն հեռա-
գիր մը առի. հոս կը բնակէր, արդեօ՞ք մեկնեցաւ. Թըվալի
քարիւղի նոր ընկերութեան ճարտարագէտը:

— Ներողութիւն. այդ անուն ճարտարագէտ մը երբեք
հոս եկած չէ:

— Այսու հաճդիրձ, քանի մը օր առաջ՝ Պոլսէն հեռա-
գիր մը քաշեցի իրեն. ստացա՞ք ատիկա:

— Այո՞, պարոն, եւ պահեցի զայն, որպէսզի տէրը գար
եւ առնէր:

— Ո՛ւր է այդ հեռագիրը:

Պանդոկապետը կամաց մը դուռը գոցեց, յետոյ ցած
ծայնով մը ըսաւ.

— Երէկ իրիկուն մէկի մը յանձնեցի:

— Որո՞ւ:

Պ. Յուլուքիչ, աւելի կամացուկ կերպով եւ անհան-
գիստ, մըմռաց.

— Դադունի ոստիկանութեան մէկ գործակալին:

Իմ զարմացումս կը յայտնէի ասանկ բանի մը համար:

— Ինչպէ՞ս: Այս երկրին մէջ, իրաւունք ունին բռնա-
բարելու, բրիտանական հպատակի մը ուղղուած թղթակ-
ցութեանց զադունիքը:

Պանդոկապետը հառաչեց:

— Ահ, պարոն, ամէն իրաւունք ունին. հոս գոյութիւն
ունի միշտ պատերազմական վիճակ: Կամ հպատակիդ պէտք
է եւ կամ չուել երթալ: Այս իրիկուան համար, սենեակ մը
կ'ուզէ՞ք:

Համեստ սենեակ մը ելայ. անհանգիստ էի զադունի ոս-
տիկանութեան ընթացքին համար. ժամ մը, սիկարէթներ
խմեցի, բացուած պայուսակս ունենալով առջեւս: Յլարաի
ըսածները միտքս կուգային. իր հնձնութները ի գուր չէին:
Ի՞նչ թակարդի մէջ պիտի իյնայի արդեօք:

Ժամը եօթին, հաշեցի սեղանատունը. բովի սեղանիս
վրայ՝ երկու քոզաք սպաներ կ'ուտէին եւ ժպտուն աչքե-
րով սպասուհիին հետ կը կատակէին: Ճաշէն վերջ, պտոյ-
տի ելայ դէպի նաւահանգիստի կողմը. կարմիր պահակներ
հետաքրքրութեամբ գիտ կը դիտէին. իննին պանդոկ վերա-
դարձայ. Յուլուքիչ վօթկա մը տուաւ ինծի եւ հարցուց.

— Ձեր պտոյտի ժամանակ չհետապնդուեցա՞ք:

— Ո՛հ, Բայց ինչո՞ւ համար:

— Աւա՛ղ, պարոն, հոս ամէն մարդ կը հալածուի. պո-
ղէվիկութեան հակառակ մեր բոլոր հայրենակիցները կը բան-
տարկուին: Եւ Դիտէ՛ք թէ ո՞վ կուտայ այս հրամանը կա-
մայական ձերբակալութիւններուն եւ առանց դատաստանի
զլխատումներուն: Աւա ակներ Բոպիշվիլիի պէս, Թիֆլիսի
կամ Բավթարածէի արտաքոյ կարգի յանձնախումբի ան-
դամներ:

— Բայց, ես, օտարական մը: Ու Մօսկուաէն անցագ-
րով մը:

— Ստուգիւ. աստիճան մը իրաւունք ունիք:

Ժամը տասին սենեակս մտայ ու քնացայ:

Առտուան ժամը մէկուկէսին արթնցայ, նրբանցքին մէջ, արագ քայլերու ձայներէն: Ականջ տուի: Դրանս ետին կը փսփսային. երկու հարուած տուին: Պոռացի.

— Ո՞վ է:

— Բա՛ց:

Իմ պանդոկապետիս ծայր ճանցայ. նիգերը քաշեցի: Երկու մարդ, ատրճանակ ի ձեռին, աստրաքալէ Բաբախներ գլուխնին, կարմիր աստղով, ներս խուժեցին սենեակէս, ետեւնին ունենալով պանդոկապետը:

— Ի՞նչ կ'ուզեն այս պարոնները, ըսի հեգնօրէն: Գոյքօ՞րս պիտի քննեն, անշագի՞րս պիտի տեսնեն:

— Ձեզ ձերբակալելու հրամանագիր մը ունին:

Ուզեցի բողոքել: Կարմիր պահակներէն մին, ատրճանակը ձեռքին մէջ, մօտեցաւ ինծի եւ թուղթ մը ցոյց տուաւ, մեծ զիրերով անոնցս գրուած:

— Իշխան Սէլիման, դժուար էք:

— Այո՛:

— Ուրեմն հետեւեւէ՛ք ինծի:

Հնազանդելէ զատ, ուրիշ ճար չկար. պայուսակս գոցեցի եւ դառնալով պանդոկապետին.

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս:

Պատասխան.

— Ձէկան:

Կատարելապէս գայթակղեցայ. վախի սարսուռ մը ուսերուս մէջէն անցաւ:

ԺԱ-

Պանդոկին նրբանցքին մէջ, հարցուցի կարմիր պահակներուն թէ ոեւէ լնդու կը խօսէին: Երկուքէն աւելի պզտիկը, խլուրդային ձեւով, արիւնոտ աչքերով, պատասխանեց.

— Դիչ մը փրանսերէն կը խօսիմ:

— Ուրեմն ըսէք ինծի, թէ ո՞ւր կը տանիք զիս:

Սիկարէթ մը հրամցուցի իրեն. ընդունեց. իր ընկերը, վայրագ մը կոտրած քիթով. ձեռքը երկարեց տուփիս, առաւ մէջի սիկարէթները, եւ առանց բան մը ըսելու գրպանեց:

— Բայց ո՞ւր կ'երթանք:

— Նիքոլաի հսկողութեան Կօմիտէին:

Ձայնս կտրեցի, որովհետեւ արդէն կը վախնայի արտասանելու այդ անիծեալ անունը ու մրմռացի.

-- Ձէկայի՞ն:

— Այո՛:

— Կասկածելի՞ եմ ուրեմն:

— Եթէ կ'ուզէք:

— Ձէկան ի՞նչ կ'ուզէ ինձմէ:

Խլուրդը չարաղէտ ժպիտ մը ունեցաւ. նայեցաւ ինծի. ըսել կ'ուզէր. խեղճ անմեղ: Երբեք կարելի եղած է զիտնալ թէ, Ձէկան ի՞նչ կ'ուզէ: այս պզտիկ խօսակցութիւնը հսկայ շրկահներին համբերութիւնը հատցուցած էր. ոտքի հարուած մը տուաւ պայուսակիս որպէսզի առնեմ եւ քանի մըն ալ խօսքեր մրմթաց իր ընկերոջ.

— Մեկնիլ պէտք է ընկեր:

Վերջապէս հասանք հոն, ուր օղաքական յանցաւորները կը տարուին:

— Հո՛ւ է, ըսաւ խլուրդը: Պէ՛տք է վար իջնել: Խուցե-
րը մառանին մէջն են:

— Արդեօք ոեւէ գործակալ մը չի՞ կրնար այժմէն քննել
իմ թուղթերս:

— Ո՛հ, վաղը կէսօրին: Բացէ՛ք գոյքերը:

Այժմ հինգ էին պահակները, սեւեր հագած, իմ պայու-
սակիս շուրջը: Վայրագը առաջին անգամ պրպտեց զիս.
խլուրդը ըսաւ.

— Ատրճանակի չունի՞ս:

— Եւ ոչ մի գէնք:

Դրամապանակս վայրագին թաթերուն մէջ աներեւոյ-
թացաւ, ժամացոյցս հանելի թուեցաւ խլուրդին, որ ըսաւ.

Պէտք չպիտի ունենաք գիտնալու, թէ ժամը քա-
նի՞ն է: Մեկնելու ժամանակնիդ կը դարձնեմ:

Միւս մըն ալ շապիկներէս մին յափշտակեց, երկրորդ
մըն ալ՝ գոյգ մը դեղին կօշիկներս, երրորդը՝ քօլօնեայի շերշ
մը, հարցնելով պարզապէս.

— Վոթկա՞:

— Ո՛հ, անուշահոտ:

— Ա՛հ:

Յոյսը ի դերեւ ելաւ. անոր փոխարէն ածելիս եւ օ-
ճառս առաւ: Իսկ վսոյրագ մարդը այս անգամ ալ փողկա-
պիս վրայէն մարգրիտ-ասեղս առաւ. բողոքել ուզեցի. իր
ատրճանակին կոթը ցոյց տուաւ: Հեղձուցիչ հոտ մը հասաւ
մինչեւ ինծի. խուցի մը մէջ խրեցին զիս, միասին նաեւ դա-
տարկ պայուսակս: Դուռը դուրսէն փակուեցաւ. քայլերը
հեռացան, խոշոր քահ-քահ մը սանդուխին մէջ մարեցաւ.
զերութիւնս կը սկսէր:

* *

Մթնոլորտը անտանելի կերպով զարշահոտ էր. աղօտ
լոյս մը նրբանցքէն, դրան վրայի ծակէն ներս կը թափան-
ց՛ւ. աչքերս կէս-մթութեան վարժուեցան. անկողնին ծած-

կոցները կը շօշափէի. մեծ զարմացումով մարմնի մը հան-
դիպեցայ. մարդ մը կը քնանար, կծկուած. առանց ժաքէթի
եւ առանց կօշիկի. դիտեցի զինքը. երկար սեւ մագեր՝ դեղ-
նած մտաւորականի մը անմլասա դէմքին վրայ: Երկար եւ
բարակ մատեր. կարելի է արուեստագէտ մը. վախի ժէսթ
մը ունեցաւ եւ ելաւ տնկուեցաւ աչքերը խոժոռ: Հասկցու-
ցի իրեն թէ ուսերէն չեմ գիտեր: Այն ատեն շունչ առաւ ու
զերմաներէն պատասխանեց.

— Ներեցէ՛ք ընկեր: Վախցայ. մարդ երբ այս խորշը կը
մտնէ, մտահոգութեան ուրուականը կը ցցուի իր առջեւ: Կը
տեսնեմ որ Ձէկայի մագիլները ձեր վրայ ալ տարածուած
են: Բախտը թող ձեզի օգնական ըլլայ: Ո՞վ էք, ուսկի՞ց
կուգաք:

Եթէ իմ ներկայութիւնս մխիթարութիւն կը բերէր այս
մենակեացին, այդ դժբախտին ներկայութիւնն ալ նուազ
փափաքելի չէր թուեր ինծի: Պիտի օգնէր ինծի անցնելու
զերութեանդ քանի մը ժամերը. ինչպէս կը կարծէի: Կարգ
մը հարցումներ ըրի. Իվանօֆի կը կոչուէր. Մօսկուայի մաս-
նաւոր հաստատութեան մը մէջ նուագի բրօֆէսէօր էր. ու-
րեմն մտաւորական մը, նոր վարչածեւին մէկ բարիան, աւե-
լորդ արարած մը, յաղթուելու դատապարտեալ այս անհա-
ւասար կռիւին մէջ, գլխուն եւ ձեռքին միջեւ: 1918էն ի վեր
կասկածելի էր յաջս յանձնախումբին, որուն պաշտօնն էր
ճակատիլ հակայեղափոխութեան շէնք: Ընկեր Մէնտլիմ, հար-
ցաքննիչ դատաւոր, առանց պատճառի զայն ղրկած էր մեծ
Լուպիանքա փողոցին 14 թիւը, ձերբակալումի սառուցեալ
այդ տունը, ահաբեկումի այդ որջը, ուր վար դրուածները
կ'ապրէին, առանց դատաւարութեան գլխատումի ահոելի
տանջանքներու մէջ: Ութ ամիս յետոյ արձակուած, Վրաս-
տան անցած եւ հազիւ մոռցած իր Դողգոթան, երբ, վեց
տարի յետոյ, վերստին կը ձերբակալեն զինքը, Վրաստանի
ապստամբութեան արիւնահոս զսպումի Ռիջօցին: Բւնտէ
բանտ, խորշէ խորշ տարուած, Նիքոլաիա կ'իյնար, առանց
իպացոյցի ամբաստանուած իբր լրտես կարմիրներու դէմ,
ա նպաստ ապստամբներուն:

— Ահ, պարոն, հեծեծեց Իվանօֆ, ծածկոցին տակ քաշուած, հոս պիտի ապրիմ Լուպիանքաի զարհուրելի մոծաւանջը: Ութ տմիս, հոն գետնափորի մը մէջ ապրեցայ բանտարկեալներու միջեւ, որոնց միակ յանցանքն էր սովիէթական վարչածեւր չընդունելին: Վախէ եւ զրկանքէ տառապած դէմքերու մէջ, անմիջական մահուան երկիւղէն ցընցուած բանտարկեալներու մէջ: Ահ, պարոն, Աստուած տար որ հոս չճանչնայիք այդ երկար անքուն գիշերները, այդ յուզեալ քնանալները, յանկարծական զարթնումները: Արեւուն սէրը, ապրելու փափաքը կ'եռան ձեր մէջ եւ ձեր սիրտը կ'ուռեցնեն: Պիտի ուզէիք, որ ամէն ինչ շուտով լմնար եւ սակայն կը յուսաք: Բայց բոլոր ծանր դուռ մը կը բացուի. կոշ մը կը հնչէ: Մահն է որ կուգայ քաղել իր որսը:

Իվանօֆի այս վերջիշումները բուն փախուցիկն. առտուան ժամը երեքն ըլլալու էր. կը մտէի թիկնոցիս մէջը:

— Կը տեսնեմ, որ տակաւին վարժուած չէք ուսական բանտերու ցուրտին, ըսաւ ընկերս, բովս անկողնոյն վրայ երկնցէք, զիրար պիտի տաքցնենք:

Մտիկ ըրի իր խրատը. աղտոտ ծածկոցին տակ ապաւինեցայ եւ լոցի, Իվանօֆի բունը չխանգարելու համար. բայց մարդը կ'երերար. յայտնի էր որ ներկայութիւնս զինքը կը զրգոէր:

— Ահ, հեծեծեց. ակոսները կ'երտելով, դուք, իբր օտարական կարելի է ազատիք, բայց ես:

«Նշանուած էի նոր, երբ զիս բռնեցին. չորս ամիսէ ի վեր լուր չունիմ Աննա Ֆէոտորովնայէ: Խեղճ սպիտակ աղանիս, որ ապահովապէս կը գրէ ինծի եւ որուն նամակները կը զբաւուին այս վայրենիներէն:

Երբ մը, շատ տեսուր, պատին միւս կողմը. խուլ ձայն մը հասաւ յանկարծ մեր ականջին: Մտիկ ըրի այդ ձայնը. դարձայ դէպի Իվանօֆ:

— Ի՞նչ է այս:

— Տուպինուշքան... Վոլկայի նաւավարներուն երգը: Անշուշտ գիտնալու էք:

— Ու ո՞վ այսպէս կ'երգէ:

— Կարմիր պահակները՝ բակին մէջ, «Միջազգային»ն ալ չմոռնալով:

Վոլկայի նաւավարներու երգին մեղամաղծիկ պէսպիսութիւնները յիշողութեանս մէջ կուգային: Միտքս կուգար լսած ըլլալ ժողովրդական այդ մեղեդին, Լոնտոնի կամ Բարիզի ուսական կապեալներէն ներս, բոհրուած թարմ նուշեր ծամելով, ծաղիկներու ու գոհարներու, մերկ ուսերու եւ անգին ոսթուառներու միջեւ: Կապելաներ՝ ուր կիներ իրենց նուազուն գլուխները ծռած, իրենց կոպերը, իրենց բիբերուն յոգնութեան մէջ ծածկելով, կը գուարճանային. վերջապէս, տղաքներ, որ ուս Յեղափոխութիւնը կը փառաբանէին: Աղջիկներ՝ որ կը դողդոջէին հեռաւոր արծազանգներու ի լուր:

Բայց, այս գիշեր, մխիթարուած զաղթականներ չէին որ Տուպինուշքան կ'երգէին, երագող դաշնակահարի մը առջեւ: Կարմիր պահակներ էին, յարձակող եւ ոխերիմ թշնամի բանտարկեալներուն՝ որոնց վրայ կը հսկէին:

Երբ մարեցաւ գիշերուան մէջ. նորէն լուսնի տիբեց. ընկերս հագիւ սկսած էր մրափել, երբ ոտնածայներ հասան մեզի: Յանկարծ կանգնեցաւ. ականջ տալով, ծնօտները սեղմած: Հարցուցի.

— Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ:

Նշան ըրաւ լոկու եւ կոկորդը կծկուած, մըմնեց.

— Ո՞ւր կ'երթան:

Քայլերը կանգ առին նրբանցքին մէջ. բանտապահը մըմթաց, բանալիները ճոնչեցին. խուցի մը դուռը բացուեցաւ:

— Բոլոր կը մտնեն փափաց Իվանօֆ:

Աւելի լաւ լսելու համար՝ շուտով ոտքի ելաւ. ականջը պատին տուած էր: Մտիկ ըրինք. բովի խուցին մէջ իրարանցում մը կար: Գաժան ձայն մը որոշապէս հնչեց:

«Քաղաք երթալու համար գործեր է». այն սաղսափեցնող խօսքն է, որ կ'ուղղուի զխատուելու զացող դատապարտեալներուն: Լուպիանքաի գետնափորները ի Մօսկուա, Կորսքովիայի խուցերը, եւ ի Բեդրոկրատ, Պօլոս-Պետրոս ամրութեանց մօտայ խորշերը դարե՛ր, դարե՛ր, պիտի ծայ-

նեն այս գազանային խօսքը:

Աննկարագրելի մոնչիւն մը լսուեցաւ, խղիւղակ ոռնում մը:

— Քանի՞ հոգի են բովը, հարցուցի ընկերոջս:

— Վեց: Կուրիցքին է որ կը տանին: Խեղճ տղայ:

— Ի՞նչ ըրած է:

— Իբր թէ Պաթումի ջուրի խողովակները թունաւորներ է, կարմիր բանակի զինուորները մեռցնելու համար: Ի՞նչ վայրենութիւն: Կուրիցքի, խաղաղիկ ուսուցիչ մը, պզտիկ թռչնիկ մ'իսկ սպաննելու անկարող բարի մարդ մը: Լսէ՛: Մտիկ ըրէ՛ք:

Բանտապահները անհամբեր կը դառնային. կտրուկ հրամաններ լսեցի: Հեծեծող, աղաչող ծայն մը պատասխանեց: Կուրիցքիին ծայնը անշուշտ: Կռուի աղմուկ մը, լաց ու կոծ: Ինծի անանկ եկաւ, որ ապստամբին մարմինը կը քաշ-քըշէին նրբանցքին մէջ: Իվանօֆ ըսաւ կամացուկ մը.

— Ձայն կը տանին դահիճին յանձնելու: Կը մաքառի՛: Բանտի բակին մէջ, մեքենայի մը մոնչիւնը լսուեցաւ:

— Ինքնաշարժո՞վ կը փոխադրեն զայն:

— Ո՛հ: Քամիօն մըն է, որուն մեքենան շարժման մէջ կը դնեն, որպէսզի ատրոնանակին ծայնը անլսելի մնայ:

Այն ատեն, ես եւ Իվանօֆ, դրան ճեղքէն, սպասեցինք տարաբախտ մարդուն մահուան, արտերնիս՝ բաբախուն, ակռաներնիս՝ սեղմած, ուղեղնիս վշտաչարչար: Յանկարծ երեք խուկ պայթումներ հասան մեզի: հակառակ մեքենային խը-ժըլտութիւն:

— Ո՛հ, լմնցաւ, ըսաւ Իվանօֆ. գուցէ վաղն իրիկուն իմ կարգս է:

*
* *

Առտուան ժամը տասին, բանտապահը մեր խուցը մըտաւ, քիչ մը սեւ հացով եւ կորեկի ապուրով: Հարցուցի,

թէ չէկիստները ե՞րբ իմ գործիս պիտի նայէին: Պատասխանեց կատաղութեամբ.

Նորին վսեմութիւնը ժամանակ ունի սպասելու:

Ու նորէն դուռը մեր վրայէն փակեց:

Կէս օրը անցաւ: Գիշերը վրայ հասաւ. ծուղակը ինկած գազանի մը պէս կը քալէի անհամբեր. ընկերս ըսաւ.

— Ես ալ սկիզբները քեզի պէս էի: Կը նեղանայի, կը պոռայի ու յետոյ կը հանդարտէի: Երեք-չորս շաբաթէն դուք ալ ինծի պիտի նմանիք:

— Կը կատակէ՞ք, երեք-չորս շաբաթ:

— Աւա՛ղ. պիտի տեսնէք: Մեր Նիրվանան, կարծր անկողնոյն վրայ բռնին անզգայութիւնն է: Քնանա՛լ: Երազե՛լ, թերեւս, կ'ըսէ Համլէթ: Եթէ Շէյքսպիր հանչցած ըլլար պուշկիկութիւնը, ի՞նչ գլուխ գործոց մը պիտի գրէր, իր գրիչը թաթխելով արիւնի եւ նեխութեան մէջ:

Երկրորդ գիշերս գէշ անցաւ. Իվանօֆի խօսքերը ուղեղս կը չարչարէին. գիշերուան ժամը չորսին, գլուխս քաշեցի ծածկոցին տակ քիչ մը քնանալու:

Չեմ գիտեր որքան մրափեցի. յանկարծ զգացի Իվանօֆի ձեռքը՝ ուսիս վրայ. արտեւանունքս բացի. Իվանօֆ առանց շարժելու, ականջիս փսփսաց.

— Մի՛ շարժիր, քնացնել ձեւացուր. դրան ծակէն մէկը մեզի կը դիտէ:

— Բանտապահ՞ը:

— Չեմ գիտեր: Առանց շարժելու, ջանա՛ զայն տեսնել: Յամբօրէն, աչքս դէպի դուռը դարձուցի. երկու աչքեր մեզ կը դիտէին:

— Չէկի՞ստ մըն է, որ մեզ կը դիտէ:

Խորհրդաւոր դիտողը անյայտացած էր:

Հիմա կրնանք շարժիլ, մեկնած է:

Այն տպաւորութիւնը չունեցա՞ք, թէ կնոջ աչքեր էին մեզի դիտող:

— Ես ալ այնպէս կը կարծեմ:

— Բայց կին մը, ի՞նչ գործ ունենալու է ասանկ զետնափորի մը մէջ:

— Թերեւս կարմիր պահակի մը սիրտնիւն է: Երբոր շարժապատկեր չկայ դիտելու, այս կերպով կը գուարճացնեն իրենց իրականները:

ԺԲ-

Երէկ զիշեր, սպասումէ յետոյ, Չէկայի անդամները հաճած էին իմ թուղթերս աչքէ անցնել: Բանտապահը, զիս գետնափորէն հանելով՝ Նիկոլայի թաղապետական դպրոցի մը բակը առաջնորդած էր: Աթոռի մը վրայ նստած, կը դիտէի իմ անօրէն դատաւորներս: Յոգնած, դժգոհ, անհանգիստ եւ աղտոտ էի:

Երեք չէկիստներէն մին՝ որ կը կոչուէր Շաբէնսքի, եւ որ Ֆրանսերէն կը խօսէր, իմ անցազիրս ձեռքին մէջ՝ ըսաւ ծաղրելով.

— Շնորհաւորութիւններս, Իշխան Սէլիման: Ձեր նախազգշութիւնները բրած էք. կատարելապէս օրինական են թուղթերը:

Ընդվզեցայ ու ըսի.

— Ուրեմն, ինչո՞ւ այս անարդարանալի ձերբակալումը: Պերլին սովիէթներու պատուիրակ, ընկեր Վարիշչերինի անձնական բարեկամն եմ. եթէ զիս չարծակէք, լուր պիտի տամ ձեր նկատմամբ ի Մօսկուա:

Չէկիստը իմ խօսքերը թարգմանեց իր ընկերներուն, որոնք քանի մը խօսք փոխանակելէ վերջ՝ դուրս ելան: Շաբէնսքիի հետ մինակ մնացի:

Ձիս վերէն վար չափջիւնց: Մեծ տղայ մը, երեսուն տարու, նուրբ սլաւ մը, շեղ աչքերով, կոր ուսերով:

Շնական կերպով սկսաւ.

— Հիմակ, որ կունդ-զլուխ ընկերներս դուրս ելան, կրնանք խօսիլ:

— Չորս օր է, որ առանց պատճառի զիս հոս կը պահեն: Աններելի գեղծում մըն է. կը խնդրեմ, որ զիս առաջնորդէք Նիքոլայի ոստիկանութեան:

Շաբէնսքի, հեղնօրէն ըսաւ.

— Ես եմ, պարոն:

— Ուրեմն, հարցաքննիչ դատաւորին:

— Ես եմ, վսեմափայլ:

— Դատաւոր մը, որ ձերբակալուած մը կը հարցաքննէ լեցուն ատրճանակով մը, սեղանին վրայ:

— Կը խաբուիք, լեցուն չէ:

— Ուրեմն, խրտուիլակ մըն է:

— Ո՛հ, ծուղակ մը, հակայնդափոխականներու դէմ: Ձերբակալուածը, երբեմն, շատ խորամանկ, օգուտ կը քաղէ իմ կողմէ անուշադիր վայրկեանի մը մէջ, կը յափշտակէ ատրճանակը եւ վրաս կը պարպէ: Կը խնդամ այդ անմեղունակ զէնքին դէմ, զրպանէս լեցուն ատրճանակը կը քաշեմ եւ զայն գետին կը փռեմ նոյն պահուն: Կը հասկնա՞ք: Խաղը զբօսեցուցիչ է, չէ՞:

Շաբէնսքիի ժպիտը շնական էր եւ զայրացնող: Ձեռքը գողօն մատնիով, իր յեղափոխական ձեռքը, Խորհրդեք չէ գործածած ոչ մանգաղը, ոչ մուրճը, կը զգուէր ատրճանակին կոթը:

— Կը կարծէք զիս խոստովանցնե՞լ երեւակայական ոճիրներով, մահուան սպառնալիքով, ըսի վերջապէս:

— Իշխան, մէկ կողմ ձգենք այս խօսակցութիւնը, լաւ տեղեկութիւն ունինք որ եկած էք Վրաստան անկլօ-ամբրիկեան ընկերութեան մը հաշւոյն, որ կը փափաքի Թըլավի բարիւղները շահագործել:

— Այո՛, Մօսկուայի հաւանութեամբ. եթէ զիս չարծակէք, պիտի հեռագրեմ Պերլին:

— Չէք կրնար, որովհետեւ հրաման ունինք ձեզ գաղտնի պահել:

— Ուսկի՞ց է այդ հրամանը:

— Մօսկուայէն:

— Կա ելի չէ:

Հեռագիր մը երկարեց ինձի:

«Նիքոլայի Չէկայի գործակալին հրաման կը տրուի ձերբակալել Իշխան Սէլիման, Վրաստան հասնելուն պէս: Պաթում պիտի ելլէ եւ անկից պիտի գայ Նիքոլայի. Վոքզալ պանդոկը: Դադտնի պահել զայն, մինչեւ զալը 17 թիւին,

որ Գործադիր Կոմիտեի կողմէ, լիազօրութեամբ, պէտք եղածը ի գործ պիտի դնէ: ԼԷՈՆՕՖ»

Ահաւասիկ:

— Ուրեմն, զիս արտաքին աշխարհի Քեոս յարաբերութենէ կը զրկէք, մինչեւ 17 թիւին հոս ժամանելը:

— Այո՛: Հրամանը բացայայտ է:

— Ո՞վ է 17 թիւը: Մօսկուայէն պատուիրա՞կ մը:

— Կարելի է:

— Ինչո՞ւ այդ թիւը:

— Ձեռք գիտեք: Ամէն պարագայի մէջ, երկու թուանդանով թիւ մը կը նշանակէ, թէ եկողը կարելի է ընկեր մըն է: Ձեզ պիտի տուա՞ն որդեմ ձեր խցիկը, անկից դուրս պիտի ելլէք միայն այն ատեն, երբ 17 թիւը հասնի:

Կարմիր պահակը տուա՞ն որդեմ զիս իմ խցիկս, ընկերս այլեւս հոն չ'ը, բանտին բակին մէջ, միւս ձեռքակալուածներուն պէս ժամ մը պտոյտ պիտի ընէր: Քանի մը նախագուշդութիւններ ձեռք առի, կրցած էի, ոտքերուս տակը, հազար տոլար պահել, այդ դրամը յատակին մէջ սահեցուցի եւ հողով ծածկեցի: Կարելի է, ի վերջոյ այդ դրամը ինձի օգտակար կրնար ըլլալ:

Ի վանօթի վերադարձաւ, անկողնոյն վրայ նստեց ինքզինքը հիւանդ շան մը պէս, եւ ըսաւ.

— Ըսած էի ձեզի, Կուրիցքին էր, որ երէկ գէշեր հրացանազարկ ըրին:

Ինչպէ՞ս գիտէք:

— Իր կօշիկները կարմիր պահակի մը ոտքերը տեսայ:

— Ո՛հ, անգղները, ամէնքնիս ալ կը կողոպտեն:

— Ո՞վ ձեզ հարցաքննեց:

— Շաբինսքի:

— Մի վստահի՛ք անոր: Ստորին, կեղծաւոր մըն է: Նախկին լրագրող մը յետադիմական, որ Քուպանի Չէկային կողմէ բանտարկուած, գոյնը փոխեց եւ վստահութիւն շահելու համար իր բարեկամները ծախեց:

«Իր մորթը ազատելու համար՝ պիտի մատնէր նոյնիսկ

իր եղբայրը: Այս մանրամասնութիւնները առած եմ բարեկամէ մը, որ հրաշքով փախաւ էքաթէրինոտարի բանտէն 1921ին: Ձայն բանտարկած էին վաթսունեօթ ընկերներով ընդարձակ գետնափորի մը մէջ՝ զոր պոլշէպիկները կը կոչէին Գերեզմանի Նախադուր: Իրաւացի՞ էր այդ անունը տրուած ըլլալուն, մտիք ըրէք ուրեմն: Իրիկուն մը, ժամը եօթին, ծանր դուռը կը բացուի եւ բանտին մեծը, ետեւէն պահակներով, ատրճանակը ձեռքը, ներս կը մտնէ: Մեծաւորը դառնալով անոնցմէ միոյն կը հարցնէ:

« — Քանի՞ հոգի էք հոս:

« — Վաթսուն եօթը:»

« — Միա՞յն վաթսուն եօթը, կ'ըսէ մեծաւորը աշնանայն անտարբերութեամբ: Փոսը փորուած է ութսուն մարմինի համար: Բաւական հետաքրքրական է:

« Տարաբախտները չարչարանքի արհաւիրքը իրենց ուղեղին մէջ, կը քարանան, մեծաւորը հանդարտօրէն կը դիտէ զանոնք, մինչդեռ անհրաժեշտութիւն մը կը սաւառնի անոնց վերեւ, կը դառնայ եւ պահակներու մեծին կ'ըսէ:

« — Ամէն պարագայի մէջ, տասներեք հոգի եւս պէտք է մեզի: Հսկեցէք ասոնց վրայ: Միւս խուցերն ալ պիտի երթամ, պակասը լրացնելու համար:

« Դուռը գոցուեցաւ: Վաթսուն եօթն հոգին, երկարօրէն արծանացած մուսցին: Յանկարծ, անոնցմէ մին, ձերադրեց եւ խոնջական ծայրով՝ աղօթքներ մըմթաց, կ'ոգեկոչէր Աստուածը եւ հողը, կ'ուտէր միեւնոյն ժամանակ, յետոյ անմարդկային ծայրով մը ոռնաց, բորենիի ժպիտով մը ափրիկեան եղէգնուտի մը մէջ, եւ սկսաւ ցատուտել, բռնիները հրմշտկելով: Խելը կորսնցուցած էր:

« Ժամերը անցան տանջանքի սպասումի մէջ: Ըմանք դեռ կը յուսային, ոմանք կը կարծէին, որ մեծաւորը տասն երեք հոգի չ'պիտի գտնէր, եւ թէ հրաշք մը տեղի պիտի ունենար, միւսները կուլային ընկճուած, ոչնչացած: Այս ըսպասումը երկու օր տեւեց Յետոյ իմացուեցաւ, որ տասն երեք հոգին զլխատուած էին, առաջին անգամ: Ինչո՞ւ: Մարդ չ'գիտէր: Երրորդ օրը, Չէկիստները խուժեցին ներս,

իրենց մեծը ունէր լապտեր մը եւ թերթ մը թուղթ, որուն վրայ գրուած է. «ԱՆՈՒՔ՝ ու հրացանագարի պիտի ըլլամ»։ Խենթը յարձակեցաւ չէկիստի մը վրայ, որ անմիջապէս զայն սպաննեց. կը շարժէր տակաւին երբ մարմինը դուրս նետեցին։ Մահուան կոչը սկսաւ։ Չերբակալուածներէն մին, իր մտքի խանգարումին մէջ, հին ժողովրդական մագիւրքա մը կը սուլէր։

«Քաշէ ձայնդ, հրամայեց մեծաւորը. Հոս ոչինչ մտիկ կ'ըլլուի։

Կոչը շարունակուեցաւ։ Սուլող մարդը, երեք ձերբակալուածներու մէջն էր. հրաշքով ազատուած այս երեքին հետ առանձին մնալով, հարցուց, ապուշ դէմքով, եւ աչքերը պիշ պիշ։

— «Ուրեմն, ես եւ դուք։ Մեզի չե՞ն սպաններ։

— «Մենք ներուեցանք։

«Կրկնեց «ներում» ըստը, երկու ձեռքերը կոկորդին տալու, եւ գետին ինկաւ, մեռած։ Ապրելու ուրախութիւնը զայն սպաննած էր։

* *

Յետ միջօրէն անցաւ. բանտապահը դուրս բացաւ եւ եւ պող ապուրը բերաւ, որ նեխած ձուկ կը հոտէր։ Իվանովին նշան ըրաւ. եւ ոտներէն անոր խօսեցաւ ցած ձայնով։ Իվանովի զարհուրած ոտքի ելաւ։

— Ի՞նչ կ'ուզեն ձեզմէ, հարցուց։

— Խուցս կը փոխեն. կ'երեւի, թէ այս իրիկուն մինակ պիտի մնաք։

— Ե՛ս, մինա՞կ, եւ ինչո՞ւ համար։

Անօգուտ հարցում, որուն չպիտի կրնար պատասխանել բանտապահն ալ, որ Իվանովի առջին ձգած, դուրս ելաւ։

Մինակ էի. ժամ մ'անցաւ։ Իզուր կը ջանայի վերլուծել թէ, ինչո՞ւ ընկերս հեռացուցին ինձմէ աչքերս կիսափակ, զլուխս ծածկողին տակ, այս մահաբոյր եւ դեղնագոյն լոյ-

սին մէջ, իզուր կը խորհէի։ Իմ կեանքս, դերձանի մը պէս, այս դաժան չէկիստներու մատերուն մէջն էր։ Յաջորդ օրը կրնայի արձակուիլ կամ այդ գիշեր իսկ զլխատուիլ։ Իմ մահս, իմացուելէ յետոյ, ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր, դիւանագիտական նօթա մը պիտի տրուէր, որուն դէմ Մոսկուա պիտի հնարէր ապացոյցներ՝ իմ յանցապարտութեանս մասին։ Մտքով կը կարդայի Փարիզի, Լոնտոնի եւ Նիւ Եօրքի թերթերուն յօդուածները, ու Բարբ Լայնի մէջ, Լէյտի Տիւնայի մեկնաբանութիւնները կը լսէի։

Այդքան սիրելի տղայ մը։ Ի՞նչ ահռելի բան։ Ինձի համար, հո՞ն գացած էր։ Դատական ահռելի սխալ մը, որուն համար խօսեցայ Պօրէն-Օֆիսը։

Ու Կոիզէլտան։ Իմ շատ անուշիկ եւ հեռաւոր Կոիզէլտա։ Իմ կինս։ Իմ այրիս։ Սեղմուած սիրտիս մէջ, յոյսը կը պրպար մահամեծ ըոցի մը հանգոյն, յոյսը՝ որ կը ցաւէր վրաս, յոյսը՝ որ քիչ մը խղճի խայթ պիտի ունենար, ինձի բացած չըլլալուն համար թեւերը։

Խնձի Կոիզէլտա. անշուշտ պիտի ողբար իմ մահս. վստահ էի ատոր վրայ, ճանչնալով իր վեհանձն սիրտը, երբ «Նիւ Եօրք Հերալտ»ի մէջ կարդար, թէ այնուհետեւ պիտի ըլլար ցկեանս Իշխանուհի Սէլիման։ Եւ ուրիշ հազար ու մէկ սիրային գիշերներ կուգային անցնիլ մտքիս առջեւէն։

Աչքերս գոցած էի. ինքզինքս կը կարծէի գերեզմանին մէջ, իբր դիակ մը, մոռուած քիչ քիչ ամէն անո՞ցմէ՝ որք զիս կը ճանչնային, մոռցուած, տիրացած կիներէս, մոռցուած այն մարդոցմէ՝ որք երախտապարտ էին ինձի. մոռցուած ինձի օգնող բարեկամներէ։ Ինձի կը թուէր, թէ աղօթող փառքի մը վսեմ անգգայութիւնը զիս կը պատէր։ Առջի գիշերուան պէս, աչքերս կիսախուփ, չէի շարժեր. ճանչցայ միեւնոյն աչքերը՝ գէս դիտող, դրան ծակէն։

Շատ վաղրեաններ այդ աչքերը զիս կը դիտէին. կ'անիծէի այդ հետաքրքիրը՝ որ կը խանգարէր անգգայնիկ մրտաժուժներու շարքը, երբ նրբանցքին մէջ ոտնաձայներ լսուեցան։

Փսիսացին: Գլուխս դարձուցի. դուռը բացուեցաւ.
բանտապահը անհասկնալի շեշտով մը մըմթաց.

— Թիւ տասն եւ եօթը:

Ելայ կանգնեցայ. տասն եւ եօթը երեւցաւ: Տիկին Ի-
րինա Մուրավիէֆն էր:

ԺԳ.

Չափէն աւելի չգարմացայ: Հոտը առած էի իր գաղտնի
միջամտութեան, բայց չէի կարծեր որ անծամը մինչեւ նի-
քուսիս պիտի գար:

Դրան մէջն էր նա. գիտէր իմ գաղտնիքս: Իր
տոգոյն բերելը չէին յայտնէր իր զգացումները: Խաբի գոյն
կարճ շրջագրեւոր մը հագած, եւ ոռուսական կաշիէ պօթեր,
մինչեւ ծունկերը: Ոչ օղեր, ոչ գոհար:

Տիկինին ներկայութիւնը ինձի համար, կակղեցուցիչ
դեղի մ'ազդեցութիւնը ըրաւ. ցաւքեցի եւ յարգանք խո-
նարհեցայ:

— Ներեցէք, տիկին, ձեզ այս վիճակովս ընդունելու:

Չպատասխանեց: Ճամբու դրաւ բանտապահը. քայլ մը
առաջ եկաւ, դուռը փակեց եւ ըսաւ:

— Բարի լոյս, ընկեր, ահաւասիկ եմ:

— Ուրեմն, 17 թիւը դուք էք, տիկին: Համեստ կեղ-
ծանոն մը, ձեզ պէս կնոջ մը համար: Կը սպասէի, անկիրթ
գազանային յեղափոխականի մը, եւ բաղդը ինձի կը դրկէ
գեղանի մոսկովուհի մը, խելացի: Ընտրեալ հակառակորդ
մը. այսքանին չէի սպասեր:

Շարունակեցէք, խնդրեմ:

— Այժմ կարգը իմս է, ձեզ մօտիկ ընելու:

Իրինա ուսերը թօթուեց. նստեցաւ անկողնոյս ծայրը
եւ որովհետեւ կը լռէր, շարունակեցի:

— Խուցս անյարմար է, բայց յանցանքը իմս չէ:

— Դադրեցէ՛ք կատակել, Սէլիման: Վախը կը տեսնեմ

ձեր մէջ: Կը տեսնեմ, որ հոգիներդ կը դողդղայ: Դուք ա-
նոնցմէ չէք, որ կը մեռնին, ժպիտը շրթներուն վրայ, մեծ
դատի մը համար: Որովհետեւ ձեր դատը ազնիւ չէ: Դա-
րիւղի համար, մարդ չմեռնիր. կամ անձնասէր անկուհիի մը
քմահաճոյքին համար:

Ոտքերը իրարու վրայ նստեց ու ըսաւ.

— Իմ կողմէ էտվին Պլանիէթ ստորագրուած հեռագիրը
իր արդիւնքը տուաւ. եկաք, տեսաք ու յաղթուեցաք:

Եթէ քու գեղունիներդ զքեզ տեսնէին, պիտի մեղքնային
թէ եւ հրապուրիչ չըլլայիք ձեր չափուած դէմքով եւ աղ-
տոտ հագուստներով:

Իրինա ոտքի ելաւ եւ թթու խնդուքով մը սսաւ:

— Ո՞ւր է գեղեցիկ Սէլիման իշխանը, ոեցի շնորհալի
յաճախորդը: Տեղն է ըսել: Կեանքը լեռ մըն է իր գազաթ-
ներով՝ եւ ծորերով: Ահաւասիկ դուք կախուած անդունդի
մ'եզերքը:

«Երէկ ճոխ կերակուրներ. այսօր, կորեկով ապուր: Նե-
րեցէք իշխան, խաւեար չունինք, սնուցանելու մեր բան-
տարկեալները, անիկա կը պահենք, փոխելու համար ձեր
դրամատէրներուն ոսկիին հետ»:

Իմ կարգիս ես ալ ոտքի ելած էի. ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ,
տիկին:

— Ինձի դժբախտութիւն բերիք. իմ սիրահարս յափշ-
տակեցիք ինձմէ, նստելու համար կնոջ մը գիրկը, գոր կ'ա-
տեմ: Այո՛, այո՛, ամէն բան գիտեմ: Լէյտի Տիանա, Վարիշ-
քինը զլխէ հանեց: Թլլավի մենաշնորհը կ'ուզէք: Յաջողելու
համար, ինքզինքը նուիրեց, եւ յետոյ, ստիպեց զայն, ա-
մուսնանալու իրեն հետ: Ամիսէ մը պիտի ամուսնանան
սակայն, տակաւին մենաշնորհը չկրցի ջնջել տալ: Եթէ Մոս-
կուա, քաղաքական պատճառներով չջնջէ՝ այդ մենաշնորհը,
ես ինքս պիտի գործնեմ: Հակառակ իմ խնդրանքներուս, գիտ
մօտիկ չըրիք: Պիտի քաւէք ձեր յանդգնութիւնը, իշխան
Սէլիման: Եւ պիտի հասկնաք անգթօրէն, թէ Տնիէրէրի եւ
Ուրալի միջեւ, սիրոյ հետ չկատակուիր:

Երկու քայլ յառաջացաւ դէպի դուռը. ուզեցի կեցնել.

աջ ձեռքը իր գրպանին մէջ, չոր կերպով մը ըսաւ նէ.

— Մի՛ մօտենաք, ատրճանակիս գնդակը ամէն ինչ վեր ի վայր կրնայ շրջել:

— Բառ մը միայն, տիկին: Իմ վիճակս որոշելու համար լիազօրութիւն ունի՞ք:

Այո՛, բացարձակապէս:

— Իմ գերագոյն դատաւո՞րս էք:

— Այո՛:

— Պիտի ըսէի՞ք թէ վերջնական որոշումը ե՞րբ պիտի տաք:

Չախ ձեռքով՝ դուռը բռնած, չար ժպիտ մ'ունեցաւ նէ՛կատաղի պչրանքի նայուածքի մը մէջ:

— Չեմ կրնար ձեզի ըսել: Թերեւս այս գիշեր: Թերեւս վաղը, բայց ոչ աւելի քան տասնեւհինգ օր: Առանց ձեր գիտութեան, դրան ծակէն դիտեցի զձեզ, կ'ուզեմ դեռ տեսնել զձեզ քիչ մ'աւելի անհանգիստ, աւելի ընկճուած, աւելի աղտոտ: Ժամս պիտի որոշեմ զձեզ ղրկելու Ալթայի հանքերը, եթէ գերագոյն պատիժը ձեզի չսահմանեմ: Տակաւին ես ալ չեմ գիտեր-Ապրիլը շատ քիչ կարիւրութիւն ունի:

Իրինա դռնէն դուրս ցատքեց նիզերը ճոնչեցին. միայնութիւնը դարձեալ վրաս սաւառնիլ սկսաւ, միայնութիւնը, տխրութեամբ ուռած լուծեան պղպջակը:

* *

Չեմ կրնար առանց սոսկումի վերյուշել այն ժամերը, զոր ապրեցայ բանտին մէջ, Տիկին Մուրավիէի աչցելութենէն վերջ: Անստգութիւնը՝ որ կը թողուր ինչպէս իր պաղ կաթիլներուն մերկ սրտիս վրայ, զիս կը սարսափեցնէր. իմ կեանքս այժմ կախուած էր կնոջ մը քմահաճոյքէն: Իր ճիւղաններուն մէջ սեղմուած՝ ինձի կը մնար միայն, իր բիւրնուն մէջ դիտել ներումս կամ մահս:

Մոսկովուհիին կապոյտ նայուածքը, լամբարի մը նը

ման կը սողոսկէր իմ փակ արտեւանունքներուս մէջ: Իրինա հոն չէր եւ սակայն կը զգայի իր ներկայութիւնը, անկողնոյս քովիկը, անթափանցելի եւ բարձրավիզ: Տակաւին միտքս կուգայ անհամբերութեան եւ ընդվզումի այն «ահ»ը զոր արձակեցի այս անտանելի կացութենէն ազատուելու համար, աղաղակ մը անասունի, որ իր անկարողութիւնը ցոյց կուտայ: Եղունգներս՝ ափիս մէջ կը կոխէի, ծնօտներս կը կափկափէի, յօնքերս կը պոստէի: Ու սակայն Իրինաի ստուերը կը կենար:

Անցան ժամեր, գիշերը յառաջացած էր. լոյս մը պլպլաց խցիկիս վանդակներէն. դուռ մը ճոնչեց, կ'ուզէի որ Իվանօֆը ըլլար, ամէն ինչ հասկնալու համար:

Յանկարձ նրբանցքին մէջ արագ քայլեր, գազանային ձեռք մը վերստին դրանս նիզերը դարձուց, բանտապահը երեւցաւ, ետեւէն կարմիր-պահակ մը, ատրճանակը ի ձեռին գլխանոցը ականջներու վրայ. չարագուշակ խօսքը արտասանեց. «Գործերնիդ, քաղաք երթալու համար»: Իբր թէ, պարզ հրաման մը կուտար իր ստորադասեալին: Հարուածին տակ սարսեցայ: Մէկ բան ուղեղս կը չարչարէր. չղդալու պէտքը այդ կնոջ առջեւ, նր զիս կը դատապարտէր:

Հետեւեցայ կարմիր-պահակին: Սանդուխէ մը վեր ելանք ու բակէն անցանք: Վերջին ականարկ մը նետեցի ոսկի ատիկներով մաղուած սեւ երկնքին վրայ, ու քովի շէնքին գետափորը իջայ: Քամիոնի շարժիչ մեքենան արդէն խորթալ սկսած էր: Այն ատեն միայն հասկեցայ որ երկու կամ երեք վայրկեան ունէի ապրելիք:

Ներս մտցուցին. կիրով ճերմկցուած գետնափոր սրահի մը մէջ, լաւ լուսաւորուած: Խորը, աջ կողմին վրայ, կար սնտուկ մը, աւազով լեցուն, պատերուն վրայ թաւս բիծեր, եւ գետնին վրայ չորցած արիւնի աղտեյ: Այս տեսարանէն սարսափահար, անշարժութեան գամուէցայ, երբ կնոջական ծայն մը զիս խելաբերեց:

— Է՛հ ուրեմն, իշխան Սէլիման, կը հաւնի՞ք այս զարդանկարներուն: Խոստովանեցէք, թէ այս անգամ կը վախնաք: Անողոր նայուածքով մը կը դիտես զիս: Գոգցես տա-

քորինակ վայելք մը կը թրթռացնէր իր ջիղերը, եւ զարթնումի մէջ եղող իր բոլոր իգականութիւնը՝ զաղտնօրէն կը բաբախէր, սպասումի մէջ։ Մօտեցաւ, հազիւ յիսուն սանթիմէթր հեռու էր իր դէմքը, իմինէս։ Իր դէմքը հեզնական։ Կը զգայի իր անուշաբոյր շունչը, իր տմոյն աչքերը կիսափակ թարթիչներով եզերուած լուսաւոր շողեր, կը փնտռէին իմ բիւրերս, հոն տեսնելու համար վախի եւ սոսկումի ընդարձակումը։

Ձերբերը կռնակին կապած, չոր խնդուք մ'ունեցաւ։

— Կը պահէք ձեր վախը, իշխան, սակայն կը զգամ որ ձեր սիրտը շատ արագ կը զարնէ։ Մահուան առջեւ բաւական լաւ կեցուածք մ'ունիք։ Չէկայի դահիճը հիմա պիտի չգայ, ներողամիտ եղէք որ ձեզի կը սպասցնէ։

Մօտենալու ծայրերը։ Հակառակ ինծի, դէպի դուրս դարձայ, մարդ մը երեւցաւ, ետեւէն ալ ուրիշ մը։ Այն ատեն Իրինա անհոգ կերպով մը դիտել տուաւ։

— Օ'ն, բոմբէտին բաւական երկար տեւեց։ Այս իրիկուն տակաւին չպիտի մեռնիր, միայն պիտի տեսնէք, թէ ինչպէս հակայնդափոխականներուն գործը կը լմնցնենք։ Նստեցէք սա աթոռակին վրայ, երկար չպիտի տեւէ։

* *

Մարդը՝ որ պիտի մեռնէր, պզտիկ ուռտ մըն էր, գէշ կազմով, կարմիր աչքերով, թնճուկ մօրուքով։ Դահիճին առջեւէն կը քալէր լարուած խաղալիքի մը նման։ Համա՛ն երպա՜ծ, ճակատագրականութեան տակ ընկճուած, առանց բողոքի, գլխատման կ'երթար։ Գիտակի՞ց էր դեռ։ Արտաքին աշխարհը կը ճանչնա՞ր տակաւին։ Շունչս բռնած, դիտեցի զայն։ Ձիւ մահուան հայելիին առջեւ դնելէ յետոյ, Իրինա յանկարծօրէն այս տանջալի տեսարանին առջեւ կը դնէր։ Ի՞նչպէս կրցի դիմանալ այդ տեսարանին, մինչեւ այսօր չեմ կրնար հասկնալ։

Ցանկարծ դողդողացի. Իրինա բովա նստած, կէս ծայնով ինծի կը խօսէր եւ կը մեկնաբանէր։

Պզտիկը կը կոչուի Զէրնիչէֆ, Մոսկուան այս կէսօրէն վերջ, անոր գլխատումը հեռագրեց։ Տէնիքինի բանակին հին կամուրներէն։

Սակայն դահիճը իր զոհը բերած էր, ճերմակ պատին եւ աւազի կողովին միջեւ։ Դահիճը պալթիկեան նաւատորմին հին նաւաշներէն էր, երկայնահասակ, կապիկի դէմքով։ Հրաման մը տուաւ, դատապարտեալը չարժեցաւ, առաջին անգամ ահաւոր իրականութեան հետ կը յարաբերուէր։ Աչքերը դուրս ինկած, մեզի կը դիտէր, զիս եւ Իրինան։ Գրեթէ մեռեալ այս մարդը գոգցեա կը յանդիմանէր մեր ներկայութեան անպատշաճութիւնը։

Դահիճին հրամանը երկրորդ անգամ հնչեց. մարդը չի շարժեցաւ. բան մը ըսել կ'ուզէր, իր շփոթ, խսպոտ ծայր գէշ ազդեց ջիղերուս վրայ։ Չէկիստը Իրինաի դարձաւ եւ քանի մը բառ ըսաւ՝ Իրինա խնդալ սկսաւ։

— Չ'ուզեք հանուիլ, որովհետեւ հոս եմ, ըսաւ Իրինա։ Դատապարտեալները պէտք է որ առանց հագուստի մեռնին, մերկ։ Ու խեղճը... կ'ամչնայ կնոջ մը առջեւ մերկանալ ու... ինդակիբ բան է, չէ՞։

Իրինա ոտքի սլած էր, այսպալից, ստիպեց դատապարտեալը։ Սա բանը դիտեցի. չարաբախտ մարդը, հանդարտօրէն իր տափաւոր եւ թիկնոցը հանելէն վերջ, ամէկոտ կերպով դարձաւ պատին կողմը, այս անգամ շապիկը հանելու համար։

Իրինա նշան ըրաւ։

— Իրաւ որ, մարդ կը կարծէ թէ նորապսակ կին մըն է։ Ու գազանաբար հրաման մ'արձակեց մարդուն՝ որ պիտի մեռնէր։

Անգիտակից, իր սրունքներուն վրայ դողդոջուն, նիհար այս մարդուկը, Չէրնիչէֆ հնազանդեցաւ։ Բոլորովին մերկ էր. Իրինա չնայեցաւ անոր, նշան մը տուաւ դահիճին, որ կը նշանակէր «Չմեզ շուտով ազատէ սա անպիտանէն» եւ եկաւ դէպի ինծի։

Չէնքի երկու հարուածներ որոտացին. Չէրնիչէֆ դիտապաստ ինկաւ։ Չէկիստը դեղին աւազ սփռեց գետնին վրայ

եւ մեռնողին հազուստները ժողուեց: Շարժիչ մեքենային ծայրը դադրեցաւ գիշերողան մէջ, ինծի ընկերացող կարմիր պահակը երեւցաւ. Իրինա ըսաւ ինծի:

— Ձեզ ձեր խուցը պիտի առաջնորդենք, սիրելի իշխան. տեսածնուդ վրայ ժամանակ մը պիտի խորհիք:

Վայրկեան մը լուռ մնալէ յետոյ, ազնուութեամբ աւելցուց:

— Նաւ է որ ընտելանաք հակատագրին, որ ձեզի կը սպասէ:

Նրբանցքէն անցանք: Կարմիր պահակը իմ վանդակիս դուռը բացաւ. Իրինա մարդուն նշան ըրաւ սանդուխին վար կողմը մնալու, նէ ներս մտաւ եւ անկողնոյս մօտեցաւ:

— Քոյր մըն եմ ձեզի համար, տեսէ՛ք, ձեր անկողինը կը շտկեմ:

Ծռած էր անկողինին վրայ, ծածկոցը ծալելու համար. կանգնած միջոցին յանկարծ զնէ թեւերուս մէջ առի: Ի՞նչ մղումէ մը թելադրեալ: Չեմ գիտեր, սակայն զնէ կը սեղմէի թեւերուս մէջ եւ զրեթէ բերան առ բերան, կամացուկ մը ըսի իրեն.

— Իրինա, հրէշ մըն էք դուք: Ու սակայն զձեզ չեմ ատեր: Կը հիանամ ձեր ջիղերուն վրայ որոնք պաղպատ են եւ ձեր սրտին վրայ՝ որ ոչինչ ունի մարդկային, եւ ձեր նայուածքին՝ որ հնդկական արծաններու պաղ շքեղութիւնը ունի...: Իրինա՛: Թող որ մեռնիմ եւ ամէն չարիք պիտի դարմանուի, Իրինա՛: Ձեր շրթունքները պէտք է ունենան արիւնի համը. եւ մանտրագորի տերեւներուն անախորժ եւ լեզի հոտը:

Իրականութեան գիտակցութիւնը կորուսած էի: Կը տեսնէի միայն այդ տոգոյն գլուխը, եփենոսի գոյն մազերուն խուրձին տակ: Միայն կը տեսնէի այդ ծաղրածու եւ զգայնիկ բերանը՝ որ չէր պատասխաներ. Շուրթներս դրի անոր շրթունքներուն, զիրար չմերժեցին: Զգացի լքումը այդ անգութ բաժակին՝ որ չ'ըր գոցուեր: Այդ լռին համբոյրը տե-

ւեց մինչեւ այն վայրկեանը, երբ, անասնաբար, Իրինաի մարմինը իր փարումէն խուսափեցաւ: Արտաքոյ կարգի ուժով մը զիս անկողնոյն վրայ նետեց, թքաւ երեսիս, դէպի դուռը սրացաւ, գոչելով.

Կը կարծէիք ինծի տիրացած ըլլալ արդէն, ապո՛ւշ: Բայց կ'ամչնամ տկարութեանս այս քանի մը վայրկեաններէն՝ զոր ինծի պարտադրեցիք: Այս անգամ բախտդ վրճուած է եւ իմ բերնիս վրայ դրիք ձեր մահուան դատակրնիքը:

ԺԴ.

Յաջորդ առտուն, սոսկալի երազներու մէջ արթնցալ յոգնած... շոշափեցի աղտոտ երեսներս, յուսահատութեան նոպալի մը մէջ. շունչս կը կտրուէր:

Կէս օրէ երկու ժամ վերջ. բանապահի դուռը բացաւ: Իվանօֆի ներս մտնելը զիս զարմացուց. անճանաչելի դարձած էր, գուարթ շող մը կը լուսաւորէր իր աչքերը, նոր ուժ մը կը կենդանացնէր զինքը. փութաց ինծի ըսելու.

Վերջապէ՛ս: Այս գերեզմանին մէջ վերջին գիշերս է, վաղը զիս պիտի արձակեն:

— Ինչո՞ւ:

— Ձեմ գիտեր: Շաբէնսքի հիմա լուր տուաւ ինծի, չուզելով: Ստորին սողուն: Եթէ կարենայի զայն խեղդել, մեկնեկէ առաջ:

Շնորհաւորեցի Իվանօֆը:

— Խեղճ բարեկամս, ներեցէք, որ ձեր առջեւ այսքան ուրախ եմ. բայց ուրախութիւնը արիւնս կ'եռացնէ: Կ'ուզէի որ դուք ալ...

Իվանօֆ բանէ մը չէր կասկածեր, եթէ գիտնար, թէ տիկին Մուրավիէֆ դահիճին պիտի յանձնէր զիս.

— Այս գիշեր, քամիոնին մեքենան կը բանէր. գետնափորին մէջ՝ գլխատում մ'եւս:

— Այո՞. Ձէրնիչէֆ:

Իվանօֆ զարմացած ինծի նայեցաւ:

— Ինչպէ՞ս գիտէք:

— Ներկայ գտնուեցայ:

— Դո՞ւք:

— Այո՞, շնորհիւ տիկին Մուրավիէֆի:

— Մոսկուաի չէկի՞ստը: Հո՞ս է:

— Ինձմով կը զբաղի. առաջին համը տուաւ, իմ վրաս կատարուելիք արարողութեան:

— Խեղճ բարեկամս:

Իվանօֆի համակրութիւնը այնչափ ստոյգ էր, որ ինծի երկարած ձեռքերը դորովագին կերպով կը սեղմէի. չէր համարձակեր խնդալու. իմ եղելութիւններս պատմեցի իրեն, հարցուց իծի:

— Ի՞նչ կրնամ ընել, ձեզի համար, բարեկամ:

Ա. Իստո՛ւ, ոչինչ:

Կէսօրը անցած էր. պառկեցայ եւ քնացայ. Իվանօֆ անկիւն մը կծկուած էր. հազար ու մէյ ծրագիրներ կ'եռային ուղեղիս մէջ. կէս գիշերին արթնցայ:

Մռայլ մտքիս մէջ լոյս մը ծաթած էր: Փսիսացի.

— Իվանօֆ:

Այո՞:

— Մտիկ ըրէք ինծի.

— Հազար տողար պահած եմ գետնին տակը: Այս դրամով չենք կրնար բան մը ընել:

— Այո՞ եւ ո՛չ: Խաղ մըն է որ պիտի խաղանք:

— Պահալներու մասին չէ որ պիտի խօսիմ: Ուրիշ ծրագիր կայ մտքիս մէջ Իվանօֆ: Տրապիզոնի մէջ ամերիկացի բարեկամներ ունիմ, որ «Նորթէրն-Սթար» եաթին մէջն են, այդ եաթը, անթել հեռագիր ունի, Նիքոլախէն կարելի չէ՞ անոր հեռագիր մը քաշել:

— Կը կասկածիմ որ կայան մ'ըլլայ. բայց նաւահանգիստին մէջ, հեռագրող պաշտօնեան գործիք մ'ունի. ամէն ինչ անկէ կախեալ է:

— Հազար տողարի համար, ամէն պարագայի մէջ, այդ մարդը պիտի հաւանէր կոչ մ'ուղղել անթելով, օտար նաւու մը: Ու յիսուն հազար տողարով, որ ինծի համար պիտի վճարեն բարեկամներս, Շաբէնսքի պիտի աչք գոցէր իմ փախուստիս. Կ'ուզէ՞ք փորձել այս արկածախնդրութիւնը ինծի համար:

Իվանօֆ վարանեցաւ ու պատասխանեց:

— Վերստին բանտարկուելու վտանգը աչքս պիտի առ-

նեմ. բայց կ'ուզեմ որ փորձը յաջողուելու պարագային, խօսք տաք ինձի: որ ձեր բարեկամները զիս ալ առնեն «Նորթէրն-Սթար»ի մէջ. Պոլիս ելլելու համար:

— Կուտամ իմ պատուոյ խօսքս:

— Ուրեմն, վաղը պիտի այցելեմ հեռագրի պաշտօնեային: Ի՞նչ ձեռով պիտի հեռագրուի:

— Մատիտ չունի՞ք:

— Ոչ: Յիշողութիւնս լաւ է: Ու լաւագոյն է չգրելը:

Ահաւասիկ: «Սեւ ծով. Նորթէրն Սթար շոգենաւին: Անմիջական կերպիւ Նիքոլաիա եկէք, ամուսիննիդ շատ հաւանդ է:

— Ստորագրութիւն պէտք չէ:

Ոչ: Ի նկատի ունենալու է, որ սովիէթական կայան մը կրնայ այս հեռագիրը ձեռք անցնել:

— Հիւանդ ամուսինը ո՞վ է:

— Ես ինքս:

— Ու շոգենաւին տէրը պիտի հասկնա՞յ:

— Կինս է:

Իվանօֆ շուարած՝ ինձի նայեցաւ ու մըմնջեց.

— Իշխանուհի Սէլիման Սեւ ծովուն վրայ կը նաւարկէ Եւ դուք Նիքոլաիաի գետնափորներուն մէջ կը չարչրուի՞ք: Պատմեցի իմ ուղեւորութեանս նպատակը, մտիկ ընելէ վերջ եզրակացուց.

Ահաւասիկ մեր գործողութեան ծրագիրը: Պիտի տեսնեմ հեռագրի պաշտօնեան. կ'ենթադրեմ, որ տողարները իրեն անուշ պիտի երեւան ու պիտի հեռագրէ: Կ'ենթադրեմ, նաեւ որ իշխանուհի Սէլիման ձեր կոչին վրայ պիտի վազէ ու պիտի գայ, եաթը նաւահանգիստին բացերը պիտի կենայ. ի՞նչ ընելու է այն ատեն:

— Նաւակը քարափ հասնելուն պէս, նաւագին պիտի յանձնէք նամակ մը, ուղղուած իշխանուհի Սէլիման, ձեր կողմէն գրուած: Պիտի թելադրէք իշխանուհին, որ Շաբէնաքին հրաւիրէ իր նաւը եւ անոր խոստանայ յիսուն հազար տոլար եթէ թող տայ որ ես փախչիմ: Յետոյ պիտի տեսնենք: Պէտք չկայ ըսելու, որ Իվանօֆ, եթէ բանտէն խու-

սափիմ, դուք ալ, ոչ միայն պիտի ազատիք սովիէթներու զօրութէն. այլ եւ Ամերիկա երթալով բախտերնիդ պիտի շինէք:

— Սակայն, այս գործին մէջ, երկուքնիս ալ կեանքերնիս պիտի վտանգենք:

— Պարագաներ կան, ուր մարդ պիտի խաղայ մահուան եւ կամ կեանքին հետ: Յաջողելու պարագային, պիտի գտնէք նախ ձեր նշանածը Նիւ Եորքի մէջ, իմ ծախքովս: Դուք, Իվանօֆ աւելի աղէկ կը ճանչնաք սովիէթներու հոգեկան վիճակը: Շաբէնաքի յիսուն հազար տոլարի սիրոյն չպիտի փորձուի:

Իվանօֆ փակեց աչքերը: Իր խորհրդածութիւնը կտրուկ եղաւ. ձեռքս բռնեց. ուժով մը սեղմեց ու ըսաւ.

— Խօսքս կուտամ ձեզի: Մահ կամ կեանք: Տուէք ինձի ձեր պանքնօթները, որպէսզի շապիկիս տակը պահեմ եւ վաղն իսկ գործի սկսիմ:

Իվանօֆի մեկնումէն յետոյ, մտքի տանջանքներու ամէնէն սոսկալիին ենթարկուեցայ: Կ'երեւակայէի իր առաջին խօսակցութիւնները, հեռագրողին հետ, եւ իր խոհեմութեան եւ խորագիտութեան չափանիշը, առաջին քայլին իսկ չվտանգուելու համար:

Օրուան մէջ, միայն բանտապահին այցելութիւնը ունեցայ. ամէն ժամ, յանկարծ կ'ելլէի եւ սննեակս կը չափըրփէի անհամբերութեամբ: Խելքս, միտքս Իվանօֆի ստուերին ետեւէն կը վազէին: Պաշտեցեալ կնոջմէ բաժանում մը իսկ այսքան չպիտի չարչարէր միտքս: Ու յետոյ, կաւկածի պաղ հոսանք մը յանկարծ կ'ողողէր մարմինս: Իվանօֆ հազար տոլարով մեկնած էր, իրաւունք ունէի՞ վստահելու իր վրայ: Ինչո՞ւ այդ դրամը չպիտի իւրացնէր, բանի որ ազատ

էր այլեւս եւ ի՞նչ պէտք ունէր փախուստի զաւադրութիւն մը սարքելու:

Գիշերը վրայ հասաւ, դեղին լապտերը նորէն վառեցաւ: Լէյտի Տիանաի յիշատակը վերստին զիս պատեց: Ո՛ւր էր արդեօք այս պահուս: Լոնտոն, Վարիշքինի՞ հետ: Կը զարմանային երկուքն ալ ինծմէ լուր մ'առած չլլալնուն համար, հակառակ ինծի ուղղուած հեռագիրներուն: Աչքիս առջեւ կը բերէի Շրջիկ Մատօնան իր զարդախուցին մէջ, խաղալով իր ոտքերուն տակ գետնաքարշ Վարիշքինի անյագ ցանկասիրութեան հետ. սպասելով իմ տեղեկագիրներուս, անոր բանալու համար իր սիրտը: Լէյտի Տիանա, այդ պահուն իսկ, գուցէ իր հրապուրանքի խաղերը կը խաղար Վարիշքինի առջեւ: Կ'երեւակայէի զնէ գրեթէ մերկ իր վարդագոյն եւ ճերմակ հագուստին տակ, ցոյց տալով իր մերկ թեւերուն կլորութիւնը եւ անուշահոտելով փայփայտած թաւիշի նմանակ իր մորթը:

Կը տեսնէի նաեւ Վարիշքինը զսպուած, կապանքի տակ առնուած, յոյսով գեղուն աչքերով, դիտելով որսը, շղթայուած կամքովը եղնիկի մը, որ կը պահէ յովազի հոգի մը, անպաշտպան կնոջ մը յանկուցիչ մարմնոյն մէջ:

Խեղճ Վարիշքին: Ծնրադիր սպասող ուխտաւոր մը՝ շրջիկ Մատօնային առջեւ: Սառուցիկ սրտով իքոնի մը առջեւ՝ վեհերոտ տարփածու: Իրօ՞ք կը յուսար յաղթել այս անկլօ՝ սաքսօնին, ազատագրուած, համարձակ անվախ: Կը յուսա՞ր ծոել հակատը Սքոթներու այս պզտիկ աղջկան:

Ակոյտունիի սիրահար սլաւը: Աղէկ նիւթ մը՝ նկարիչներու համար:

Գալով ինծի, չէի ուզեր նախատեսել ե ոչ մէկ բան: Իմ ներկայ անձկութեանս մէջ, քաջասրտութիւնը չունէի ոգեկոչելու, թէ ո՞ւր յանգէր այս եղբերգութեան վախճանը, եթէ կարմիր աչքով նիշուած տմոյն հակատով կապիկը, իրիկուն մը իր ատրճանակին ծայրը դարձնէր դէպ իմ համակերպող կուրծքիս:

..

Յաջորդ օրը, բանտին բակին մէջ մէկ ժամ պտոյտը նեկու արտօնութիւն տրուեցաւ. առտուան թարս օդը կսպռուրիչ էր. ուզեցի լուացուիլ բակին մէջ, կարմիր պահպաններ չթոյլատրեց:

Կսկիծը սրտիս մէջ, մտայ իմ գետնափորս: Աչքերս արեւէն շլացած, նախապէս բան մը չնշմարեցին: Բայց անակրնկալ մը կ'սպասէր ինծի: Խուցիս մէջ հանչեցայ Իրինաի սիւղէթը: Բարեւեց զիս սովորականին պէս հեզնական կերպով:

— Բարի լոյս, ազնուական բանտարկեալ:

Խոնարհեցայ, առանց բառ մ'ըսելու: Խշտեակի՞ր վրայ նստեցայ, անոր ներկայութիւնը անգիտանալ ձեւացնելով: Իրինա լուծեամբ զիս դիտեց ու ապա յայտարարեց.

— Մօրուքնիդ երկնցեր է: Իշխան Սէլիման, քանի մը օրէն մուծիկի մը դէմքը պիտի ունենար:

Գրգռուած ժէսթով մ'ըսի.

— Ո՛հ, տիկին... Ծնորհ: զթութիւն: Այս նիւթին վրայ հասարակ տեղիք խօսակցութիւն չեմ ուզեր: Պահեցէք ատիկա ձեր ջրագլուխ մարդերուն՝ որ զօնք մտիկ կ'ընեն:

Իրինա զիս չսեւ կը ձեւացնէր: Շարունակեց.

— Վերջապէս ի՞նչ տարբերութիւն կայ իշխան Սէլիմանի եւ Կորքիի նկարագրած փայտակիրի մը միջեւ: Ածելի մը եւ կտոր մ'օճառ... Գորշագոյն նիւթը: Բը՛Ֆ... Մարդաբանները ապացուցած են, որ ապուշի մը ուղեղը այնքան ծանր կը կշռէ, որքան խելացիի մը: Վզային գեղձը: Դարելի է: Սակայն ատիկա դար մը վերջ պիտի գիտցուի: Կը հաշակեմ ձեր անկումին ելեւէջները: Տասնեւհինգ օրէն Չէկան պիտի տայ իր վճիռը: Մինչեւ այն ատեն, ձեր կեղտոտ վերարկուն, ձեր սեւցած վզնոցը, աղտոտ եղունգները, խոռոչացած այտօրը պիտի լրացնեն այս հրապուրիչ պատկերը:

Հիմակուրնէ կը հրճուիմ այն գաղափարին վրայ թէ զծնդ պիտի տեսնեմ ընկերութեան մէկ խլեակը զարշահոտ եւ փոշելից, Բան մը չէ՞ք ըսեր:

— Ո՛հ, տիկին:

Իմ լուծիւնս կը զայրացնէր տիկին Մուրապիէֆը, որ ոտքը գետին զարնելով, գոչեց.

— Իշխան չպիտի՞ հաճիք ինծի պատասխանելու:

Տիկին զիս հանգիստ թողլու շնորհն ըրէք:

Իրարու նայեցանք լուծեամբ: Անգուծ ժպիտով մը ըսաւ.

Քանի մ'իրիկուն յետոյ, իմ առջեւս պիտի հանուիք. ինչպէս Ձերնիչէֆը: Մօրմէ մերկ պիտի ըլլաք մեռնելէ առաջ: Ձեզի համար նոր յուզում մը... պիտի յիշէք այն ատեն բարիզեան ձեր առանձնախուցերը՝ ուր մերկացումի այս տեսակ արարողութիւններ կը կատարէիք, զոհելու համար հաճոյակատար առաքինութիւն մը: Բայց այս անգամ անկումը վերջնական պիտի ըլլայ: Ո՛հ, ծաղիկ, ոչ...

Իրինա ինծի մօտեցած էր, իր դէմքը քինախնդրութենէն կը ճառագայթէր: Իր այբերը բիբերս կ'այլընչին, մօտէն դիտուած երկու լուսւղէն վառարաններու պէս: Նէ շարունակեց.

— Աչքի առջեւ բերէք Ձերնիչէֆը՝ որ կ'ամէնար իմ առջեւս մերկանալու: Ձեզ պիտի տեսնեմ բոլորովին մերկ: Ասիկա գերագոյն ամօթը պիտի ըլլայ ձեզի համար, մեռնելէ առաջ:

Պատին կոթնելով, յարեցի.

— Այսքան կ'ատէ՞ք զիս եւ ինչո՞ւ համար:

Իմ հարցումս զողցեւ իր խուլ կատաղութիւնը սարսեց: Պապանծեցաւ: Ես շարունակեցի:

— Ձեմ ըմբռներ այդքան զօրաւոր վրիժառութիւն մը: Եթէ ձեր սիրահարը ըլլայի, եւ ձեզի մատնէի, ստորնացնէի, այգանէի եւ անարգէի, եթէ ոչ արդար, գոնէ ընդունելի պիտի ըլլար որ վրէժ լուծելու փափաքը ունենայիք: Բայց ձեր բարկութիւնը պէտք է կեդրոնացնէք Վարիշքինի վրայ, ինծի բաւել կուտար ձեր սիրահարին խոտորումները: Ձէ՞ք կարծեր, որ այսպէսով դուք արդարութիւնը կ'ոտնահարէք,

Իրինա ուսերը թօթուեց:

— Արդարութիւնը... Ձեր Ամենակարողը արդեօ՞ք արդարութեամբ զբաղեցաւ, երբ ջրհեղեղը շղթայազերծ ըրաւ ու անտարբերօրէն, խղղեց բարիներն ու չարերը: Արդարութիւնը: Զօրաւորներու դէմ՝ տկարներու ապահովագիր մը: Մենք, պոլշեւիկներս, Ուժը մեր ձեռքին մէջ ունինք: Մնացածներուն խերն էնք անիծեր:

— Երկաթեայ նախարարապետը ձեզի պէս կը խօսէր տիկին:

— Եւ յետո՞ւ: Իրաւունքը հօգորինն է: Ազգերու դաշնակցութեան բա տագուշակները, զմեզ կը խնդացնեն Մոսկուայի մէջ: Տղայութեան մ'ջ ի՞նչ կ'ած ձերուկներ՝ որոնք երազատեսութիւններով կը խաղան. մինչ իրենց ուհիները կ'երազեն ժընէվի լիճին վրայ: Ազգերու դաշնակցութիւնը: Ա՛հ, ա՛հ: Երբ ամբողջ աշխարհը ատելութեամբ կը խմորուի, երբ դեղինները կոնակին մեզի տուած, քիչ քիչ կ'արթնան, երբ գերմանները, կամաց կամաց շունչ առնել կըսկսին, երբ անկլօ սաքսօնները զծնդ կը գրկեն, աւելի լաւ խղղելու համար զծնդ: Այ՛, ամէնուն վրայ պիտի խօսինք երբոր մարդկութիւնը պիտի ըլլայ բարի, վեհանձն, ողջամիտ, ի բաց վանած ժլատութիւնը, նախանձը: Այսինքն երեք կամ չորս հազար տարի վերջ: Սպասելով հանդերձ, պարոն. մարդս արդարութիւնը ինքն իր ձեռքով պէտք է գործադրէ: Ու ահաւսիկ, ինչո՞ւ բանտարկեալ էք հոս: Ես չէի որ պղտորեցի ձեր ըմպելիքը, դուք էք: Տուլչինէի մը Տօն Քիշօթը, դուք էք որ սիրտս խորտակեցիք. խլելով ինծմէ սիրահարս: Պատժուելիք երեք յանցաւոր կայ. Լէյտի Տիանա, Վարիշքին եւ դուք: Իւրաքանչիւրը՝ իր կարգին: Բախտը անանկ բերաւ, որ առաջին անգամ զծնդ ձեռք անցնեմ: Ձեր հաշիւը լմնցնել վերջ՝ Լէյտի Տիանային կարգը պիտի գայ: Ու ապա Վարիշքին: Եթէ ձեզի հաճելի է գիտնալը, կրնամ հիմակուրնէ ըսել թէ դուք առանձին չպիտի բաւէք.

— Տիկին Մուրապիէֆ..., պատասխանեցէք ուրեմն ինծի եւ անկեղծօրէն: Դասակարգային ատելութիւնն է որ աւելի

կը ներշնչէ զծեզ, թէ ոչ դժբախտ սիրոյ մը վրիժառութեան փափաքը:

— Երկուքն ալ...: Կ'ատեն զծեզ եւ տիկին Տիանան չէ թէ միայն պատճառը եղաք իմ զգացական չարաբախտութեանս, այլեւ կը վերաբերիք ընկերային այն դասակարգին: Գոր առելով կ'ատեն:

— Կր նախանձի՞ք:

— Որովհետեւ ընկերութեան ճշմարիտ մակարոյթներն էք: Անօգուտ ձիաճանճերու լէզէօն մը փեթակին մէջ՝ ուր աշխատանք կայ: Սիրամարգներ՝ որ կը սիզան հաւնոցին մէջ եւ լաւագոյն հատիկները կ'ուտեն ընդհանուրին գուշէն: Բիտորօկրատի համալսարանը գացած ատենս բամպակեայ գուլպաներ կը հագնէի, զրպանս ունենալով միայն տասը կոպէք, Լէյտի Տիանա պալատական շրջագգեցուներով կը սքուէր, հազար կինէ արժողութեամբ եւ մէկ օրուան մէջ կը մսխէր այնքան ոսկի. որքան մեր բոլոր ընկերներով չէինք կրնար շահիլ մէկ տարուան մէջ:

Տիկին զանգատելու իրաւունք չունիք, քանի որ Պերլիի մէջ, այսինքն երբ Ռուսիոյ հողին վրայ՝ չէք, աշխարհիկ կնոջ մը պէս կը հագուիք, մետաքսեայ դուլպաներով եւ թայեօր մը, անշուշտ նրբութեամբ:

Յեղափոխութիւնը, պարոն:

— Ինչ որ ձեզի ըսել տալ կ'ուզէի: Այսօր, դուք որ ձեր նոր կառավարութեան մեծաւորներու պայծառափայլ Վարդն էք, նախանձր կը շարժէք ձեր քոյրերուն՝ ազգայնացած բանուորուհիներ, ու ատելութեան սերմեր կը ցանէք ապագայի Իրինա Մուրավիէֆներու հոգւոյն մէջ: Անիւր կը դառնայ ու ցորչափ տխուր ու խիստ հաւասարութիւնը չպարտադրէ միեւնոյն օրապարէլը եւ միեւնոյն հագուստեղէնը՝ թէ խելացիներու եւ թէ ապուշներու, դուք պատնէշին երկու կողմերուն վրայ երեքեալ տատանեալ պիտի մնաք: Բայց զիտ մ'ի՞նչ յեղափոխականի ձեր հոգին սնյազ է եւ իմ փաստաբերումներս չպիտի հանդարտեցնեն ձեր քինախնդրութիւնը

Համբերութեամբ պիտի սպասեմ ուրեմն իմ խցիկիս մէջ, մինչեւ որ իմ նկատմամբ վճռէք, եւ դուք զիս հանուեցնելու մենաշնորհը պիտի ունենաք, ընծայելու համար իմ մարմինս դահիճին ատրճանակին:

ԺԵ.

Օրը անցաւ: Անվերջանալի: Ծանր կապարի մը պէս: Իրիկուան նշմարեցի զարմացմամբ, որ սովորական բանտապահը փոխուած եւ անոր տեղը դրուած էր, զիս Վոքզալ պանդոկին մէջ ձերբակալող չէկիստը: Կտոր մը չոր հաց դրաւ սեղանին վրայ ու ըսաւ.

Ընկերս Խոթայրս կանչուեցաւ, ես եմ որ քու ապուրդ պիտի տամ:

Եւ կարծեմ ոչ երկար ատեն:

— Դո՛ւք ալ պիտի մեկնիք:

— Ոչ... Պիտի արծակուիք կամ հրացանազարկ պիտի ըլլաք քիչ ատենէն: Ձեր մասին ընկերները կը վիճէին: Կը կարդային Մոսկուայէն տիկին Մուրավիէֆի եկած նամակ մը. ըսին «վաղը իրիկուն»: Ուրեմն, կ'ենթադրեմ, որ վաղը իրիկուն պիտի ունենաք... մահ կամ ազատութիւն: Աւելի մահը կարծեմ:

Տրտում տխուր գիշեր մ'անցուցի: Ի՞նչ կ'ընէր Իվանով: Կրցա՞ծ էր յաջողիլ հեռագիրը դրկել. յոգնութենէ ընկճուած, քնացայ մինչեւ արշալոյս: Կտուտան պտոյտի համար կարմիր պահակը եկաւ զիս արթնցնել: Պահակ մը՝ զոր բնաւ տեսած չէի եւ որ ինծի գաղտնի նշան մ'ըրաւ իրեն հետեւելու: Սայլատունի մը նտին տարաւ զիս եւ ցոյց տուաւ դուռ մը, ուրկէ ներս մտայ: Դողդղացի՛. Իվանով քարեկամս հոն էր:

— Դո՛ւք... Ի՞նչ հրաշք:

— Շուտ խօսինք. տասը վայրկեան միայն ունինք: Դիտցէ՛ք միայն որ ձեր վրայ հսկող չէկիստը կաշառեցի:

— Բայց... հեռագի՞րս:

— Սպասեցէք. որ եղածները պատմեմ: Հազիւ ազատած

գացի նաւահանգիստը եւ ձկնորսներու հետ խմելով, կրցի հասկնալ թէ անթել հեռագրի պաշտօնեան, նախկին ծովային սպայ մըն էր, բարձր մարդ մը, զոր պոլշեիկները, իբրեւ անմլնաս մէկը, այդ պաշտօնը տուած էին իրեն: Տեսնուեցայ հետը. Կը կոչուի Կրէկոր Լոպաչով: Իր կեանքին, անցեալին եւ իր կարծիքներուն վրայ շահագրգռուեցայ: Գլուխ գլխի բացինք մեր սիրտերը իրարու, անիծելով ներկայի բռնաւորները, բոլոր ճշմարտութիւնը պարզեցի իրեն. համակրեցաւ ձեզի եւ յայտնեց թէ ոչ միայն հազար տոլարը կը մերժէր. այլեւ պարտականութիւն կը սեպէր ձեզի օգնելու կարելիութեան սահմանին մէջ:

— Պատուակա՞ն մարդ:

— Իրիկուան ժամը տասնին, կը փորձէի արդէն յարաբերութեան մէջ մտնել անթելով, «Նորթէրն-Սթար»-ի պաշտօնեային հետ, որ վերջապէս կըցաւ ձեր հեռագիրը ստանալ եւ պատասխանը աւելու համար իր նշանը տուաւ: Տասը բառորդ անցած սա բառերը կը հեռագրէր.

«Կ'ուղղորինք դէպի Նիքոլաիա, նաւահանգիստին բացերը պիտի ըլլանք, առտուան ժամը տասնեւմէկին»:

Ահաւասիկ բարեկամս, լաւ լուրը: Եկայ այս պահուն դձգերիլ ձեր պտոյտի տեղւոյն շուրջը, եւ հարիւր տոլար սահեցնելով կարմիր-պահակին ձեռքը, ձեզի հետ տեսնուելու իրաւունքը ստացայ:

Ոտքի հարուած մը դրան վրայ, ընդհատեց: մեր խօսակցութիւնը: Մէկը ռուսերէն մըմթաց: Իվանովի պատասխանեց: Յետոյ, աւելի ցած ձայնով յարեց:

Պէտք է ահապարել: Կը վախնայ որ մէկը չկռահէ մեր տեսակցութիւնը: Կ'երթամ նաւահանգիստ:

Եաթր տեսնուելուն տէս՝ նաւակով մը ընդառաջ պիտի երթամ: Մնացածը աստուածային գթութեան կը յանձնենք:

— Կ'աղայեմ Իվանովի, ահապարեցէք: Տեղեկացայ որ Մուրավիէֆի եւ Շաբէնսքի այս իրիկուն պիտի որոշեն իմ կացութիւնս: Մահ կամ ազատութիւն: Ժամերս համբուած են:

— Այո՛, այո: Շարունակեցէք ձեր պտոյտը կարմիր

պահակին հետ: Անկարելին կարելի պիտի ընեմ ձեզ ազատելու: Բաջարտութիւն. բարեկամս:

*
*

Կերակուր չկրցի ուտել: Վախը՝ թէ Իվանովի պիտի արգիլուէր եաթին մօտենալու, ինծի պաղ քրտինքներ թափել կուտար: Կէսօրը անցաւ: Վերջալոյսօն, չէկիստը եկաւ նրբանցքին դեղին լապտերը վառելու: Կը խօսէր ընկերոջ մը հետ. ձայներնին կը հասնէր մինչեւ ինծի: Կը դիտէի զիրենք դրանս ծակէն: Կը խնդային, յանկարծ ցած ձայնով կը խօսէին. մօտեցան. պառկեցայ դիտմամբ եւ կը դողդղայի լսելով դրան նիզին ձայնը: Երկու մարդերը սեմին վրայ կանգ առին: Պահապանին ընկերը շահագրգռութեամբ ինծի նայեցաւ: Խօսակցութիւնը վերսկսաւ խնդուքներով: Անծկութիւնըս ծածկելով, հարցուցի.

Նոր բան մը կա՞յ ընկեր:

Բանտապահը միւսին հետ քանի մը խօսք փոխանակելով՝ պատասխանեց:

— Ա՛հ: Անցած դարձածներէն գուշակելով, կ'երեւի լէ, այս գիշեր պիտի առաջնորդուիք դէպի մահ: Միայն թէ, ձեր մասին գեղեցիկ վիճաբանութիւն կ'ըլլուի Մուրավիէֆին եւ Շաբէնսքիի միջեւ:

— Ինծի՞ համար.

— Այո՛: Այդ պատճառաւ էր, որ ընկերս ուզեց զձեզ աւելի մօտէն տեսնել: Մոսկուա հեռագրած է, տեղւոյս չէկայի մեծին ձգել տրուելիք վճիռին պատասխանատուութիւնը: Տիկին Մուրավիէֆի բնականաբար որոշած է ձեր մահը: Բայց պէտք է Շաբէնսքիի հաւանութիւնը ստանալ, զխառման համար: Ու հող է որ խնդիրը կը կնճռոտի: Հա՛, հա՛:

Չէկիստը ուրախութենէն արմոկի հարուած մը տուաւ ընկերոջը եւ աւելցուց:

— Ընկեր Շաբէնսքի կ'ուզէ ստորագրել, պայմանաւ որ,

Տիկին Մուրավիէֆ իրեն շնորհէ իր... Կը հասնաք ըսածս: Ամէն ինչ եւ մնացորդը... Միայն թէ ընկերուհին չուզէր Շաբինսքիի հետ...

— Ուրեմն:

— Ուրեմն, սոսկալի վէճ մ'ունեցան: Մուրավիէֆ, որ բանէ մը չվախնար, գաւազանի հարուած մը տուաւ իր բրձնողին. որ դուրս ելաւ գրասենեակէն, մերժելով ստորագրել հրամանը:

— Ու ե՞ս:

— Ահ. ձեզի համար բան մը չփոխուիր: Մուրավիէֆ ուրիշին հաստատել պիտի տայ. բախտ չունիր: Նախապէս, այս դարձուածքները ձեզի կ'ըսեմ, որովհետեւ զէշ մարդ մը չէք երեւնար: Ուրեմն. շատ չպիտի զարմանաք, երբ այս գիշեր, տասին կամ տասնեւմէկին ատենները, զան զձեզ առջնորդելու դէպի...

Տարօրինակ չէ՞ք գտներ որ մեծն Շաբինսքիի դէմքը էր աւրուի ձեզ համար:

Ու դուրը վերստին գոցուեցաւ, սատանայական խընդալներու քահրահով մը:

* *

Առ առաւելն հինգ ժամեր զիս կը բաժնէին եղբրական վախճանէն, որովհետեւ հաւանական էր. որ դահիճը կէս գիշերէն առաջ զար, այսքան կարճ միջոցի մը մէջ, ի վանօֆ ինչպէ՞ս պիտի կրնար տեղեակ ընել կացութեան Կրիզլտան, որ կարողանար գործելու:

Յանկարծ մեծ համակերպութիւն մը զիս պատեց. առանց որ կամքս ստիպուած ըլլար զսպելու ջիղերս. տեսակ մը զգայագրկութիւն յոգնած ուղեղս քնացուց: Երկնցա՛յ անկողնոյս վրայ, ինքզինքս յանձնելով ճակատագրիս:

Մահը ստուգիւ աչնքա՞ն զարհուրելի բան է, եւ միայն ստոյիկեաննե՞րն ունին իրաւունք սպասելու անոր, առանց տկարանալու:

Չէ՞ որ մեր ամբողջ Լեանքը սպասման սրահ մըն է, ուր ոտքերնիս կ'երկնցնենք, մինչեւ կառախումբին ժամանումը: Անդենականին համար: Պէտք չէ՞, որ ամէն օր խորհինք անոր վրայ, քանի որ վաղը, բախտը կրնայ մեզմէ պահանջել մեր վերադարձի տոմսը դէպի ոչնչութիւն: Եւ սակայն, կը մոռնանք զայն, որովհետեւ չարաբախտ թուականին անըստը գութիւնը մեզի դէպի հոն կը հրաւիրէ: Եզական վիճակը մեր մտքին, որ մեզի ընդունիլ կուտայ ժպտադէմ, մահուան բաց-փոխանազիր մը, մինչդեռ զարհուրանօք պիտի սարսըռայինք, եթէ նախապէս անիկա մեզի պարտադրէր անողոք թուական մը:

* *

Ընդոստ արթնցայ: Մէկը ուսերուս կը զարնէր: Քունս այնքան ծանր էր, որ քանի մ'անգամներ արտեւանունքս կը բանայի ու կը գոցէի. առանց հանչալու այցելուս: Շաբինսքին էր:

Դեղին լոյսին տակ զայն կը դիտէի. ճակտին վրայ ունէր կարմիր սկրթուկ մը, առաջին անգամ, ցած ձայնով խօսեցաւ ինծի:

— Սէլիման, Նիքոլաիա փախչելու համար, տասը վայրի եան միայն ունինք, եւ քառորդ ժամ ամբրիկեան եաթին միանալու, եւ կէս ժամ ցամաքային ջուրերու սահմանէն դուրս ելլելու:

Կարծես կ'երագէի. չէի շարժեր. ուսերս թոթուեց.

— Օն, ելէք, եթէ ուշանաք. պիտի գնդակահարուիք եւ ես ալ պիտի կորսնցնեմ յիսուն հազար տոլար:

Շաբինսքի՛... ճշմարտութիւնը կ'ըսէք: Ես ու դուք, ո՛հ:

Բարկացաւ եւ զիս անկողնէն վար քաշեց:

— Քանի որ կ'ըսեմ. օն՛: Համոզուեցէք:

Ձեռքը կաշեայ վերարկուին գրպանը տարաւ եւ դուրս

ահնեց պանքնօթներու տրցակ մը:

Ասոր վրայ ոտքի ելայ ու ըսի իրեն:

— Շաբէ՛յ սքի՛... Օգնեցէք ինծի փախչելու համար եւ ձեր ապագան շտկուած պիտի ըլլայ:

Կամանցուկ մը դուռը բացաւ եւ մըմնջեց.

— Դուրս ելլենք:

Հրամայեց որ իր առջեւէն քալեմ, ատրճանակը ձեռքը՝ ուսիս ուղղուած: Ցած ծայնով հետեւելիք ուղղութիւնս ցոյց կուտար: Շաբէնսքիի կտրուկ հրամանին՝ վրայ, կարմիր պահակը թողուց զիս անցնիլ: Միւս պահակները կը խօսակցէին սալակի մը ետին:

Այս կողմէն, մըմթաց Շաբէնսքի:

Փողոցն էինք արդէն. քայլերը փութացուց եւ ըսաւ.

— Այժմ ընկեր, մինչեւ նաւահանգիստ, արագօրէն քալենք:

Բանտա կութիւնս եւ սնունդէ զրկումս զիս ուժաթափ ըրած էին. չէի կրնար քալել. սակայն այս հրաշքի նմանող կէս-յարութեանս վրայ՝ սրունքներս ուժ առին, մինչեւ որ հասանք մեր տեղը. հեռուէն Նորթէրն-Սթարի լոյսերը զիս ապառնովցուցին, թէ այս ամէնքը պատրանք չէին:

Դէպի նաւամատոյց ուղղուեցանք, դիզուած սնտուկներու ետեւէն, կէս մթութեան մէջ, յանկարծ երեւցաւ շուք մը:

— Ո՞վ է, հարցուցի անձկութեամբ:

Իվանօֆն է, յարեց Շաբէնսքի:

Մարդը մօտեցաւ մեզի. հանչեցայ բանտընկերս, զիս գրկեց եւ բերնէս պագաւ: Մինչեւ այսօր կը յիշեմ զինքը երախտագիտութեամբ:

— Ո՞ւր է նաւակը. հարցուց Շաբինսքի:

Իվանօֆն գլուխը երեքոցուց:

— Ժամը ճիշտ տասին հոս պիտի ըլլար:

— Արդէն ժամը տասնեւմէկ է, ինչո՞ւ այս յապաղումը:

— Չեմ գիտեր:

Լուսնին արծաթեայ մանգաղը՝ հորիզոնին վրայ զմեզ կը լուսաւորէր. նշմարեցի յանկարծ Շաբինսքիի ճակտին վրայ, տարակոյսի ծալք մը. յաջորդաբար դիտեց մեզի:

— Ձիս վտանգելու համար ձեր մէջ սարքուած դաւադրութիւն մըն է այս:

Իվանօֆն բռնեց անոր թեւը.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ընկեր. յիմա՞ր էս: Քեզի չափ մենք ալ փախչելու փափաք չունի՞նք: Չէ՞ որ իշխանութիւն Սէլիման. քեզի տրուելու համար ինծի յանձնեց այս պանքնօթները, որպէսզի ազատես իշխանը: Ինչո՞ւ վախնալ մատնչութենէ մը:

Շաբինսքի ներողութիւն հայցեց ու ըսաւ.

Իրաւունք ունիս, ամէն տեղ դաւաճաններ կը տեսնեմ, եւ ինծի դառնալով,

Ներողութիւն, չորս տարի Ձէկա ըլլալուս հետեւանքն է այս: Կասկածո՞ւ:

Անպարենք ուրեմն, վայրկեանները թանկագին են: Սեւ ծովու լուսեղէն ալիքներու մըմունջը կը լսուէր, եւ սակայն նաւակը չէր երեւնար. Շաբինսքի ինծի դառնալով.

— Ինչո՞ւ համար, եզերքին կապուած նաւակներէն մի-ոյն մէջ չցատքենք եւ չերթանք դէպի եսթը:

— Իրաւունք ունի Շաբինսքի. ըսի. շուտ մը. «Նորթէրն Սթար» մէկու կէս մղոն միայն հեռի է մեզմէ. քսաւ. վայրկեանէն երկու գոյգ թիակներով կը հասնինք անոր:

Ու. յանկարծ Շաբինսքի, թեւերը ուղղելով դէպի ծով, բացազանչեց.

— Նայեցէք, եսթը խարխիս կը վերցնէ. իր կարմիր լոյսը այլեւս չտեսնուիր:

Ծխանէն թանձր մուխ մը կ'ելլէր. թաց աւազին վրայ, անձկութիւնը զմեզ պատեց, Իվանօֆն հարցուց.

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս:

— Կը նշանակէ. որ նաւը կը մեկնի. գլուխը կը շտկէ դէպի բաց ծով:

Իվանօֆի եւ Շաբինսքիի թեւերէն բռնելով, գոչեցի.

— Կորսնցնելու վայրկեան մ'իսկ չունինք, պէտք է վազել հետագեղ պաշտօնեային Լոպաչովի, որպէսզի զմեզ հաղորդակցութեան մէջ դնէ «Նորթէրն-Սթար»ի հետ: Եզերական դաւաճանութեան մը կը զոհուինք:

Անապարենք դէպի Լոպաչովի սենեակը:

— Եթէ չկրնանք այս գիշեր միանալ «Նորթէրն-Սթար»-ի կորսուած ենք, ըսի Իվանովի:

Թող Աստուած մեզի օգնական ըլլայ մրմնջեց:

Հասանք հեռագրատուն. Շաբինսքի կանգ առաւ եւ մեզի ցոյց տուաւ. գոց փեղկերէն ներս, լոյս մը:

Լոպաչով ներսն է. շատ լաւ է այս:

Իվանով մօտեցած էր ապակեպատ դրան, յանկարծ մեզի նշան ըրաւ մօտենալու, անշշուկ: Վարագոյրներուն ետեւէն ճանչցանք տիկին Մուրավիէֆը, ոտքի վրայ էր, ետեւը կեցած ձերուկ Լոպանչով. որ սեղանին վրայ հակած, կ'երեւէր սպասել իր հրահանգներուն:

Ամէնքս ալ հասկցանք եղելութիւնը: Ընկճուած էինք: Բայց չէկիստը իր ուժերը ամփոփելով՝ ձեռքերը՝ մեր ուսին մըմթաց:

— Կորսուած ենք. յանդգնութիւնը միայն կրնայ ազատել զմեզ: Հետեւեցէք ինծի:

Յանկարծ դուռը հրեց. ներս խուժեցինք. տիկին Մուրավիէֆ ետին դարձած էր, մէկ ուստումով, Շաբինսքի զայն բռնեց եւ հրամայեց մեզի.

— Շո՛ւտ. չուան մը զնէ կապելու եւ անձեռոց մը՝ բերանը թխմալու համար:

Իվանով փութաց հրամանը կատարելու. Լոպանչովի օգնութեամբ: Տիկիի Մուրավիէֆ՝ չէկիստին գերին էր. զիս ազատ տեսնելով չկրցաւ զսպել նէ, խուլ բարկութեան հրդեհին մը:

— Երեք մարդ՝ մէկ կնոջ դէմ, գոչեց նէ: Ի՞նչ վատութիւն, ի՞նչ ստորնութիւն:

Ու ես յարեցի.

— Մեզի ազնուութիւն չսորվեցուցիր, տիկին: Առաքինութիւն մըն է. որ սովիէթ Ռուսիոյ մէջ գոյութիւն չունի:

Փորձեց նէ օգնութիւն կանչել: Շաբինսքի իր ձեռքը դրաւ անոր բերնին եւ հրամայեց.

— Աղմուկ չուզեր, անուշիկ աղանձիս: Կ'ահապարենք մենք: Իվանով, լաւ մը կապէ ձեռքերը եւ ոտքերը, մին որ

եւ ալ այս թաշկինակը թխմամ իր իժի բերանը: Այսպէս ուրիմն, հանգոյց մ'եւս ըրէ. Սէլիման, օգնէ ինծի, զնէ տանելու Լոպաչովի սենեակը. կամաց, այս կողմէն: Ազնիւ պէտք է վարուիլ այն կիներուն հետ. նոյնիսկ երբ անոնք կը թքնեն դէմքերու վրայ:

Տիկին Մուրավիէֆը անգոր վիհակի մէջ, անկողնոյն վրայ դրինք, դուռը կղպանքով գոգեցինք եւ հկանք Լոպանչովի բով, որ շփոթած մտիկ կ'ընէր Իվանովի բազատութիւնները:

Ձիս ներկայացուց ձերուկ սպային.

— Իշխան Սէլիման, ամուսինը Սէլիման իշխանսո՞ւիին, որ տէ՛րն է «Նորթէրն-Սթար»-ի Բայց կ'աղաչեմ, ըսէք ինծի թէ հոս ի՞նչ կ'ընէր տիկին Մուրավիէֆ:

— Բարեկամներս, ըսաւ Լոպանչով, ասէ՛ն ինչ պիտի ըսեմ, քանի որ, իմ բախտս ալ, այժմ կապուած է ձերինին հետ: Կամ միասին պիտի մեռնին, կամ խօշորփին պիտի ազատինք այս անելէն:

Սոսկելով հանդերձ, ձեռքերն ալ հեռագրին գործիքին վրայ կը գործէին: Շարունակեց.

Այս իրիկուն, ժամը տասին պառկելու վրայ էի՝ երբ եին մը ներս եկաւ. հո՛ւ: Իր տիրական ընթացքը եւ իր խօսուածքին զօրեղութիւնը զիս անհունգիստ ըրին: Անունը տուաւ: Անմիջապէս վախ մ'առաւ զիս, ձեր մասին: Ու իրաւունք ունէի. Տիկին Մուրավիէֆ, առանց նախաբանի, յայտարարեց ինծի.

« — Դիտեմ թէ անթելով լուր ղրկեցիր սա հեռուն կեցող օտար նաւուն, եւ գիտեմ թէ այդ նաւը կը վերաբերի իշխանուհի Սէլիմանի, կինը քաղաքական յանցաւորի մը. այժմ բանտարկուած եւ Մոսկուայի Զէկային կողմէ մահուան դատապարտուած: Հետեւաբար, անմիջապէս պիտի հեռագրէք, ինչ որ ձեզի պիտի ըսեմ:

Ուզեցի բողոքել, բայց տիկինը յարեց.

— Յանուն Զէկայի: Եթէ մերժէք, հիմա զօնգ ձերբակալել պիտի տամ:

« — Հնազանդելէ զատ ինչ կրնայի ընել: Իրինա Մու-

քալիէֆ այն ատենն ինծի կարգաց սա թուղթին վրայ գըր ուած սա տողերը.

«Իշխանուհի Սէլիման, «Նորթէրն-Սթար»ի մէջ

Տիկին, ձեր ամուսինը ողջ առողջ ձեզի պիտի յանձնուի. վաղը առտու, կէսօրին, Պաթումի մէջ: Առանց յապաղելու մեկնեցոք դէպի հոն: (Ստորագրուած) Իվանօֆ»:

Իվանօֆ ապշահար մնաց:

— Ինչպէ՞ս, արդէն տեղեւոյ կ'էր նէ, թէ ես ալ դործին խառնուած եմ:

— Ամէն ինչ զիտէ, ընդմիջեց Շարինսքի: Մեր թանկագին ժամանակը անտուի խօսքերով չանցնենք: Լոպանչօֆ, արդէն հաղորդակցութեան մէջ էք Լաթին հետազոտողին հետ:

— Ոչ տալաւին: Պատասխան չկայ իմ հրաւերներու: Մինչդեռ Լոպանչօֆ կը շարունակէր իր ալիքները դրկել զիշխան մէջէն, Իվանօֆ ինծի կը քսցատրէր:

Կը հասկնամ: Նէ մէկ քարով երկու թռչուն զարնել ուզեց. եաթը Նիքոլաիայէն հեռացնել, փրկութեան քոլոր ծամբաները փակելու համար մեր առջեւ, միեւնոյն ժամանակ, Պաթումի կարմիր նաւատորմին թորփիւններով բռնել «Նորթէրն-Սթար»ը:

— Ընդհատ է, ըսաւ Լոպանչօֆ, որովհետեւ այն պահուն երբ դուք իմ սենեակս խուժեցիք, նէ կը հրամայէր ինծի, զինքը հաղորդակցութեան մէջ դնելու Սեւ Մովսէս սովիթական 14րդ թորփիլահալածին հրամանատարին հետ: Ահ, եաթը կը պատասխանէ: Լոպանչօֆ:

— Մոեցանք դէպի Լոպանչօֆ, ակնդէտ կը սպասէինք գործիքին պղնձեայ ասեղին թրթռումներուն: Կանգ առաւ: Վայրկեան մը, երկուք անցան: Յախտեանկանութիւն մը: Ակնարկով Լոպանչօֆը կը հարցութործէինք, նշան ըրաւ չեքերալու. Յետոյ յանկարծ մատիտ մ'առաւ եւ բառ առ բառ գրեց պատասխանը որ անգլերէն էր:

«Անմիջապէս ձեզի կը ղրկենք, դէպի նաւամատոյց, ինքնաշարժ նաւակը, զձեզ առնելու»:

Ուրախութեան ծայն մ'արձակեցին մեր ընկերները, Լո

պանչօֆ ոտքի ելաւ եւ ուսական ծովայինի քաղաքավարութեամբ մը ինծի հարցուց.

— Կրնա՞մ համարձակիլ խնդրելու ձեզմէ, սիրելի իշխան զիս ալ ձեզի հետ առնելու, ապաւինելով իշխանուհիին հիւրընկալութեան:

— Հրամանատար, կ'ինս երջանիկ պիտի ըլլայ, զձեզ ընդունելով իր նաւուն մէջ, դուք որ մեր փրկիչն էք:

Մինչդեռ ինծի շնորհակալութիւն կը յայտնէր, Շարինսքին ալ կ'ըսէր Իվանօֆի.

— Երթանք տեսնելու, թէ մեր անուշիկ աղանեակը միշտ աղէկ կապուած կը մնայ եւ բերանը թխմուած է: Ժամը հինգէն կամ վեցէն առաջ, դէն արձակուած տեսնելը վտանգաւոր է. գալով ձեզի, հրամանատար, գործիքը անգործածելի վիճակի մը մէջ դրէք:

— Իրաւունք ունիք, մեծ գգուշութիւն ձեռք առնելու է այդ գազանային կնոջ նկատմամբ:

Հինգ վայրկեան վերջը նաւամատոյցն էինք. եաթին լոյսերը կ'երեւէին: Յոյսը՝ զաղջ լոգանքի մը նման՝ մեր կրծկըւած ջիղերը կը գրգռէ. Լոպանչօֆ, իր ծովայինի սուր ականջովը, առաջին անգամ լսեց շոգեմալին ծայրը՝ մթութեան մէջ.

— Շոգեմալակը կուգայ: Առ խոհեմութիւն, լոյս չեն վառած տեսէք, փրփուրի այդ կոյտի՝ լուսնի տակ: Նաւակըն է:

Քիչ մը յետոյ նաւամատոյցին մօտեցաւ. մէջը երկու անձեր կային, երկու սեւ դիմագիւնր, նաւուղիղը եւ միւսն ալ անշուշտ նաւապետը:

Իվանօֆ, առաջինն ըլլալով, ներս ցատրեց, ապա հրամանատարը եւ յետոյ Շարինսքին: Ու ամէնէն վերջը ես ինքս: Շնորհակալիքս յայտնելու վրայ էի նաւապետին: Բայց երկու թեւերս բացուեցան: Անձկութեամբ դողդոջուն ծայն մը մըմնջեց.

— Ժէրաբ:

Ճանչցայ Կոիզէլտան. այնքան յուզումս գորաւոր էր, որ իր վրայ ինկայ: Ուրախութիւնը սիրտս լեցուցած էր: Փակ

արտեանունքս կը ճառագայթէին, դէպի սէր եւ դէպի կեանք յարութեանս յուզմունքը կը հոսէր, շրջան կ'ընէր համակ մարմնոյս մէջ: Կառչած էի Կոիզէլտայի, ինչպէս նաւաբեկեալ մը՝ իր ազատարարին որ զինքը ծոպէն կը հանէ: Շունչը կտրելու աստիճան, գնէ թեւերուն մէջ կը սեղմէի, ծծելով իր սիրական անուշահոտութիւնը, շնչելով իր խարտեալ մազերուն անմոռանալի բուրումը: Յանկարծ զգացի իր շրթունքներուն մերձեցումը՝ իմ իններուն: Ենչազօրէն կը պազնէր բերանս, հակառակ աղտոտութեանս եւ ութ օրուան երկնցած մօրուքիս, հակառակ փախստական թիպալարտի մը զլուխիս: Իր համբոյրը վերագարթուց զիս:

Մինչդեռ իր մինիսիկ ձեռքերը կը փայփայէի, հրաման տուաւ նէ նաւուղիդին եաթը ճամբայ հանելու: Ընկերներս առ ի բաղաբաժարութիւն, լուռ կը մնային, նաւակը կը ճեղքէր կաթնանման ծովը, երկու կողմերէն ցանցելով փոսփորային անձրեւի մը կաթիլները:

— Պարոնայք, ըսի այն ատեն, ներկայացումները տեղի պիտի ունենան «Նորթէրն-Սթար»ի վրայ, երբոր հասնինք այդ ծփուն ապաստանարանին մէջ:

Քիչ յետոյ, արդէն էինք շոգենաւը, ուր տէր եւ տիկին Մոկան մեզի բարի գալուստ մաղթեցին, ընկերներս՝ իւրաքանչիւրը իրենց յատկացեալ խուցերը մտան: Նաւը ուղղուեցաւ դէպի Կ. Պոլսոյ ճամբան, կ'աճապարէինք, կարելի եղածին չափ, ցամաքային ջուրերէն չուրս ելլել, եւ խուսափիլ կարմիր նաւատորմիդին հաւանական մէկ խուզարկութենէն:

* *

Կոիզէլտայի լոգնարանը ինծի համար եղաւ երկրային դրախտի պզտիկ անկիւն մը, մինչդեռ, կ'ածիլուէի ես, նէ քովս նստած, մտիկ կ'ընէր իմ արկածայից պատմութիւնս: Ու ապա եզրակացուց.

— Ժէրա՛ր, տասը տարիէ ի վեր, ասանկ անձկալից ժամեր ապրած ըլլալս չեմ գիտեր: Առաջին հեռագիրդ, զիս դող հանած էր: Իրօք կը կարծէի որ հիւանդ էիք Նիքոլա-իայի մէջ. եւ ձեզ առանձին, մինակ եւ անխնամ գիտնալուս գաղափարը, նետուած կովկասեան գիւղի մը անկիւնը, այն քան զիս կը նեղէր, որ շարունակ Տրապիզոնէն մինչեւ Նիքոլաի հեռաւորութեան ժամերը կը հաշուէ: Առտուան ժամը տասնեւմէկին նաւահանգիստը կ'երեւայ. Պ. Մոկանը նաւակով դրկեցի ցամաք: Քսան վայրկեան վերջը՝ ոռուսի մը հետ վերադարձաւ: Այդ մարդը մանրամասնօրէն պատմեց ձեր դժնդակ կացութիւնը, երբ իմացայ, որ այդ իրիկունն իսկ, գուցէ պիտի գնդակահարուէիք, ինքզինքս կորուսի: Բայց գիտէք, որ վտանգի առջեւ տեղի չեմ տար: Հաւատացի Իվանօֆի տուած տեղեկութիւններուն եւ համոզուեալ, որ այդ անձը դաշնակից մըն էր ձեզի: Ինծի յայտնեց, որ փրկութեան միակ ճամբան էր Շաբինսքիի խիղճը ծախու առնել յիսուն հազար տոլարով, պատրաստակամութիւն յայտնեցի այդ գումարին տասնապատիկը վճարել, զձեզ ազատելու համար: Մեկնեցաւ եւ իրիկուան ժամը վեցին մեր քով վերադարձաւ Շաբինսքիի հետ:

« — Յաջողեցայ, ըսաւ Իվանօֆ, Զէկայի պատուիրակը փորձել իրեն ըսի, որ եթէ կարենար իշխան Սէլիմանը փախցնել, իրեն պիտի վճարուէր յիսուն հազարը: Ընդունեցաւ առաջարկս, պայմանաւ որ իրեն փախուստն ալ դիւրացնենք դէպի արտասահման:

«Բնականաբար, խոստացայ Իվանօֆի զաչն ալ միասին առնել: Աւելցուց

« — Այժմ ո՛ւր են տողարները:

«Պատրաստ են, ըսի: Ու Շաբինսքին ինծի մօտեցուց: Տուի պանքնօթները, կէսէն կտրուած, որպէսզի խարդախութիւն մը չգործէր. մնացորդն ալ պիտի տայի զքեզ ազատել վերջ, եթէ ոչ մէջտեղէն կտրուած պանքնօթներն ունէ օգուտ չպիտի ունենային Շաբինսքին համար: Ասիկա հին մեթոտ մըն է եղեր, գործածուած Սիպերիոյ մէջ:

Բայց ժամը տասնին միջոցները, երբ նաւապետը շոգե-
նաւակով դէպի ցամաք ղրկելու վրայ էի, հեռագրագործի-
քը իմացուց: որ Նիքոլաիայէն կը Լանչուէր: Աւելի մեռեալ
քան կենդանի, նաւապետին հետ մեր հեռագրողին սենեակը
զացինք, Իվանօֆի կողմէ ստորագրուած հեռագիր մը ցոյց
տուաւ, որուն մէջ գրուած էր, թէ պէտք էր անմիջապէս
Պաթում մեկնէինք: Խորին յուսահատութեան մէջ ինկանք.
ինչո՞ւ պիտի երթայինք Պաթում բանի որ դուք պիտի ա-
զատուէիք Շարինսքի կողմէ: Նաւապետը ստորին դաւադ-
րութեան, կամ մաշտնութեան մը հետքը նշմարեց այդ հե-
ռագրին մէջ: Եւ ալ կասկածանքի մէջ կը տարուեցէի:
Պէտք էր մնալ հոս թէ ոչ, այդ տարօրինակ թելադրութեան
անսալով մեկնիլ: Կէս ժամ վիճելէ յետոյ, մենք մեզի, որո-
շեցի. որ մեկնենք աւելի լաւագոյն էր: Եաթը խարիսխ վեր-
ցնելու վրայ էր, երբ երկրորդ հեռագիր մը հասաւ մեզի.
սա կերպով. «Առջի հեռագիրը ջնջուած համարեցէք, դէպ-
քերը փոխուեցան, եկէք նաւամատոյց մեզի առնելու: Վեր-
ջին ծայր ստիպողոյ կան: Իվանօֆ:» Նաւապետը կեցուց եա-
թը եւ շոգենաւակը համբայ ելաւ դէպի ձեզ: Մնացեալը զի-
տէք».

Գաղտնիքին բանալին տուի Կոիզէլտաի, պատմելով ի-
րեն տիկին Մուրափիէֆի անակնկալ միջամտութիւնը: Սար-
սրոաց նէ. խորհելով, որ Մոսկուայի այդ պզտիկ կինը,
քիչ էր մնացեր, որ վերստին զիս ձեռք անցնէր, դահիճին
յանձնելու համար: Բայց յուզմունքը դադրեցուցի, Կոիզէլ-
տան առնելով իմ զիրիկս, եւ անգամ մ'եւս պաղնկելով իր շը-
թունքները՝ որք չէին հեռանար ինձմէ:

★ ★

Եաթին մէջ գտնուող բոլոր համբորդները ժողուեցանք
սեղանի մը շուրջը, հանդարտօրէն ճաշելու. խոստմանս հա-
մաձայն, ընկերներս ներկայացուցի Կոիզէլտաի:

Ու նոյն վայրկեանին, նաւապետն ալ կամրջակէն իջնե-

լով մեւի ըսաւ ծանօթօրէն,

— Յամաքային ջուրերու սահմանէն դուրս ելանք ու
դառնալով երեք ուսերուն.

— Այժմ պարոնայք, ամերիկեան ղրօշին պաշտպանու-
թեան տակն էք, սովիէթական եւ ոչ մի նաւ զմեզ կեցնե-
լու իրաւունք ունի:

Իվանօֆ, Շարինսքի եւ Լօպաչօֆ, ոտքի ելան, եւ ի-
րենց զաւաթները պարպեցին ի պատիւ աստղագարդ ղը-
րօշին. դէմքերնին դարձուցած դէպի իշխանուհին:

Աստուան ժամը երկուքին ճշշը լմնցաւ. նրբանցքին
մէջ Կոիզէլտաի սենեակին առջեւ կանգ առի ու հարցուցի.

— Սիրելիս կը հաճիք ցոյց տալ իմ խուցս:

Նէ պարզապէս իրենը մատնանշեց եւ հրաշալի ժպիտով
մը յարեց.

— Տարինկ, (սիրելիս) Նիքոլաիաի բանտէն վերջ, այս
խուցը հաճելի պիտի թուի ձեզի:

Փարեցայ Կոիզէլտաի ու ներսը միասին փակուեցանք:
Եաթին մեքենաները խուլօրէն կը կանչէին, հանդարտ ծո-
վուն վրայ հագիւ թէ կ'երերայինք, դիտեցինք, մաքուր,
առտեղագարդ երկինքը, ծիրկաթինին լուսնաշող շղարշովը
կիսուած: Կոիզէլտաի ոսկեգոյն մագերը կը շոյէին քունքերս,
ձեռքս կանգ առաւ իր անհամբեր կոկորդին վրայ. հարցուց
ինձի.

Ի՞նչ բանի վրայ կը խորհիք, Ժէրար:

Պատասխանեցի.

— Ամենաբա՛ղցր, ամենաբա՛րի եւ ամենասո՛ւրբ տի-
կին Մուրափիէֆի վրայ, որ զիս մահուան հետ ըլտանեցուց
եւ ինձի վերադարձուց սէրը այն մի սկ կնոջ, զոր երբեք
սիրեցի:

Մոնաքո - Նորթէրն-Սթար խարխսն նետած էր աւազանին մէջ: քովիկը Մոնաքոյի իշխանին եաթին: Նաւուն մէջ նախանշաւ՝ էինք, կապոյտ եւ շարնչագոյն վրանի մը տակ: Չախէն կ'երևէր մեծ բագինօն, իր կանաչագեղ շքեղութեան մէջ. ինք կ'ստուերագծուէր գորշագոյն, անցնող ամպերու շարժուն շուքին ներքեւ. անդին՝ Թիւրպի վարդագոյն տունները գոգցես կը հալէին արեւին տակ:

Կոիզէլտա եւ տիկին Մոկան ցամաք ելած էին, քիչ յետոյ պիտի դառնային, բռնաւորութեամբ բուտրայով, շրթունքի կարմրանքով, սուղ անուշահոտերով, եւ յունական դիցունքներով զարդարուած վնջանկիւն բուրումնաւէտ լոգաջուրի շիշերով: Երկնցած աթոռի մը վրայ, կ'օրօրուէի խորհելով կեանքի երեւցներուն վրայ: Ապրելու բաղջրութիւնը: Կատարեալ հանգստութիւնը: Կեանքը այնքան անուշ կ'երեւնայ, երբ մարդ շօշափած է դարանակալ սպասող մահուան մատները, Կոգեկոչի մեր փախուստը՝ Սեւ ծովէն, իմ մնաք բարոյներս՝ Լօպանչօֆի օւ Շաբինսքիի, Ոսկեղջիւրի մէջ: Շաբինսքի, հարստացած արդէն պանքսթներով, ուզեց մնալ Պոլիս: Դիպուածաւ պորշէվիկ, ո՞վ գիտէ, վաղն ալ պիտի ըլլայ սեղանաւոր Բերայի մէջ, կամ խափեարի ներածող՝ Լոնտոն: Լոպանչօֆ, իմաստուն մը, այն ալ զմեզ թողուց, քաշուելով Վոսիորի մէկ անկիւնը:

Ազատարարս Իվանօֆ, մեր քով մնացած էր, Կոիզէլտայի ստիպումներուն վրայ, որ իրեն խոստացած է, Նիւ Եորքի մէջ նուագահանդէս մը սարքել անոր ի նպատ: Դաշնակին առջեւ նստած՝ հմայած էր մեր համբորդութեան ժամերը եւ նուագով փայփայած, Կոիզէլտայի հետ մեր երկրորդ մեղրալուսինը:

Սպասաւոր մը եկաւ իմ մտածումներս ընդմիջելու:

Հեռագիր մը՝ ձեզի համար:

Անշուշտ Լէյտի Տիանաէն էր, որուն հեռագրած էի Պոլսէն իմ վիժած պաշտօնիս համարօտագրութիւնը: Բացի զայն:

«Ես եւ Վարիշքին, յանկարծակիի եկանք, ձեր անհաւատալի արկածներուն մասին. սրտանց կը շնորհաւորեմ ձեր փախուստը: Մեր ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ 26 յունիսին, եթէ արտաքոյ կարգի բաներ չշատահին. խնդրեցէք իշխանուհի Սելիմանէն ներկայ գտնուելու. հեռագիրս ընդունելուդ պէս՝ եկէք Կլէնսօի դղեակը, անպատահաւ ձեզի տեսնել կ'ուզեմ. բան մը նշմարեցի, որ ինծի մըտածել կուտայ»:

Սիրով ՏԻԱՆԱ.

Հեռագիրը ծալելու վրայ ի, երբ երեւցաւ Պ. Մոկան: Ու կատակել սկսաւ:

Կեղանի Մուրավիէֆի նկատմամբ լուրեր ունի՞ք:

— Ոչ, սիրելիս: Լէյտի Վուինհամ գիտ եւ Կոիզէլտան կը հրաւիրէ Վարիշքինի հետ իր ամուսնութեան հանդէսին, որ տեղի պիտի ունենայ 26 յունիսին, այսինքն տասն օրէն:

— Պորշէվիկի մը հետ կ'ամուսնանայ: Ի՞նչ եղական գաղափար:

Արժանի Շրջիկ Մատօնաին. եւ յետոյ, պէտք է գիտնալ թէ, այսօրուան ոռւս պրօլետարը աւելի կ'արժէ քան անցեալ տարուան մեծ դուքս մը. անոր շնորհիւ Թըլլաֆի մենաշնորհը, բարիւզով պիտի լեցնէ իրենց հիմնեան բաժակը:

Բախտին համեղ մէկ հեգնութիւնը: Այս համայնաժողով Մարքսի աւետարանին անհաւատարմութիւն ընելով, եւ իր ընկերները մատնելով, արեւմտքի դրամատէրներուն համար, պիտի կրնայ ոռւսական ազգայնացած հարստութեան մէկ մասը վերստանալ շնորհիւ իր ապագայ կնոջ:

— Ինչպէ՞ս, այդ գեղանի կինը, որ բրիտանական ընկերութեան արժէքաւոր մէկ անդամուհին ըլլալով...

— Բայց, զրեթէ կործանած է:

— Վերջապէս, նէ որ Նիւ Եորքի մէջ: Հայտ Բարբի ե-

րեք Շնորհալիներէն կը համարուի, կրնա՞յ համոզուիլ ամուսնանալու համար սովիէթ պաշտօնեայի մը հետ:

— Կացուծիւնը չէք ըմբռնեք բարեկամա: Գեղիցիկ ծնուկի մը ոտքերուն տակ՝ յաճախ չէ կարելի գտնել տարեկան քսան միլիօն ֆրանքի եկամուտ մը Անգլիոյ սեծահարուստնէրը, պատերազմի եւ եկամուտի վրայ տուրքի երեսէն շատ վնասուեցան. Լէ տի Վուինհամ, որ չկրնար երջանիկ ըլլալ, առանց մեծաքանակ ոսկիի, քիչ հաւանականութիւն կը գտնուի, փայլուն մէկը գտնելու, իր դասակարգի ամուսնալուծեալներուն, այրիներուն եւ ազգայններուն մէջ: Նէ նախընտրեց ստոյգ պոլշեիկ մը, ներկայ ընկերութեան ճշմարիտ թշնամի մը, մանգաղի եւ մուրճի քանդող մը: Ու յետոյ կը ճանչնաք Լէյտի Տիանաի ճաշակը, տարօրինակ, նոր, արտառոց, անակնկալ բաները միայն հաճելի են իրեն: Սկովտացի թագաւորներու ցեղէն մեծ տիկին մը, որ կ'ա մուսնանայ համայնաւարի մը հետ եւ զայն կ'ընէ փոխարքայ մը քարիւղի: Հապա՞ անկլօ-սաքսօն եւ Եանքի թերթերը ինչե՞ր չափով զրեն այս ամուսնութեան նկատմամբ:

Օրինակի համար. «Յանկարծական դաւանափոխութիւն սիրահար պոլշեիկի մը:» «Լէյտի Տիանա Վուինհամ նուաճեց կարմիր Հ'դրան»: «Մոսկուայէն մինչեւ Փիքքատիլլի»: «Էրոս իր նետերը կը թաթխէ քարիւղին մէջ»: Ու այսօրինակ վերնագիրներով շատ մը սաստկայոյզ յօդուածներ՝ որոնք նուազ հաճելի չափով թուին տիկին Վուինհամի:

Մ, Մոկան գլուխը երեքուց քանի մ'անգամներ:

Ու խնդաներով վերջացաւ մեր խօսակցութիւնը: Կոիզէլտա եւ տիկին Ռիւթ Մոկան, բազմաթիւ պզտիկ ծրարներով Մոնթէ-Բարլօն կը վերադառնային:

Կոիզէլտա հեռագիրը տեսած էր. իրեն իմացուցի Տիանաի մօտալուտ ամուսնութիւնը, փափաքեցաւ ինքն ալ ներկայ գտնուիլ, քանի որ եաթը հինգ օրէն Սուտամբթըն պիտի ըլլար:

Ճաշի երթալու վրայ էինք, երբ երկրորդ մըն ալ եկաւ սա իմաստով.

«ժէրար, կ'աղաչեմ, անմիջապէս եկէք, Վարիշքին անհետացաւ. ձգել երթալու եմ: Քեզի եմ, բոլոր սրտովս»:

ՏԻԱՆԱ.

Նշանած մը, որ իր փեսացուն կը կորսնցնէ, հարսանիքէն ութ օր առաջ, լաւ բան մը չէ. Յարեց Կոիզէլտա:

Վստահ էր իմ վրաս, ռեւէ նախանձ չէր արտայայտեր Լէյտի Տիանաի մասին:

Տիկին Մոկան ալ կատակեց:

Պոլշեիկը կ'երեւի, թէ Ռիւպիքոնի առջեւ. յետոյ ընկերկեցաւ:

Պ. Մոկան ալ աւելի առաջ երթալով, յարեց:

— Հորի մը մէջ ինկած ըլլալու է, կ'ըրեւի թէ մէջն ալ քարիւղ չկ'ար.

Բողոքեցի ես:

Կացուծիւնը շատ ծանր ըլլալու է, որ Լէյտի Տիանա երկրորդ հեռագիր մը կը ղրկէ: Իր շատ մը կողմերը քննադատելի են, սակայն բնաւ վատ չէ:

Վերջ տրուելով այս կատակաբանութեանց, Կոիզէլտա երեսս փայփայելով.

— Ժէրար, վաղը առաջին շոգեկառքով Սկովտիա մեկնելու արտօնութիւնը կուտամ քեզի. մենք ալ նաւով պիտի գանք: Լոնտոն Բից պանդոկը պիտի իջնեմ. պիտի գաք զիս առնելու, ներկայ գտնուելու համար Լէյտի Տիանաի ամուսնութեան. եթէ մինչեւ այն ատեն մէջտեղ ելլէ Վարիշքին:

— Կոիզէլտա, անհունօ երախտապարտ եմ ձեզի. որ կացուծիւնը կ'ըմբռնէք. չեմ կրնար լքել այդ կիներ, երբոր ինծի պէտք ունի:

Սիրո ի ճաշարանն անք: Պսպղուն ապարօշով մը զարդարուած ռուս երգչուհի մը եւ երկու չպարուած աքսորեալներ, կարմիր վերարկուով եւ ճերմակ կօշիկներով, կը սաղմոսերգէին Տուպինիշքան: Յիշատակներու յորձանք մը արթնցաւ ուղեղիս մէջ: Հետաքրքիր կը նայէի անտարբեր ճաշողներուն, որոնք կը լափէին զառնուկի խորոված մը, կամ համեմնալ ծուկ մը: Կիներ, քիչ մ'աւելի հեռուն. քր-

մական ձեւերով, գլանիկը բերանին, կ'ուզէին ճաշակել հնդուկի նման, այդ զգայալսաբ նուագը: Ու ես կը խորհէի կարմիր պահակներուն, կապիկի նմանող դահիճին, դժբախտ Զէրնիչէֆի վրայ: Կը փափաքէի հարցութործել այդ ունկընդիւր մարդիկը, որ կը կատակէին մահուան երգին հետ, որ էր Տուպինուշքան:

Պիտի ուզէի թիակ մը լեցուն տիղմ առնել եւ զանոնք ցելոտել իրենց յիշեցնելու համար, թէ կեանքը բոլոր մարդ կայիններու համար պարատուն մը չէ, բայց գիշեր, ցերեկ, ուր անհոգութիւնը միայն կ'իշխէ:

Կոիզէլտա կարդաց իմ ներքին մտածումներս եւ մեղմօրէն ձեռքս բռնելով փսփսաց.

— Ժէրար, կը հասկնամ ու կը սիրեմ զձեզ:

Այն ատեն քաղցր նայուածքով մը շնորհակալ եղայ իրեն. սիրտս խաղաղեցաւ. բացատրեցի իրեն տղայական ընդլզումիս պատճառը: Այս մարդիկը՝ աշխարհի երջանիկներն էին եւ իրաւունք ունէին: Երջանիկ ըլլալու համար քան մ'ըրած չէին, եւ սակայն երջանիկ էին, կամ այնպէս կը կարծուին. Արեւելեան երջանկութեան բանաձեւը չէ՞ որ ջրնջուած է. եւ այսօրուան երջանիկ մարդը այն է, որուն կինը գրեթէ շապիկ ալ չունի:

* *

Կէս գիշերին, նաւն էինք արդէն: Պառկած էի անկողնոյս մէջ, երբ Կոիզէլտա, կանանչ-նուշի գոյն շրջագրեւորով եկաւ քովը նստեցաւ եւ հարցուց.

— Իրօք, յանցաւոր եմ զձեզ թողլու. որ առանձինն մեկնիք լա Պէլ դդեակը, չէ՞:

Կատակել կը կեղծէր, սակայն ներքնապէս անհանգիստ էր: Մարգրիտ մատնիներով շողշողուն ձեռքերը՝ մագերուս մէջ անցնելով, յարեց.

— Իր սիրահարը եղաք, չէ՞:

Ուրացայ:

— Ժէրար, ըսէք ճշմարտութիւնը, պիտի թողում որ երթաք, որովհետեւ վստահ եմ այժմ ձեզի տիրացած ըլլալուս, ինչպէս դուք ալ վստահ էք, որ ես ալ բուկդ եմ, հոգւով եւ մարմնով: Վերջապէս, անկեղծօրէն, բիչ մը զնէ սիրեցի՞ք:

— Եղբայրական սիրով, այո՛. սիրահարի սիրով, ո՛չ:

— Դիտէք, որ երկու տարիէ իվ'ր գիրար ծածկնք: Շատ մտածեցի ձեր վրայ, եւ այն զգացական տազնապնդուն վրայ, որոնք շատ անգամ իրարու հետ համաձայն ընթանալու տրամադրեալ էակները իրարմէ կը բաժնեն: Առաջուան պէս անհաշտ չեմ, երբոր գիտէի թէ, եղբօրս կնոջ՝ Էլվինի հետ էիք Բալմպիչի մէջ: Մտածեցի: Այժմ հասունացած եմ: Ու հասկցած բարեմիտ դրժումներու ամենադոյզն կարեւորութիւնը. հաւատարմութիւնը: Այսինքն այն դրժումները՝ որոնք չեն աւերել ճշմարիտ սէրը, սիրտին սէրը, տեւական, հաստատուն՝ աղամանդի պէս: Ուրեմն, իմ սիրական Ժէրարս, կրնաք ինծի վստահիլ թէ որոշապէս զձեզ կը սիրեմ ու ատիկա զգացի, երբոր իմացայ թէ մեծ վտանգ մը կ'սպառնար ձեզի: Կրնաք անկեղծօրէն խոստովանիլ ինծի, թէ Լէյտի Տիանան ձեզի համար եղած է անցողակի բըմայք մը:

— Է՛հ, անուշիկ Կոիզէլտաս, որքան ալ եղելութիւնը ձեզի հետաքրքրական թուի, ներա եւ իմ մէջ, բան մը տեղի ունեցած չէ: Պարագաները չուզեցին: Բարոյապէս օգնեցի այդ կնոջ: Այս ամէնքը, միայն տիլէթանթիզմի համար: Ահաւասիկ ճշմարտութիւնը:

Կոիզէլտա համոզուեցաւ եւ վիզս փաթթուեցաւ:

Տարօրինակ բարի մարդ մըն էք, սիրական Ժէրար: Ձեր մէջ կայ թէ բախտախնդիրը թէ Տօն-Քիշօթը: Շփոթած ազատախօսութեամբ մը ուղղամտութիւնը կը խառնէր մոլութեան ճաշակին: Երկու տարիէ ի վեր Նիւ Եորքի մէջ յաճախ խօսեցան ինծի աքսորական ամուսնոյս վրայ: Դիտէ՛ք, թէ ինչ կը պատասխանէի այն անձերուն՝ որոնք կ'ուզէին ինծի վնասել, այն քննողներուն՝ որ կը փափաքէին ամուսնալուծումիս, եւ որոնք չէին կասկածել թէ սիրոյ հուրը

մարա՞ծ չէր իմ մէջս: Անոնց կ'ըսէի: Իշխան Սէլիմա՞նը: Բուքի գործակալութեան Սէն-Վէնսան տը Բոյն է: Զօնգ պիտի կրնար առաջնորդել մինչեւ դժոխք, առանց իր վերարկուն խանձելու: Ճիշտ է:

— Ու դուք. Կոիզէլտա, հոգիներու լաւագոյնն էք, չինական պատմութեաններու ամէնէն գեղեցիկին մէջ:

Օհ, ժէ՛րրար:

Երբ Կոիզէլտա անհամբեր աղաւնիի մի այսօրինակ ծախանելէջներով կ'արտասանէր անունս, կը հասկնայի որ պարտուած էր: Խոյս տուաւ սակայն իմ փարումէս եւ խուցին միւս կողմը վազեց:

Բայց, ո՞ւր կ'երթաք անուշիկս:

Այն ատեն, նէ երկարեց իր գեղեցիկ թեւը կայսրուհիի մը թաւապատ մականին նմանակ ու անուշութեամբ պատասխանեց:

— Ահ, ժէրար. պատուհանիկը կը դոցեմ:

Երեք օր վերջը, վերջալոյսին կը հասնէի Լոռ-Լոմանի եզերքը: Լէյտի Տիանաի ինքնաշարժին վարիչը կը սպասէր ինծի Թէրպէտի Կայարանը: Մայրամուտի արեւին կրակներուն տակ Սկովտիոյ ամէնէն մեծ լիճը կը ներկուէր դեղին, կանանչ, մոլ: Յունիսի պայծառ գիշեր մը: Մեղմ հովիկ մը կը փչէր լիճին վրայ:

Դիմացի կողմը կը բարձրանային վայրենի ժայռերու բուրգեր, ծիրանեփայլ եւ ոսկեգոյն:

Դղեակը հեռո՞ւ է, հարցուցի վարիչին:

— Ո՛չ պարոն. մէկուկէս մղոն:

Ինքնաշարժը կ'անցնէր, կո սրւար գորշագոյն բարերու կամարի մը տակէն. երբ Կլէնսօի դղեակը երեւցաւ, գիշերոյ ստուերներէն կապուտցած, երկու քառակուսի աշտարակներով: Նշմարեցի որ ծախակողման աշտարակին երրորդ յարկը ունէր երկու պատուհան՝ ծիրանեփայլ վարագոյրներով:

Վարիչը ուղղուեցաւ երկու կողմը ծառեր տնկուած համբուն մէջ եւ ասպա կանգ առաւ լայն սանդուխի մ'առջեւ: Լէյտի Տիանա ինծի երեւցաւ հերմակ հագուստով մը կարմիր եւ դեղին շալ մը՝ մէջքին, գլուխը էրիկմարդու գլխարկ մը: Գաւազանը շարժելով.

— Հէլլօ՛ ժէրար, մէկ ժամէ ի վեր ձեզի կը սպասեմ:

— Ի՞նչ ցաւիմ զօնգ սպասցնել տալուս, սիրելիս:

— Խեղճ մարդուկս: Ինծի համար հագիւ իմն մահուընէ ազատեցաք, փտանգելով զօնգ: Երբեք չպիտի մոռնամ ատիկա: Երջանիկ եմ զձ գ տեսնելուս, նախ որ, այդ ողբալի

արկածէն կրցիր խուսափել ողջ առողջ եւ յետոյ, ձեր ներկայութիւնը այս իրիկուն զիս կը գօտեպնդէ: Ա՜հ, ժէրար: Նէ հառաչեց:

— Բայց ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ձեր հեռագիրը զիս շատ անհանգիստ ըրաւ:

Զիս տարաւ քարաշէն վանդակապատին միւս կողմը. աւելի ազատօրէն խօսելու համար: Թէրասին արեւմուտքի երեւոր լինին կը նայէր. աջ կողմէն, Պին-Լօմոնի ժեռուտ բուրգը այժմ մանիշակագոյն էր. ձախ կողմը, Ուալլաս կըղզիին ծառերու խութները կը փայլէին:

Լէյտի Տիանա նախ ուզեց մանրամասնօրէն իմանալ ի Կովկաս ճամբորդութեան իրադարձութիւնները. նրբ իր հետաքրքրութիւնը գոհացուցի խօսեցաւ:

Ձեր դժբախտութիւնները, ժէրար, այժմ լաւագոյնս կը հասկնան ինձի, թէ հոս ինչ անցաւ: Պերլինի մէջ, իրարու մնաք բարով ըսելէ վերջ, Լոնտոն անցայ, ուր ութ օր վերջ եկաւ նաեւ Վարիշքին: Աւելի քան երեք. այն ատեն սիրահար էր ինձի: Մինչեւ յունիս 5 կամ 6ին, ձեզմէ լուր չստանալու համար, եւ յոգնած հեռագրելէ ա՛յ Նիքոլայա, զացի տեսնել Սրբ Էրիք Պիւշմօրը, ապագայի փոխ-նախագահը մեր կազմելիք ընկերութեան, հարցնելու թէ ճարտարագէտէն հեռագիր մ'առա՞ծ էր: Ապահովուց. որ էտվին Պլանքէթէն առնուած տեղեկութիւնները պատուական էին, թէ Թըլպի քարիւղի հանքը բանեցնելու համար, տասը միլիօն դրամագլուխով ընկերութեան մը կազմութիւնը, քանի մը օրուան գործ էր այլեւս. շրջաբերութեան հանուելիք արժէթուղթերուն 1 էսը ինձի պիտի տրուէր: Այս ապահովութիւններէն վերջ, լաւ համարեցի սպասել հոս, դղեակին սէջ մինչեւ ձեր գալուստը եւ ապա ամուսնանալ Վարիշքինի հետ, որ թոյլտուութիւն ուզեց ինձի հետեւելու: Զինքը հոս բերի:

Ու աւելի կամաց ձայնով մը նէ շարունակեց.

— Աղէկ մտիկ ըրէք ինձի, ժէրար: Ասիկա տեղի կ'ունենար յունիս 8ին: Յաջորդ օրը, Վարիշքին Պերլինի թղթաբերը ընդունեցաւ եւ նախաճաշէն առաջ, ինձի հարցուց.

«Տիանա Սէլիմանէն լուր չունի՞ր»: Հաստատական պատասխանս զինքը անհանգիստ ըրաւ: Ու երբ այս գաղտնիքին բացատրութիւն կ'ուզէի, ինձի խոստովանեցաւ, որ ձեր անցագիրը զձեզ կատարելապէս պաշտպանելու մասին ապահով չէր:

«—Ու գոչեցի. Տիկին Մուրավիէֆի մա՞տը կայ արդեօք:»

«Սուսափողական պատասխան մը տուաւ: Յաջորդ օրը Պուսէն ձեր երկար հեռագիրը կ'ընդունէի. զայն հաղորդեցի Վարիշքինի: Քանիցս կարդաց ու հառաչեց. «դժբախտութեամբ է որ կրցեր է ազատիլ»:

«Երեք օր, Վարիշքին մտազրաղ էր: Հասկցուց ինձի, որ տիկին Մուրավիէֆի թշնամական դրօշ բացած էր առաջին անգամ ձեր անձին դէմ եւ թէ իր վրիժառութիւնը ապահովապէս մինչեւ մեր վրայ պիտի հասնէր. աւելի եւս ձեր անսպասելի փախուստը պիտի սաստկացնէր իր վրէժ-խնդրութեան տենդը:

Վարիշքինի ընթացքը ինձի խորհիլ կուտար. յաջորդ օրը իրեն յայտարարեցի.

«Վերջապէս, սիրելիս, կը վախճա՞ր ձեր սիրուհին: Այո՛ կամ ո՛չ: Իր պզտիկ մօրուքը փայփայեց եւ երգող ձայնով յարեց. «Ինձի համար, ո՛չ, ձեզի համար, այո՛: Իրինան շղթայազնւծ եղած է: Ո՛վ դիտէ ինչե՛ր պիտի ընէ: Հաւատացէ՛ք, ինձի. Տիանա: աւելի խոհեմութիւն պիտի ըլլար, եթէ այս բնակարանը ձգէինք եւ ուրիշ տեղ մ'երթայինք. օրինակի համար Ֆրանսա, ուր գաղտնի կերպիւ պիտի ամուսնանանք: Ժամանակ անցնելով, իրերը պիտի հանդարտին, որով զձեզ իրական փոռնգէ մ'ազատած պիտի ըլլամ:

«Այս անկարելորդ ռուս կնոջմէն փախչելու մտածումը զիս զայրացուց. ե՛ւ, վախէս պահուրտիմ Մուրավիէֆէն, ամօթալի կերպով ամուսնանամ. այդ աղտոտ պոլշեիկուհիին վախէ՛ն. Պատասխանեցի Վարիշքինի.

«Սիրելիս, ձեր Իրինան, դժբախտ հակա-յեղափոխականներու նկատմամբ, մահու կամ կենաց իրաւունքը կրնայ ունենալ, այդ դժբախտներուն՝ որք իր հիրաններուն տակ

կ'իյնան Չէկայի գետնափորներուն մէջ, բայց ձեզի կ'ապահովցնեմ թէ, բրիտանական հողին վրայ, նէ պիտի վարանէր Վուլինհամ մը վախցնել: Հոս, կախաղան կը հանեն այն անձերը՝ որոնք ուրիշի մը կեանքը չեն յարգեր: Մեր դատաւորը, մարդասպաններու համար — ըլլան անոնք բարկութեան տակ գործուած ոճրագործներ — չունի այն 'ապուշ ներողամտութիւնը' որ ունի ֆրանսացի դատաւորը, որ ազատ արծակելով յանցաւորները, կը քաջալերեն զիտակցաբար դանակի եւ ատրճանակի զեղծումը: Հոս պիտի մնամ ուրեմն եւ պիտի ամուսնանանք այս ամսոյ 26ին, մինչեւ որ Սէլիման վերադառնայ, վկայ ըլլալու համար մեզի»:

«Անկից յետոյ, Վարիշքին այլեւս չխօսեցաւ իր սիրուհիին վրայ, ինծի անանկ կուգար, որ նոյնիսկ ներա գոյութիւնն ալ մոռցած էր եւ ինծի հետ անուշ ծրագրեր կը դարձնէր, երբ երէկ չէ առջի օր, սպասուհիին ըսի, որ իմացընէ Վարիշքինին. թէ նախաճաշէն առաջ՝ երթանք պտոյտ մը կատարելու. Ժիւլիէթ զարմացումով ինծի նայեցաւ ու ըսաւ:

— Լէյտին չգիտէ՞ր, որ Պ. Վարիշքին մեկնեցաւ:

— Ինչպէ՞ս. այս ժամուս բարբին մէջն է:

Բայց ոչ, տիկին: Ժամը ութին հեռագիր մ'առաւ: Անմիջապէս ինքնաշարժով Կլասքօ մեկնեցաւ, Լոնտոնի երկաթուղիին հասնելու համար:

«Ապշահար մնացի. Ժիւլիէթ դուրս ելաւ: Հինգ վայրկեան յետոյ վերստին եկաւ, իզգանապետին քով ձգուած պահարան մը ինծի յանձնելու: Մատիչոով գրուած քանի մը տողով, ինծի կ'իմացնէր, թէ իր ներկայութիւնը ի Լոնտոն, անհրաժեշտ էր եւ թէ անհանգիստ ըլլալու պէտք չկար, քանի որ անկից պիտի հեռագրէր ինծի եւ 48 ժամէն պիտի վերադառնար, այսինքն երէկ: Ոչ վերադա եւա եւ ոչ ալ մեկնելէն ի վեր՝ բան մը ստացայ իրմէն: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

Լէյտի Տիանաի վախերը չշատցնելու համար, սա կերպ պատասխանեցի.

— Ռուս նշանածները վեհանձն են, Լոնտոն զացած է

ձեզի հարսանեկան նուէր մը բերելու:

Հովը սկսած էր փչել. վերջալոյսի ցուրերը կ'անհետանային:

— Սիրելի Ժէրար, անօթի էք անշուշտ, երթանք ընթրել:

Ճաշարանը ընդարձակ սրահ մըն էր, շատ շքեղ. մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր ոսկեայ շրջանակի մէջ, Վալթէր-Սքոթի ձեռագիր մէկ էջը, եւ մեծ նկար մը որ ցոյց կուտար Բէլմորաբ դուքսը, ոտքի վրայ:

Լէյտի Տիանա իր հագուստը փոխած էր, ու հագած ուրիշ մը, վարդագեղ, եզերքները կարապի գոյն: Երբ երեւցաւ, դրան առջեւ, գոչեցի.

Լճակին կինը:

Խնդաց նէ, իր հեգնութեան տակ կը ծածկէր, զինքը չարչարող անհանգստութիւնը:

— Պատին վրայի Վալթէր-Սքոթի ձեռագիրն է, որ ձեզի այս թելադրանքը ըրաւ: Պէտք էր ըսէիք, կինը՝ Լճակին մէջ:

— Ինչո՞ւ: Ամէն ինչ աղէկ կ'ընթանայ, եւ բախտը նորէն ձեզի պիտի ժպտի. Վարիշքին Լոնտոնէն պիտի դառնայ աղամանդով մը, որ պիտի զարդարէ ձեր ձեռքը, մինչդեռ ձեր ծախ մատնեմատը պիտի զարդարուի նոր ալիանսով մը: Այս ամուսնութենէն գոհ էք միշտ, չէ՞:

— Փրկանք մը միշտ կ'ընայ հաճելի ըլլալ, Ժէրար:

— Ինծի թոյլ Պերլինի մէջ, թէ ձեր ուսը զձեզ հրապուրած էր:

Նուագ վստահ եմ այժմ. այն ատեն, ինծի համար նորին հրապուրը կար. իրմով կը զրօնուի: Վայրի կենդանիները իրենց վանդակին մէջ զնդակներ ունին խաղալու Կը խաղայի: Ու յետոյ մարդ երբոր բան մը չունի, կամաւ յիմար խոստումներ կ'ընէ: Պայմանաժամը այնքան հեռու կ'երեւի, որ մարդ զայն նոյնիսկ չկրնար նշմարել հորիզոնին վրայ: Յետոյ պարտքը վճարելու օրը կը մօտենայ: Այն ատեն մարդ նուագ խանդավառ է, ու ակնարկով կը չափէ այն փոսը՝ ուրկէ պէտք է անցնի: Վարիշքին ինծի հարստու-

Թիւն կը բերէ, ճիշտ է: Բայց զայն պիտի ընդունիմ համակերպելով, ամուսնական սենեակին մէջ: Ու այն ատեն երկրի վրայ, ամուսնացեալուհի մը աւելի պիտի ըլլայ եւ երջանիկ կին մը պակաս:

— Ուրեմն, նուաստացումն է որ ձեզի կը բաղխի:

— Ո՛հ: Աւելի աղէկ է առաջինը ըլլալ Մոսկուայի մէջ, քան թէ երկրորդը՝ Սթոք-էքսմանչի մէջ:

— Մա՞րդն է ուրեմն:

— Ո՛հ:

— Այն ատեն:

— Առաջին անգամ ըլլալով մարմինս ծախու հանելու ստորնութիւնն է: Վարիշքին, իբր անցորդ, ինծի հաճելի պիտի թուէր: Վարիշքին, իմ ազգրիս վրայ դրոշմ զարնելով հաշիւներս վճարելու համար. ահա այդ է որ զիս կը զրգոէ, կ'ընդվզեցնէ: Հասկցէք եթէ կրնաք:

Կը հասկնամ Լէյտի Տիանա:

— Տեղեակ էք, սիրելի Ժէրար, թէ ինքզինքս նուիրած եմ շատ մը սիրահարներու: Շրջիկ Մատոնան իրեն փառապըսակ Խնի միայն իր քմահաճոյից մոլեգին շրջանակը, եւ իբր մատուռ մեծ պալատներու շքեղափայլ սենեակները: Իբր Գողգոթա, միայն Ռիցի կակուղ սանդուխներէն վեր ելած եմ. երբոր վերամբարձը չէր բաներ եւ իմ մոգ-թագաւորներս երբեք ինծի մարգրիտներ չնուիրեցին մսուրի մը սեմին վրայ: Յաւակնութիւնը չունիմ առաքինութիւնը պատուած ըլլալու, եւ ոչ ալ գործաւորի հագուստ հագնելուս, երբ Փաթու այնքան զեղեցիկ կերպաններ կը ստեղծէ եւ Կերլէն այնքան զմայլելի անուշահոտներ կը հնարէ: Բնաւ իմ սարսուռներս դրամով ծախած չեմ եւ ոչ ալ, իմ համբոյրներս շահագործած եմ: Ուրեմն ծախ կերպով ինքզինքս վերաւորուած կը զգամ եւ իմ հպարտութիւնս կը չարչարուի, որովհետեւ, կեանքիս մէջ, առաջի անգամ ըլլալով 26 յունիսին, ես. Տիանա Լէյտի Վուինհամ օֆ Կլէնալօ, որուն մէկ նախնիքը, Կոմսուհի Մէրչ, մականուանեալն Ագնէս Սեւա թոյր, տասն ինն շաբաթ Տէօնպար ղղեակին պատերուն ետին անգլիացւոց յարձակումներուն դիմադրեց, այո՛, ես՝

Տիանա, պիտի մերկանամ իմ վէսութենէս, եւ անկողնոյս սեմին վրայ մարդէ մը պիտի ընդունիմ բան մը, փոխանակ անոր տալու:

Մտիկ ըրի Լէյտիին խօսքերը ուշադիր եւ հիացումով. իր արժանապատուութիւնը, գերազրգոտած վիճակի մէջ, ծիծաղելի ոչինչ ունէր: Աչքիս առջեւ կը բերէի իր մօտաւոր ամուսնութիւնը պրօլետարի մը հետ: Կը տեսնէի զնէ ամուսնացեալ Վարիշքինի հետ, որուն նախնիքը՝ փոխանակ Հայկաններու տոհմին վրայ իշխելու՝ կը թափառէին Թիւրքիստանի տափաստաններուն մէջ: Իր նուրբ դէմքը, վեհ կառոյցքով, լուսաւոր ըմբռնումով եւ կորովամտութեամբ լի իր մեծ աչքերը, այս ամէնը պիտի տար փոխան ոսկիի եւ պերճանքի, անհրաժեշտ իր ապրելակերպին, ինչպէս տաքութիւնը կարելոր է կղզեբնակ թռչնիկներուն, եւ ջերմանոցը՝ Օսքիտէին:

— Ուրեմն, միշտ տուած էք, յարեցի, փայփայելով իր ձեռքը: Ծանրօրէն պատասխանեց.

— Միշտ... Մինչեւ հիմա մեղքեցած չի այն անհամար կիները, որ իրենց պատիւը վրայ կուտան իրենց սիրահարներու թղթապանակները պարպելու համար: Վճարուի՛լ այր մարդէ մը վարձատրուի՛լ, արու յաճախորդի մը հրապուրիչ հայթայթողը ըլլալ, անկողինը բանալէ առաջ՝ ողորմութիւն ստանալ, ի՛նչ անկում կնոջ համար...: Հարցուցէք իմ սիրահարներուս: Երբ ինծի վարդեր կամ գոհարներ կը ղրկէին, ետ կը դարձնէի քարթովս եւ սա խօսքերով. «Ո՛հ ծաղիկ, ո՛չ նուէր» հասկցնելու համար անոնց, թէ անոնք իմ ստորադասներս էին, իմ երախտաւորեալներս: Այժմ նուաճեալներու եւ հրամայուածներու դասակարգին մէջ պիտի մտնեմ, ըլլալով կինը հլու եւ երախտագէտ մարդու մը՝ որ ինծի պիտի հայթայթէ հարստութիւնը, առանց որու չեմ կրնար ապրիլ: Կէշ ինծի համար, նոյնքան գէշ եւ իրեն համար:

Լէյտի Տիանա հառաչեց: Զեռքս սեղմեց. հանդիսաւորապէս եւ աւելցուց.

— Ամէն պարագայի մէջ. Ժէրար, կ'ըսեմ ձեզի առանց կեղծ հպարտութեան եւ առանց եղբրական շեշտով. եթէ եր-

բեք իմ յոյսերս չիրականանան եւ Թլափի քարիւղի հանքերը խաբէական պատրանք մ'ըլլան, պիտի սպաննեմ ինքզինքս, քան թէ պիտի թխմուիմ հերմակներու տուրեւառի շուկային մէջ: Այժմ փափաք չեմ զգար սպասելու, որ դրամի պառոն մը տիրանայ ինծի եւ իմ մերկ ուսերուս վրայ գերութեան դրոշմը դնէ: Յիշեցէք այն երազս, որուն մեկնութիւնը գացի խնդրել Փրօֆ. Թրորիկէ: Պզտիկ կարմիր մարդը իմ բունիս բոցագոյն դաշնակարին մէջ, կը ներկայացնէ Վարիշքինը, պոլշեւիկ Ռուսիոյ արիւնոտ զարդակարին մէջ: Դէպքերու ստոյգ մեկնութիւնները կոահած էի, երբ զգացած էի ձեռքիս ծուղակի մը մէջ ինկած ըլլալը լիւրբիւտեան պալատին ներս. արդարեւ իմ մղձաւանջիս գերուհին եմ, քանի որ, եթէ Վարիշքին զիս հարստացնէ, իրեն կը վերաբերիմ, կամ եթէ կործանիմ, անձնասպանութիւնն է որ վրայ պիտի հասնի: Օհ: Մի՛ բողոքէք: Դիտէք, ժէրար, որ բաժակներու փրփուրը կը նախընտրեմ մրուրէն, եւ ցոփութիւններու յամը լեզուն՝ միսին պերճաբանութենէն:

Լոնց Տիանա. յանկարծ մեր ականջները սրեցինք. հետունքն որոտում մը կը տարածուէր բլուրներու շուրջ: Պատուհանէն դուրս նայեցայ, լճակին մակերեւոյթը կը յուզուէր հովին տակ, ուր յանկարծօրէն բարձրին մէջ տերեւները կը սարսեցնէր: Հարաւ-արեւմտեան կողմը, ամպերը կը դիզուէին, ծածկելով լուսինը:

Դեղեցիկ փոթորիկ մը՝ որ կուգայ, ըսի Տիանային: Այս իրիկուան հանդարտութիւնը անհաստատ էր, նոյնպէս եւ տաքութիւնը:

— Ժամը քանի՞ն է, ժէրար:

— Տասնեւմէկն է:

— Եկէք իմ զարդախուցս, մատենադարանի սրահը տրխուր է այս իրիկուն: Այդ կազմուած գիրքերը, ոսկեզօծ վանդակի մը տպաւորութիւնը կ'ընեն:

Լէյտի Տիանա սարսռաց. գուրգուրանօք իմ թեւս դրի իր ուսին շուրջը, եւ ջանացի հանդարտեցնել իր յուզումը:

— Ջղայնացած էք այս իրիկուն, Տիանա. փոթորիկին տաքութենէն է, թէ ոչ Վարիշքինէն լուր մը չստանալուդ

հետեւանքէն: Աւելի պայծառ եղէք. քիչ օրէն հարուստ պիտի ըլլաք. մնացեալը կարեւորութիւն չունի:

Մանդուխներէն վեր ելանք, ուղղուելով դէպի զարդասենեակը. այդ դարաւոր դղեակին մէջ, արդիական ճաշակով հրաշալիք մըն էր, մանաւանդ, խոշոր սօփախն վերեւ, կար հրաշալի ուղիւրն մը՝ զոր լուծեամբ կը դիտէի:

— Մարդ հոս կը խղճուի, ըսաւ Տիանա, բանալով քիչ մը պատուհանը օդ առնելու համար:

Արդարեւ, զաղջ հովը ներս խուժեց եւ իր ներքնաշապիկին չինական բռէքը՝ Լէյտի Տիանայի մարմնոյն փակցուցու նէ գիշերուան շունչը առատօրէն ներս առաւ:

Հեծեծեց նէ:

— Ահ... ժէրար: Երջանկութիւնը... Երջանկութիւնը... Թող շանթահար մեռնիմ, այս գիշեր, եթէ կրնամ ասկից հոն զայն վայելել բացարձակօրէն եւ լեցուն կերպով:

Մօտեցայ իրեն. մխիթարող մը:

— Ո՛ր սիրական. Ո՛ր դատարկ խօսքեր: Այս կերպով է որ մարդիկ ինքզինքնին կը թունաւորեն: Բացարձակին դէմ իմաստունը Միհրդատին պէս է, չթունաւորուի:

Կոթնած էինք մեծ պատուհանին, որ կը նայէր թէրասին եւ լիճին վրայ. ուրականէն ցանույիր եղած դաշտին գիշերային քառսը մեզի լուծին կը պարտադրէր. լուսինը, արծաթափայլ ամպերու մէջէն կը լուսաւորէր լճակին կապարադոյն ջուրերը. Պէն Լօմօնտը, իր կրանիթեայ բոունցքը ցցած՝ կարծես կ'արհամարհէր փոթորիկը: Բնազօրէն Լէյտի Տիանա դուրսը կուրծքիս դրաւ, փայլակ մը կուգար իր զիկզակները զծագրել երկնքի մթին պաստառին վրայ. մըրմընջեցի:

— Ի՜նչ ենք այս բոլորին առջեւ: Ոչի՛նչ, Տիանա. ձեր փափաքները շատ մեծ են ձեր դիւրաշեկ պատիանին համար: Պէտք է սպաննել երազը, այդ հերմակ որդը, որ կը կրծէ ուղեղը:

Բայց նէ մօտիկ չէր ըներ ինծի. զիս բաշեց դէպի սենեակը եւ կապոյտ դիպակով ծածկուած իր անկողնոյն խորանին առջեւ՝ իր շրթունքները ինծի տուաւ յանկարծօրէն:

Համբոյր խորոխտ, որուն հեշտալի յիշտտակը, այսօր իսկ հոն է, բերնիս վրայ... Նէ կը բռնէր, կը սնդմէր զիս, իր մերկ թեւերուն մէջ, այնքան պաշտեւի:

— Ժէրար, մըմնջեց նէ, ութ օրէն իր կինը պիտի ըլլամ, անդուծ ճակատագրէն վրէժ լուծենք: Մոռնանք մեր որոշումները, հերուան մեր խաղեօր, կրակի հետ: Իրաւունք ունինք անգոսնելու բախտը՝ որ ընդհուպ զիս պիտի խղդէ իր ուռկանին ծանր օղակներուն տակ: Կը սիրեմ զծեզ, երբեք զիս սիրած չըլլալնուդ համար, կամ ձեր փափաքները ինծի պարտադրած չըլլալնուդ համար: Կեանքերնիդ վտանգի տակ զրիք, որպէսզի իմինս լաւագոյն ըլլար: Առաջին անգամ ըլլալով եւ բոլորովին սրտիւ, ինքզնիքս կը նուիրեմ մարդու մը՝ որ իմ հաւասարս է, եւ հպարտ եմ իր երախտաւորեալը ըլլալուս, եւ իրեն կը բանամ իմ թեւերս, առանց յետին մտքի՝ եթէ ոչ երջանիկ ըլլալու համար ամբողջովին:

Քայլ մը յետս ընկրկեցաւ. աչքերը խոշորցած, վերացումէն, շապիկին վրայ բացուած չփակը, որ կը կրէր մետաքսեայ ուղտափուշ մը՝ բանուած ձախ կուրծքին վրայ: Սկովտիոյ ուղտափուշը, խորհրդանշան իր երկրին: Սարսըռուն, ինծի կը նայէր, մատոնա մը՝ կէս զիշերի սատանէ մը տիրացուած: Փայլակ մը տեսրածուեցաւ. հովը պատուհանէն ներս մտաւ: Զարդախուցին վարագոյրները շարժեցան կարծես անտեսանելի էակի մը կողմէ:

Առի Լէյտի Տիանան, անկողին տարի, վիրաւոր թռչնիկի մը նման, ինկած լազուարթ դաշտի մը վրայ: Քիչ առաջուան իր լարշուրթիւնը, այս անգամ անհետացած էր, իր դէմքը կը ծածկէր իր թեւերուն մէջ, նէ՛ զոր տեսած էի առանց քողի. բեմին վրայ: Արդէն բերանս կը հանգէր իր տենդոտ միսին վրայ, երբ երկու հարուածներ դրան վրայ զմեզ ան կողնէն վար նետեցին:

— Հեռածայնը կը կանչէ Լէյտին:

— Ո՛հ, ո՞վ է որ զիս անհանգիստ կ'ընէ այս ժամուն:

Լէյտի Տիանա. իր գիտակցութիւնը ամփոփած, դուրս ելաւ. մինակ մնացի զարդախուցին մէջ: Հովը հանդարտած էր, լուսինը պահուրտած էր ամպերուն ետին, ջրի կաթիլներ

կ'էյնային թէրասին վրայ: Հինգ վայրկեան սպասեցի, տասը վայրկեան, եւ դուրս ելլելու վրայ էի երբ գահավէժ քայլեր հնչեցին դուրսը: Գիւլիէթ, ընկուած սրեւցաւ:

— Պարո՛ն, շուտով եկէք:

Հետեւեցայ իրեն. վարդագոյն պզտիկ սրահ մը մըտանք, հեռածայնին մօտիկը, գորգին վրայ գետին ինկած գտայ Լէյտի Տիանան, որ կը հեծեծէր, թեւերը տարածած, մեռելի մը նման:

Ու անծրելը կը տեղար, կանոնաւոր ու միօրինակ կերպով:

ԺԸ-

Անմիջապես սիրտը քննեցի. տկար կը զարնէր. վախերս փարատեցան. Ժիւլիէթին դառնալով ըսի.

— Լէյտի Վուլինհամը նուաղած է, եթեր եւ պրանդի բերէք:

Կը ջանայի խելքը գլուխը բերիլ տալ. կամաց կամաց ինքզինքին եկաւ եւ աղջկան մը պէս վիզիս փարեցաւ: Լացաւ նէ:

Ըմպելին կլելէ յետոյ՝ ելաւ ու ըսաւ.

— Ժէրար, երթանք սենեակս, օգնեցէք ինծի:

Վերստին զինքը թեւերուս մէջ առի եւ անկողին տարի: Հարցուփորձելով զինքը, իր գիտակցութիւնը վերստացած պարզապէս ըսաւ.

— Ժէրար, վերջնականապէս կործանած եմ:

— Ո՛հ:

— Ձեզի պիտի կրկնեմ բառ առ բառ, ինչ որ հաղորդեց ինծի Սըր Էրիք Պիւշօր հեռածայնով:

«Լէյտի Վուլինհամ, բարի իրիկուն, բարեկամուհիս. ես եմ, Էրիք Պիւշօր, ներեցէք այս ժամուս գծեղ անհանգիստ ընկելուս, ֆորէն Օֆիսի ռուսական գործերու տնօրէնը գէշ լուր մը հաղորդեց ինծի. պաշտօնապէս սովիէթ կառավարութիւնը իմացուցեր է, որ Թրլալի հանքերուն մենաշնորհը ջնջեր է, յայտնեց նաեւ թէ միջազգային օրինաց հակառակ է այս եղելութիւնը, թէեւ, սակայն սովիէթներու դէմ պիտի բողոքուի. թէեւ արդիւնքէն բան մը չ'սպասուիր: Հարցուցի Սըր Էրիկի, թէ այս ջնջումին պատճառները զիտէ՞ր», պատասխանեց. «Ընդդէմ մեզի, գաղտնի ազդեցութեան մը ճնշումին տակ է եղած այս բանը»: Այս ծախսորդ լուրին հետեւանօք էր, որ մարեցայ, կարծես թէ մահուան դատա-

պարտուելուս լուրն էր որ ինծի յայտնեց:

Բողոքել ուզեցի. Լէյտին գլուխը երերցուց ու շարունակեց.

— Ժէրար, անօգուտ մխիթարանքի հարկ չկայ. ըսած էի թէ այս գործը չյաջողելու պարագային, ձեռնթափ պիտի ըլլայի: Առանձին թողէք զիս. կ'աղաչեմ:

Կը վարանէի դուրս ելլելու. տխրութեամբ ժպտեցաւ.

Մի վախճաք, վաղը առտու զիս մեռած չպիտի գրտնէք. ինքզինքիս կուտամ քսանեւտրս ժամ, գտնելու համար ինծի յարմար մեռնելու կերպ մը. պիտի մտածեմ այս գիշեր ատրճանակ, դաշոյն թէ թոյն: Կամ թէ շնչահեղձ ըլլալ վար նետուիլ եւ կամ խեղդամահ ըլլալ: Վաղն իրիկուն, կէս գիշերէն առաջ, որոշումս պիտի տամ:

Տիանա՞:

Իր շնչտերուն անկեղծութեան վրայ չէի տարակուսէր. նէ աւելցուց.

— Կը տեսնէք, որ որոշումս ծանր է: Արդեօք յուսահատութեան նոպայի մը մէջ կը տարութեբիմ. կամ թէ յիմարի մը պէս կը խօսիմ, որ կորուսած ըլլայ իր բանակա-նութիւնը: Ոչ մին եւ ոչ ալ միւսը: Յստակ կը տեսնեմ եւ յստակօրէն կը խորհիմ: Գիշեր բարի, սիրականս:

* *

Յոգնած, հինգ ժամ անքնութենէ յետոյ քնացած էի. երբ Ժիւլիէթ եկաւ զիս արթնցնելու, նախաճաշ բերելով:

— Լէյտին բոլոր գիշերը գրելով անցուց, ըսաւ նէ. իր սենեակին մէջ կնքամոմի հոտ կայ: Քառորդ մ'առաջ ներս մտայ, կը քնանար. ծայն տալ չուզեցի.

Առանց ախորժակի (երայ. պատուհանս բացի, ծաղիկները, թերասին վրայ տակաւին իրենց տամուկ պսակները կը նուիրէին, առաւօտի արեւին ջերմութեան: Լճակը կը փալիւլէր: Պարտիզպանը. վարը իր ժողուած ծաղիկներուն

հանոյքը կը վայելէր: Գիշերուան փոթորիկէն վերջ՝ ընու-
թիւնը հպարտօրէն իր ապրելու ուրախութիւնը կ'արտացո-
լէր, անբիծ երկինքի մը կամարին տակ:

Ու ապրելու այս ուրախութիւնը ինծի կը թուէր իբր
հայրոջմբ մը այս դղեակին մէջ՝ ուր դատապարտեալ մը
կար: Կ'ուզէի ընութիւնը քաղցրօրէն վաշխել եւ լնակին ծա-
ռալից եզերքներուն շուրջ պտոյտ մը կատարել: Ապրելու
փափաքն ունէի, եւ սակայն ինծի սիրական կին մը, քովի
սենեակին մէջ, մեռնիլ կը ցանկար: Վարը, ծաղկաստաննե-
րու թաամ հոտերը շնչել կ'ուզէի, մինչ Տիանա կը ցանցնէր
հոտերը մեռելական մոմին, որով կը կնքեն չարաղետ թղթ-
եայ պահարանները:

Ժամը տասնին, ես եւ լէյտին նախաճաշեցինք գլուխ
գլխի. որովհետեւ յստակամտութիւնը այդ ժամուն կը փայ-
լէր իր դէմքին վրայ, ուզեցի նախորդ օրուան դէպքերուն
անդրադառնալ: Աղանդերքին, յանմարն դիտել տուաւ:

— Վարիշքինի անյայտացումը այժմ կը հասկցուի, չէ:
Լուրը ինծմէ առաջ առած է, եւ Լոնտոն մեկնած է յոյսով մը
թէ կարելի պիտի ըլլայ գործը կարգադրել:

— Այդպէս կ'երեւի:

— Եւ որովհետեւ վիժեցաւ, չուզէր հեռագրել:

Կ'ուզէի դեռ զինքը յուսադրել: Վարանցաւ պատաս-
խանելու. յայտարարեց նէ:

— Գործողութենէ առաջ, քլոռօֆորմի պէտք չկայ:
Ինքզինքս օրօրել չեմ ուզեր: Ամբողջ գիշերը մտածեցի. ա-
ռանձինն. կշռեցի աղէկ ապրելու հրապոյրը եւ խեղճօրէն
ապրելու բարոյական նուաստացումը: Որոշումս վերջնականէ:

— Տիանա. յիմար էք: Մարդ անձնասպան չըլլար, 5000
սթերլին եկամուտ ունենալուն համար: Մարդ ինքնասպան
կ'ըլլայ սէրէն, յոյզի նոպայի մը միջոցին:

— Ինչ սխալ, Ժէրա՛ր, հարուստ մարդ մը կրնայ անձ-
նասպան ըլլալ սիրոյ երեսէն, աղքատ կին մը կրնայ ինք-
նասպան ըլլալ շահու երեսէն: Այժմ կեանքը ունէ շահագրգ-
ռութիւն ցոյց չտար ինծի: Բողանամ, որպէսզի անցեալ շը-
քեղութեանս միջուկներէն կտոր մը տան ինծի: Ո՛հ, ո՛հ:

Կեանքս քաղցր եղաւ, մահս զայն պիտի համառօտէ գեղեց-
կութեան մէջ: Ձեր անկեղծ վշտահարութիւնն է միակ լու-
սեղէն ճառագայթը՝ իմ կիսաբաց գերեզմանիս վրայ եւ եթէ
միտիթարութեան մը պէտքը զգայի, դուք պիտի ըլլայիք
ճշմարիտ բարեկամս որ երբեք չպիտի ըլլայիք սիրահարս,
ու ինծի պիտի օգնէիք մինչեւ վերջը:

* *

Յետ միջօրէն անցաւ. ժամ առ ժամ անձկութիւնս կը
շատնար: Յունիսի այս արեւոտ եւ զմայելի օրը՝ ինծի կը
թուէր մտք մը՝ մահուան հանդէպ, որ դղեակին շուրջ բոլո-
րը կը դառնար: Ման կուգայի թէրասին վրայ, անհանգիստ
կեղպով, դիտելով գալուստը շփոթած սպասաւորի մը:

Կը խորհէի. թէ կրնա՞յի արդեօք մահուան գաղափարէն
ետ կեցնել էնվէրնէսի դուքսին աղջիկը, Լէյտի Տիանան, երբ
յանկարծ ինքնաշարժի խորթ ծայնը լսուեցաւ:

Այս ժամուս այցելութիւնն մը, ո՞վ պիտի ըլլայ, ըսաւ
Լէյտի Տիանա:

Ժամբուն ծայրը երեւցաւ սիւլեթ մը, զարմացումի
շարժում մ'ըրի: Ո՞վ է. հարցուց ինծի:

— Վարիշքինը:

Ժանչցած էի ուսը, որ արագ արագ դէպի մեզ կուգար.
Լէյտինն դէմքը քիչ մը դեղնեցաւ, կռահեցի իր ներքին յու-
զումը: Վարիշքինի վերադարձը թերեւս աւետաբեր պատգամ
մը կը բերէր:

Թերեւս կրցած էր փոխել Սովիէթներու որոշումը: Ա-
սիկա պիտի ըլլար ուրեմն, իր բոլոր յոյսերուն յարութիւնը.
փոթորիկէն վերջ՝ արեւը:

Ոտքի ելած էի, կ'աճապարէի հարցուփորձել մեր այ-
ցելուն:

— Ուրե՞մն, բարեկամս:

Վարիշքին, Լէյտինն ձեռքերը համբերելէ վերջ՝ առանց
անօգուտ խօսքերու, ըսաւ.

— Շատ անուշիկա, Արր էրիբ անշուշտ ձեզի իմացուցէ՛ք: Բագումա աշխատեցայ, բայց անօգուտ Ոչինչ կայ այլեւս ընելիք, քանի որ չկրցի համոզել այդ անբանները, իրենց չեղեալի ուրազը սրբագրելու: Այժմ պիտի ըսէք ինծի. «ուրեմն, ի՞նչ իրաւունքով կը ներկայանաք ինծի»: Ձեզի պիտի պատասխանեմ. «Այն իրաւունքով որ վեհանձն մարդ մը պէտք է պաշտպանէ զնէ որ այժմուս մեծ փորձանքի մէջ է»: Կուգամ Կլասքօէն, ձեզի սպառնացող վտանգին դիմադրել:

— Ի՞նչ վտանգ, հարցուց Լէյտի Տիանա, առանց դոյզն յուզում մը ցոյց տալու:

— Իրինա Մուրավիէֆ Սկոփտիա կը գտնուի, ինչպէս որ բարեկամներէս մին ինծի իրազեկ ըրաւ. հիմակ ալ Էտիմպուրկ անցեր է: Պիտի գայ եղեր ձեզմէ վերջնական բացատրութիւններ պահանջել: Իրինայի հետ երես երեսի գալը գիտէ՞ք ի՞նչ կը նշանակէ: Ատոր համար, հոս վազեցի, Տիանա, ցորչափ ես ողջ եմ, չպիտի կրնայ դպչիլ ձեզի: Հակառակ իմ ջանքերուս, չկրցի յաջողիլ ձեր մենաշնորհը ձեզի վերադարձնել տալու, կը հրաժարիմ ուրեմն ձեր ամուսնութեան խոստումէն: Իմ սխալանքիս հետեւանօք, գարշելի հակառակորդ մը ձեր ետեւէն ինկած է: Ուրեմն, ձեր տրամադրութեան ներքեւ եմ:

Շնորհակալութիւն յայտնելով հանդերձ, Լէյտի Տիանա ըսաւ.

— Ձեր ընթացքը զիս կը յուզէ, պատուաբեր ընթացք: Ժէրար ձեզի պիտի խօսի իմ որոշումներուս մասին: Մուրավիէֆի նպատակներուն նկատմամբ կատարելապէս անտարբեր եմ:

Որովհետեւ Լէյտի Տիանա կ'ուզէր առանձինն մնալ թէրասին վրայ Վարիշքինի հետ իջանք դէպի լճակին եզերքը: Քիչ մը հեռանալէ վերջ՝ ոտսը անհանգիստ, զիս հարցուփորձեց.

— Ի՞նչ որոշում:

— Անձնասպանութիւն, մրմոռացի:

— Անձնասպանութիւն, կրկնեց խեղդուէ ձայնով մը:

Ստուգիւ Տիանան մեռնի՞լ կ'ուզէ:

Անցած դարձածները պատմեցի իրեն, խորին յուզումով ինծի ըսաւ.

Բարեկամս, վիշտս շատ մեծ է. որովհետեւ կը սիրեմ Տիանան. քանի որ գործս վիժեցաւ, այլեւս իրաւունք չունիմ որ իմ զգացումիս պատասխանէ:

— Դիտեմ, Վարիշքին, սակայն պէտք է վայրկեան մ'իսկ զնէ մինակ ձգել: Ամէն ինչ փորձելու է, արգելելու զինքը այդ դժնդակ բանէն:

— Ա՛հ, որքան պիտի փափաքէի, որ մենք երկուքնիս զինքը կարենայինք ազատել:

Վարիշքին անձկութեան անկեղծ հառաչ մ'արձակեց.

— Սէլիման, եթէ նէ մեռնի, այդ ոճիւրը ես իմ խղճիս վրայ պիտի կրեմ եւ անմխիթար պիտի մնամ: Ո՛հ, կը գուշակեմ ինչ որ կը մտածէք: Այո, ուրիշ ոճիւրներ ունիմ որ իմ անխիղճ պոլշեիկի հոգիս կը ծանրաբեռնեն... Անշուշտ: Սակայն անոնք բաղաբական ոճիւրներ էին: Մարդ սպաննել կուտայ կամ կը սպաննէ գաղափարի մը՝ համար: Պէտք է թողուլ, որ կին մը մեռնի, կտոր մը դրամի համար: Ո՛հ, ոչ. Խօսակցելով հանդերձ, հասած էինք լճակը, մայրամուտի ճառագայթներով կարմրած, որքան կը յառաջանայինք, Վարիշքին կը գերագրգռուէր. կը մեկնաբանէր կեանքը եւ մահը, շուարեցնող զգայնոտութեամբ. այս բարբարոսը՝ որ երէկ դեռ Ուլախալի մէկ առանձնախուցին մէջ, ի Պերլին, զիշերային զեղունիներու կոկորդը կը խածնէր.

Կանգ առի յանկարծ ժայռի մը եզերքը եւ դիտեցի թերասը:

— Վարիշքին, շատ չհեռանանք, իրաւունք ունիք, զնէ մինակ թողելու չէ:

Ետ դարձանք:

— Այո՛, այո՛, վեր ելլենք. պէտք է մինակը ձգել, մըռայլ մտածումներու մէջ չմխրճուելու համար.

Անպարեցիկ, եւ թերասին նայեցանք. լէյտին հոն

չէր:

— Արդեօք զղեա՞կ վերադարձած է, հարցուց Վարիշքին:

— Կարծեմ լի է:

- Գրադարանի սրահին մէջ լոյսեր կ'երեւնային:
- Հոն է, ըսի մխիթարուելով:
- Երթանք շուտով, հիւանդ մըն է, որուն վրայ պէտք է հսկել:

Վարիշքին մեծ քայլերով մեկնեցաւ. վեր ելանք սանդուխներէն: Սրահին դուռը հրեցինք ու ներս մտանք: Ու սակայն սեմին վրայ կանգ առինք... Լէյտի Տիանա եւ Իրինա Մուրավիէֆ դէմ առ դէմ էին:

ԺԹ -

Այդ տեսարանը միշտ յիշողութեանս մէջ տպաւորուած կը մնայ. Իրինա Մուրավիէֆ մէջտեղի պատուհանին առջեւ: Ճամբորդի հագուստով եւ այծեամի գլխարկով, ձեռքերը գրպանին մէջ: Լէյտի Տիանա, անտարբեր, գոռոգ, վառարանին առջեւ: Երկու քած վագրեր՝ ճակատ առ ճակատ: Մոնկօններու աղջիկը՝ Պելտերու աղջկան դէմ: Երկու ցեղեր...: Երկու աշխարհներ...: Երկու կիներ...:

Վարիշքին եւ ես, երկու անխօսներ, չէինք համարձակէր շարժելու: Առաջին անգամ Լէյտի Տիանա խօսեցաւ:

— Վարիշքին, ձեր նախազգուշութիւնները ստոյգ էին: Տիկին Մուրավիէֆ եկա՞ է բացատրութիւն ուզելու ինձմէ, սեղանապետս իր գալուստը իմացուց, հոս բերել տուի զինքը, եւ ես ալ հիմա եկայ, հարցնելու վրայ էի իր դիմումին նպատակը, երբ դուք ալ վրայ հասաք:

Ես դէպի Լէյտի Տիանաի կողմը յառաջացայ, իսկ Վարիշքին դէպի Մուրավիէֆ. այս վերջինը, առանց բառ մըր սելու, դուռը յառաջացաւ, գոցեց եւ բանալին գրպանը դրաւ: Լէյտի Տիանա զարմացած գոչեց.

— Տիկին, երբ տանս մէջ, ասանկ անուայ ընթացք մը կունենաք, պիտի պարտաւորուիմ զձեզ դուրս նետել տալ սպասաւորիս միջոցաւ: Անգլիոյ մէջ, չենք ճանչնար սովորեթական բէժիմը եւ դղեակս ալ տակաւին ազգայնացած չէ: Լէյտի Տիանա դէպի ելեքտրական զանգակը յառաջացաւ.

Իրինա շուտով մը գրպանէն ատրճանակը հանեց եւ հրամայական շեշտով մ'ըսաւ.

— Մի հնչեցնէք զանգակը, թէ ոչ կը քաշեմ:

Ուզեցինք միջամտել: Զէնքը մեզի դարձնելով, շարունակեց,

— Դուք ալ մի շարժիք, պարոններ: Հոս ենք, խօսելու

համար առանց վկաներու, որովհետեւ, ես եւ լէյտի Վուին-համ, պիտի վիճինք, ուրիշը խառնուելու իրաւունք չունի: Ինչպէս որ կ'ըսէք, լէյտի Վուինհամ, եւրոպայէն անցայ, հոս գալու, զօնգ տեսնելու եւ ձեր ընթացքին վրայ բացա-տրուելու: Իմ կատարեալ իրաւունքս է այդ: Դուք էիք, որ եկաք, սիրահարս ինծմէ յափշտակելու, հրապուրելու, իր մեղաւկցութիւնը խլելու, այսինքն, իր ուսու ընկերներուն նկատմամբ մատնութիւն մ'ընելու, իրեն խոստանալով՝ ձեր ձեռքը, երբ յաջողէր նա: Պէտք էր իրականացնել այդ գեղեցիկ ծրագիրը: Առանց իմ միջամտութեանս, ի վնաս մեր պըղնտար ընկերներուն, պիտի հարստանայիք եւ ուսական քարիւղին շնորհիւ, պիտի սկսէիք խելայեղ յիմարական պերճաշուք կեանքին, որի մահափորձ մըն է աշխարհի թշ-ուառութեան դէմ: Համոզեցի Մոսկուայի ընկերներս թէ սը-խալ քայլ մըն էր իրենց ըրածը, միեւնոյն ժամուն, ձեզի ալ դիւրին յաջողութեան մը պատրանքը տալով: Կրցի զիրենք համոզել ջնջել տալով ձեր մենաշնորհը: Այս արդար գործը լրացնելէ վերջ, որոշեցի տեսնել զօնգ, յայտնելու ձեզի, թէ Վարիշքինի սէրը ինծմէ խլելով՝ սիրոս խորտակեցիք եւ ապրելու իրաւունքս կապտեցիք:

Լէյտի Տիանա թեթեւ մը ուսերը թօթուկց ու ըսաւ.

— Տիւին, ես եմ որ կը ստիպեմ զօնգ, ապրելու կեանք մը՝ որ ձեզի զարշելի կը թուի:

Իրինա քայլ մը դէպի մեզ յառաջացաւ.

— Լէյտի Վուինհամ, երկու հոգի ենք որ մէկ մարդու համար կը կռուինք: Մեզմէ մին աւելի է:

— Ես ալ ձեր գաղափարէն եմ:

Իրինա հետզհետէ իր ոսոխուհիին կը մօտենար. իրենց վէճը եղբրական կը դառնար: Լէյտի Տիանա, անզգած իր հակառակորդին դիմաց, աներկիւղօրէն, ինքզինքը կը յանձ-նէր անոր կատաղի նախանձին: Իրինա ատրճանակը ձեռքին դարանակալ յովազի մը պէս, որ կը լրտեսէ երկու սպառնա-լից ստուերներ: Ինծի եւ Վարիշքինի կ'ուղղէր խիստ ալ-նարկներ: Իր պայծառ աչքերը կը փայլատակէին:

Ընդմիջեցի խիսակցութիւնը:

— Տիկին Մուրավիէֆ, ձեր երկուքէն մին աւելի պիտի ըլլար, եթէ արդարեւ բաժնէինք միեւնոյն մարդուն սէրը: Բայց թողէք ինծի հաստատել պատուոյս վրայ թէ ի զուր տեղը կ'ամբաստանէք Լէյտի Վուինհամը: Վարիշքին երբեք իր սիրահարը եղած չէ, հարցուցէք իրեն:

Վարիշքին աղաղակեց, ձեռքերը երկարած:

— Իրինա, կ'երդնում. որ երբեք իրարու հետ բան մը ունեցած չենք:

Բայց լէյտին չթողուց. որ Վարիշքին լմնցնէ իր խօսքը:

— Բարեկամս, ըսաւ նէ պարզօրէն, ինչո՞ւ սուտ երդում ընել տիկին Մուրավիէֆը զէնքնէն ընելու համար: Կը կար-ծէ՞ք որ պիտի զիջանիմ սուտ խօսելու իր բարկութիւնը ի ջեցնելու համար:

Դարձած էի լէյտի Տիանաի ու հասկցած իր մտածումը: Ինքզինքը կ'ամբաստանէր, անիրաւ տեղը, իր ոսոխին բար-կութիւնը գրոյծելու, եւ այսպէսով իր փափաքած մահը փնտռելու: Ուզեցի խօսիլ, ակնարկով նէ ինծի լուծիւն հը-րամայեց ու շարունակեց.

— Տիկին, իմացէք, ուրեմն, իմ բերնէս, թէ արդարեւ Վարիշքինի սիրուհին եղայ, եւ կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ այս պարոնները փոխել կ'ուզեն եղելութիւնը: Մարդ պէտք չէ որ ուրանայ իր գործքերը, իր մտածումները եւ իր սէ-րերը: Աչք տնկեցի ձեր սիրահարին նա ալ զիս նուազ չսի-րեց. Պերլինի եւ Լոնտոնի մէջ միասին ապրեցանք, հոս իսկ հրաշալի ժամեր անցուցինք որոց բով, ժամանակին ձեր ի-րեն շնորհած գիշերները շատ անհամ էին: Տուի համբոյրներ որոնք ապահովապէս իրեն մոռցնել տուին ձեր երբեմնի ուսանողի խեղճուկ համբոյրները, ճամբուղ վրայ հանդի-պած մեծ տիկիններու նախանձոտ ուսանողուհի: Ես լէյտի Տիանա Վուինհամ, թագաւորներու աղջիկ, անոր տուէ գուրգուրանքներ՝ զոր դուք պըղնտարի աղջիկ եւ ուս յե-ղափոխութեան յաւակնոտ չուս. չպիտի կրնայիք հնարել:

Ահ, եկած էք ինծմէ բացատրութիւն պահանջելու, պըզ-տիկ օրիորդ, որ մայթերուն վրայ կը պտտէիք. երբոր կը փոշոտէին ձեր մեծ դուքսերը: Յն, ահաւասիկ ձեզի հաղոր-

դեցի պէտք եղածները եւ հշգրտօրէն:

Իրինա կը նայէր Լէյտին, վայրենի կենդանիի մը պէս. որ պատրաստ է յարձակելու: Իր բիւրերուն մէջ խուսափուկ ոյսեր կ'անցնէին, ատելութեան ցոլքերը: Նէ գոչեց.

— Ասո՞նք են ամէները:

— Ասիկա չբաւե՞ր ձեզի, գիտնալու համար, թէ իմ թեւերուս մէջ ունեցայ ձեր սիրահարը, երջանկութեամբ տարախոխուած:

— Այսքան միայն. ուրիշ:

— Երբ իր շրթունքները՝ յոգնած, պարտասած էին ձերիններէն, սարսուցին իմիններուս տակ, ինչպէս շրթունքները մահամերձի մը, որ կեանք կը վերստանայ, եւ թէ իրիկուն մը անմտօրէն ծիծաղեցաւ նա ձեր վրայ մտածելով.. ձեր ապուշ հաւատարեւներուն... ու ձեր զարշահոտ ու ծանծաղամիտ առաքելութեան վրայ:

Այն ատեն, տրամը տեղի ունեցաւ. այժմ կը տեսնեմ զայն իր ամենապզտիկ մանրամասնութեանց մէջ: Իրինա երկու մէթը հեռու է Լէյտինէն: Վարիշքին՝ աջ կողսը, ես՝ ձախակողմը, սպասելով վայրկեան առ վայրկեան այս խօսակցութեան եղբերգական վախճանին:

Լէյտի Տիանաի վերջին խօսքերը, ուսին ուղեղին մէջ ոճրագործական ժէսթին անցք տուին. կը բարձրացնէ աջ ձեռքը, ուր կը գտնուէ սատափեայ կոթով պզտիկ վեցհարուածեան մը: Ու նշան կ'առնէ: Նոյն րոպէին, Վարիշքին, քովի սեղանին վրայէն. պրոնզէ պիպլոս մը վերցնելով, կը նետէ Իրինաի թեւին վրայ, պիպլոսն դաւալակին կը զարնուի: Հրաշալի պատահո՞ւմ: Սքանչելի նշանադրութիւն: Վեցհարուածեանը կը խոտորի իր ուղղութենէն եւ գնդակը կ'իյնայ Լէյտի Տիանաի եւ իմ միջեւ:

Ցաւին սաստկութենէն, Իրինաի ձեռքէն զէնքը կ'իյնայ գորգին վրայ: Մէկ ոստղոմով, Վարիշքին զայն կը յափիւրջ-

տակէ Իրինաի քունքին կ'ուղղէ ու կը բաշէ...

Իրինա Ալեքսանդրովնա Մուրավիէֆ գետին կը գլորի.. դիպաստ մեռած:

Լէյտի Տիանա աւելի տժգոյն դարձած է, քան շուշան մը: Կրած յուզումէն եւ ապշահարութենէն կ'երերար. իյնալու վրայ էր, երբ զինքը թեւերուս մէջ առի: Վարիշքին վեցհարուածեանը գորգին վրայ դրաւ մեռելին ձեռքին քով: Պարզաբար, իբր տրամին մէկ անտարբեր վկան, յայտարարեց.

— Այս կինը ինքզինքը սպաննեց ձեր տանը մէջ, Լէյտի Տիանա: Ատկից աւելի աղէկ բան մը չէր կրնար ընել, ձեր վրայ կատարած մահափորձէն վերջ, եւ սա պատին մէջ մխուած գնդակն ալ, սովորական ապացոյցը պիտի կազմէ հարցաքննիչ պաշտօնեաներու համար: Ու իշխան Սէլիման եւ ես, այսինքն երկու պատուաւոր վկաներ չալտի թերանանք մեր պարտականութիւնը կատարելու: Տիկին Մուրավիէֆ անձնասպան եղաւ մեր աչքերուն տակ, սիրոյ յուսահատութենէն, զձեզ մեռցնել փորձելէ վերջ, իր չարաբախտ ժեսթը մեր կողմանէ արգիլուելէ առաջ: Վեցհարուածեանը, պատերազմէն առաջ, Ռուսիոյ մէջ շինուած, մէկ աւելի, անվիճելի ապացոյց մը պիտի ըլլայ. ցոյց տալու իրենց սովորական ոճիդը: «Ժամանակաւոր յիմարութեան պատճառաւ անձնասպանութիւն:»

Վարիշքին աներեւակայելի հանդարտութեամբ կը բարբառէր, տեսնելով, որ Լէյտին ինքզինքը ժողուրտած է, րսաւ ներա.

— Սիրեցեալ բարեկամուհիս, բախտին ձեզի պահած գնդակը վրիպեցնելէս կարծեմ չալտի դժգոհիք ինձմէ:

Տիանա յարեց.

— Շնորհակալ եմ, վարիշքին, կը կարծէի այս իրիկուն գտնելու միջոցը, կեանքիս վերջ տալու համար: Տեսնելով աղյ

կնոջ ձեռքը՝ ուղղուած դէպի կուրծքս. մահը ընդնշմարեցի...
Անոր ինչ ըլլալը հասկցայ, ու զինքը ոչ եւս պիտի կանչեմ,
մինչեւ որ ինքնին չգայ զիս գտնելու:

— Ժէրար, այդ կնոջ մարմնոյն մօտը կեցիր եւ միւս
կողմէ՝ Վարիշքին ալ թող հեռաձայնէ ոստիկանութեան:

Վարիշքին, վայրկեան մը մտածելով, ըսաւ.

— Նայեցէք, զնդակը ուղեղին մէջ մխուեր է. վէրքէն
քիչ արիւն հոսած է, մորթին վրայ պիտի ունենայ փուտ-
րայի հետքեր, ինչ որ պատուական է, գոհացնելու համար
օրէնագէտ բժիշկները: Ամէն ինչ կարգին է. մարմնոյն դիրքը
բնական է: Այո՛, ուրեմն երթանք իմացնել սեղանապետին,
տխուր դէմքով մը, եւ ինքնաշարժին վարիչն ալ զրկենք բը-
ժիշկի մը՝ որուն խնամքներն բացարձակապէս անօգուտ
պիտի ըլլան:

Վարիշքինի պաղարիւնութիւնը՝ որով կը գործէր, ինծի
կը թուէր կէս մը գերբնական. Հետեւեցայ անոր, առանց
պատասխանելու: Դուրս բանալէ առաջ՝ ինծի նայեցաւ: Աչ-
քերը մարդկայնական եղան, ձայնը՝ աւելի քաղցր. յուզմուն-
քը քօղարկեց իր շնշար, հարցուց համեստօրէն:

— Կը կարծէ՞ք, որ ասկից վերջ, Լէյտին պիտի հաւանի
ամուսնանալ հետս:

Կը կասկածիմ, սիրելիս:

Հառաչեց. դուրս ելաւ: Ետիս դարձայ վերջին ակնարկ
մը նետելու այդ պզտիկ կնկան վրայ՝ հագուած պէժ գոյն,
գլուխը՝ շարփուշ մը այծեամի մորթէ, տարածուած գորգին
վրայ, թեւերը խաչածեւ. ձեռքերը անշարժ: Ինծի կը թուէր
թէ ցաւով բեռնաւորուած մեղամաղձիկ ուրուական մը ներա
շուրջըդուրը կը դառնար. նիքոլաիսի դահիճն էր, լոսկած հը-
րէշը, պզտիկ ճակատով, Չէկաի կորիլը, մարդակապիկը, դաս-
տակը կարմիր ազդողով կտտուած:

h.

Արեւելքի կայարանը: Կոիլոն պանդոկը՝ ուր իջած ենք,
ըսի Կոիզէլտային, թէ տակաւին կատարելիք պարտականու-
թիւն ունէի: Կլէնսլօի ղղեակին սրահներուն մէջ, ծրագրեալ
ամուսնութեան չափիտի ներկայ գտնուինք: Բայց մնաք բա-
րով մը պիտի երջամ ըսելու լէյտի Տիանաի, որ ժամը եր-
կուքին Օրիանթ-էքսպրէստով կը մեկնի դէպի անձանօթը:
Պիտի սպասեմ իրեն քարափին վրայ. ժամը մէկուկէսն է:
Առաջին ճամբորդները կը գետեղուին վակօն-իններու նըր-
բանցքին մէջ՝ նիշագրուած Վիէննա—Պէլկրատ—Պուրէշ—
Պոլիս: Բեռնաւորուած կառք մը երկու պայուսակներով կ'ե
րեւի, Լէյտի Տիանան է. կոի-բէօլ հագուած:

Լէյտի Տիանա, ուղեւորի կեցուածքով կը քալէ, թեթե-
ւօրէն, արեւոտ քարափին վրայ. ժպիտ մը կը լուսաւորէ
դէմքը, մաքուր ու նուրբ. Վաղուան անտարբերութիւնը իր
բիւրոն կապոյտը կը պայծառացնէ: Ի՞նչ հրաշալի փոփո-
խում այն չարագուշակ օրէն ի վեր՝ երբ սեւերով երկուած
խօսքեր կը փոխանակէինք լճակին եզերքը:

— Ա՛հ, Ժէրար, հոս էք արդէն: Արդարեւ ինչի համար
եղաք մինչեւ այս վայրկեանս հաւատարիմ ասպետ մը:
Բեռնակի՛ր, պայուսակներ 4 թիւ վակոնին մէջ դրէք. ահա
քեզի քսան ֆրանք յառաջիկայ կիրակիի ձիարշաւին մէջ
խաղալու համար:

Լէյտի Տիանա թեւս մտաւ. ուղղուեցանք դէպի թրէնի
գլուխը:

— Սիրելի Ժէրար, շատ խորհեցայ, յորմէ յետէ տիկին
Մո Րափիէֆի թերացաւ մէկ օրուան ուխտս ի գլուխ հանե-
լու: Կլէնսլօի տրամը, հաստատապէս ապրելու հաշակը ար-
թընցուց իմ մէջս: Դարձեալ իմ երեւակայածին քնաւորու-
թեանս մէկ հակապատկերը, չէ՞: Այո: Մտածել թէ, աւելի

ապահով մեռնելու համար, ինքզինքս ամբաստանեցի այդ սլաւ կնոջ առջեւ, թէ եղած էի սիրունին այդ անուշիկ պուշեկիկին: Ի՛նչ յիմարութիւն: Ի՛նչ մոլորանք: Ստոյգ է, որ Կովկասի մէջ իմ ծրագիրներուս ոչնչացումը զիս ընկճած էր:

Մինչեւ վայրաշարժին հասնելով՝ վերստին ետ դարձանք:

— Ամէն պարագայի մէջ, ըսի, Վարիշքին գծեզ ազատեց, եթէ գծեզ չհարստացուց:

Ապահովապէս, կը յիշէ՞ք տակաւին այն տրամը: Ես, երեք օր, ամբողջ գիշերները աչքիս առջեւ ունէի Լուրծքիս ուղղուած գնքին պողպատեայ բիւրերը: Մուրապիէ՛Քը՝ դիապաստ ինկած աչքիս առջեւ, կատղած պէպէքի մը պէս: Ու յետոյ՝ ժիւրիին վճիռը, թէ ուս կինը ինքզինքը զարկած էր հանդարտեցուց միտքս: Եւ անբախտ սբրունիին մահը ոգեկոչելէ աւելի, Վարիշքինի ճամբայ տալս, զիս աւելի տրլսրութեամբ համակեց:

— Ինչպէ՞ս ընդունեցաւ ձեր որոշումը:

— Ստոյիկեանի մը պէս:

Քալելով հանդերձ կը խօսակցէինք:

— Վարիշքինին շատ ողջամիտ բաներ ըսի: Ըսի իրեն, սիրելիս, ինչո՞ւ պիտի ուզէիք, որ դժբախտ կեանք մ'ունենայիք նեղուած, դժուարին: Դուք քաղաքական յափրացած մը, քանի որ կարող համայնավարի մը ձեր դիրքը չէք կըրնար շահագործել. ի նպատակ ձեր գրպանին, եւ ես, բարձր ընկերութեան մէկ խլիակը, որ իմ մարգրիտներէս եւ գրաւի տակ առնուած անշարժ կալուածներէս զատ՝ ոչինչ ունիմ: Ուրեմն, հաւատացէք ինձի, աւելի լաւ է որ իրարմէ՛ գատուէնք, բարեկամօրէն: Պիտի դառնաք Մոսկուա, ուր ձեր ընկերները: Ձէկայի մէջ ձեզի պանիրի կտոր մը պահած պիտի ըլլան, ու ես ալ պիտի ծախեմ իմ վերջին պանքնօթներս ճամբորդելով ընդարձակ ցամաքներու վրայ: Ստիպեալ ձեռք պիտի առնեմ իմ թափառիկ կեանքս, զոր ունէի ժամանակին, իմ քմահաճոյքներուս հնազանդելու համար միայն:

Վերջապէս, ո՞ւր կ'երթաք, Տիանա:

— Պոլսոյ համար տոմսակ առած եմ, բայց կրնայ ըլլալ, որ Վիէննա կամ Պուտա-Փէշտ կանգ առնեմ: Ասիկա

կախում ունի դիպուածէն կամ իմ բօրբարթիմանիս մէջ եղող դրացիիս աչքերուն գոյնէն: Յարկաբաժիններ վարձած եմ էնքերիայ պանդոկին մէջ, Բինկի վրայ, նոյնպէս Հունգարիա հիւրանոցին մէջ, Պուտա-Փէշտի քարափին վրայ, սակայն կարելի է որ պառկիմ ժողէֆսթատի վրայ, խեղճուկ պանդոկ մը կամ թէ պալատի մը մէջ՝ Պուտայի բլուրներէն միոյն վրայ: Բայց անակնկալին թելադրութիւններուն շատ ենթակայ կը զգամ ինքզինքս: Վեց ամիսէ ի վեր տափակ, միօրինակ կեանք մը կը վարեմ, այնպէս չէ՞, ժէրար: Դադարեալ թական թոչնիկ, թող տրուած մայրաքաղաքներէն դէպի ալլազան քաղաքներ: Բոյնս պիտի կազմեմ, փափաքիս համաձայն, պիտի երգեմ լուսնի լոյսով երբ ինձի հանելի թրւի, կամ թէ իմ մէջս պիտի ամփոփուիմ յուսախաբութիւններուս անծրելին տակ եւ կամ ստութեանց տեղատարափին ներքեւ: Իբաց վանած եմ ինձմէ՛ յոռետես մտածումները: Կեանքը միշտ գեղեցիկ է: Մարդիկ երբեք չպիտի ըլլան նըւազ անասնական: Ու վեց շաբաթը կը բաւէ որ գտնեմ ապուշ մը՝ որ տոկայ իմ պերճանքիս, եւ հասնցնել տայ իմ աբկղիս մէջ, Էսքէրիտեաններու պարտէզին ոսկի խնձորները:

— Ուրախ եմ գծեզ գտնելուս համար, Տիանա, լաւատես տրսմադրութիւններու տակ: Լաւ գիտէի, որ ձեզի պէս կին մը, պարտութիւն չպիտի խոստովանէր եւ յուսահատութենէն կորսուէր, սիրով տառապող գործաւորուհիի մը պէս:

— Մէկ ստուեր կայ միայն, ճամբուս վրայ, ժէրար, այն ալ ձեզմէ հեռանալուս տխրութիւնն է: Վեց ամիսէ ի վեր միեւնոյն կեանքը ապրեցանք. ամուսնացած իսկ ըլլայինք. իրարու այսքան մօտիկ չպիտի ըլլայինք... բարոյապէս անշուշտ, քանի որ բախտը որոշապէս չուզեց որ իրիկուն մը գտնէինք ռուպիքոնի տունը: Բայց մտքով թէ հոգւով մեր միութիւնը կատարեալ եղաւ, այնքան գորգուրալի մեր գորովը, քիչ մը սիրագոյ մեր բարեկամութիւնը, անմոռանալի պիտի մնան: Ապագայի իմ անքնութիւններուս միջոցին, պիտի պահեմ հրաշալի բարեկամի մը յիշատակները, որ միշտ ազնիւ եղաւ: Երբ պիտի գիտեմ ձեր լուսանկարը՝ զոր հետս առած եմ, սիրտս պիտի ցնշուի եւ պիտի մըմնցեմ Համլէթի

նման, ձեռքին մէջ Իսորիքի գանկը: «Անհունօրէն սրահատութեան եւ ուղղամտութեան մարդ մըն էր...: Ճանչցաւ կեանքիս յոռի գաղտնիքները եւ իրենը վտանգեց, որպէսզի ոսկեղէն աչքերով Պերճանքը խոյս չտայ դրանս սեմէն»: Այո՛, ժէրար, պիտի բարբառեմ ասիկա, երբ պիտի դիտեմ ձեր սիրական լուսանկարը, զոր ինծի նուիրեցիք ծննդեան խնամի գիշերը, մեր առաջին համբոյրին փոխանակութեան առթիւ Պէրբըլէյ Սքուառին վրայ:

Տիանաի ձեռքը ծանրացած էր թեւիս վրայ. սիրտս լեցուած, պատասխանեցի.

— Զեր խօսքերը անհունօրէն զիս կը յուզեն. թոյլ տրէ՛ք ինծի ընել. թէ մեր գաղտնի բարեկամութիւնն է այն միակ մատուորը՝ ուր պիտի սիրեմ ծնրադրել, աղօթելու համար ձեր ապագայի երջանկութեան վրայ:

— Պահ. սրջանկութիւնը հանելուկ մըն է: Անոնք որ զայն կը լուծեն, կամ միլիօնատէրներ կ'ըլլան եւ կամ չբաւորներ: Քիչ մը մարդատեաց ըլլալով՝ կը յուսամ թէ միլիօնատէր մը պիտի ըլլայի: Մինչդեռ այսուհետեւ, ձեզի համար ամէն բան պիտի փոխուի: Մէրը եւ դրամը: Իշխանուհի Սէլիման ձեզի կը սպասէ, արդէն հլու ձեզի: Ամենէն կատարեալ խաղաղութիւնը ձեզի կը սպասէ էլտորատօի մէկ անկիւնը:

— Զեմ մտածեր իմ վրաս, որ կատարեալ երջանիկ եմ Կոիզէլտաի հետ: Այլ ձեր վրայ...

Մեկնումի ժամը եկած էր գրեթէ: Ուշ մնացողները կ'աճապարէին, խուճապօրէն:

Էլյտի Տիանա, իր ձեռնոցազարդ երկու վեռքերը ուսերուս վրայ դրաւ. եւ աչքերը յանկարծ տրտասուալից, անուշիկ իմն մըմնջեց,

— Ժէրար, մեր վերջին համբոյրը... թերեւ: Զէ՛:

Այնչափ շփոթած էի, որ անշարժ կը մնայի: Այն ատեն, շատ քաղցրօրէն իր շրթունքները պագին իմ իմները: Թաւշեայ փայփայանք մը՝ սիրտիս վրայ՝ որ կը բաբախէր: Մեկնումի վերջին վրայ՝ սքանչելի խայթեփար մը (տեսակ մը բոյս)...: Կը թոթովէի.

— Տիանա, սատուած հետդ ըլլայ:

Փակեց նէ իր աչկունքը, արցունքները զսպելու համար

ու ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ ժէրար, իմ մեծ բարեկամս, իմ թափառական ասպետս:

Պաշտօնեան մեզի հրաւիրեց վակոն մտնելու. էլյտի Տիանա վեր ցատքեց, պատուհանին առջեւ երեւցաւ, մինչդեռ վայրաշարժը կը սուլէր, դէպ յառա՛ջ: Կը տեսնեմ տակաւին դէմքը եւ խարտեաշ խոպոպները, կը տեսնեմ դեռ մեծ աչքերը, տամուկ, տխրալից, Քորրէճի կոյսերուն նմանակ: Դորովալի ակնարկ... Համր մնաք բարովը Կնոջ՝ փակուած չէքերով լեցուն Կրաալի մը տիրանալու զհետ գացող: Վերջին մտածում ուղեւորուհիին՝ Դամասկոսի մէկ ճամբուն վրայ՝ ցանցնուած ազնիւ քարերով շինուած եւ ծաղիկներով զեղուն պալատներով: Դիպուածը իրեն ի՞նչ կը վերապահէր, իր ճամբուն ծայրը: Օրքիտէներով զարդարուն ծաղկաստան մը, թէ ոչ նոճիներով հովանաւորուած գերեզմանի անկիւն մը: Ոսկեկո՛ւռ գահ մը, թէ ոչ բժշկական գործողութեան սեղան մը: Սիրահարի մը թեւե՛րը, թէ ոչ խղճողի մը մատները:

Թրէնը կը մեկնէր: Պզտիկ սիրունիկ ձեռքը կը շարժէր տակաւին: Պատասխանեցի գլխարկովս. երկար ատեն զամուսեցայ քարափին վրայ, զլուխ բաց, մեռելական թափորի առջեւ, բարեկամութեան մը՝ որ կը հեռանար եւ որ, գուցէ այլեւս ինծի չպիտի վերադառնար: Զէի շարժեր: Ծանր մեղամաղձոտութիւն մը զիս կը յուզէր ամայի ճամբուն վրայ:

Աչքերս կը հետեւէին կորագիծ ըայլներուն վրայ՝ որուն վրայէն թրէնը անհետացած էր, պերճանքի թրէնը՝ որ կը տանէր Շրջիկ Մատօնան, դէպի նոր կեանք մը:

Թարգմանութիւն

Պ. Մ.

(ՎԵՐՋ)

1887

Самодержавство Императора

Handwritten text (likely bleed-through from the reverse side):
 ... in the ... of ...
 ... of ...

Հայկ. Դանիան Բրանա գետը զի սիբ զն. Դիվ. Կոնստանդուպոլս

Հայկազ Մանուկյանի հիշատակը միշտ հետոսումս

դր. զո զմիմի ի գնահատելու զի (արտասովոր ընկերի ի վերայ

23493

2013

